

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEFSİR ANABİLİM DALI

YERYÜZÜNÜN VE GÖKLERİN YARATILMASIYLA
İLGİLİ ÂYETLERİN MODERN İLMÎ VERİLER IŞIĞINDA
YORUMLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Tezi Hazırlayan

Furkan ŞAHİN

02912735

ANKARA-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEFSİR ANABİLİM DALI

**YERYÜZÜNÜN VE GÖKLERİN YARATILMASIYLA
İLGİLİ ÂYETLERİN MODERN İLMÎ VERİLER IŞIĞINDA
YORUMLANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmza
Prof. Dr. İdris ŞENGÜL
Prof. Dr. Şevki SAKA
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Tez Sınav Tarihi: 24.05.2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ.....	1
A)ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
B)ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODLARI.....	1
C)KUR'ÂN VE MODERN BİLİM MÜNÂSEBETİ.....	3
1.Tefsir İlminin Tanımı ve Kapsamı.....	7
2.Bilimsel Gelişmelerin Tefsire Olan Etkileri.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVÂTIN YARATILIŞI

A)ARZ VE SEMÂVÂT KELİMELERİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ.....	21
1.Arz ve Semâvât Kelimelerinden Kastedilen Anlamlar.....	22
2. Arz ve Semâvât'ın Yaratılışını İfâde Eden Kelimeler.....	31
a. خلق (Halaka).....	32
b. فطر (Fatara).....	33
c. بنى (Benâ).....	35
d. بَدِيع (Bedi').....	37
e. جَعَلَ (Ce'ale).....	38
f. قضى (Kadâ).....	39
B) KUR'ÂN-I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVÂTIN YARATILIŞ SAFHALARI.....	42
1.Ratk(رَتَقْ) Safhası.....	42
2.Fatk(فَتَقْ) Safhası.....	50
3. Tesviye Safhası.....	52
4. Dahv (دَحْو) Safhası.....	54
C)YERYÜZÜ VE GÖKLERİN YARATILIŞIYLA İLGİLİ İLMÎ NAZARİYELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	57
D) KUR'ÂN'I KERİM'DE YEDİ KAT SEMÂVAT VE ARZ KAVRAMI.....	62
1. Yedi Kat Semâvat Ve Arz İfâdesine Yüklenen Anlamlar.....	75
E) BİLİMSEL AÇIDAN YERYÜZÜNÜN VE GÖKYÜZÜNÜN TABAKALARI.....	116
1.Gökyüzünün Tabakaları.....	117
2.Yeryüzünün Tabakaları.....	119

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVATIN YARATILIŞ DEVRELERİ

A) KUR'ÂN-I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVATIN ALTI GÜNDE YARATILMASI.....	130
1. Kur'ân-ı Kerim'de Altı Gün İfâdesinin Delâlet Ettiği Anlamlar.....	139
2. Göklerin İki Yeryüzünün Dört Günde Yaratılması.....	146
B) ARZ VE SEMÂVATIN YARATILIŞ SIRALAMASI.....	151
C) MODERN BİLİM İŞİĞİNDA YARATILIŞ DEVRELERİ.....	154
1. Big Bang Teorisi İşığında Yaratılış Devreleri.....	155
a. Dört Temel Kuvvetin Birbirinden Ayrılması (1. Gün).....	158
b. Atom Maddenin Ortaya Çıkışı(2. Gün).....	160
c. Galaksi Ve Gökadaların Oluşumu (3. Gün).....	160
d. Güneş Sisteminin Oluşumu(4. Gün).....	161
e. İlk Zamanlar (5. Gün).....	162
f. Yerbilimsel Zamanlar (6. Gün).....	163
SONUÇ.....	167
BİBLOGRAFYA.....	170

KISALTMALAR

a.g.e.= Adı geçen eser

a.s.= Alehhisselâm

b.=İbn

bkz.=Bakınız

C.= Cilt

Çev.= Çeviren

Der.= Dergisi

İ.A.= İslâmi Araştırmalar

K.K.= Kur'ân-ı Kerim

Km.= Kilometre

Mad.= Maddesi

M.Ö.= Milattan Önce

M.Ü.İ.F.= Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi

NASA:= Amerikan Havacılık Ve Uzay Araştırma Dâiresi Başkanlığı

Neşr.= Neşriyat

Ö.= Ölümü

s.= Sayfa

Sad.= Sadeleştiren

T.D.V.= Türkiye Diyânet Vakfı

Terc.= Tercüme

T.T.K.= Türk Târih Kurumu

TÜBİTAK= Türkiye Bilmsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

v.b.= Vebenzeri

Yay.= Yayınları

y.y.= Yüzyıl

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerim'in umum âyetleri incelendiğinde kevnî âyetlerin önemli bir yere sahip olduğu müşâhede edilir. Yüce Allah bir çok âyetinde tabiattaki doğa olaylarına işâret eder. Tabii ki tabiatta cereyan eden her türlü yaratılış hâdisesi yüce bir yaratıcının varlığına delâlet eder. Zâten Yüce Allah'ın, insanlardan, gökten yağmurun indirilmesinden, yeryüzüne dağların yerleştirilmesine kadar bir çok tabiat olayı üzerinde düşünmelerini istemesinin sebebi, bütün bu tabiat olaylarının yüce bir yaratıcının varlığına ve birliğine işâret etmeleri sebebiyledir. Kur'ân'daki kevnî âyetler içerisinde en önemli yere sâhip âyetler ise göklerin ve yerin yaratılışından bahseden âyetlerdir. Yüce Allah bir çok âyette, muhataplarından göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünmelerini istemiş, göklerin ve yerin yaratılışında Allah'ın varlığına delâlet eden bir çok âyetlerin bulunduğunu, bu durumu ise ancak bu âyetler hakkında düşünebilen insanların anlayabileceğine işâret etmiştir. Biz de bu araştırmamızda yeryüzünün ve göklerin yaratılışı gibi önemli bir yaratılış olayını incelerken, bilimin insan aklına yol gösterici özelliklerinden faydalanmaya çalıştık. Astronotların aya çıkışından beri hızla ilerleyen uzay araştırmaları, kâinat hakkında bizlere bugüne kadar malum olmayan bir çok konuyu açıklığa kavuşturmuştur. Artık bilimsel gelişmeler ışığında göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında daha detaylı bilgilere sahibiz diyebiliriz. Ama, henüz göklerin kapıları tamamen aralanmış değil. Muazzam büyüklükteki evren hakkındaki incelemeler, öyle görünüyor ki bizlere daha çok şey öğretecek.

Bu araştırmamızda yapmaya çalıştığımız şey ise en azından bugünkü bilimsel veriler ışığında göklerin ve yeryüzünün yaratılışına dâir âyetler hakkında daha tutarlı bir şekilde akıl yürütebilmek, konu hakkında daha mantıklı yorum ve izahlar yapabilmektir. Aslına bakılırsa bu âyetler hakkında yapılan her türlü yorum ve yapılan açıklamaların doğruluk payını zaman gösterecektir. Çünkü bilim dâhi evrenin yaratılışını izah ederken bir takım teorilerden öteye gidemez ve kesin bir şey söyleyemez. Bu araştırmamızda yapılan yorum ve tespitler de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Kanaatime göre göklerin ve yeryüzünün yaratılışı ve bu yaratılışın nasıl ve ne kadar bir süreç içerisinde gerçekleştiği hususu, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü bu yaratılış hâdisesi Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine hem de o eşsiz kudretine delâlet eden en büyük âyetlerdendir. İşte bütün bu sebeplerden dolayı “Yeryüzünün ve Göklerin Yaratılmasıyla İlgili Âyetlerin Modern İlmî Veriler Işığında Yorumlanması” konulu bir çalışma yaptık.

Bizlere bu konunun anlam ve önemi üzerinde düşünmeye sevk ederek, bilgi ve birikimleriyle bize yol gösterip tutarlı bir bakış açısı kazandıran, yardım ve teşviklerini esirgemeyen değerli hocamız Prof. Dr. İdris ŞENGÜL Bey'e bu hassasiyetlerinden dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Gayret bizden tevfik ise her şeyi ilmiyle kuşatan Yüce Allah'tandır.

Furkan ŞAHİN

GİRİŞ

A)ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Araştırmamızın konusu; Kur'ân-ı Kerim'de yeryüzünün ve göklerin yaratılmasını ifade eden âyetler ve bu ayetlerin modern ilmi veriler ışığında incelenip yorumlanma biçimidir.

Yüce yaratıcı, insanoğluna rehber olarak indirdiği Kur'ân-ı Kerim'de insanoğlunun zihnini meşgul eden konulardan biri olan yeryüzünün ve göklerin yaratılışı hususunu veciz ama yüce hakikatler ihtiva eden ayetleriyle izah etmiştir.

Biz, az önce bahsedildiği şekilde konuyu ele alırken, mümkün olduğu kadar en yeni ve güncel bilimsel gelişmeleri ölçü alarak konuyu daha etraflıca ve daha akılcı bir şekilde ele almaya çalıştık Bunun yanısıra ilk dönem müfessirlerinden çağdaş müfessirlere kadar, bir çok müfessirin yorumlarını da dikkate alarak tarih boyunca bu önemli konunun nasıl yorum aşamalarından geçtiğini gözler önüne sermeye çalıştık.

Bu araştırmamızın, yeryüzünün ve göklerin yaratılışı hususunda muğlak kalan bazı noktaları açığa kavuşturacağından, ayrıca güncel bir araştırma olması hasebiyle yeryüzünün ve göklerin yaratılışı hususunun yorumlanmasında yeni fikirsel katkılarda bulunacağından önemli bir çalışma olduğu kanaatindeyiz.

B)ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODLARI

Kur'ân-ı Kerim'in geneli incelendiğinde, kevnî âyetlerin önemli bir yer tuttuğu görülür. Kevnî âyetler içerisinde belki de en çok vurgu yapılan konulardan biri de yeryüzünün ve göklerin yaratılışı konusudur.

kazandırmaya çalıştık. Bu konuları tâkiben, arz ve semâvâtın yaratılış sıralamasını izah ettikten sonra araştırmamızı, modern ilim ışığında yaratılış devrelerini ele alarak noktadık. Bunu yaparken de çağımızdaki bilim çevrelerince en çok îtibar gören “Big Bang” yâni büyük patlama teorisini göz önünde bulundurduk.

C)KUR’ÂN VE MODERN BİLİM MÜNÂSEBETİ

Bu konuya geçmeden önce, bazı hususlara açıklık getirmek gerekmektedir. Kur’ân’da, tabiat bilimlerinin konusunu teşkil eden meselelere dikkat çeken çok sayıda âyet-i kerime vardır. Fıkıh ilminin sahasına sarıh olarak giren âyetlerin sayısı oldukça müsamahalı bir değerlendirme yapacak olursak 450 civarındadır. Buna mukabil astronomi, biyoloji, tıp, fizik, kimya, jeoloji gibi ilimlerin konularına dâir 750 kadar ayetle Kur’ân bu alanlara açıkça dikkat çekmekte, bu hususlarda tefekkür ve incelemeyi emretmektedir. Bunlardan bir kaçına misal verecek olursak:

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün müddetlerinin değişerek birbirini ardınca gelişinde, akıl sahiplerine elbette deliller vardır.”¹

“Bu insanlar bakmazlar mı: deve nasıl yaratılmış? Gök nasıl yükseltilmiş? Dağlar nasıl dikilmiş?Yer nasıl yayılmış?”²

Kur’ân’ın bu konulara yer vermesi ârızı üç beş örnekten ibaret olmayıp hemen hemen her sûrede karşılaştığımız pek bâriz bir hususiyettir. Embriyonun ana karnında oluşma safhalarından, kainatın ilk yaratılışına ve geçirdiği devrelere; güneş ve yıldızların hareketlerinden âlemdeki su dolaşımına, karıncalar, kuşlar gibi bir çok canlılara yapılan ilhamdan, cansızların konuşTURULMASINA; her insanın parmak izlerinin farklılığından fezanın fethine, hayvanların topluluk hayatı yaşamalarından ve daha bir çok şeye dair tabii bilimlerin alanına giren çok geniş bilgiler ihtiva eder.

¹ Âl-i imran 190.

² Ğaşîye 17-20.

Bu âyetler, elbette, müminlere; o varlıkları inceleyip, böylece Kur'ân'ı daha iyi anlama ve anlatma fikrini telkin etmektedir. Nitekim islamiyetin ilk asırlarından itibaren bir çok bilgin bu konularla ilgilenmiş, hatta bu konularla meşgul olmayı Kur'ân tefsiri ve ibadet kabul etmişlerdir.

Bütün bunlar söylendikten sonra şöyle bir soru yöneltilebilir “Acaba müslümanları, özellikle bazı tefsircileri, Kur'ân ile günümüz modern tabii bilimleri arasında bu kadar sıkı bir bağ kurma çalışmalarının arkasında ne gibi sâikler olabilir?” Bu soruya birkaç başlık altında cevap verilebilir:

a) Kur'ân-ı Kerim'in kıyamete kadar gelecek insanlığa, ilmi her şeyi ihata eden Allah Teâla tarafından rehber olarak gönderilmesi. Buradan hareket eden ve son asırda büyük gelişme gösteren fennî keşiflerin insan toplumlarında yaygınlaşması neticesinde öğrendikleri bazı bilimsel gelişmeleri Kur'an'ın da onayladığını düşünen müslümanlar ortaya çıktı. Bunlar, Kur'ân'ın bu asrın okuyucularına, kendilerine de hitab ettiğine böylece inandılar. Binâenaleyh müslümanlardan beklenen bilimsel uyanışın âmillerinin Kur'ân'da mevcut olduğuna inandılar.

b) Kur'ân'ın bilimlerin esasını ihtiva ettiğine ve ileride zuhur edecek bazı ilmi keşiflere dair bazı ayetlerin bulunması. Mesela Kur'ân'daki bir ayet bu durumu izah eder gibidir:

“Biz âyetlerimizi, gerek kâinatta, gerekse insanların kendi şahsi âlemlerinde göstereceğiz,tâ ki onlar da bu Kur'ân'ın gerçek olduğunu anlayacaklar. Rabbinin her şey üzerinde şahit olması kâfi sayılmaz mı?”³

c) Bir çok izafî teşbihlerin Kur'ân'da yer alması ve bunların kısmî tefsirlere müsait olması

d) Müslümanların tarihte, Kur'ân'dan kaynaklanan büyük bir medeniyet

³ 41/Fussilet, 53.

gerçekleştirmesi ve İslam'da bilim din zıtlığının bulunmaması.

e) Son birkaç asırda maddi medeniyetin öncülüğünün Batı'nın eline geçmesi ve bu durumun müslümanlarda aşağılık psikolojisine yol açması.

f) Modern dünyada artık bilimin gerek milletlerin kalkınmasında gerekse üstün bir medeniyeti meydana getirebilmenin olmasa olmazları arasında en önde gelen unsur haline gelmesi.

Yukarıdaki sebepler ve benzerleri müslümanları bilimle Kur'ân arasında çeşitli münâsebetler kurmaya sevkemiş, hatta bu, bazı tefsircilerin kitaplarında geniş bilimsel izahlara yer vermelerine sebep teşkil etmiştir. İşte bu sâikler neticesinde bilimsel gelişmeleri esas alarak Kur'ân'ı yorumlamayı esas alan tefsirler yazılmış bu çalışmalar neticesinde “olarak yerini almıştır. Biz bilimsel tefsiri kısaca: “Kur'ân'da geçen çeşitli bilim dallarıyla ilgili Fennî tefsir” daha açık ve genel bir ifadeyle “Bilimsel Tefsir” anlayışı bir metodoloji olarak tefsir akımları içerisinde müstakil ayetleri, dînî ilimler dışındaki tecrübî ilimlerle, çağın ilmî icat ve gelişmeleri doğrultusunda yorumlayan tefsir çeşididir.” diye tanımlayabiliriz. Bu tefsir çeşidi Kur'ân metnindeki bilimsel izahları açıklamaya, onlardan çeşitli ilimleri ve felsefi görüşleri çıkarmaya çalışır. Fennî tefsir de denir.⁴

Bu akımın savunucuları genelde iki ayeti delil gösterirler. Bu ayetlerden birisi: “*Biz kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik.*”⁵ Bir diğeri ise “*Yeryüzünde yaş ve kuru herşey apaçık kitaptadır*”⁶ meâlindeki ayetlerdir. Bu bağlamda biraz da ifrata düşerek hemen hemen her ilmî keşfin Kur'ân'dan bir bağlantısını kurmaya çalışırlar.

Öncelikle belirtmemiz gereken husus, bu hareket dirayet tefsirinin bir dalı olarak ortaya çıkmıştır. Abbasiler dönemi terceme faaliyetleri sonucunda Kur'ân'da yer alan âyetler o günün revaçta olan astronomi, felsefe, tıp, fizik, kimya gibi

⁴ Emin El-Hûli, Tefsir ve Tefsirde Edebî Tefsir Metodu, (Çev:Mevlüt Güngör), İA.Der., Ankara,1988, II/sy.6, 37-38.

⁵ 6/Enâm, 38.

⁶ 6/Enâm, 59

ilimlerin yardımıyla yorumlanmaya başlamıştır. Kur'ân'a bilimsel yaklaşım ilk defa felsefe-bilim ilişkisi içinde olmuş daha sonra hem felsefi hem de sûfî bir kimliğe sahip olan İmam Gazali tarafından da belirgin bir hale gelmiştir.⁷

Bütün bunlar çerçevesinde, bilimsel tefsire ciddi manada ilk yönelen ve bu sahada ilk eser veren (Cevâhiru'l Kur'ân) Gazali (ö.505\1111)'dir diyebiliriz. Bu anlayış içerisinde tefsir yazan ve bunu en güzel şekilde tatbik mevkiine getiren de Fahreddin er-Râzi(ö.606\1209)dir.

Fennî tefsir hareketinin ülkemizdeki temsilcisi Gazi Ahmet Muhtar Paşa olmuş, astronomiyle alakalı 100'e yakın eseri toplamış ve tefsir etmiştir⁸

Günümüzdeki fenni tefsirin en önemli temsilcisi şüphesiz eş-Şeyh Tantavi el –Cevheri(ö.1940)dir. “el-Cevahir Fi Tefsiri'l Kur'ân” adlı 25 ciltlik muazzam eserinde, zamanımıza kadar gelen, bu saha ile ilgilenenlerden daha fazla fenni tefsir örnekleri vermiş ve bu sahada tam ve müstakil bir eser meydana getirmiştir.⁹

Yukarıda modern bilim ve tefsir arasında ne gibi münasebetler kurulabileceğini, bu gibi münasebetleri kurmak isteyenlerin ne gibi sâiklerle hareket ettiklerini, kısaca, görüş ve düşüncelerini arz etmeye çalıştık. Konuyla münasebeti bakımından bilimsel bir bakış açısıyla Kur'ân âyetlerini yorumlamaya çalışan bazı müfessirlerin isimlerini serdetmeyi uygun gördük. Şimdi ise tefsir ilminin anlamı mâhiyeti, kapsamı hakkında bilgi verip günümüz bilimsel gelişmelerinin tefsir çalışmalarına ne gibi etkilerinin olabileceği hususunu daha geniş bir bakış açısıyla ele almaya çalışacağız. Bütün bunları yaparken, aynı zamanda, bilimsel tefsir yaklaşımını olumlu bulmayanların görüşlerine de yer vereceğiz. Bütün bunları yapmaktaki amacımız, bilim Kur'ân münasebetinin doğru bir şekilde anlaşılmasından sonra, Kur'ân'da yeryüzünün ve göklerin yaratılışı hususunu daha objektif ve daha mantıklı bir tarzda ele alabilmektir. Zira, Kur'ân ve modern bilim münasebeti doğru bir şekilde anlaşılmasa, araştırmamızın amaçlarından biri olan

⁷ Kırca, Celal, Kur'ân'a Yönelişler, İpek Yay., İstanbul, 1993, s.218.

⁸ Aydüz, Davut, Kur'ân'a Dâir İncelemeler, Nil Yay., İstanbul, 2000, s.71

⁹ Aydüz, a.g.e.s.72

tabiat konularını, bu bağlamda özel olarak, yeryüzünün ve göklerin yaratılışından bahseden Kur'ân ayetlerini yorumlarken, okuyucunun daha bilimsel bir tavır takınmasını âtil bırakmış oluruz. Bu münâsebet doğru anlaşıldıktan sonra okuyucu bizim konuyu ele alış tarzımızdaki haklılığımızı görecektir.

1.Tefsir İlminin Tanımı ve Kapsamı

Tefsir (تَفْسِير) kelimesi fesere (فَسَرَ) kökünden, ya da, Arab dili grameri kurallarınca zaman zaman kullanılan harflerin yer değiştirmesi metoduyla (سَفَرَ) kökünden gelmektedir.¹⁰ (فَسَرَ) kelimesi lügatte , tabibin hastalığı teşhis için bırakmış olduğu az suya denir. Bu manalardan başka bu kelime; beyan etmek, keşfetmek, izhâr etmek ve üzeri kapalı bir şeyi açmak gibi manalarda da kullanılır. (سَفَرَ) kökü Arap dilinde muhtelif manalara geliyorsa da, bu kelime, Araplar arasında, kapalı bir şeyi açmak, aydınlatmak ve işrak manalarına gelir. Bu iki kelimenin mâna bakımından benzerlikleri göz önüne alınacak olursa, tef'il bâbından olan tefsir kelimesinin her iki kökten de iştikak etmesi mümkündür.¹¹

İslâm bilginlerine göre tefsir kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'in değişik anlamlarını açıklamak ve Kur'ân'daki garib, müşkil lafızlardan neyin kastedildiğini açıklamak manasında kullanılır. Ancak bu mânâda tefsir kelimesi yalnız Kur'ân'a has bir açıklamayı, ilmi, edebi ve fikri eserlerdeki açıklama ve izahları da içerir. Beyân ehline göre tefsir kelimesi kapalı ve anlaşılmaz olan sözün kapalılığını giderip açıklayacak şekilde sözü uzatıp fazlalaştırmaktır.¹²

Kur'ân tefsirinin çeşitli kaynakları vardır. Bunları:

- 1.Kur'ân-ı Kerim
- 2.Hz.Peygamber
- 3.sahabenin ictihadı
- 4.Ehli Kitaptan rivayet edilen haberler

Olarak sıralayabiliriz.¹³

¹⁰ İbni Kesir, Ebu'l Fida İsmail, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, (Çev: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993, I, 3.

¹¹ Cerrahoğlu, İsmâil, Tefsir Usulü, T.D.V.Yay., Ankara, 1991, s.213-214.

¹² İbni Kesir, a.g.e., I,4.

¹³ İbni Kesir, a.g.e., I,12-13.

Zamanımıza kadar gelen tefsir hareketlerine kısa bir göz gezdirecek olursak, tarihten günümüze bazı tefsir metodlarının belirginleştiğini görürüz. Bunları; mezhebî tefsirler, ilhadî tefsirler, ilmî tefsirler, ictimâî tefsirler diye sınıflandırabiliriz.¹⁴ Eğer çalışmamızı yukarıdaki kategorilerden birine dâhil edecek olursak, ilmî tefsir metodolojisine uygun bir çalışma olarak değerlendirebiliriz.

2.Bilimsel Gelişmelerin Tefsire Olan Etkileri

Daha önce, giriş bölümünde, her ne kadar bu konuya kısmen değinmiş olsak da, bu kısımda bilimsel gelişmelerle tefsirin alâkalandırılmasının pek doğru bir yaklaşım olmadığını ifade edenlerin de görüşlerini serdederek, bu konuyu daha teferruatlıca ele almayı uygun gördük.

Öncelikle şunu belirtmek de fayda var; Kur'ân bir bilim kitabı değildir. Bununla beraber bu kutsal kitap bilimsel gelişmelerden kopuk ve alâkasız bir şekilde de yorumlanmaya mahkum edilemez. Daha önce de değindiğimiz gibi Kur'ân'ın önemli bir bölümünde tabii olaylara dikkat çekilmiş, insanların bunların üzerinde yeryüzünün ve göklerin yaratılışı üzerinde düşünmeleri istenmiş, hatta, bu bir mü'minlik vasfı olarak kabul edilmiştir:

*“O(müminler) ki göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde inceden inceye düşünürler(ve şöyle derler)Ey rabbimiz, sen bunları boş yere yaratmadın”*¹⁵

*“Onun âyetlerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinize değişik olmasıdır. Şüphesiz bunlarda âlimler için ibretler vardır”*¹⁶

*“De ki (Ey Muhammed) göklerde ve yerde neler var, bakıp araştırın. Fakat inanmayan bir topluma âyetler(deliller) ve uyarılar fayda sağlamaz.”*¹⁷

¹⁴ Cerrahoğlu, İsmâil, a.g.e.s.295.

¹⁵ 41/Fussilet,53.

¹⁶ 30/Rum,22.

¹⁷ 10/Yûnus,101.

- “- Göğ'e (bakıp araştırmazlarmı) o nasıl yükseltilmiştir?
- O dağlara (bakmazlar mı) nasıl dikilmiştir onlar?
- O yere (bakıp incelemeler mi) o nasıl yayılıp döşenmiştir?”¹⁸

“De ki; yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın ilkin yaratmaya nasıl başladığına bakıp araştırın. Bundan sonra Allah son yaratılışı da yaratacaktır. Gerçekten Allah'ın her şeye gücü yeter.”¹⁹

“Onlar göklerin ve yerin melekütüne veya Allahın yarattığı herhangi bir nesneye ve belkide ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakıp araştırmazlar mı? Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar!”²⁰

Yukarıdaki âyetler ve daha bir çoğu insanları açık bir şekilde Allah'ın yarattığı nesnelere üzerinde düşünmeyi, araştırmayı açık bir şekilde teşvik etmektedir. Özellikle de bir çok âyette bizim de konumuz olan “yeryüzü ve göklerin yaratılışı” hususunda insanın derinlemesine düşünmesi istenmiştir. İşte bizim kanaatimize göre bu düşünce'nin önü özellikle 20. y.y'da açılmış, insanoğlu tabiat üzerinde araştırma yapabilmek için hiçbir asırda nasib olmayan teknolojik imkanlara sahip olmuştur. Bu imkanlar neticesinde yüce yaratıcının istediği gibi derinlemesine inceleme imkanları elde edilmiş, neticede önceki asırlarda belki de hayal edilmesi zor olan uzay seyahatlerine başlamıştır. Ama işin en trajik tarafı, Kur'an'daki teşvikler doğrultusunda bu alanlardaki inceleme ve seyahatleri müslümanlar yapacağına daha düne kadar bilim-din çatışması içerisinde bocalayan Batı bunu gerçekleştirmiş, İşlam medeniyeti bunu ancak seyredebilmiştir.

Bütün bu izahlardan şu neticeye varıyoruz; Kur'an bizden, kainatı araştırıp incelememizi, tabiata nakşedilmiş Allah'ın ayetleri hakkında düşünmemizi i stemektedir. Bu günkü imkanlar çerçevesinde artık tabiat üzerinde araştırma yapmak daha kolay olmuştur. Hemen hemen her gün tabiat olayları hakkında bilimsel makaleler yazılmakta, bunlar dergilerde, kitaplarda, bilgisayar ortamında

¹⁸ 88/Gâşiye,18-20.

¹⁹ 29/Ankebüt, 20.

²⁰ 7/A'raf,185.

yayınlanmaktadır. Bütün bu imkanlardan yararlanılarak, en azından Kur'ân'da kainatın yaratılışına daha derinlemesine bakabiliyor, teorik düzeyde de olsa yorum yapıyor, düşünce ufukumuzu daha geniş tutabiliyoruz. Aslında bize kardeş olan tabiata en çok yakınlık gösteren biz olmalıyız. Çünkü tabiat da o sonsuz yaratıcıya boyun eğmiş, müslüman olmuştur.

“Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi ona boyun eğmiştir.”²¹

Bütün bu söylediklerimize karşın bilimsel bir yaklaşımla tefsir yapmaya şiddetle karşı çıkanlar olmuştur. Bunlar bazı noktalarda haklı olmalarına karşın kendi görüş ve düşüncelerini izah sadedinde, maalesef, tatmin edici açıklamalarda bulunamamışlardır. Mesela, bu ilim adamlarından Emin el-Huli, ilmi tefsiri Kur'ân'ın belâğat ve itikad açısından doğru bulmaz. Ona göre itikadi meseleler evrenseldir değişmez. Halbuki bilimsel veriler sürekli değişikliklere uğramaktadır. Bunlar, bugün bir ilim adamı tarafından tespit edilen, fakat bir zaman sonra değişebilen esaslardır. Bir dinin kitabı insan hayatının bu yönüyle uğraşmaz ve böyle şeylerin açıklamasını üzerine almaz.²² Bilimsel tefsir anlayışına karşı olanların görüşleri de hemen hemen yukarıdaki görüşle benzerlik arz eder.

Bilimsel yaklaşımı benimseyenler ise buna karşın şöyle bir argüman ileri sürerler; “Kur'ân'ın indiriliş amacı, Arabı, içinde bulunduğu cehaletten kurtarmak ilme ulaştırmaktır. Daveti de özel değil geneldir. Ayrıca Kur'ân'ın anlamları sınırlı değildir. Bu sebeple Kur'ân'ın anlamlarını onun inzali sırasında Arapların ulaştığı ilmi seviyeye tahsis etmek mümkün değildir. Onun mu'cizliği lafzının güzelliği ve mânalarının çokluğundadır. Kur'âni kavramlarla ifade edilen anlamların anlaşılmasında, anlayışların değişik olması makuldür. Çünkü nice anlayış sahibi olan kişinin üstünde daha anlayışlı kişiler bulunmaktadır.”²³

²¹ 30/Rum,26.

²² Demirci, Muhsin, Tefsir Usulü ve Tarihi, M.Ü.İ.F. Yay., istanbul, 1998, s.282-283.

²³ Kırca, Celal, a.g.e.s.225.

Kur'ân'daki âyetleri bilimsel bir yaklaşımla ele alıp yorumlama girişimine karşı çıkanların diğer bir argümanı da şöyledir; “Kur'ân ilimlere işaret ediyorsa varolan buluşları niçin önce müslümanlar bulmuyor?”

Bu sorunun cevabı ortadadır; İslâm medeniyeti, 19.y.y.'dan itibaren gerek sosyal gerek fikriyel açıdan bir donukluk devresine girmiştir ve bu donukluk devresi günümüzde hâla devam etmektedir. Şimdi ben de şu soruyu soruyorum; henüz daha düne kadar çoğu sömürge konumunda olan, her yönden başka devletlerin güdümünde olan, ufukları kararmış, hayalleri tükenmiş olan bir medeniyetin fertlerinden nasıl hemen Kur'ân'daki bir takım ilmi sırları ortaya çıkarıp hayata geçirmelerini beklersiniz! Kur'ân “*Ey müslümanlar göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünün, Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını araştırın inceleyin*”²⁴ derken, biz de kalkıp nasıl “Ey Kur'ân senin bu söylediklerin hak ve hakikattir, ama bizim şu anda bunları yapacak ne teknolojik gücümüz, ne de beyin gücümüz var , hem zaten bizden başka milletler bu konuları inceliyorlar, biz de onlardan bu hazır bilgileri alıyoruz. Hem daha sonra senin bu konular üzerine fazla düşmediğini gösteren akli delilimiz! de var; eğer tabiattaki bir takım bilimsel keşifleri Kur'ân haber verseydi biz daha önce keşfetmiş olmalıydık.” Diyebilme cesaretinde bulunabiliriz.

Biz burada bir konuya daha değinmeden geçemeyeceğiz, o da şudur; bazı yazarlar Kur'ân'daki bir âyeti delil göstererek kevnî bir takım âyetlerin yorumlanmasının sakıncalı olabileceğini ileri sürerler. İlgili âyette Yüce rabbimiz şöyle buyurur:

*“Sana Kitabı indiren O'dur. Ondan bir kısmı muhkem âyetlerdir. Bunlar kitabın anasıdır. Diğer kısmıysa müteşabihtir. Kalplerinde inhiraf bulunanlar fitne çıkarmak ve te'vil etmek için ondaki müteşabih âyetlere uyarlar. Oysa bunların gerçek te'vilini Allah ve ilimde rasih olanlar bilir. Bunlar: “Biz O'na inandık, hepsi de Rabbimizin katındandır” derler. Bunu ise ancak akıl sahipleri bilir”*²⁵.

²⁴ Âyet için bkz; 29/Ankebût, 20.

²⁵ 3/Âl-i İmrân, 7.

İşte yukarıda zikrettiğimiz âyet-i kerimeye dayanarak şu görüşü ileri sürerler: “Modernist akım içerisinde bazı müfessirlerin , tabiat ilimlerinin kulaktan dolma bazı sonuçlarını ve spekülâtif vehçelerini ele alıp bazı müteşâbih âyeler ile bu sonuçların uyum içinde olduğunu iddia ederek, bu âyetleri hiçbir objektif metoda dayanmaksızın kendi heva ve heveslerine göre te’vil etmeleri ve burdan da sonuç çıkarmaları müteşâbih âyetlerin telkin ettiği edebe aykırıdır. Bugün tabiat ilimlerinin realiteleri sürekli değişim içindedir. Bundan ötürüdür ki tabiat ilimleri içinde yaşamakta olduğumuz fiziksel âlemlerle ilgili olarak değişmez, kesin ve nihâi sonuçlara ulaşmış değillerdir ve tabiat ilimlerinin bu kabil sonuçlara ulaşacağını sanmak ise bir cehâletten başka bir şey değildir. Bu itibarla, çağın tabiat ilimlerinin izafi sonuçlarını Kur’ân tefsirlerine karıştırmak doğru değildir. Nitekim Batlamyus sistemini ya da Esir kavramını savunarak yapılmış olan bunca Kur’ân tefsirinin bugün itibârı kalmış mıdır?”²⁶ Bu görüşü ele almadan önce bu iddiada delil olarak sunulmaya çalışılan “müteşâbih” kavramı üzerinde duracağım:

Müteşâbihât denildiği zaman, mânâsız, tam bir kapalılık iddiâ edildiğini zannetmek büyük bir yanlış meydana getirir. Müteşâbihler mânâsız ve boş söz değil, mânâlarının çokluğundan dolayı belirli bir maksat tâyini mümkün görünmeyen ve daha doğrusu , ifade ettiği kapsamlı hakikatleri insan zihninin yüklenemeyeceğinden dolayı kapalı görünen bir anlatıştır. Bu öyle bir beyandır ki: Hakikat, mecaz, sarih, kinaye, temsil, tahkik, zahir, hâfi gibi beyanın bütün şekillerini içine alır. Bunun için buna “el-ma’lumu’l mechul”(bilinen, ama tam manasıyla bilinmeyen) tâbiri kullanmıştır. Zâten, sözde kapalılık, yerine göre en büyük belâğat şekillerinden birini meydana getirir. Her şahıs, her mânâyâ muhatap olamayacağı gibi, Allah’ın bütün ilmini anlatma ve bildirmesine umum insanlığın kudreti de dayanamaz.”²⁷

Kur’ân her zaman doğruluğunu korur. Değişikliğin insanların anlayışlarından ileri geldiği aşıkardır. “Çağlara göre Kur’ân âyetlerinin, tefsir ve yorumlarının farklı oluşu, Kur’ân’ın her çağa hitap ettiğini gösterir. Zira müfessir, pek çok mânâyâ

²⁶ Özemre, Ahmet Yüksel, Kur’ân-ı Kerim ve Tabiat İlimleri, Furkan Yay., İstanbul, 1999, s.75-76.

²⁷ Yazır, Elmalılı M.Hamdi, Hak Dini Kur’ân Dili, (Sad: İ.Karaçam ve arkadaşları), Azim Yay., İstanbul, (Tarihsiz), I, 153.

muhtemil olan Kur'ân lafızlarını ve mücmel olan ifâdeleri, ancak elde mevcut ilmi neticelere göre yorumlamakta ve tefsir etmektedir.”²⁸

Kur'ân mu'ciz bir kitaptır. Onun i'caz yönleriye pek çoktur. Bunlar arasında bilimsel i'caz da bulunmaktadır. Bilimsel i'cazdan kasıt ise “Tabii bilimlerin ancak son asırlarda ulaştığı ve Kur'ân'ın indirildiği çağda beşerî vasıtalarla bilinmesi mümkün olmayan bazı gerçekleri Kur'ân'ın haber vermesidir.”²⁹

Kur'ân'da tabii bilimlere âit doğrudan bilimsel ve bilgisel katkı amaçlı bilgiler olmasa da, farklı amaçlar için söylenen bazı âyetlerdeki içerik, bilimsel verilere uygun gelebilecek bilgileri de ihtiva etmektedir. Bir başka deyişle, bu tür âyetlerin birinci ve öncelikli amacı, tabii bilimlere bilgisel ve bilimsel katkıda bulunmak olmadığı halde bu âyetler, ihtiva ettikleri ikincil ve üçüncül anlamlarıyla, bilimsel bilgilere zıt olmayan, tam tersine bilimsel bilgilerle uyum içinde olan bazı bilgileri içermektedir.³⁰

Peki bütün bu izahların yanısıra, eğer Kur'ân-ı Kerim'in herhangi bir âyetinde tabii ilimlerle ilgili işaret; diğer tarafta müsbet ilimlerin ulaştığı sonuçlar var ve de bunlar arasında çelişki söz konusu ise bizim tavrımız ne olacaktır?

Bu durumda iki hal söz konusudur:

Biz ya bu âyetin işaret ettiğini yanlış anlamış ve yorumlamışızdır ya da o müsbet ilimlerin neticelerinde bir eksiklik vardır veyahut yanlış bir neticeye varılmış demektir.

Daha önceki dönemlerde Kur'ân-ı Kerim âyetlerini yanlış, hatalı anlama söz konusu olmuştur. İnsanlar Kur'ân'daki bu kevnî âyetlerle ilgilenmişlerdir. Tabii bilimlere işaret eden âyetleri yorumlamışlardır. Zamanla bu âyet yorumlarının yanlış

²⁸ Kırca, Celal, Kur'ân-ı Kerim ve Modern Bilimler, Mârifet Yay., İstanbul, 1981, s.264.

²⁹ Yıldırım, Suat, Bilimsel İ'cazın Değeri, (Tebliğ), Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları – II, Ensar Neşr., İstanbul, 2001.

³⁰ Kırca, Celal, a.g.e.a.y.

olduğu ortaya çıkmış olabilir. Buradaki yanlışlık, kişilerin âyetleri yanlış anlamasındadır. Günümüzde olduğu gibi şayet bazı verilere ulaşılmış ise bu bilgiler ışığında ihtiyatlı bâzı yorumlara yer verilebilir. Çünkü biz Allah'ın kelamını yorumlamak durumundayız; Allah'ın bu âyetten ne kastettiğini anlamaya çalışmaktayız.³¹

“İslâm'ı diğer dinlere göre imtiyazlı kılan özelliklerden biri de, bu dinin mukaddes kitabının, tabiat bilimlerine dikkat çekerek, onları öğrenmeye teşvik etmesidir. Şu âyet bu düşünceye işaret eder gibidir: “*Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün ard arda gelişinde, insanların faydalandığı şeyleri denizlerde taşıyan gemilerde, Allah'ın yağdırdığı ve kendisiyle yeryüzünü ölümünden sonra dirilttiği suda, her canlıyı orada üretilip yaymasında, rüzgarları estirmesinde, gökle yer arasında boyun eğdirilmiş bulutlarda, düşünen bir topluluk için ibretler vardır*”.³² Bu âyet doğa bilimleri ve fizik kanunlarının araştırılması için gerekli olan teşvik ve fırsatı vermektedir: Din adına tabiat bilime düşman olan bazı kimselerin zannına göre bütün bu şeylerin dış yüzüne bakmak, onların yaratıcısını, o yaratıcının hikmetini ve rahmetini tanımak için yeterlidir. Onların bu yaptığı, içindeki bilgi ve hikmetten haberdar olmaksızın bir kitabın sadece cildine ve dış görünüşüne bakmak gibidir. Evet, bu evren Allah'ın varlığını, mükemmelliğini, Celal ve Cemâlini açıklayan ilâhi varlık kitabıdır. Allah'ın şu sözü bu kitaba işaret etmektedir: “*De ki, Rabbimin sözleri tükenmeden önce deniz tükenirdi, yardım için bir o kadarını getirsek bile...*”³³. Ve şu sözü: “*Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep, ardından yedi deniz de (ona yardıma gelse), Allah'ın kelimeleri yine tükenmez.*”³⁴ Allah'ın kelimeleri ilâhi icadların (yaratıkların) her biridir. Bu tür kelimelerin dili, söz dilinden daha kesin, açık ve etkilidir. İşitmekten uzak olanlar ve ilimden mahrum olanlar onu anlamazlar. Onlar Allah bilincini teorik tartışmalardan, mantıki kıyaslardan ve gerçekte var olmayan delillerden vehim olarak temin ederler.

³¹ Altundağ, Mustafa, Kur'ân ve Coğrafya, (Tebliğ), Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları – II, Ensar Neşr., İstanbul, 2001, s.236-237.

³² 1/Bakara,164.

³³ 18/Kehf,109.

³⁴ 31/Lokmân, 27.

Eğer onların bu yaptıkları vehim değil de gerçek olsaydı, Allah subhânehu kendi Kitab'ında teorik deliller getirir, aşama, teselsül gibi kelami kavramları kullanır, gök, yer, gece, gündüz, burç, yağmur...gibi, Kur'ân'ın bizi görmeye, üzerinde düşünmeye ve ibret almaya davet ettiği bir çok yaratılmıştan delil göstermezdi. Allah'ın iki kitâbı vardır: Birincisi yaratılmış kitap ki bu kainattır. İkincisi indirilmiş kitap ki bu da Kur'ân'dır. Ancak o, bize bahşedilen akılla bizlere ilim yolunu göstermektedir. Kim buna uyarırsa o kazananlardan olur, kim de yüz çevirirse o, rezil ve perişan olur".³⁵

Bütün bu tez ve antitezleri gördükten ve değerlendirdikten sonra "acaba Kur'ân'ın ilk ve en güzel tefsirini yapmış olan Hz. Muhammed (a.s) Kur'ân-ı Kerim'de sıkça geçen yeryüzünün ve göklerin yaratılışına dair âyetler hakkında neler buyurmuş, bu âyetleri nasıl anlamıştır?" diye bir soru sormak herhalde yerinde bir soru olacaktır. Biz de bunu yaptık ve peygamberin tefekkür âlemine seyahat ettik. Buhâri'nin verdiği bilgiye göre Hz.Peygamber; "*Deveye bakıp incelemeler mi o nasıl yaratıldı? Göğe bakıp araştırmazlar mı o nasıl yükseltildi?*"³⁶âyetleri her okunduğunda başını kaldırıp göğe bakardı.³⁷ Gene Buhari'ye göre Hz.Peygamber gecenin üçte ikisi bir zaman geçtikten sonra kalkıp göklere bakar; gökleri araştırırdı. Daha henüz küçük yaşta olan Abdullah İbni Abbas Peygamberin gece namazını öğrenmek için teyzesi ve Resulullahın hanımı Meymune'nin odasında geceler. O bundan sonrasını şöyle anlatır: "Resulullah ev halkı ile bir saat kadar sohbet yaptı ve daha sonra uyudu. Gecenin üçte ikisi veya üçte bir kadar bir zaman olunca oturup göğe baktı ve; "*Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ardarda gelişinde akıl sahipleri için elbet ibret verici deliller vardır.*"³⁸âyetini okudu. Bundan sonra da kalkıp abdest aldı ve namazını kıldı.³⁹ Biz bu olayda Hz.Peygamberin bir vazife gibi namazdan önce kâinatı temâşa ettiğini görüyoruz. Yukarıdaki âyet ile onu takip eden:

³⁵ Goldzıher, Ignaz, İslam Tefsir Ekolleri, (Çev.Mustafa İslamoğlu), Denge Yay., İstanbul, 1997, s.376-377.

³⁶ 88/Ğaşıye,18-19.

³⁷ Buhari, Muhammed b.İsmâil, el-Câmiu's-Sahîh,el-Mektebet'ül İslâmiyye, İstanbul, (tarihsiz), VII, 122.(Kitâbu'l Edeb)

³⁸ 3/Âl-i İmran, 190.

³⁹ Buhari, a.g.e.a.y.

“Onlar(akıl sahipleri)ayakta, otururken ve yanüstü yatarken hep Allah’ı hatırlayıp anarlar ve göklerle yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler (ve şöyle) derler : ey Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın”⁴⁰

Anlamındaki âyetler gelince Peygamber sabaha kadar düşünceye dalmış, sabah olunca hanımı Âişe’ye ve diğer bir habere göre de sabah ezanı için gelen Bilâl’e yeni gelen bu âyetleri haber vererek; “Bunları okuyup düşünmeyene yazıklar olsun” demiştir.⁴¹

Hz. Peygamberin yeryüzü ve göklerle hakkındaki yaklaşım tarzı aslında o zamanın cahilliye anlayışına taban tabana zıt bir yaklaşımdı. Zira o zamanda Cahiliyye arapları gökleri âdeta bir fal kazanı haline getirmişler, gökteki cereyan eden bir takım gök hadiselerini kendi kuruntuları olan bir takım kehanetlerle ilişkilendirmişlerdir. İşte böyle bir ortamda peygamber, gönderildiği topluma, âyetler doğrultusunda göklerin ve yerin yaratılışı hususunda nasıl düşünüleceği hususunda yol göstermiştir. Onları, kehanetler dünyasından, gerçeklikler dünyasına taşımıştır. O zamanın düşünce ufku dar olan bedevi Araplarına, göklerin ve orada cereyan eden bir takım tabii olayların hakkında akılcı düşünmeyi öğretmiştir.

Hz. Peygamber, insanları, göklerin ve yerin yaratılışı hakkındaki kehanete dayalı düşüncelerden uzaklaştırmakla yetinmedi, aynı zamanda bu konularda yol göstermek ve uyarılarda bulunmak için bazı bilgiler de verdi. Mesela Hz.Ömer onun bir gün ayağa kalkıp, yaratılışın başlaması hakkında kendilerine bazı bilgiler verdiğini, anlatır. Bir keresinde o, kendisinden bu gibi şeyleri sormak için Yemen’den gelen bir küme insana bilgi verir ve onlara başlangıçta sadece Allah’ın var olduğunu, Arş’in su üzerinde bulunduğunu ve sonra da yer ve göklerin yaratıldığını anlatır.⁴²

Anlattıklarımız ışığında şunları söyleyebiliriz; Hz. Peygamber, kainatın araştırılıp incelenmesine önem vermiş, insanları ise bu hususta derin bir şekilde

⁴⁰ 3/Âl-i İmrân, 191.

⁴¹ İbni Kesir, a.g.e., II,450.

⁴² Buhâri, a.g.e., IV, 72-73(Bedü’l Halk)

düşünceleri hususunda teşvik etmiştir. Hz. Peygamber insanları yer ve göklerin yaratılışı hususunda aydınlatmış, onlara akıl ve mantığa uygun bilgiler vermiş, onlara akılcı düşünme yolunu açmıştır. Zaten İslam Peygamberinin kainattaki tabii âyetlere duyarsız kalması düşünülemezdi. Peygamberimiz 1400 yıl öncesinden günümüz insanına, tabiattaki olaylara nasıl yaklaşılması gerektiği hususunda rehberlik etmiştir.

Daha önceki verdiğimiz bilgiler ışığında son olarak şunları söylemek isteriz; her şeyden önce Kur'ân'ı bir bilim kitabı olarak görmemekteyiz. Ancak şu gerçeği de göz ardı edemeyiz; Kur'ân her ne kadar bir bilim kitabı olmasa da günümüzde ipatlanmış birtakım bilimsel gerçeklere uygun bilgiler ihtiva edebilir .Günümüzde ortaya atılan kainatın yaratılışına dâir bir takım teoriler vardır ve bu teorilerin bir kısmının bilim çevreleri tarafından şiddetli destekçileri vardır. Bu teoriler isminden de anlaşılacağı gibi sadece “teori”dir ve suyun kaynama derecesinin “yüz” olduğu gibi bilimsel bir kanun niteliği taşımazlar. Buna karşın bu teorilerin, tabiattaki bir takım gerçeklikleri anlama hususunda çok büyük bir önemi haiz olduğu bilim çevreleri tarafından da kabul görür. Bu hususta nobel ödülü de almış ünlü fizikçilerden biri olan Profesör Arthur L.Schalow şöyle der:

“Astrofizikteki son araştırmalar göstermektedir ki, evrenin esas başlangıcı sadece bilinmemekle kalmayıp belki de bilinemez olan bir şeydir. Yani eğer mevcut kanunların ciddi bir şekilde desteklediği Big Bang Teorisi’ni kabul edecek olursak, Big Bang’ten öncesinde neler olduğunu tesbit etmenin hiçbir yolu yoktur. Evrenin kökenlerine dair bilimsel kavrayışı mümkün olduğunca uç noktalara taşıyarak, evren tarihinin izini sürmek elbette yerinde bir tavidir ancak şu anda nihai cevapları elimizde tuttuğumuzu ve ileride hiçbir süprizle karşılaşmayacağımızı düşünmek muhtemelen yanlıştır. Dini bir bakış açısıyla söylersek, evreni Tanrı’nın yarattığını kabul ediyoruz ve bunu nasıl yaptığı hususunda bir şeyler bulgulamayı ümit ediyoruz.”⁴³

Biz, bu çalışmamızda, Kur'ân'da yeryüzünün ve göklerin yaratılışını en iyi şekilde izah ettiğimizi iddia etmiyoruz. Ancak bu çalışmamızı bu konuda insanların

⁴³Margeneu, Henry ve Varghese, R.Abraham, Kosmos-Bios-Teos, Gelenek Yay., İstanbul, 2002, s.124.

yorum ufkunu genişletecek bir çalışma olarak kabul ediyoruz. Çalışmamızda yer verdiğimiz teorilerin, görüşlerin asla çürütülemez, değiştirilemez nitelikte olduklarını da iddia etmiyoruz. Yapmaya çalıştığımız şey bugünkü bilimsel veriler ışığında Konumuz olan yer ve göklerin yaratılışına dâir kevnî birtakım âyetleri daha akla uygun bir şekilde yorumlamaktır. Yorumlar zamana göre değişir, ancak, Kur’ân âyetleri ebedîdir, değişmez. Yorumlar izafîdir ancak Kur’ân âyetleri kesindir. Bütün bu gerçeklere karşın Kur’ân âyetleri yorumsuz bırakılmaya mahkum edilemez. Tarih boyunca tefsir faaliyeti gelişerek yoluna devam eder.

Kur’ân’daki, konumuz olan yer ve göklerin yaratılışı hakkındaki âyetleri yorumlarken gerçek amacımızın ne olduğunu, âyetleri yorumlarken ne yapmaya çalıştığımızı ünlü müfessir Fahrüddin er-Razînin veciz ve bir o kadarda etkileyici ifadelerini burada vererek açıklığa kavuşturacağız ve bu bölümü bu anlamlı ve çağımıza hitap eden ifadeleri serdederek bitireceğiz. Râzî, uzay ve gökler hakkındaki âyetleri tefsir ederken verdiği çok sayıdaki malumatlardan dolayı eleştirilere uğramış, bu eleştirilere şöyle cevap vermiştir:

“Cahil ve ahmak adamlardan biri geliyor ve bana; sen Allah kitabının tefsirini gök ve yıldızlar bilimi ile doldurmuşsun, bu ise alışılmışlara aykırıdır, diyor. Bu zavallıya şunu söylerim; sen gereği gibi Allahın kitabını düşünseydin, bu tenkidinin bir çok yönlerden yanlış olduğunu anlardın. Şöyleki; a) Yüce Allah yer ve göklerin durumları ile gece ile gündüzün ardarda durmadan değişmesi, ışık ve karanlık durumlarının keyfiyeti, güneş, ay ve yıldızların hallerine bağlı hikmetlerle ve yine kendi ilim ve kudretini gösteren delillerle kitabını doldurmuştur. Allah o kitaptaki sûrelerin çoğunda bu durumlardan bahsetti ve defalarca da bunları tekrar etti. Eğer onları araştırmak, onların durumlarını düşünmek caiz olmasaydı Allah Kur’ân-ı Kerim’i bunlarla doldurmazdı. b)Allah “*üstlerindeki göğe hiç bakıp gözlemiyorlar mı? onu nasıl bina ettik ve süsledik. Onun hiçbir gediği ve çatlağı da yoktur.*”⁴⁴ diyor. Allah burada gökleri nasıl bina ettiğini düşünmeye teşvik ediyor. Göklerin nasıl yapıldığı ve onlardan her birinin nasıl yaratıldığı düşünülmeden ilm-i heyet(gök bilimi)nin bir anlamı olmazdı. c)Allah gene diyor ki; “*Yer ve göklerin yaratılışı,*

⁴⁴ 50/Kaf,6.

insanların yaratılışından elbet daha büyük bir iştir, fakat insanların çoğu bunu bilmiyorlar."⁴⁵ Allah göklerde olan ecram (yıldız ve gezegenler v.s.)deki eşsiz yaratılış ve hilkatlerindeki şaşırtıcılıkların insan vücudunda olanlardan çok daha fazla ve çok daha büyük ve mülkemmell olduğunu da bu âyette açıklıyor. Sonra, yine O; "*Kendi varlıklarınızda dahi (nice ibretler var) görmüyormusunuz!*"⁴⁶, diyerek bu sefer insan vücudunu düşünmeğe çağırıyor. Bütün bunların durumları ve kendilerine yetiştirilen hayret verici şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için düşünmenin farziyyetini ortaya koyan bu delillerden daha büyük delil yoktur. d)Yüce Allah başka bir âyetinde de yer ve göklerin yaratılışını düşünce konusu yapanları övmüştür. Bu yasak olsaydı övermiydi?"⁴⁷

F.Razi'nin de belirttiği gibi Kur'ân-ı Kerim, gerçekten de ilâhi bir kitap olarak, yaratılış, kâinat ve göklerle ilgili olay ve konulara en çok yer veren kutsal kitap olma özelliğine sahip olmuştur.

Bütün bunlar, Kur'ân'ın geldiği insanlığın; yaratılış, madde ve madde ötesi ile kâinata yönelik araştırma ve öğrenme hamlesi başlatması gereğini ortaya koymakta ve aynı zamanda da insanlığın böyle bir çağa gireceğinin tâ o zamandan müjdecisi olmuştur.

⁴⁵ 40/Ğâfir,57.

⁴⁶ 51/Zâriyât, 21.

⁴⁷ Er-Râzi, Fahrüddin, Tefsir-i Kebir, (Mefâtihu'l-Ğayb), (Terc:Komisyon), Akçağ Yay., Ankara, 1990, XII, 147.

BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'ÂN'I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVÂTIN
YARATILIŞI

A)ARZ VE SEMÂVÂT KELİMELERİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ

Arz ve semâvât kelimelerinin Türkçe karşılığı bizim tercüme ettiğimiz şekliyle “yeryüzü ve göklerdir”. Ama bu tercüme kelimenin bütün yönleriyle anlamını ifâde etmez. Zira tercüme, bildiğimiz gibi, bir kelimenin başka bir dildeki yalın karşılığıdır ve biz de arz ve semâvât kelimelerinin karşılığı olarak Türkçe’imizde ilk akla gelen anlam olarak yeryüzü ve gökler ifâdesini kullandık. Aşağıdaki başlıklar altında arz ve semâvât kelimelerinin Kur’ân’da ne gibi anlamlarda kullanıldığını, eğer tarih boyunca bu kelimelere farklı anlamlar yüklenmişse bunların neler olabileceğini, kelimenin ilk anlamından başka, ikinci, üçüncü anlamlarının olup olmadığını irdelemeye çalışacağız.

Bütün bunları yaparken bu kelimelerin tarih içinde ne gibi anlamlar kazandığını, kelimelerin Arap toplumunda ne gibi mânâlar kazandığını ve günümüzde ne anlamlarda kullanıldığını gözler önüne sereceğiz. Zira bu kelimelerin târihi süreç içerisinde geçirdiği anlam farklılaşmaları iyi tahlil edilmesse, o zaman gerçek mânâda neyi anlattığımızı, neyin üzerinde, niçin durmamız gerektiğini tam manâsıyla anlayamaz ve bunu karşı tarafa anlatamayız. Bildiğimiz gibi aslında kelimeler de canlı varlıklar gibidirler, doğarlar, gelişirler ve eğer kullanılmaya devam etmezlerse ölürler. Bu yüzden nasılık ki insan doğarken, gelişirken ve ölürken farklı hâl ve hareketler içinde bulunur, insanın gelişimini izlersek çok farklı şeyler gözlemleyebiliyorsak, kelimelerin de gelişimini izlersek onların târihi süreçte ne gibi değişim ve farklılıklara uğradığını gözlemleyebiliriz. Biz bu kısımda “arz ve semâvât” kelimelerini inceleyeceğiz ve okuyucuya bu kelimelere, daha geniş bir çerçeveden bakmasını sağlayacak bir bakış açısını kazandıracacağız. Böylece kelimelerin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayacağız. Zaten konuya girişte kullandığımız “etimoloji” kelimesi yunanca “etymos:doğru” ve “logos:söz” kelimelerinin birleşmesiyle oluşur ki bu da doğru söz anlamında kullanılır ve kelimenin doğru ve gerçek anlamını ifâde eder.⁴⁸ Bir bilim dalının ismi de olan

⁴⁸ Türkçe Sözlük, (Komisyon), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.475.

etimoloji bir kelimenin nereden geldiğini veya nasıl teşekkül ettiğini, muhtelif kelimelerin ortak kökünü araştırır.⁴⁹

Biz de arz ve semâvât kelimelerini incelerken bu gayelerle hareket ettiğimizden “etimolojik” tâbirini kullanmayı uygun gördük ve bu çerçevede kelimelerin kök mânâlarıyla birlikte türemiş mânâlarını da vermeye çalıştık. Böylece kelimelerin ilk ve gerçek manasıyla birlikte daha sonra onlara yüklenen mânâlarla ne gibi anlam değişimlerine uğradığını göstermeyi amaç edindik. Bu da şunu göstermektedir ki çalışmamızın etimolojik (dil köken bilimi ile ilgili) bir vechesi bulunmaktadır.

1.Arz ve Semâvât Kelimelerinden Kastedilen Anlamlar

Arz(ارض) kelimesi “kadın ve erkek, insanoğlunun üzerinde yaşadığı kara parçasına verilen cins bir isim”dir.

Bu kelimenin tekil hâlinin arza(ارضة) yâni sonunda tâ-i te’nis olacak şekilde gelmesi gerekirken, bu kelimenin tekilini Araplar bu şekilde kullanmamışlardır. Meselâ Kur’ân’da “*Yere bakmazlar mı hiç , o nasıl döşenmiştir?*”⁵⁰ derken âyette tâ-i te’nis olmadan gelmiştir. Bu kelimenin cemi şekli (أروض-اراض-أرضون) şekillerinde gelmiştir. Sonunda “ت” olduğu halde cemi gelse (أرضات) şeklinde olurdu. Cevheri ve Ebu’l Hattab Arapların; (اهل) kelimesine (اهال) dedikleri gibi (ارض) kelimesine de (ارض) dediklerini söylerler.

Yer (ارض) devenin ve hayvanın aşağı kısmına verilen bir isimdir. Mesela “arzi sağlam deve” kelimesinde arzdan kastedilen devenin ayaklarının sağlam olmasıdır. Çünkü yer devenin ayaklarının altındadır. Mesela bir Arap şiirinde:

لم يُقَلَّبْ أَرْضَهَا الْبَيْطَارُ “onun ayaklarını baytar bile çevirmemiş” denilirken devenin ayakları için (ارض) kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁹ Rado, Şevket, Büyük Türk Sözlüğü, Hayat Yay., İstanbul, (tarihsiz), s.355.

⁵⁰ 88/Gâşiye, 20.

Yine أرض الإنسان ifadesinden kasıt insanın ayaklarıdır. Ayakkabının “arz”ı ise onun isabet ettiği yerdir.

(تَأْرَضَ) kelimesi bir kişinin bir yere yerleşmesi ve oradan bir daha ayrılmaması demektir. Mesken edinme ve bekleme mânâlarında olduğu da söylenmiştir.

(أَرْضَتُ الْكَلَامَ) ifadesi de “sözü düzeltip konuşmaya hazırlama” mânâsında kullanılmıştır.

“Arz” kelimesinin başka bir mânâsı da süt içmekten kaynaklanan bunaltı, baş dönmesi ve burunda akıntıya sebebiyet veren bir çeşit sersemlemedir.

“Arz”ın başka bir mânâsı da “titreme ve sarsılma” dır. İbni Abbas’ın şu sözü bu mânâyâ işaret eder: (أَتَأْرَضَتِ الْأَرْضُ أَمْ بِي أَرْضُ) “yer mi sarsıldı yoksa bende mi bir sarsıntı var?”. Bazıları bu şiiirden baş dönmesini kastettiğini söylerler. Arap şöyle der: (بِي أَرْضُ فَارِضُونِي) “ben de bir garip hâl var beni tedâvi edin”. Bu garip hâl “bulantı ve titreme” hâli olabilir.

(المأْرُوض) cin çarpmasından dolayı aklı ifsada uğramış kimseye denir. Bu öyle bir kimsedir ki kendi kastı olmadan başı ve cesedi bilinçsizce hareket eder.

(أَرْضَتِ الْخَشْبُ) “odunu kurtçuk yedi” mânâsındadır. (أَرْضَتِ) kelimesinin mastarıdır. (أَرْضَتِ) kelimesi (أَرْضَتِ) “odunu kurtçuk yedi” mânâsındadır.

(أَرْضِيَّة) belirli, temiz, değerli, verimli ve bitkinin yetişmesi için uygun, bereketli yer mânâsındadır. (مَكَانٌ أَرْضِيٌّ) bereketli , ürünü çeşitli ve bol olan yer mânâsındadır. Ayrıca geniş yer mânâsı da vardır. (جَدِي أَرْضِيٌّ) “semiz oğlak” demektir. (أَرْضِيٌّ) yaygı sergi mânâsındadır. Bu yaygı yünden veya deve yününden yapılır.⁵¹

⁵¹ İbni Manzur, Ebu'l Fazl Muhammed b. Mükerrrem, Lisanu'l-Arab, Mısır, (tarihsiz), III, 383.

(و امرأة أريضة) Burada kadın “arz”a benzetilerek, çok çocuk doğuran kadın mânâsında kullanılmıştır. Hayırlı işler yapan adama da (رجل أريض) denilmiştir.⁵²

Araplar’da sağlam yapılı kimse için “o (arz)dan daha sağlam” denir. Boyu yüksek olan at için : “arz”ı ve “semâ”sı arasında uzak mesafe vardır denir.

Garip ve kimsesiz bir çocuk için (ابن ارض) denir. “Kim bana itaat ederse onun için (arz) olurum” sözü; “ona karşı mütevazi olurum” mânâsındadır.⁵³

(سماء) “Semâ” kelimesine gelince; kelimenin kökü “s-m-v” dir. Kök mânâsı olarak yüksekliği ifâde eder. Bir şeye doğru yükselmeğe (سَمَوْتُ) yâni yükseldim denir.

(سما الفحل) koç yükselerek tosladı mânâsındadır.

Araplar bulutları “semâ” diye isimlendirirler. Aynı zamanda yağmura da sema derler.

Evin tavanına da semâ denir. Hemen hemen her yukarıda olan ve sarkan şeye de “semâ” denir. Meselâ atın sırtına da sema denir. Araplar bitkileri de yukarı doğru yükseldikleri için de “semâ” diye isimlendirmişlerdir. Ayrıca Araplar şöyle der: Size gelene kadar “semâ”ya basa basa geldik. Buradaki “semâ” dan kasıt yağmur ve ottur.⁵⁴

Bir şeye doğru göz dikilip bakılınca (سما إليه) “gözü ona dikildi denir. Bir şey uzaktan bir şey birine uzaktan yükseltilerek gösterildiğinde (سما لي) bana yükseltilerek gösterildi denir.

⁵² el-Ezheri, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed, Tehzibu’l-Luğa, Mısır, 1964, VIII,62.

⁵³ Zamahşeri, Mahmut, Esâsu’l-Belâğa, Dâru’l-M’arife, Beyrut, 1965, s.14; Ayrıca bkz; ez-Zâvi, Tahir Ahmed, Tertibu’l-Kamusi’l-Muhit, Dâru’l-M’arife, Beyrut, 1979, I, 132-133.; Harun, Abdusselam, el-Mu’cemu’l-Vasit, el-Mektebetu’l-İlmiyye, Tahran, (tarihsiz), I, 12.; Mes’ud, Cübran, er-Râid, Dâru’l İlm, Beyrut, 1978, I,82; el-Mu’cem el-Esasi, (Komisyon), Larus, Tunus, 1988, s.83.; İbni Seyde, el-Muhkem ve’l Muhiti’l A’zam, Lübnan, 2000, II ,221.; Faris b.Zekeriyya, Ahmed, Mu’cemu Mekayisi’l-Luğa, Suriye, 1969, I, 62.

⁵⁴ Zamahşeri, a.g.e.s.98.

Hız. Âişe'den gelen bir rivâyetle “semâ” kökünden gelen kelime “yüceltmek, yükseltmek, büyükleme, onurlandırmak” gibi mânâlarda kullanılmıştır.

Her şeyin “semâ” sı o şeyin yüksek yeri mânâsındadır.

Semâ kişinin üzerinde olan ve onu gölgelendiren her şeydir.

Araplar'a göre yerin üzerinde bulunup onu gölgelendiren “semâ” müennes(dişi)dir. Çünkü (سماء) kelimesi (سماءة) kelimesinin cemi hâlidir. (سماء)dan gelen (سماءة) kelimesinin aslı da (سماوة) tir.

Cevheri'ye göre “semâ” kelimesi hem müzekker hem müennes olarak kullanılabilmiştir.

(سماء) Kelimesinin cemi halleri şunlardır: (سماءات-سماء). Ebu İŝhak; ⁵⁵“ثم استوى الى السماء فسواهن سبع سماوات” âyetinde geçen (سماء) kelimesinin müfred olduğunu ama mânâsının cemi olduğunu söyler.

(سماء) kelimesi müennes bir kelime olmasına rağmen, müzekker de okunmuştur. Müzzemmil suresi 18. âyet bunun misâlidir: ⁵⁶“و السماء منفطر به”

Yukarıdaki kısımda kelimelerin kök, tekil, çoğul ve türemiş mânâlarını incelemeye çalıştık ve neticede şunu gördük ki (أرض) ve (سماء) kelimelerinin bizim bildiğimiz yer ve gök mânâlarından başka farklı mânâları da varmiŝ. Bunun yanısıra bu farklı mânâların da kelimenin ilk mânâsıyla bağlantılı olduğu gözden kaçmamıŝtır. Meselâ “arz” kelimesinin bir mânâsı da soğuk algınlığının belirtilerinin yanısıra mide bulantısının belirtilerini gösteren bugünkü tabiriyle grip veya baş dönmesi tarzındaki bir rahatsızlıktır. Bu rahatsızlık ile bizim bildiğimiz yer arasında aslında ilk başta bir benzerlik görülmeyebilir. Ancak iyice tahkik edilirse az da olsa bir benzerliğin olduğu görülebilir. Mesela, yeryüzündeki tatlı sular bu hastalık

⁵⁵ 2/Bakara,29.

⁵⁶ Lisânu'l-Arab, VIII, 167.; Ayrıca bkz; Fâris b. Zekeriyya, Ahmed, a.g.e., III, 98; Ebu Mansur, Muhammed b.Ahmed el-Ezherî, a.g.e., VIII, 62; Zâmahŝerî, Mahmut, a.g.e.s.98.; ez-Zâvî, a.g.e., II, 623; Hârun, Abdusselam,a.g.e.s.454.; Mesud, Cübran, a.g.e., I, 836 ; el-Mu'cem el-Esasi, s.644.

sonucu burunda meydana gelen akıntıya benzetilecek olursa, tuzlu sular da gözdeki yaşarmadan meydana gelen gözyaşına benzetilebilir. Ayrıca bu hastalık sonucu meydana gelen baş dönmesini de dünyanın dönüyor olmasına benzetebiliriz, böylece kelimelerin farklı mânâlarındaki ortak yönü de görmüş oluruz. Ayrıca bu kelimedeki “titreme” mânasını da yeryüzünde meydana gelen depremlere ve volkanik hareketlenmelere benzetebiliriz.

Sözlüklerdeki bilgilerin yanısıra tefsirlerde ve farklı kaynaklarda da “arz” ve “semâvât” kelimelerinin hakkında teferruatlı bilgilere rastlıyoruz. Meselâ:

“Siz mi arzı iki günde yaratana inkar ediyorsunuz ve ona eşler koşuyorsunuz...”⁵⁷ âyetindeki “arz” kelimesinden kasıtın bizim bildiğimiz cisim olduğu söylendiği gibi, bazıları “arz”dan maksadın; altı cihette bulunan toprak, su, hava gibi kesif ve latif cisimlerin olduğunu söylemişlerdir.⁵⁸ Başka bir âyette de “semâvât” ifadesi geçmekte ve “semâvat” ifâdesinden kastın “yere yakın olan gök” olabileceği söylenmektedir. Bazıları ise “semâvat” ifâdesinden bütün göklerin kastedildiğini söylemişlerdir. Zira yağmurda hepsinin müdahalesi vardır.⁵⁹

“Semâvât” ve “arz” kelimelerin ayetlerde nasıl geçtiği de önemlidir. Buna göre âyetlerin kelime tahlillerinden daha farklı mânalar çıkarılabilmektedir. Buna göre; *خلق السماوات و الأرض في ستة ايام* “Allah gökleri ve yeri altı günde yarattı”⁶⁰ âyetindeki *الأرض* “Yerküre” ismi (و) “vav” bağlacı ile bağlaç harfiyle; *السماوات* “gökler” kelimesine bağlanmış ve dünyanın da, Güneş Sistemi gök cisimlerinden biri olduğu bildirilmiştir. Çünkü Arapça grameri açısından (و) “vav” bağlaç harfi, sondaki kelime ve cümlenin de aynı mânâyı kastettiğini bildirir. Mezkur âyetteki *الأرض* “yer” isminin; *السماوات* “gökler” ismine bağlanması, dünyanın da zikredilen gökcisimlerinden biri olduğunun açık bir ifadesidir. Bilindiği üzere dünyanın bağlı olduğu gök cisimleri, Güneş sisteminin bilinen gezegenleridir. Güneş Sistemi’nin bu yıldızları, çok iyi bilindikleri için: *السماوات* “gökler” ifadesinin başında, belirlilik

⁵⁷ 41/Fussilet,9.

⁵⁸ Arslan, Ali, Büyük Kur’ân Tefsiri, Arslan Yay., İstanbul, 1984, XIV, 89

⁵⁹ Arslan, Ali, a.g.e., XIV, 348.

⁶⁰ 7/Ârâf, 54.

takısı olan (ال) “elif-lam” harf-i t’ârif edatı getirilmiştir. Arapça grameri açısından da buna , iyi bilinen anlamında olan”mârife” adı verilir. Güneş sisteminin yıldızları, âyetlerde en fazla ve birinci grup gök cisimleri olarak zikredilir. Görüldüğü üzere السَّمَاوَاتِ ibâresi bu kanaat sahiplerine göre güneş sistemindeki gezegenleri ifâde etmektedir.

Bu görüşe göre bir de, iyi bilinmeyen uzay galaksi sistemleri vardır ki, onlar da âyetlerde, “ikinci grup gök cisimleri” olarak zikredilir. Bunlar, bazı istisnalar haricinde, âyetlerde “nekra” yani belirsizlikle: سبع سماوات “Yedi kat gökler” olarak zikredilir. Tekil olarak kullanılan السماء “gök” kelimesinden ise bütün uzay âlemi kastedilmektedir. Şu âyette olduğu gibi: و السَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ “Biz göğü büyük bir kudretle bina ettik ve şüphesiz ki biz onu mütemâdiyen genişletmekteyiz”⁶¹ Bu da kelimenin tekil sigasıyla hem de harf-i t’ârif edatıyla gelmesinden anlaşılıyor.⁶²

Kurtubi’ye göre ise السماوات و الارض “gökler ve yer” ifadesinden kasıt âlemin tümüdür.⁶³ Yine Kurtubi’ye göre “semâvat ve arz” iki farklı türü ifade eder çünkü Kur’ân’da بينهما السماوات و الارض و ما بينهما⁶⁴ âyetinde semâvat ve arz için “aralarında olanları” derken tesniye zamiri kullanılıp, (بينهن) diye müennes ve çoğul zamir kullanılmamıştır.⁶⁵

Seyyid Kutup ise “semâ” kelimesini izahında, bu kelimenin doğrudan doğruya yüceliğin ifadesi olduğunu söyler.⁶⁶

Said Havva, Bakara suresi 24’te yer alan “gökten de su indirdi” âyetini tefsir ederken, buradaki göğü ifade eden “semâ” kelimesinden kastın bulutlar olduğunu ifâde eder.⁶⁷ Yine aynı surenin 29. âyetini yorumlarken, “Sonra göğe yöneldi”

⁶¹ 51/Zâriyat,47.

⁶² Aksoy, Süleyman, Kur’ân’ın Bazı Âyetlerinin Açığa Çıkan Astronomik Mucizeleri, Zembil Yay., Ankara, 2004, s.93-105.

⁶³ Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmed, el-Câmiu li-Ahkami’l Kur’ân, (Çev:Beşir Eryarsoy), Buruç Yay., İstanbul, 1997, XIV, 302.

⁶⁴ 25/Furkan,59.

⁶⁵ Kurtubi, a.g.e., XII, 593.

⁶⁶ Seyyid Kutup, Fi Zilâli’l Kur’ân, (Çev:Salih Uçan-Vahdettin İnce), Dünya Yay., İstanbul, 1993, X,127.

⁶⁷ Said Havva, el-Esas Fi’t-Tefsir, (Çev:M.Beşir Eryarsoy), Şâmil Yay., İstanbul, 1993, I, 103.

ifadesindeki “semâ”(gök) ile anlatılmak istenen şeyin yükseklik ve yüksekteki şeyler olduğunu söyler. Bu âyette sanki “sonra yukardakilere yöneldi” gibi denmiş olduğunu söyler.⁶⁸ Havva, tefsirinde, “semâ”(gök) kelimesi üzerinde dikkatle durur ve Bakara suresi 21-29 âyetleri arasında geçen “semâ” kelimelerini belirli bir tasnife tâbi kılar. O’na göre bir takım lafızlar vardır ki , sözlük mânâlarından başka şâri’ onlara şer’i mânâlar vermekte, kimi zaman bunları sözlük anlamlarında, kimi zaman da bizzat kendisinin bu kelimelere vermiş olduğu özel şer’i m’ânalarda kullanılmıştır. Bu durum Şâri’den gelen buyrukları anlamakta belirli bir inceliği gerektirmektedir. Bunun örneği “semâ” kelimesidir. Lugatte bu kelime yüksekliği ifade eder. Şâri’de kimi zaman bu anlamda kullanılmaktadır. Buna göre bu kelime bu anlamda bazan bize yakın olan yüksekliğe, bazan da bütün yüksekliklere delâlet etmek maksadıyla kullanılır. Şâri’ bize “yedi semâ”dan bahsetmiştir. Bu yedi sema yüksekte oldukları için sözlük anlamıyla uyum hâlinindedir. Ancak Şâri’nin bu kelimeyi terim olarak kullanması halinde yüksekliklerden oluşan belirli bir şeye delâlet etmektedir. Bu yüksekliklerin kapsamına nelerin girdiği konusunda birtakım kimseler yanılmıştır. Bakara suresi 21-29 âyetleri arasında dört defa “semâ” (gök) kelimesi geçmektedir. Bunlar: “O ki... Göğü(semâ) de bir bina yaptı. Gökten su indirip...”; “sonra semâya yönelip onları yedi semâ halinde düzenledi.”

Said Havva’ya göre birinci âyetteki ilk “semâ” lafzı ile bütün yükseklikler anlatılmak istenmekte, aynı âyetteki yer alan ikinci “semâ” lafzı ile yakın semâ, yâni bulutların olduğu bölge anlatılmak istenmektedir. İkinci âyetteki birinci “semâ” lafzı ise birinci âyetteki ilk semâ lafzına uygun düşmektedir. “Yedi semâ” ile anlatılmak istenen özel olarak ıstılahta سماوات “gökler” kelimesi ile anlatılmak istenen şeyle aynıdır.⁶⁹

“Semâ” kelimesi, Kur’ân’da çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Kimi zaman yüksekte olan şeyler için kullanılır. O zaman bu kelimenin kapsamına atmosfer, yıldızlar, gökler, yıldız kümeleri girmektedir. Kimi zamanda bu kelime zikredilirken

⁶⁸Said Havva, a.g.e., I, 111.

⁶⁹Said Havva, a.g.e., I, 119.

meleklerin kaldıkları, mü'minlerin ruhlarının yükseldiği, resulullah(s.a.)'ın mi'race yükseldiği, üst tarafı cennet olan, tavanı Rahman'ın arşı olan “semâ” kastedilir.⁷⁰

Kimi araştırmacı yazarlar da “semâvat ve arz” kelimelerini açıklarken bu kelimelerin mânasının madde ve enerjiye râci olduğunu söylerler. Buna göre Einstein'ın izafiyet teorisine göre madde ve enerjiyi değerlendirecek olursak, ne madde ne de enerji kaybolmaz, madde ile enerji aynı şeydir. O halde bu görüşte olan birine göre “semâvat ve arz” da aynı maddeden müteşekkildir ve karşılığı “madde ve enerji”dir.⁷¹

Fahrudin er-Râzi'ye göre ise “semâ”nın ne demek olduğu hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Meselâ bu ihtilaf noktalarından bâriz olan bir tanesi şu âyet hakkında vârid olmuştur (وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ) “Gökten de yetecek kadar su indirdik.”⁷²Bu cümleden olarak müfessirlerin ekserisi şöyle demiştir. “Allah yağmuru, hakikaten gökten indirir...Âyetin lafzından anlaşılan mânâ budur. “Semâdadır rızkınız ve va'dolunduğunuz şey”⁷³ âyeti de bunu teyid eder. Bazıları da bu âyetle bulutun kastedildiğini, Cenâb-ı Hakkın , yüksekliğinden dolayı buluta bu adı verdiğini söylemişlerdir. Buna göre mâna şöyle olur: Allah suyun küçük unsurlarını yerin derinliklerinden denizlere; denizlerden de, gökyüzüne yükseltir. Böylece o zerrecikler, işte bu yükseltme sâyesinde tatlı, saf bir su hâline gelir. Derken o zerrecikler bir araya gelir, böylece de oluşumlarını tamamlarlar. Sonra da Allah onları, ihtiyaca göre indirir.⁷⁴

Kur'ân'da pek çok âyette geçen “semâ” kelimesi tüm evreni ifâde etmek için kullanıldığı gibi, Dünya göğünü ifâde etmek için de kullanılır.⁷⁵Meselâ “Biz göğü büyük bir kudretle bina ettik ve şüphesiz biz onu genişleticiyiz.”⁷⁶ Âyetindeki

⁷⁰ Havva, Said, a.g.e., I, 120.

⁷¹ Yıldırım, Celal, İlimin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri, Anadolu Yay., İstanbul, 2000, I, 321.

⁷² 23/Mü'minun, 18.

⁷³ 51/Zariyat, 22.

⁷⁴ Tefsir-i Kebir, XVI, 406.

⁷⁵ Aksoy, Süleyman, a.g.e.s.30.

⁷⁶ 51/Zâriyât, 47.

“semâ”(gök) kelimesi uzay ve evren mânâsında kullanılmıştır ve evrenin genişleyici olduğu bildirilmiştir.⁷⁷

Yukarıdaki bilgiler ışığında şunları söyleyebiliriz; “arz”, “semâ”ve “semâvat” kelimeleri farklı bir çok anlamları ifâde etmektedir. Ayrıca bu kelimeler Kur’ân-ı Kerim’de geçtiği konuma göre de farklı anlamlar ifade edebilmektedirler. Bu kelimelerden ilki olan “arz” kelimesini ele alacak olursak, bu kelimenin ifade ettiği anlamları şöylece sıralayabiliriz:

- 1)İnsanoğlunun üzerinde yaşadığı kara parçası(yeryüzü)
- 2)İnsanların ve hayvanların aşağı kısımları(ayakları)
- 3)Bunaltı ve baş dönmesiyle birlikte ârız olan bir çeşit rahatsızlık; grip, nezle
- 4)Titreme ve sarsılma
- 5)Yaygı, sergi vb.
- 6)Verimlilik; arazinin verimliliği, kadının doğurganlığı, faydalı insan...
- 7)Toprak, su, hava gibi kesif ve latif cisimler.

İkinci olarak “semâvat”(gökler) kelimesinin müfred(tekil) hâli olan “semâ” kelimesinin ifâde ettiği anlamları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1)Yükseklik
- 2)Yağmur
- 3)Bulutlar
- 4)Yukarıda olup sarkan şeyler; evin tavanı vb.
- 5)Bitkiler (yukarı doğru çıktıkları için)
- 6)Hayvanın (at vb.) sırtı
- 7)Yüceltmek, onurlandırmak.
- 8)Kişinin üzerinde olan ve onu gölgelendiren her şey.
- 9)Bütün uzay âlemi (bu anlam, sözlüksel değil, daha çok yoruma dayanmaktadır)

⁷⁷ Aksoy, Süleyman, a.g.e.s.10.

Üçüncü olarak “semâ”(gök) kelimesinin cemi’(çoğul) hâli olarak bilinen “semâvat” (gökler) kelimesinin ifade ettiği anlamları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1)Bütün gökler(gök cisimleri)
- 2)Yere yakın olan gök
- 3)Güneş sistemindeki gezegenler, yıldızlar vb...
- 4)Seb’a semâvat; yâni 7 kat gök

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerde “arz”, “semâ” ve “semâvat” kelimelerinin ne gibi anlamlara geldiğini izah etmeye çalıştık. Bütün bunlar ışığında şunları söyleyebiliriz: Bu kelimeler âyetlerdeki geçtikleri yere göre farklı anlamlar kazanmaktadırlar. Bizim kanaatimize göre “arz” kelimesi, genel olarak, “katı kütlesi olan gök cisimleri” için kullanıldığı gibi özel olarak da bizim yeryüzü diye nitelendirdiğimiz “Dünya” için kullanılmıştır.

“Semâ” ve ”semâvat” kelimeleri ise umumî olarak “kütlesi gaz ve su buharından müteşekkil olan cisimler” için kullanılmıştır ve kanaatimize göre “arz” kelimesi de bu cisimlere dâhildir fakat katı bir yapı göstermektedir. Semâ ve semâvat kelimeleri Kur’an’da; kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılmış, kimi zaman da ayrı mânalarda kullanılmışlardır. Biz bu konuyu “Kur’ân-ı Kerim’de 7 kat semâvat ve arz” ana başlığı altında daha teferruatlı bir şekilde inceleyeceğimiz için, kesin olarak; “arz, semâ ve semâvat kelimeleri şu anlamlara gelir” demekten kaçınıyor ve bu kelimelerin Kur’ân-ı Kerim’deki farklı anlamlarını daha da netleştirmek ve bu kelimelerin anlamları hakkındaki kanaatimizi daha da kesinleştirmek için, konuyu, az önce ifâde ettiğimiz bölümde, daha da pekiştirmeyi ve kanatlerimizi ilerideki bölümlerde serdetmeyi uygun bulduk.

2. Arz ve Semâvât’ın Yaratılışını İfâde Eden Kelimeler

Kur’ân-ı Kerim’de arz ve semâvâtın yaratılışı ifâde edilirken, bu yaratma olayını ifâde etmek için farklı kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimeler kullanılırken her bir kelime, yüce rabbimiz tarafından özenle seçilmiş ve insanoğluna yaratılışın türlü

türlü veheleri mu'ciz bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Tabii ki bu konuyu incelerken aklımıza şu soru geldi: Acaba yüce Allah semâvat ve arzın yaratılışını açıklarken neden yaratmayı ifâde etmek için farklı kelimeler kullanmıştır?” İşte bu sorunun cevâbının, aşağıda teferruatlı bir şekilde, neler olabileceğini irdeleyecek ve konuyu daha fazla aydınlatmaya gayret göstereceğiz.

a. خلق (Halaka)

Yaratmak; yok olan bir şeyi belirli bir ölçü ve olgunlukla var etmek demektir ve “halaka” kelimesi de işte bunu ifâde eder.⁷⁸ Bu duruma göre; muayyen bir cismin muayyen bir sıfatta bulunması, yaratma ve takdirdir.⁷⁹ Kur’ân-ı Kerim göklerle yerin yaratılışını genelde birlikte zikretmektedir. Göklerle yerin yaratılışından söz edilirken “halaka” ve türevleri en çok kullanılan kavramlardır. Bu kavram yoktan var etmek anlamında kullanıldığı gibi başka anlamlarda da kullanılmıştır.⁸⁰

Arap dili uzmanları خَلَقَ “Halaka”nın mastarı olan (خَلَقَ) “halk” kelimesinin temel mânâsının “takdir” olduğunu kabul ederler. “Halaka” 171 yerde fiil sigasıyla, 52 yerde de mastar sigasıyla Allah’a nispet edilmiştir. Kur’ân’da toplam 236 yerde Allah’a nisbet edilen “halaka” fiilinin çeşitli konu ve muhtevâlarının başında göklerin ve yerin yaratılışı gelir. Bu âyetlerde geçen yaratma genellikle “ana madde olmadan yoktan yaratma” veya “yokluktan varlık âlemine çıkarma” şeklinde anlaşılmaktadır. “Halaka” fiili ilâhi yaratılışı ifade eden en kapsamlı fiildir.⁸¹

“Halaka” fiilinin mastarı olan “halk”, aslında doğruca takdir etmek demektir. Bir asla ve benzere dayanmaksızın bir şeyi ibdâ’ etmek mânâsında kullanılır.

الحمدُ لله الذي خلقَ السَّمَاوَاتِ و الأرضَ و جعلَ الظُّلُمَاتِ والنور

⁷⁸Said Havva, a.g.e., I,103.

⁷⁹İbni Kesir, a.g.e., XI, 2981.

⁸⁰Şimşek, Said, Yaratılış Olayı, Beyan Yay., İstanbul, 1998, s.11.

⁸¹T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, Divantaş Yay., İstanbul, 1997, (Hâlik mad.), IV, 303.

“Hamd olsun O Allah’a ki gökleri ve yeri yarattı, karanlıkları ve aydınlığı var etti”⁸² âyetinde yoktan var etmek (ibdâ’) mânasında kullanıldığı;

بَدِيعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

“ O gökleri ve yeri yaratandır.”⁸³ Âyetinin delâletiyle anlaşılmaktadır.

İbn Manzur’un dediğine göre;“Halk”ın aslı herhangi bir i’tibâr ile takdir etmektir. Arap kelâmında önce geçmiş bir örneğe dayanmadan bir şeyi icad etmek mânasında kullanılmıştır. Râğıb ise”halk”ın, bir şeyden bir şeyi icad etmek, yapmak mânasında kullanıldığını söyler; “İnsanı nutfeden yarattı...”⁸⁴ “Cinni de hâlis ateşten yarattı”⁸⁵ âyetlerinde olduğu gibi. İbdâ mânasında halk Allah’a mahsustur.”⁸⁶

Özet olarak yaratmak mânasına gelen “halaka” fiili şu üç mânaya gelmektedir: “Bir şeyi güzelce ölçüp, biçip, takdir etmek”; “Yoktan var etmek(İbdâ’); “Var olan bir şeyden başka bir şey ortaya koymak icad etmek”.

Bizim kannaatimize göre göklerin ve yerin yaratılışından bahsederken birinci mânaya göre hareket etmek gerekir. Çünkü gökler ve yer daha önce benzeri olan bir şeyden değil, yoktan var edilmişlerdir Zâten göklerin ve yerin yaratılışını ifâde ederken kullanılan diğer kelimeler de(fatara, bedea...) bu mânayı, yâni yoktan var etme mânasını desteklemektedir.

b. فطر (Fatara)

“Fatara” fiilinin kullanıldığı, yeryüzünün ve göklerin yaratılışını ifâde eden başlıca âyet Fâtır suresinin ilk âyetleridir: الحمد لله فاطر السماوات و الارض

“Hamd göklerle yeri yoktan var eden... Allah’a mahsustur.”⁸⁷

⁸² 6/Enâm, 1

⁸³ 6/Enâm, 101.

⁸⁴ 16/Nahl, 4.

⁸⁵ 55/Rahmân, 15.

⁸⁶ Ulutürk, Veli, Kur’ân-ı Kerim’de Yaratma Kavramı, İnsan Yay., İstanbul, 1995, s.97.

⁸⁷ 35/Fâtır, 1.

“Fâtır” (yoktan var eden)yaratan demektir. (الفطر): Bir şeyin üstünü yarmak demektir. Meselâ: (فطرته فانفطر): “Ben onu yarım, o da yarıldı” denilir.(فطر ناب) (البعير): “Devenin azı dışı çıktı” tâbiri buradan gelmektedir. Böyle olan deveye de(فاطر) denir. (سيف فاطر): “Çatlakları bulunan kılıç” anlamındadır. (تفطر الشيء): “ Bir şey çatladı” anlamındadır.

Şâir Antere de şöyle demektedir:

سلاحى لا اقل و لا فطارا

و سَيفى كما العقيقة فهو كمعى

“Kılıcım bir şimşek gibi parlaktır, yanımdan ayırmam onu,
Silahım ne pürüzlüdür, ne de çatlağı vardır, onun.”

(الفطر):”Başlatmak ve icad etmek demektir. İbni Abbas dedi ki: Ben “göklerle yeri yoktan vâr eden(fâtır)”in ne olduğunu bilmiyordum. Nihâyet bir kuyu hakkında çekişen iki bedevi bana geldi. Onlardan birisi: O kuyuyu ilk açan benim, anlamında (انا فطرتها) dedi.

(الفطر): Dişi deveyi baş parmak ve şehadet parmağıyla sağmaya denir.⁸⁸

Fâtır suresindeki (فطر) fiili iki mânâya gelebilir:

- Gökleri yoktan yaratan; nitekim bu mânâ İbni Abbas’tan nakledilmiştir.
- “Ruhların gökten inmesi, yerden de maddelerin ve bedenlerin çıkması için, gökleri ve yeri yaran...”⁸⁹

Dahhak’ın dediğine göre; Kur’ân’da geçen her (فاطر السماوات و الارض) ifâdesi; göklerin ve yerin yaratıcı mânâsına gelir.⁹⁰

“Fatara” kelimesi iyice tahkik edilince şu anlaşılmaktadır; gökler ve yeri oluşturan ana madde her ne ise, bu var olan madde bir şekilde yarılarak gökler ve yer yaratılmıştır. Bu maddenin neler olabileceği daha sonraki konularda ele alınacaktır.

⁸⁸ Kurtubî, a.g.e., XIV, 301-302.

⁸⁹ Tefsir-i Kebir, IVIII, 374.; Ayrıca bkz; Yıldırım, Celal, a.g.e., IX, 4975.

⁹⁰ İbni Kesir, a.g.e. XI, 6679.

Bu yarararak yaratma işi şu an için bize meçhul gözükmektedir. Ancak ileride de değineceğimiz üzere Kur'ân'daki bu yarararak yaratmayı anımsatan bir takım teoriler mevcuttur.

c. بنى (Benâ)

Göklerin ve yerin yaratılışı bu fiile râci bir şekilde anlatılırken, fiilin mastar hâli olan “binâ” (بناء) kelimesi de kullanılmıştır. Bu âyetlerden birisi şudur:

الذى جعل لكم الارض فراشا والسماء بناء
“O Allah ki, yeryüzünü sizin için bir döşek,
gökyüzünü bir tavan yaptı.”⁹¹

Tunuslu meşhur müfessir Tâhir b. Âşur, Yüce Allah'ın göğü tavana benzetmesindeki sırrı şöyle açıklamıştır: “Allah hava küresini (atmosferi) yer küresi ile esir küresi arasında bir ara bölme olarak yaratmıştır. Bu bölme bir evin tavanından beklenen fonksiyonları tam olarak sağladığından dolayı ona “tavan” denilebilir. Çünkü hava küresi yukarıdan yeryüzüne gelebilecek çeşitli zararları bertaraf eder ki, bunların başında deniz sularının karaları istilâ etmesini engellemek ve bazı gök cisimlerinden kopan meteorların Dünya'ya verecekleri zararları ortadan kaldırmak gibi hususlar gelir. Buna kainatın değişik yerlerinden gelen zararlı ışıklardan Dünyâ'yı korumayı da eklersek, o zaman atmosferin yaratılış hikmeti daha açık ortaya çıkar. Çünkü bu fonksiyon da esasen tavandan beklenen maksada uyar.”⁹²

Diğer bir âyette ise şöyle buyrulur: اَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمَ السَّمَاءِ بِنَاهَا

“Sizi yaratmak mı daha zor yoksa göğü mü? Onu binâ etmiştir...”

İbni Kesir tefsirinde şöyle der: “o’nu binâ etmiştir” in mânâsı; onun binâsını yüce, geniş, etrafı birbirine eşit, karanlık gecelerde yıldızlarla süslü olarak yaratmıştır. Zâten âyetin devamındaki “Boyunu yükseltmiş ona şekil vermiştir” kavli bunu açıklar.”⁹³

⁹¹ 2/Bakara, 22.

⁹² Demirci, Muhsin, Kur'ân'ın Temel Konuları, İFAV Yay., İstanbul, 2000.

⁹³ İbni Kesir, a.g.e., XV, 8285; Konuyla ilgili âyet için bkz; 79/Nâziât, 27.

Bir kurama göre, birbirine yaklaşan iki yıldızın karşılıklı çekim kuvveti, ikisindeki sıcak gazları etkiler ve o tarafa doğru uzatır. Güneşimizden de böylece yükselenler, yoğunlaşarak gezegen hâlini almıştır. Âyette “*göğü binâ etti boyuna kalkınma verdi..*” ifâdesi bu anlatışa değiniyor gibidir.⁹⁴ Fakat bize göre bu görüş pek sağlam görünmemektedir. Bu daha sonraki konularda açıklığa kavuşturulacaktır.

“Benâ” fiilinin kullanıldığı başka bir âyet ise şöyledir: *و السَّمَاءَ بِنْيَانِهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ*

“*Göğü kudretle biz bina ettik ve onu genişleticimiz.*”⁹⁵

Ayet metnindeki (أَيْدٍ) kelimesi güç mânâsındadır. Gücün en belirgin olduğu yer ise akılları durduracak şekilde birbirine bağlı ve muntazam olarak yapılan gök binasıdır. Gök kelimesiyle hangi mânâ kastedilirse edilsin netice değişmez. İster yıldızların ve gezegenlerin yörüngesi kasredilsin, ister milyonlarca yıldız kümelerini ihtiva eden ve adına galaksi denen yıldız toplulukları kastedilsin, ister yıldızların ve gezegenlerin serpili bulunduğu şu feza tabakalarından herhangi bir tabaka kastedilsin, ister semâ kelimesinin ifâde ettiği diğer mânâlar kastedilmiş olsun netice değişmez. Buradaki genişlik âşikardır.⁹⁶

Bâzı müfessirler *لَمُوسِعُونَ* ifâdesine “güç yetiricimiz” mânâsı vermişlerdir.⁹⁷ Bu mânâ İbni Abbas’tan da nakledilmiştir.

Bizim kannatimize göre bu âyetteki “semâ” lafzı bildiğimiz atmosferden farklı bir mânâyı müşir olabilir. Bu âyetten bütün uzay âleminin kastedilmesi kuvvetle muhtemel görünmektedir. Çünkü âyette geçen “أَيْدٍ” kelimesi çoğul kullanılmış, bununla da “bir çok farklı güç” kastedilmiştir. Uzaydaki bir çok farklı galaksi sistemleri göz önüne alınır ve her birinin yaratılışında, gerek büyüklük, gerek şekil açısından farklılıklar olduğu düşünülürse ve her bir yaratmanın bir âyetteki

⁹⁴ Evrin, M.Saadettin, Çağımızın Kur’ân Bilgisi, Doğuş Yay., Ankara, 1970, I, 215.

⁹⁵ 51/Zâriyat, 47.

⁹⁶ Seyyid Kutup, a.g.e., XIV, 71.

⁹⁷ Bkz; Hak Dini Kur’ân Dili, VII, 265.

ifâdesiyle “şiddet”i farklıysa, her bir yaratma için o maddeye has olan, farklı güç ve enerji potansiyeli söz konusu olur.⁹⁸

Gerçekten de kâinata bakıldığında eşsiz bir mimârisi olan bir binâ gibidir. İşin tuhaf olan yönü ise bu binânın genişlemesinden söz edilebimesidir.

d.بَدِيع (Bedi’)

Kur’ân-ı Kerimde göklerin ve yerin yaratılışı, “bede’a” (بَدَعَ) kökünden gelen “bedi’ (بَدِيع) ism-i fâili kullanılarak da ifâde edilmiştir.

بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... الخ

“O gökleri ve yeri herhangi bir örnek olmadan (yani daha önce benzeri nolan bir örneğe göre değil) yepyeni bir şekilde yaratandır.”⁹⁹

“İbdâ”, bir şeyin maddesiz ve bir zamanla kayıtlı olmaksızın icadıdır.¹⁰⁰

Önceden herhangi bir örneği bulunmaksızın bir şeyi vareden anlamına gelen “bedi’” kelimesi fail vezninde mübâlağa ifâde eden bir isimdir. Mahfuz bir müptedânın haberi olarak merfû gelmiştir. İsm-i fâili “mübdi” gelir. Yüce Allah göklerin ve yerin geçmiş bir örnek olmaksızın yaratıcısı(bedi)dir. Yâni onları daha önce herhangi bir tarif ve örnek söz konusu olmaksızın yaratan vâreden, meydana getirendir. Daha önce görülmemiş bir şeyi ortaya koyan herkese de “mübdi” denir.¹⁰¹

Şu ifâdeler bu durumu çok güzel ifâde etmektedir: “Yeryüzü ve gökler modelsiz yaratılmıştır. Başlangıçta ne bir örnek vardı ne de bir kanun. Madde yoktu, ışık yoktu, elektrik yoktu, çekim kuvveti yoktu, dünya yoktu, güneş yoktu, yıldızlar ve galaksiler yoktu... Hatta varlıklar değil, kavramlar da yoktu: Uzay, zaman, yer,

⁹⁸ Bkz; 79/Nâziât, 27

⁹⁹ 1/Bakara, 117.

¹⁰⁰ Bursevî, İsmail Hakkı, Ruhü'l-Beyân, (Çev: Ali Yardım), Damla Yay., İstanbul, 1997, I, 227.

¹⁰¹ Kurtubî, a.g.e., II, 292.;Ayrıca bkz;Tefsir-i Kebir, IIX, 391-392; Yıldırım, Celal, a.g.e., II, 321.

sükunet, hesap, ölüm hiçbir şey yoktu. Sonuçta her şey hiçbir nesne ve varlık taklid edilmeksizin, orijinal bir şekilde yaratıldı.”¹⁰²

e.جَعَلَ (Ce’ale)

Ce’ale genellikle yaratılan herhangi bir nesneye belli bir sıfat ve hususiyet kazandırma işlemleri için kullanılmıştır. Bu sebeple bir nesnenin ilk yaratılışından sonraki safhalarda eriştiği merhaleler ve kazanılan sıfat ve özellikler bu fiille ifâde edilmiştir. Meselâ insanın yaratılışından bahsedilirken onun topraktan ilk yaratılışı ve yine Âdem’den neslinin meydana gelişi “halaka” fiili ile anlatılmış ve ondan sonraki meniden yaratılışlar, insanların erkekli dişili yapılması ve insan vücudunun kulak, göz ve kalplere kavuşturulması “ce’ale” fiili ile anlatılmıştır.¹⁰³

Yine göklerle yerin ilk yaratılışından sonraki aşamalar da bu fiille ifâde edilmiştir.¹⁰⁴

Ayrıca bu fiil başkalaşım geçirme mânâsında da kullanılmıştır. İnsanların domuz ve maymunlara çevrilmesin de de bu fiil kullanılmıştır.¹⁰⁵ Bunun yanısıra bir şeyi doğrudan yaratmak, bir nesneden diğer bir nesneyi yaratmak gibi anlamlara da geliyor. Kur’ân’da canlı olan her şeyin sudan yaratılışı, yeryüzünde insanlar için çeşitli geçimliklerin ve hayvanların yaratılması da yine ce’ala (جَعَلَ) fiili kullanılarak ifâde edilmiştir.¹⁰⁶

“Ce’ale” fiilinin yaratma mânâsının yanısıra “kılmak, bir şeyi birinin hizmetine vermek, birini bir iş için uygun görmek, seçmek, bir şeyin var olmaya, Gelişmeye başlaması” gibi mânaları da vardır.¹⁰⁷

¹⁰² Korkmaz, Hüseyin, Yoktan Varoluş, ipek Yay., İstanbul, 1996, s.126.

¹⁰³ Bkz; 32/ Secde, 7-9; 35/Fâtır, 11; 39/Zümer, 6.

¹⁰⁴ 25/Furkan, 65.

¹⁰⁵ 5/Mâide, 60.

¹⁰⁶ 15/Hicr, 20; 21/Enbiyâ,30; 40/Ğafir, 79.

¹⁰⁷ El- Mu’cem el- esâsî, s.252.

Bu fiil göklerin ve yerin yaratılışını ifâde etmek için kullanılınca gökler ve yer için ayrı ayrı kullanılmıştır. Aşağıdaki bâzı âyetler buna örnektir: *الذي جعل لكم الأرض فراشا و السماء بناء*

“O Allah ki yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü bir bina kıldı”¹⁰⁸

و جعلنا السماء سقفا محفوظا

“Göğü de korunmuş tavan kıldık.”¹⁰⁹

Yukarıdaki bilgilerden şu anlaşılmaktadır ki, Kur’ân’da ce’ala fiili kullanılarak göğün ve yerin yaratılışı ifade edilirken ilk yaratmadan değil de bir nevi bu ilk yaratmadan sonraki yaratılış safhaları, yeryüzünün ve göğün şekillendirilmesi söz konusu olmuş, âyetler bu şekilde vârid olmuştur.

f. قضى (Kadâ)

İbni Arefe; bir şeye dâir hüküm vermek (قضى) onu sağlam bir şekilde yapmak, muhkem kılmak, yürürlüğe koymak, o işi bitirmek demek olduğunu söyler. İşte hâkime قاضى “kâdi” denilmesinin sebebi budur. Çünkü hâkim hüküm verdi mi artık dâvanın tarafları arasında görülmesi gereken işini bitirmiş olur. El- Ezheri ise: Kadâ yâni hüküm verdi kelimesinin sözlükte birkaç anlamı vardır ki hepsinin ifâde ettiği ortak anlam, bir şeyin kesilip sonunun gelmesi, tamamlanması şeklindedir der. Ebu Zueyb bir şiirinde şöyle der:

و عليهما مسرودتان قضا هما داود أو صنع السوابغ تُبع

“Ve o ikisi üzerinde iyice dokunmuş iki zırh vardır ki, onları yapıp bitirmiştir,

“Ya Davud ya da tepeden tırnağa örten zırhları çok iyi yapan Tübbâ yapmıştır.”

¹⁰⁸ 2/Bakara, 22.

¹⁰⁹ 21/Enbiyâ, 30.;Geniş bilgi için bkz; Bayraklı, Bayraktar, Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsiri, Bayraklı Yay., İstanbul, 2004, I, 253.; Ruhul-Beyân, I, 99.; Hak Dini Kur’ân Dili, IV, 123-124.

İlim adamlarımız; “kadâ” (hükmetti) kelimesinin müşterek birkaç anlama gelen bir lafız olduğunu söylerler. Bu anlamlar şöylece sıralanabilir:

1) Yüce Allah’ın şu buyruğunda olduğu gibi, “yaratmak” anlamına gelir :
“Onları yedi gök hâlinde iki günde yarattı (kadâ).”¹¹⁰

Bildirmek mânasına da gelir. Şu âyette olduğu gibi: “Biz kitapta israiloğullarına şunu bildirdik.(kadâ).”¹¹¹

2) Emretmek anlamına da geldiği olur.Yüce Allah’ın şu buyruğunda olduğu gibi: “Rabbin kendisinden başka birine ibâdet etmeyin... diye emretti.(kadâ)”¹¹²

3) Kabul ettirmek ve hükümleri uygulayıp bitirmek anlamına da gelir. İşte hâkime kâdi denmesi burdan gelir.

4) Bu kelime hakkı tastamam yerine getirmek anlamına da gelir. Yüce Allah’ın şu buyruğunda olduğu gibi: “Musa süreyi tamamlayıp...(kadâ)”¹¹³

5) İrâde etmek, dilemek anlamına da gelir. Yüce Allah’ın: “Birşeyin olmasını hükmederse sadece ona ol der ve o da oluverir.”¹¹⁴ Buyruğu da bu mânaya işâret eder.

İbni Atiyye, “kadâ”nın takdir etme mânasında olduğunu söylemiştir. Ayrıca İbni Atiyye’ye göre bu kelime. “İrâdesini gerçekleştirdi, yürürlüğe koydu” anlamlarına da gelebilir.”¹¹⁵

İbnü’l Enbâri dilcilerin şöyle dediğini nakletmiştir: “قاضي” kelimesinin mânâsı, işleri sona erdiren, işleri sağlam yapan demektir. Bir şey tamamlanıp, sona erdiğinde إنقضي الشيء ; muhtaç olan ihtiyâcını giderdiği zaman قضي حاجته ; ve birisi borcunu ödediği zaman قضي دينه denilmesi bu sebeptir. Arapların bir şeyi tamamlayıp sağlamca yaptığı zaman, قضي الأمرَ demeleri ve Hak Teâlânın قضيهم سَعَ سَمَاوَات

¹¹⁰ 41/Fussilet, 12.

¹¹¹ 17/İsrâ, 4.

¹¹² 17/İsrâ, 23.

¹¹³ 28/Kasas, 29.

¹¹⁴ 1/Bakara, 117.

¹¹⁵ Kurtubî, a.g.e., II, 293-294.

“Onları yedi gök olarak sapasağlam yaptı.”¹¹⁶ Âyeti hep bu mânâdandır. Çünkü bir işi tamamlamada onu bitirmek, sona erdirmek mânâsı vardır.”¹¹⁷

Yukarıdaki âyet çerçevesinde, ileriki konularda bu kelime daha teferruatlıca inceleneceğinden âyetin açıklamasını ve kelime hakkındaki açıklamaları daha sonraya bırakıyoruz. Zira bu âyet bütünüyle incelendiğinde yerin mi yoksa göklerin mi daha önce yaratıldığına dâir müfessirlerin farklı yorum ve argümanlarıyla karşılaşıyoruz. Böylece konunun daha da genişlediğini müşahede ediyoruz.¹¹⁸

Yukarıdaki bölümde, Kur’ân-ı Kerim’de “arz ve semâvâtın yaratılışı” ifâde edilirken hangi kelimelerin kullanıldığını ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken, çoğunlukla hangi kelimeler kullanılıyor ve konumuzla hangi kelimeler bağdaşıyorsa o kelimeleri seçmeye gayret gösterdik.

Bu kelimelerin kimisi arz ve semâvâtın her ikisinin yaratılışını ifâde ederken kullanıldığı gibi (خَلَقَ), kimisi de sâdece arzın veya sâdece semânın yaratılışını ifâde ederken kullanılmıştır (جَعَلَ) ve (بَنَى) gibi. Her hâlükârda bu fiillerde “yaratma” mânâsı olduğu gibi, her kelimenin aynı zamanda da kendine has bir kullanım şekli ve ifâde biçimi vardır. Aslında bu kelimelerden herbirisi bize ilk yaratılış ve sonraki yaratılış aşamaları hakkında bilgi vermekte, kendi anlam derinlikleriyle birlikte, yeryüzünün ve göklerin yaratılışı hâdisesinin daha net anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Daha ileride yer alacak konularda, yeri geldiğinde bu kelimelere yeniden değinilecek ve “neden yeryüzü ve göklerin yaratılışı ifade edilirken farklı kelimeler kullanılmıştır ?” sorusunun cevâbı daha da netlik kazanacaktır.

¹¹⁶ 41/Fussilet, 12.

¹¹⁷ Tefsir-i Kebir, III, 393.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz ; Hak Dini Kur’ân Dili, VI, 549-550 ; Tefsîr-i Kebîr, XIX, 361-363.

B) KUR'ÂN-I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVÂTIN YARATILIŞ SAFHALARI

1.Ratk(رتق) Safhası

Kur'ân-ı Kerim'de yeryüzü ve göklerin yaratılışından bahsedilirken kullanılan ifâdelerden birisi de “ratk” ifadesidir. Bu kelimenin geçtiği âyet şöyledir:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

“Kafirler görmüyorlar mı ki göklerle yer bitişik iken biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık....”¹¹⁹

Ayetin metnindeki “kânetâ” (oldular)” zamiri gökler ve yere racidir. Oysa bunlar çoğuldur. Burada çoğul zamirinin getirilmesi gerekirdi. Fakat Allah “gökler” den gök tâifesi kastediyor. O zaman da tesniye olur. Yâni bir gök bir de arz tâifesi demektir. Bu sebeple bu âyette tesniye zamiri getirilmiştir. Nitekim başka bir âyette *“Allah gökleri ve yeri zâil olmaktan kesinlikle tutar”¹²⁰* buyurmuştur ki burada da gökler ve yer için tesniye zamiri getirilmiştir.

Dikkat edilirse âyetteki “ratkan” ifâdesi tesniye olarak getirilmemiştir. Oysa kaide böyle olmasını gerektirir. Fakat mastar olduğundan dolayı müfred, tesniye, cemi sığalar burada eşittir. Yani hepsi için kullanılabilir. Yani gökler ve yer “ratk” sahibi idiler. Bu kelimenin esas manası hilkat veya sanat yönünden iki şeyi birbirine bitiştirmek ve yapıştırmaktır. Ayetin mânası “Onlar bitişikti, biz onları ayırdık.” şeklinde anlaşılabilir.

İbni Abbas'tan İkrime, Hasan, Katade ve İbni Cübeyr'in rivâyet ettiklerine göre; gökle yer bir tek şey idiler ve birbirlerine yapışık durumdaydılar. Cenâb-ı Hak onların aralarını ayırdı. Gökleri dilediği yere yükseltti ve yeri de karar sahibi kıldı.¹²¹

¹¹⁹ 21/Enbiyâ, 30.

¹²⁰ 35/Fâtür, 41.

¹²¹ Arslan, Ali, a.g.e., IX, 357-358.

Yukarıda zikredilen âyette; içinde yaşadığımız yerkünün, önce güneş sisteminin gök cisimleriyle yapışık olarak bir arada olduğu ve sonra nebula bulutumsusunun sıkışıp patlamasıyla yerkünün onlardan ayrıldığı bildiriliyor.

Astronomik teorilere göre, bundan 4,5 milyar yıl önce, Güneş sisteminin gökcisimleri ve yerküre; şimdiki Güneş sisteminin yerinde dönmekte olan nebulanın(yani gaz ve toz bulutumsusunun) içinde bir arada bulunuyorlardı. Çok uzun zaman sonra nebula bulutumsusunun sıkışmasıyla, sıcaklık 1,5 milyon dereceyi bulduğunda, bu bulutumsuda şiddetli patlamalar başlamış, ondan parçalar kopmuştur. İşte Dünya da o kopan parçalardan biridir.¹²²

Müfessir Vehbe ez-Zuhayli âyeti şöyle açıklamaktadır: “Ratk” kapama, birbirine ekleme ve kaynaşma demektir. Mastardır. “Fetk” ise birbirine birleşmiş iki şeyi birbirinden ayırmak demektir.

Enbiyâ suresindeki bu âyet şöyle yorumlanabilir. “Onlar gökler ve yeryüzünün parçaları önce birbirine geçmiş, birbiri üzerine sarılmış, birbirine tamamen bitişik iken sonra bunları birbirinden ayırdığımızı dünya semâsı ile yeryüzü arasında hava tabakası koyduğumuzu bilmiyorlar mı?” İşte güneş yıldızlar ve yerin önceden tek bir parça olduğunu, güneşin çok sıcak bir ateş küresi olduğunu ve şiddetli seyri esnasında dünyamız ve diğer gezegenlerin ondan ayrıldığını savunan “sedim teorisi” de bunu ifâde eder.”¹²³

“Ratk” bir şeyin bir şeye eklenip kaynaşarak birleşmesi demektir.¹²⁴

Kur’ân’a göre kâinatın yaratılmasından sonra yeryüzü ve ona ait olan gök; Güneş, ay, yıldızlar, ve diğer gök cisimlerinin yaratılmasıyla oluşumunu tamamlamıştır. Yüce Allah, söz konusu oluşumu gerçekleştirmek için duman hâlindeki kütleye yönelerek gök ve yer biçiminde varlığa geçmeleri emrini vermiş,

¹²² Aksoy, Süleyman, a.g.e.s.59-60.

¹²³ Vehbe Zuhayli, et-Tefsiru’l Münir, (Çev: Komisyon), Bilimevi Yay., İstanbul, 2003, VII, 39-41.

¹²⁴ Bursevî, İsmâil Hakkı, a.g.e., III, 310.

onlar da bu ilâhi takdir ve tasarıya uygun tarzda teşekkül etmişlerdir. İbni Abbas bu hususu: “Allah söz konusu emriyle göğe; güneşini , ayını ve yıldızlarını ortaya çıkar. Yere de; yarıp nehirlerini aç, bitkilerini ve meyvelerini ortaya koy demiştir.” Şeklinde özetlemiştir.

Bazı müfessirler de âyeti başka âyetlerle bağdaştırarak yorumlamaya çalışmışlardır. Aşağıda bunun birkaç örneğini göreceğiz.

“Enbiya suresindeki âyeti anlayabilmek için Fussilet suresindeki şu âyeti de beraber değerlendirmek gereklidir:

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَ لِلْأَرْضِ انْتَبِي طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

“*Sonra duman hâlindeki göğe yöneldi. Ona ve yer küreye: isteyerek veya istemeyerek gelin dedi. Her ikisi de isteyerek geldik dediler.*”¹²⁵

Âyette geçen دُخَان “duhân” kelimesi duman anlamındadır. Kâinatın ilk oluşum devresinde, Kur’ân’ın kendisinden bahsetmiş olduğu duman ile çağdaş bilimin ortaya atmış olduğu, kâinatı başlangıçta teşkil eden nebülöz yâni bulutumsu madde aynı şeylerdir. Enbiyâ suresinde “ratk” ve “fatk” ifâdelerinin geçtiği âyette de kâinatın yaratılışının başlangıçta bir parçalanma ile başladığı beyan edilmiştir. Bu âyette “ratk” kelimesi bitişik demektir. “Fatk” ise bitişik olanı ayırma demektir.Yâni Kur’ân göklerin ve yerin yaratılışı hususunda kısaca şunları söylemektedir: Kâinat duhan(duman) gibi bir maddeden teşekkül etmiştir. Bu madde önce yarılmış daha sonra da birbirinden ayrılmıştır. Çok ince ve küçük parçalardan oluşan söz konusu madde sabit olmayıp döndüğü için, câzibe kuvvetinin etkisiyle parçalanmış ve dönen yeni küreler meydana gelmiştir. Bu dönen ve ateşe benzeyen küreler de tekrar parçalanarak yeni bir takım yıldızları ve güneş sistemimizi oluşturmuşlardır.”¹²⁶

¹²⁵ 41/Fussilet, 11.

¹²⁶ Demirci, Muhsin, a.g.e.s.77-78.

“Fussilet suresi 11. âyetteki “duhan” ifâdesi buhar ve gaz anlamındadır. Bu duman ve gaz ise sudan yükselmiştir.”¹²⁷

Yine Enbiyâ sûresindeki âyete dönecek olursak Yüce Allah bu âyetteki “ratk” (birbirine yapışık olmak) ve “fatk” (birbirinden ayırmak) ifâdeleriyle birbirine yapışık olan göklerle yeri birbirinden ayırdığını ve her canlı şeyi sudan yarattığını söylüyor.

“En son bilimsel verilere göre dünyamız da dahil bütün yıldızlar bitişik bir gaz kütesinden kopmuştur. Bu gaz kütesinden ayrılan parçalar, güneşleri, gezegenleri, meydana getirmiş, böylece pek çok güneş sistemi, galaksi hâsıl olmuştur. Milyarlarca yıldan beri dönen gazdan bir ateş kütesi güneşin ekvatoru bölgesinden, üzerinde yaşadığımız dünya ve diğer gezegenler kopmuştur. Dünyamız, güneşin diğer uydularıyla beraber hem kendi çevresinde, hem de güneşin çevresinde dönmeğe başlamıştır. Diğer güneşlerin de kendilerinden kopmuş gezegenleri vardır. Kâinatta en az üç yüz milyon “arz” vardır ama bizim güneşimizin gezegenleri içinde bizim dünyamızdan başkasında böyle mükemmel bir hayat yoktur.”¹²⁸

Muhammed Esed ise “ratk” ve “fatk” ifâdelerinden yola çıkarak Enbiyâ suresindeki yaratılış olayını şöyle açıklamaktadır: “Kural olarak Kur’âni ifâdeleri, bugün doğru gibi görüldüğü halde yarın yeni bir teoriyle yanlışlanabilecek olan bilimsel buluş veya teorilerle açıklamaya çalışmak boş ve yararsızdır. Bununla birlikte Kur’ân’da deyimsel olarak “gökler ve yer” diye ifade edilen evrenin başlangıçta bir bütün, tek bir kütle olduğunu belirten âyet , evrenin başlangıçta tek bir elementten, yâni hidrojenden meydana geldiğini, tek bir kütle olduğunu ve bu bütünsel kütlelerin sonradan merkezi çekim yüzünden büzüşüp, muhtelif noktalarda yoğunlaştığını ve böylece zaman içinde münferit nebula(bulutumsu), galaksi ve güneş sistemlerine ve bunlardan da giderek yıldızlara, gezegenlere ve onların

¹²⁷ Özdemir, H.Ahmet, En Kolay Tefsir, Mektup Yay., İstanbul, 1995, VI, s.158.

¹²⁸ Ateş, Süleyman, Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuk Neşr., İstanbul, 1991,V, 502-503.

uydularına dönüştüğü yolundaki bugün hemen hemen bütün astrofizikçilerin paylaştığı görüşü şaşkırtıcı biçimde doğrulamaktadır.”¹²⁹

Eski çağlarda gökler ile yerin önce bitişik olduğu, daha sonra birbirinden ayrıldığı, her canlının sudan yaratıldığını ve yıldızların her birinin kendi kendi dâire ve göğünde döndüğünün başka bir anlamı vardı. Çağımızda ise, fizik biyoloji ve astronomiden elde ettiğimiz bilgilere göre bu anlam bambaşka boyutlar kazanmış ve âyetlerin bu bilgilere de ters düşmediği görülmüştür.¹³⁰

Bir başka yoruma göre ise âyete çok değişik perspektiflerden bakılabilir. Buna göre كَانَتْ رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا âyetinden kastedilen; yerin ve göklerin deliksiz olmasıdır. Yukardan yağmur yağmıyor, yerde ot bitmiyordu, bunu görüyorlardı. Veyahut yer, dağsız deresiz yekpâre; gök boyutları da güneşi, ayı, gök cisimleri yok, tek bir bütün hâlindeydiler. Veyahut yer gök cisimlerine bitişik, hepsi bir şeydi. Gök cisimleri ve kütleleri arasında çeşitlilik söz konusu olmayıp hepsi de birbirine benzer birer madde idiler. Veyahut hepsi başlangıçta var olmamakla ortaktı. Dışta görünen ve farklı özellik gösteren bir varlık değildi. Bunları da şimdiki görünen durumlarından bir fikir edinip ondan delil çıkarma yoluyla veya duyulup nakledilen bilgiler ışığında bilirler veya bilebilirler. فَفَتَقْنَاهُمَا : Yok iken yaratıldılar, bir şey iken çoğaldılar mânâsındadır. Başlangıçta duman gibi bir madde iken farklı şekiller alıp değişik kütleler oldular. Bir tabiatta kalmayıp, değişik karakterlerle çeşitlendiler... Yer göklerden ayrıldı yukarısından yağmur yağdırıldı, üzerinden otlar bitti.¹³¹

Eğer âyetteki “gökler” ifâdesinden maksat “Güneş Sistemi” ise, Kur’ân gezegenlerin güneşten kopma parçalar olduğunu açıklıyor demektir. Yok bu tabirden maksat bütün yıldızlar, sistemler ve galaksiler ise, hepsinin önceleri gaz hâlinde tek parça olduğunu, sonra o gazın yoğunlaşarak katılaştığını ve arkasından bölünüp parçalandığını ve öylece bugünkü durumun meydana geldiği belirtiliyor demektir.¹³²

¹²⁹ Esed, Muhammed, Kur’ân Mesajı, (Çev: Kudret Büyükcoşkun), İşaret Yay., İstanbul, 2004, II, 651.

¹³⁰ Mevdûdî, Ebu’l Â’la, Tefhimu’l-Kur’ân, (Çev: Ahmet Asrar), Bengisu Yay., İstanbul, 1997, VIII, 267

¹³¹ Hak Dini Kur’ân Dili, IV, 447-448.

¹³² Yıldırım, Celal, a.g.e., VIII, 3904-3905.

İşte biz de bu kanaati paylaşıyoruz. Bize göre “semâvat” en azından gözle görülebilir gök cisimlerinin tümünü ifâde ediyor olmalıdır. Nitekim aşağıdaki yorumda bizim kanaatimize yakın bir bakış açısı sunulmaktadır.

“O küfredenler görmüyorlar mı ki Göklerle yer bitişik idi. Onları biz ayırdık.” Âyetinden şu anlaşılmaktadır ki: Âyetin birbirine bitişik olarak tercüme edilen “ratk” kelimesi Arapça sözlüklerde “birbiriyle iç içe, ayrılmaz durumda, kaynaşmış” anlamlarına gelir. Yani tam bir bütün oluşturan iki maddeyi tanımlamak için bu kelime kullanılır. Âyette geçen “ayırdık” ifâdesi ise Arapça “fatk” fiilidir ki, bu fiil bitişik durumdaki bir nesneyi yarıp, parçalayıp, dışarı çıkarma anlamına gelir. Örneğin tohumun filizlenerek topraktan dışarı çıkması bu fiil ile ifâde edilir.

Bu âyeti bilim ışığında bir değerlendirmeye tâbbi tutarsak şöyle diyebiliriz: Bilim adamları başlangıçta sıcak bir gaz kütesinin yoğunlaştığını, daha sonra bu kütenin parçalara ayrılarak galaktik maddeleri, daha sonra yıldızları ve gezegenleri oluşturduklarını ifâde ederler. Diğer bir deyişle Dünya ve aynı zamanda bütün yıldızlar, birleşik bir gaz kütesinden ayrılan parçalardır. Bu parçalardan bir kısmı güneşleri, gezegenleri meydana getirmiş, böylece pek çok güneş sistemleri ve galaksiler ortaya çıkmıştır. Yâni evren “ratk”(Füzyon: birbirine yapışık, birleşik) haldeyken, “fatk”(parçalara ayrılmış) olmuştur. Âyetteki bu kelimeler ise izah edilen bilimsel gerçeği işâret ediyor gibidir.”¹³³

Daha önce de bir ara işaret ettiğimiz üzere “göklerin ve yerin yaratılışı” mevzusunu daha iyi anlayabilmek için göklerin ve yerin yaratılışını ifâde eden âyetleri bir bütün olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. işte bu çerçevede yaratılış safhalarını daha iyi anlayabilmek için âyetler arasındaki bağlantıları ortaya koymamız gerekir . Buna göre göklerin ve yerin temel oluşum safhalarına işaret eden iki âyet vardır. Bu âyetlerden birisi yukarıda daha önce değindiğimiz Enbiyâ suresindeki “*Kafirler görmezler mi ki göklerle yer bitişik idi de biz onları*

¹³³ Başaran, Ahmed, Kur’ân-ı Kerimin Bilimsel Mucizeleri, Düşünce Yay., İstanbul, 2004, s.17-18.

ayırıldı...”¹³⁴ âyeti ile Fussilet suresindeki “*Sonra Allah duman hâlindeki göğü doğruldu da ona ve yere dedi ki...*” ayetleridir.¹³⁵

İşte yukarıda zikrettiğimiz iki âyeti “göklerin ve yerin ilk yaratılış safhaları” açısından bir değerlendirmeye tabi tutarsak kısaca şunları söyleyebiliriz:

a) İçerisinde çok küçük tanecekler bulunan bir gaz kütlelerinin varlığı doğrulanmaktadır. Gaz kütlesi diyoruz çünkü, duman (Arapça “duhan”) kelimesini bu şekilde yorumlamak gerekir. Duman, genel olarak gaz halinde bir madde ile, havada az çok sabit bir biçimde duran küçük taneciklerden oluşur. Maddesi katı, hatta sıvı halde bulunabilen bu tanecikler az çok yüksek derecede bir ısıya da sahip olabilirler.

b) Unsurları ilk önce birbirine bitişik olan (âyette ratk) bir kütlede, sonraları bir parçalanmış süreci (âyette fatk)’nin cereyan ettiği zikredilmiştir. Şu noktayı iyice belirtelim ki, Arapça “fatk”; yarma, sökme, ayırma, “ratk” ise ; aynı cinsten bir bütün elde etmek için bir takım unsurları birleştirme, kaynaştırma veya birbirine dikme işlemidir.¹³⁶

Yukarıdaki verilen açıklamalar ışığında şunları söyleyebiliriz:

Göklerle yerin yaratıldığı ana madde duman idi. Müfredât isimli eserinde Rağbın ifâdesiyle , duman gibiydi. Beydavi “duhân”ın, karanlık bir cevher olduğunu söyler. Belki de Allah onunla, gökyüzünün bileşimini sağlamış bulunan küçük parçaları kastetmiştir.

Bu duman maddesi, önce tek bir kütle halindeyken, sonra Allah bunları birbirinden ayırmış ve bu ayrılan maddelerden yeryüzüyle yedi gökyüzünü yaratmıştır.

Âyetlerin toplamından elde edilen bu açıklamalar, günümüzdeki bir takım bilimsel verilerle uyumaktadır. Buna göre; yeryüzünün ve göklerin yaratıldığı

¹³⁴ 21/Enbiyâ, 30

¹³⁵ 41/Fussilet, 11.

¹³⁶ Bucaille, Maurice, Tevrat- İnciller ve Kur’ân, (Çev: Mehmet Ali Sönmez), D.İ.B. Yay., Ankara, 2001, s.222-223.

madde, nebula adı verilen duman biçimindeki bir maddeydi. Nebulanın maddesi bir bütün halinde ve birbirine bitişik idi. Sonra nebuladan bazı parçalar ayrıldı. Çağdaş bilginler bu konuyu, âyetlerde özetlendiği tarzda kainattaki yaratılış kanunlarından elde ettikleri bilgilerle-şayet bilgiler doğru kabul edilirse- aynen âyetlerdeki gibi tasvir etmektedirler. Âyetlerdeki ifâdeyle bilim adamlarının verdiği bilgiler uyuşursa problem kalmaz. Tamamı ya da bir kısmı doğru olmasa da bu âyetlerin ifâdesinden hiçbir şey eksiltmez.

Bilim adamları bu konuda şunları da söylemektedirler: Nebulanın meydana geldiği ana madde, çok küçük ve hareketli parçacıklardan oluşuyordu. Genel câzibekanunu (Gravitation) uyarınca, birbirine çekim gücü tatbik ettikleri için biraraya gelmiş ve toplanmışlardı. Bir büyük küre haline gelen bu maddeler kendi mihverî etrafında dönüyordu. Hareketin fazlalığı sebebiyle bu büyük kürede parlama oldu ve ışık ile ısı teşekkül etti. İşte bizim kâinatımızın ilk küresi olan Güneş dediğimiz muazzam ateş yumağı böylece meydana geldi.

Yine bilim adamlarının dediğine göre; güneşe bağlı olan ve onun etrafında dönen gezegenler de bu ateş küresinin parçalanıp bölünmesi sonucu meydana gelmiş ve bu bölünen parçalar da aynen güneş gibi kendi etrafında dönmeye başlamıştır. Bu kopan parçalardan birisi de, bizim üzerinde yaşadığımız ve bir zaman Güneş gibi alevli olan yer küresidir.¹³⁷

Yukarıdaki bölümde göklerin ve yerin ilk yaratılış safhası hakkında müfessirlerin ve bu konuda uzman ilim adamlarının görüşlerini verdik. Bu açıklamalar ve yapılan yorumlar elbette kayda değer ve üzerinde ciddi bir şekilde düşünülmesi gereken bilgiler ihtiva etmektedirler. Biz bu bilgiler ışığında şunları söyleyebiliriz:

Kur'ân- Kerim gökler ve yer henüz daha bugünkü halini almamış iken, bu ikisinin bitişik bir durumda olduğunu söylüyor. Bizler “gökler” ifadesinden daha önce de belirttiğimiz üzere “gaz ve tozlardan müteşekkil bulutumsu bir madde” yi

¹³⁷ İbni Kesir, a.g.e., VI, 2969-2971. ; Ayrıca bkz. Demirci, Muhsin, a.g.e.s.78-81.

kastedersek, “yer” ifâdesiyle de daha çok katlaşmış, daha yoğun bir maddeyi kastedersek, bunların da daha önce birbirlerine birbirlerinden ayrılmayacak şekilde bitişik, içiçe geçmiş olduğunu ancak ilahi bir emir ile birbirlerinden ayrıldıklarını ve böylece yıldızların, gezegenlerin ve diğer gök cisimlerinin meydana geldiğini söylersek kanaatimizce âyetin literal manasına daha yakın ve daha anlaşılır bir açıklama yapmış oluruz.

Burada şunu belirtmemiz gerekmektedir ki ileriki bölümlerde “yedi kat semavat ve arz” konusunu işleyeceğiz. Aslında gökler ve yerin yaratılışını ifâde eden âyetler, sâdece yukarıdaki iki âyetle sınırlı değildir. Ancak biz, konunun daha net anlaşılması için ilk önce yukarıdaki âyetleri zikrettik. Ayrıca burada yaratılışta “zaman” mefhumuna da değinmedik, zira zaman mevzusuna da ileriki bölümlerde yer vereceğiz. Şu unutulmamalıdır ki âyetleri birbirinden bağımsız değerlendirmek bir takım sakıncalı sonuçlar doğurabilir. O yüzden burada göklerin ve yerin yaratılış safhaları hakkında verdiğimiz bilgiler bütünüyle göklerin ve yerin yaratılışını ifâde etmez. Ancak, verilen bu bilgiler, göklerin ve yerin yaratılış konusunu daha başka açılardan ele alan âyetleri daha iyi anlamamıza yardımcı olan bilgilerdir. Verilen bu bilgiler neticesinde oluşan taslağa göre, konuyu daha da teferruatlıca inceleyecek ve farklı âyetlerle konuyu zenginleştireceğiz.

2.Fatk(فَتْق) Safhası

Yukarıdaki bölümde “fatk” safhası anlatılırken büyük ölçüde “fatk” kelimesine ve bu kelime ile nelerin ifâde edilmeye çalışıldığına değinmiştik. O yüzden burada bu konuyu uzunca anlatma gereği duymadık. Ancak burada farklı olarak birkaç değişik rivâyeti belirtip, konuyla ilgili Seyyid Kutup’un yorumuna yer vereceğiz.

Hasan Basri ve Katâde “fatk” ifâdesini açıklarken şöyle der: “Gökler ve yer birbirine bitişikti. Allah aralarını hava ile açtı.”

İbni Abbas ise şöyle demiştir: “Gökler bitişikti yağmur yağdırmazdı, Yerler bitişikti, bitki bitirmezdi. Allah, gökleri yağmurla, yerleri de bitkilerle yardı.”¹³⁸

Az önce zikrettiğimiz müfessirlerin görüşlerinden farklı olarak, burada Seyyid Kutup’un yorum ve düşüncelerine yer vereceğiz. Merhum Seyyid Kutup Enbiya suresindeki göklerin bitişikken ayrılması hakkında şunları söyler:

Göklerin ve yerin yapışık iken sonradan ayrılışının bildirilmesi gerçekten üzerinde çok düşünülmesi gereken bir konudur. Astronomik teoriler bu kainat mucizesini açıklamak için yaptıkları çalışmalarda hep bu gerçek üzerinde dönüp durmuşlar ve bin üç yüz şu kadar yıl önce Kur’ân-ı Kerimin belirttiği gerçekleri kabullenmek zorunda kalmışlardır.

Günümüzde büyük yıldız topluluklarını içine alan samanyolunun(galaksi) başlangıçta bitişik olduğu sonra ayrılarak bugünkü konumuna geldiği, yeryüzünün güneşten bir parça olduğu, bilahare güneşten ayrılarak soğuduğu esasına dayanan teoriye gelince, bu teori astronomik bir nazariye olmaktan öte hiçbir şey ifade etmez. Bugün doğru olarak kabul edilebilir, ama yarın bunun tersi de ortaya atılabilir. Bir başka zaman bu konuda bir başka nazariye meydana çıkarılır ve bu düşünceleri tamamen tersine çevirebilir.”¹³⁹

“Zaman zaman Kur’ân-ı Kerim buradaki gibi “Gökler ve yer yapışık iken biz ayırdık onları” diyerek bir takım kainat gerçeklerine işaret eder ve biz sırf Kur’ân’da var olduğu için, bu gerçekleri kabul ederiz. Ama göklerin ve yerin birbirinden nasıl ayrıldığını veya galaksi kümesinden nasıl uzaklaştığını bilmeyebiliriz. Astronomik nazariyelerin Kur’ân’ın buyruklarına aykırı olmayan kısımlarını kabul ederiz. Ancak Kur’ân âyetlerini tutup çekiştirerek, o astronomik nazariyelerin peşinden koşturmamız. Zâten asırlar öncesi gelen bu kitabın hükümleriyle günümüzdeki astronomik nazariyeler çoğunlukla birbiriyle çatışmaz.”¹⁴⁰ Bizim ileride ele

¹³⁸ Es-Sâbûnî, Muhammed Ali, Safvetü’-t-Tefâsir, (Terc: Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz), Ensar Neşr., İstanbul, 1992, IV, 79.

¹³⁹ Seyyid Kutup, a.g.e., X,124.

¹⁴⁰ Seyyid Kutup, a.g.e., X,125.

alacağımız büyük patlama teorisini de bu kanaat çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Nitekim bu teoriyi ayrıca değerlendirmemizin sebebi, en azından Kur’ân’daki ma’lumata aykırı olmamasından kaynaklanmaktadır.

3. Tesviye Safhası

Yüce Allah “semâ”nın yaratılışından bahsederken âyetlerde “semâ’nın düzenlenişinden” de bahseder. Bu düzenlemeden bahsederken de سَوَاهَا (sevvâhâ) ve سَوَاهُنَّ (sevvâhünne) ifâdelerini kullanır. Bu kelimelerin kullanıldığı âyetler ise şöyledir.

أَأَنْتُمْ أَشَدَّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا رَفَعَ سَمَكُهَا فَسَوَّاهَا

“Sizi mi yaratmak daha zor yoksa göğü mü? Ki ona belli bir düzenvermiştir.”¹⁴¹

هو الذى خلق لكم ما فى الأرض جميعا ثم استوى إلى السماء فسواهن سبع سماوات

“Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları yedi gök hâlinde düzenleyen O’dur. O herşeyi hakkıyla bilir.”¹⁴²

Bu âyetler hakkında müfessirler farklı görüşler serdediler. Aşağıda umum olarak farklı yorumları vereceğiz. Burada şu hususu gözönünde bulundurmalıyız; yeryüzünün ve göklerin yaratılışını ifâde eden âyetler, Kur’ân’ın farklı yerlerine serpiştirilmiş gibidir. Yâni biz hemen bu bölümde, göklerin ve yerin yaratılışının sâdece belli bir surede anlatıldığını ve bu anlatımla yetinilmesi gerektiğini söyleyemeyiz. Bunun yanı sıra biz burada “yaratılış safhaları”ndan bahsederken, gökyüzü daha önce yaratıldı veya yeryüzü daha önce yaratıldı da diyemeyiz. Burada yapacağımız şey bu konuyla ilgili âlimlerin yorumlarını verip daha sonra genel bir değerlendirme yapmaktır.

¹⁴¹ 79/ Nâziât, 27

¹⁴² 2/ Bakara, 29.

Biz bu kısmı daha çok Bakara suresindeki âyet çerçevesinde değerlendireceğiz. Buna göre, âyetle alakalı, aşağıdaki yorumları zikredebiliriz.

“*Sonra göğe yöneldi*”(istevâ): Arzı yarattıktan sonra arada herhangi bir şeyi yaratmayı istemeden gökleri yaratmaya yöneldi mânâsındadır.

“*Onları yedi gök hâlinde düzenledi. O her şeyi hakkıyla bilendir.*” Düzenlenmekle anlatılmak istenen yaratılışlarının mu’tedil ve dosdoğru olması, istikamet üzere bulunması demektir. Onlarda her hangi bir eğriliğin , düzensizliğin, gediğin olmaması ve yaratılmalarının tamamlanıp, eksiksiz olması demektir.¹⁴³

فَسَوَّاهُنَّ (onları düzenledi) deki zamir, müphem(kapalı) bir zamirdir. “Yedi gök” ifadesi onu tefsir etmektedir. Zamirin سماء’ ya raci olabileceği de söylenmiştir. السماء cins isim mânâsındadır. Gökyüzünün düzenlenmesinin mânâsı, onların yaratılışlarını nizama koymak, onları eğrilik ve çatlaklardan âzade kılmak ve yaratılışlarını tastamam yapmaktır.¹⁴⁴

Âyette geçen ثُمَّ lafzı, bu âyette tertibi göstermez, sâdece nimetleri saymak için getirilmiştir. Bunun misâli : Birisinin başkasına “Sana büyük nimetler verip sonra senin kıymetini yüceltip, sonra düşmanlarını senden uzaklaştırmadım mı?” demesi gibidir. Adamın daha sonra zikrettiği şeyleri, daha önce yapmış olması muhtemeldir.¹⁴⁵

“*Sonra göğe yönelip (istivâ edip)...*” buyruğunda yer alan “sonra” tabiri arada geçen zaman fâsılasını ifâde etmek için değil, iki yaratma arasındaki farklılığı ve göklerin yaratılışının yerin yaratılışına üstünlüğünü açıklamak içindir.¹⁴⁶

“Onları yedi gök halinde düzenleyen” yani eksiksiz bir şekilde, bir çatlak ve eğrilik-büğürlük bulunmaksızın yaratılışlarını tam yapan “O”dur. Çünkü onların

¹⁴³ Saîd Havva, a.g.e., I, 111.

¹⁴⁴ Tefsir-i Kebir, II, 225.

¹⁴⁵ Ag.e., II, 225.

¹⁴⁶ Vehbe Zuhayli, a.g.e., I, 101.

düzenlenmesi (tesviye edilmelerinin) anlamı, yaratılışlarının dengeli kılınması, dosdoğru olması, eğrilik ve çatlaktan uzak olması veya yaratma işleminin tamamlanması demektir.¹⁴⁷

“Ve bunun üzerine gökyüzünün parçalarını, bunlardan özellikle “yedi semâ”yı düzeltmiş, yeryüzünün yaratılması üzerine bunlarda da değişiklik yapmış, ortaya çıkan değişim bunalımını nizama koymuş, bunlardan da yeryüzüne ve insanlara faydalar sağlamıştır. Bu sâyededir ki insanlar bu görkemli bina içinde yaşarlar, yerler, içerler, nefes alırlar, ışık, ısı alırlar, Hakkın alametlerini görerek ilimler, fenler edinirler. Bakışlarıyla, ruhlarıyla ve hatta Allah nasib edince cisimleriyle çıkarlar, miraç yaparlar. *سَبْعَ سَمَاوَاتٍ* *هُنَّ* zamirinden bedeldir ve bedel-i ba'z olduğu açıktır. Çünkü *فَسَوَّاهَا* buyurulmayıp parçalara ve fertlere veya çeşitlere işaret ederek *فَسَوَّاهُنَّ* buyurulması kısımlara ayırma manasındadır.”¹⁴⁸ Biz de bu son yoruma katılarak bir sonraki safhayı izah etmek istiyoruz.

4. Dahv (دحو) Safhası

Yeryüzü ve göklerin yaratılışı ile ilgili bu safha ise yeryüzünün yaşama elverişli hale getirilmesini izah eder. Bu konuyla ilgili âyet yukarıdaki bölümle ilgili olarak zikredilen âyetin devâmıdır. Âyetin devamı şöyledir: *وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا... الخ* “*Daha sonra da yeryüzünü yaydı. Ondan suyunu ve otlagını çıkardı...*”¹⁴⁹ Yaratılışın bu safhasını bu âyet çerçevesinde ele alacağız.

Araplar bir şeyi yaymaları halinde “(دَحَوْتُ الشَّيْءَ أَحْوَهُ دَحْوًا): O şeyi yaydım, onu yayıyorum, yaymak” derler. Deve kuşunun yuvasına da yeryüzü üzerinde yayılması dolayısıyla (أدحي) derler. Şâir Umeyye b. Ebi's-Salt da şöyle demiştir:

و بَثَّ الْخَلْقَ فِيهَا إِذْ دَحَاهَا فَهُمْ قَطَّانَهَا حَتَّى التَّنَادِ

“Ve o orayı yayıp döşedikten sonra mahlukatı yaydı orada

¹⁴⁷ Vehbe Zuhaylî, a.g.e., I, 101.

¹⁴⁸ Hak Dîni Kur'ân Dili, I, 251.

¹⁴⁹ 79/Nâziat, 30.

Onlar kıyamet gününe kadar oranın sakinleri olarak kalacaklardır.”

El-Müberred de şu beyti söylemiştir:

دَحَاها فَلَمْ رَأها اسْتَوَتْ على الماء أرسى عليها الجبالا

“Yaydı onu, onun suyun üzerinde kurulduğunu görünce; Bu sefer üzerine dağları bıraktı.”

“(دحاها) nın, “orayı düzenledi” demek olan: (سَوَّاهَا) anlamın da olduğu da söylenmiştir.

İbni Abbas’tan rivâyet edildiğine göre, Allah Kâbeyi yarattı ve Dünyayı yaratmadan bin yıl önce dört temel üzerinde onu suyun üzerinde bıraktı. Sonra yer beytin altından yayılıp, döşendi.

Kimi ilm adamlarının naklettiğine göre burada: “(بَعْدُ): “sonra” buyruğu.”(مَعَ) “birlikte beraber” anlamındadır. Sanki: Bununla birlikte de yeri yayıp döşedi, diye buyurmuş gibidir. Nitekim yüce Allah, bir başka yerde “عتلُّ بعد ذلك زنيماً”: *Cahil ve kaba, bununla birlikte kulağı kesik*”¹⁵⁰ diye buyurmuştur.

Arapların: “(أنتَ أحمقٌ و أنتَ بعد هذا سيء الخلق) Sen ahmak bir kimsesin, bununla birlikte de huyu kötü birisin” ifâdeleri de bu kabildendir. Şâir şöyle demiştir:

فقلت لها عني إليك فأبني حرامٌ وإني بعد ذاك لبييب

“Ben ona benden uzak dur dedim. Çünkü ben Haram kimseyim(ihramlıyım) ve ayrıca bundan sonra(bununla birlikte) ben uyanık birisiyim.”

Buradaki “sonra” lafzının “önce” anlamında kullanıldığı da söylenmiştir. Yüce Allah’ın “(ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر): “*Andolsun ki Biz, zikirden sonra*”

¹⁵⁰ 68/Kalem, 13.

Zebur'da... yazdık."¹⁵¹ Buyruğunda olduğu gibi; ki bu da Kur'ân'dan önce (Zebur'da) demektir.

“Yeri yayıp döşedi” buyruğunun; orayı ekti ve orayı yardı, anlamında olduğu da söylenmiştir. Bu açıklamayı İbni Zeyd yapmıştır. Bu lafzın gıdalar için orayı hazırladı, anlamında olduğu da söylenmiştir. Anlamlar birbirine yakındır.

(دحا يدحو دحوا ودحى يدحى دحياً): Yayıp döşedi, döşer, yayıp döşemek” denilir. Arapların: “(طغى يطغى و يطغو؛ و طغى يطغى): Azgınlık etti, eder”; “(محا يمحو و يمحو) sildi, siler” ile (لحى العود يلحى و يلحو): Soplanın veya dalın üzerindeki kabuğunu soydu, soyar “ diye kullandıkları gibidir. Bu fiili muzarisini: (يدحو) diye kullananlar mütekellim mâzisinde; (دحوت) diye kullanırlar. (يدحى) diye kullananlar da aynı kipi (دحيت) diye kullanırlar.”¹⁵²

“*Bundan sonra yeri döşemiştir.*”âyetini, müteakiben gelen: “*Ondan suyunu ve otlarını çıkarmıştır.*” Kavli tefsir etmiştir.¹⁵³ Allah Teâlanın sonra “yeri döşemiştir” kavlinin, mücerred döşeme olmayıp, yeryüzünde yiyecek bitkilerin yetişmesine elverişli bir zemin hazırlamış olması mânâsında olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵⁴

“*Bundan sonra yeri döşemiştir*” demek; yeryüzünün düzenlenmesi, yerkabuğunun yaşamaya ve her türlü hareket etmeye ve bitkilerin yetişmesine elverişli hale getirmek demektir.¹⁵⁵

Buraya kadar anlattığımız bölümde Kur'ân-ı Kerim'de “yeryüzünün ve göklerin yaratılışı” nı ifâde etmek için kullanılan رتق (ratk), فثق (fatk), سواها (sevvaha), دحاها (dehâha) fiillerinin tahlilini yaptık. Bunu yaparken de bu fiillerin her birinin birer yaratılış safhasını ifâde etmek için kullanılan ifâdeler olduğunu da göz önünde bulundurduk. Çünkü bu fiiller, hem yerin hem de göğün farklı farklı yaratılış

¹⁵¹ 21/Enbiyâ, 105.

¹⁵² Kurtubî, a.g.e., XVII, 386-388; Ayrıca bkz.; Tefsîr-i Kebir, XXII, 484-485.

¹⁵³ İbni Kesir, a.g.e., XV, 8285

¹⁵⁴ İbni Kesir, a.g.e., XV, 8287. Ayrıca bkz ; Mevdûdî, a.g.e., VII, 232-233.

¹⁵⁵ Seyyid Kutup, a.g.e., XVI, 493.

aşamalarını ifâde etmek için, farklı âyetlerde kullanılan, en kapsamlı ve müfessirlerce de en çok üzerinde durulan fiillerdir.

Bu kelimeler, daha sonra işleyeceğimiz “yedi kat semâvât ve arz”, “altı gün ifâdesinin delâlet ettiği anlamlar” gibi bölümlerde yeniden karşımıza çıkacağından, anlatacağımız mevzularda kapalılık olmasın diye burada “yaratılışın safhaları” başlığı altında incelemeyi uygun gördük.Yâni olayın zamansal çerçevesine değinmeyip sâdece daha sonraki konulara bir ön hazırlık olması için kelimelerin müfessirlerce yorumlarına yer verdik. Bunu burada belirtmemizin sebebi, daha sonraki konuların bu bölümü de kapsayacak şekilde işleneceğinin önceden anlaşılması içindir. Çünkü âyetleri birbirinden bağımsız değerlendirme, tasnif etme, hem zor bir iştir hem de daha önce belirttiğimiz gibi yanlış anlamalara sebebiyet verebilir. Nitekim daha sonra işleyeceğimiz “göklerin ve yerin yaratılış devreleri” adlı bölümde bu safhalar daha net bir şekilde anlatılacak, verilen bilgiler ışığında konu daha iyi kavranılacaktır.

C)YERYÜZÜ VE GÖKLERİN YARATILIŞIYLA İLGİLİ İLMÎ NAZARİYELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu kısma kadar anlattığımız konularda “göklerin ve yerin yaratılışıyla alakalı olarak gerek müfessirlerin gerekse bu konularla ilgilenen araştırmacı yazarların görüşlerini verdik. Bu bölümde ise genel olarak bütün evrenin, özel olarak da Dünyamızın nasıl meydana geldiğine dâir bugüne kadar ortaya atılan bilimsel nazariyeleri gözler önüne sunmaya çalışacağız.

Bir çok konu gibi kâinatın ezeli olup olmadığı da bilim adamları arasında tartışma konusuydu. Bir kısmı onun yaratıldığını savunurken, bir kısmı ise onun ezeli olduğunu savunurdu. Ancak bugün yaratılış teorisine karşı çıkan hemen hemen hiçbir ilim adamının olamadığı söylenmektedir. O halde kâinat yaratılmıştır denebilir.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Demirci, Muhsin, a.g.e.s.77.

Çağımızda modern ilmin keşif ve icatları, her geçen gün büyük bir hızla gelişmekte, 1969'da ay yüzeyine inilmesiyle bu alandaki çalışmalar bilinmeyen bir çok noktayı açıklığa kavuşturmuştur. Şüphesiz erişilen bu nokta, yaklaşık iki asırdır süren çalışmalar ve nazariye halindeki bilgilerden kaynaklanmaktadır.

Kâinatın yaratılışına dâir vereceğimiz nazariyeler(teoriler), insan aklının ulaştığı, bulabildiği, kabulü mümkün akla yatkın düşüncelerdir. Aradan geçen zaman bir başka nazariyeyi ortaya çıkarmış, öncekinin eksiklikleri görülmüş, yeni bir nazariye diğerlerini geçersiz kılmıştır.

Kâinatın yaratılışıyla ilgili ilk nazariye, Alman filozofu Kant tarafından ortaya atılan, Fransız astronomu Laplace tarafından geliştirilen nazariyedir. Bu nazariyeye göre: Hidrojen, helium ve nebilium gibi gazlardan müteşekkil kızgın bir ateş kütleli, yani nebula, hızla dönüyordu. İlk sıcaklığını kaybetmesi sonucu nebula'nın dönme hızı artmış, artan hız, bu muazzam kütleden, çeşitli büyüklüklerde parçalar koparmış, her kopan parça kendi eksenini etrafında dönmeğe başlamış, çekim ve santrifüj kuvvetinin etkisiyle buldukları yerde kalarak, Güneş, Ay,yıldızlar, gezegenler ve galaksiler meydana gelmiştir. Nebuladan ayrılan "arz" çevresini, fazla miktarda buhar ihtiva eden atmosfer tabakası sarmış, buharın bir kısmı arz tarafından emilmesiyle yoğunluğu azalmış, ısını kaybederek soğunmağa başlamıştır. Basınç ve diğer şartlarla müsait duruma gelince, hidrosfer tabakası meydana gelmiş, arz kabuğu oluşmaya başlamıştır.¹⁵⁷

Özellikle son yüzyıla gelecek olursak, kimi bilimsel kozmoloji teorileri eşsiz bir yaratılış olan evrenin bir başlangıcı olduğu şeklindeki postulata dayanırken, kimileri de sürekli yaratmadan söz etmektedir. O halde evrenin yaratılışına ilişkin teoriler temelde ikiye ayrılır.¹⁵⁸Şimdi bu bağlamda durgun durum ve büyük patlama teorilerini kısaca inceleyeceğiz.

Durgun durum modeli Herman Bondi, Thomas Gold ve Fred Hoyle tarafından 1948'de ortaya atılmıştır. Bu modele göre:

¹⁵⁷ Şimşek, Ümit, Kâinatın Doğuşu, Zafer Yay., İstanbul, 1980, s.24-26

¹⁵⁸ Efil, Şahin, Yaratılış Modelleri, Pınar Yay., İstanbul, 2003, s.155.

Galaksiler birbirinden uzaklaştıkça aralarındaki boşluklarda yaratılan yeni maddeden sürekli olarak yeni galaksiler(yıldız kümeleri) oluşmaktadır. Bu yüzden evren, kabaca, her zaman, uzayın her noktasından aynı görünmekte ve yoğunluk hemen hemen hiç değişmemektedir. Daha açık bir ifadeyle evren ezeli ve sonsuzdur; kesinlikle hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Bize ezeli ve sonsuz bir evren anlayışı sunan bu model, bu özelliğinden dolayı felsefi olarak son derece cazip görülmüştür. Böyle bir anlayış bizi zamanın da ezeli olduğu manasına ulaştırır. Durgun durum modeli bu özelliğiyle Aristo ve Eflatun'un yaratılış modellerini anımsatır.

Durgun durum modeline göre evren genişliyordu,; zira bu deneysel bir olguydu. Bu kurama göre, acaba galaksiler ya da yıldız kümeleri bir anda mı var olmuştu? On milyon ışık yılı uzaklıktaki iki galaksi düşünelim. Evren genişledikçe bu uzaklık iki katına çıkacaktır. Bu yeni bir galaksinin oluşumu için yeterli bir zaman demektir. İşte yeni galaksi, bu zaman sürecinde birbirinden uzaklaşan iki galaksi arasında, yeniden yaratılan maddeden meydana gelmektedir. Çünkü kozmik mekanizmanın devam etmesi, bu maddenin sürekli olarak yeniden yeterli miktarda yaratılmasına bağlıdır. Dolayısıyla galaksiler bir anda var olmamakta onların varlığı belli bir süreci gerektirmektedir. Bu modelin savunucuları, evrende yaşlı yıldızlar ve yeni madde bulunduğunu iddia ederek görüşlerini desteklemeye çalışırlar. Ancak 1950 ve 1960'larda yapılan gözlemlerle durgun durum modeli çelişiyordu. 1965'te Penzias ve Wilson'un mikrodalga radyasyonunu keşfetmesiyle, bu model iyi bir model olmaktan çıkmıştır.¹⁵⁹

Durgun durum teorisine göre kâinat ezelden beri genişlemektedir. Genişlemeyle birlikte kendi kendine galaksiler meydana gelir. Böylece uzayın belirli bir bölümündeki galaksi sayısı dengelenmektedir. Bunun için çok değil, bir bina kadar yer kaplayan bir uzay parçasına, bir atom yaratılması yetiyor. Tabii kâinat çok geniş olduğu için, bu atomlar çok yekün tutar ve galaksileri oluştururlar. Fakat bu teori galaksilerin kendi kendine nasıl doğduklarını bir türlü izah edmez.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Efil, Şahin, a.g.e.s.155-156.

¹⁶⁰ Korkmaz, Hüseyin, a.g.e.s.75

Durgun durum teorisi bazı noktalarda kendisine yapılan itirazlara cevap verememiş ve bu noktada âciz kalmıştır.

Durgun durum modelini savunanlara göre, galaksiler arası uzayda oluşan hidrojen hiçbir şeyden meydana gelmez. Binlerce yılda meydana gelen yeni bir hidrojen atomu, gerekli maddenin oluşmasını sağlamaktadır. Öyle anlaşılmaktadır ki burada, maddenin temelini teşkil eden hidrojen atomlarının neden ve nasıl oluştuğu, maddeyi nasıl meydana getirdiği sorusu cevapsız kalmaktadır. Kanaatimizce bu soru durgun durum teorisinin en hassas ve can alıcı noktasına yöneltilmiş bir sorudur. Tam da bu noktada Thomas Khun'un sözü bize ışık tutmaktadır. "Bilim adamları kendi inanç ve ideolojilerine uygun teoriler üretirler"¹⁶¹

Durgun durum teorisinin savunucuları da ateist ve materyalist oldukları için evrenin ezeli ve sonsuz olduğunu, hidrojenin dolayısıyla da maddenin sürekli olarak kendi kendine var olduğunu savunurlar.

"Bu kuramın temel tezlerinden birisi de, evrenin ezelden beri hep aynı şekilde olduğu ve hiçbir değişikliğe maruz kalmadığı şeklinde olan tezidir. Bu tezi savunanlar evrenin niçin hep aynı şekilde kalması gerektiği sorusuna, evrenin aynı kalabilmesi için tek geçerli yolun evrenin değişmemesi olduğu şeklinde anlaşılması güç ve bir o kadar da anlamsız cevap vermişlerdir. Durgun durum modeli, büyük patlama teorisinin anti tezi olarak ortaya atılmıştır. Ancak günümüzde hemen hemen hiç kimse evrenin sonsuz olduğuna inanmamaktadır."¹⁶²

Günümüzde bilim çevrelerince de en çok kabul gören teori "büyük patlama teorisi"dir.

21. yüzyılın başlarında olduğumuz şu günlerde evrenin bir başlangıcı olduğu, yok iken büyük bir patlamayla varlık âlemine geldiği modern fizik tarafından da bir çok deney ve gözlemle ispatlanmıştır. Ayrıca evrenin, materyalistlerin iddia ettikleri

¹⁶¹ Korkmaz, Hüseyin, a.g.e.s.77

¹⁶² Efil, Şahin, a.g.e.s.158

gibi durağan olmadığı, sürekli bir hareket ve değişim içinde olarak genişlediği de saptanmıştır. Bugün bu gerçekler bütün bilim dünyasınca kabul görmektedir.¹⁶³

Büyük patlama teorisinin ifade ettiği kâinatın yaratılış şeklini ilk kez George Gamov, Ralph Alpher'in de katkılarıyla 1948'de yazdığı ünlü makalesinde ortaya koydu. Gamow bu makalesinde özet olarak şunları söylüyordu: “evrenin çok sıcak olan ilk aşamasındaki radyasyonun bugün de olması gerekir, ancak sıcaklığın sıfırdan birkaç derece yukarı düştüğü şeklinde çarpıcı bir tahminde bulundu. Gamow'un savunduğu bu radyasyon, 1965'de keşfedilen mikrodalga radyasyonuydu. Evren bundan yaklaşık olarak 15-20 milyar yıl önce sonsuz yoğunluk ve hacimdeki son derece sıcak bir ateş topu şeklindeki maddenin büyük bir hızla patlaması sonucu varolmuştur. Bu, her yerde aynı anda meydana gelen, patlama anından itibaren tüm uzayı dolduran, her parçacığın diğer tüm parçacıklardan olağanüstü bir hızla uzaklaştığı bir patlamadır. Burada sonsuz yoğunlukta olan ve hızla birbirinden uzaklaşan madde; elektron, nötron, pozitron ve foton gibi temel parçacıklardan oluşmuştu. Bu parçacıklara atomaltı parçacıklar da denmektedir. Bu parçacıklar sürekli olarak salt enerjiden meydana geliyor, kısa bir süre sonra yine yok oluyorlardı. Onlar hem modern yüksek enerji fiziğinin konusunu teşkil ettiğinden hem de evrenin ham maddesini oluşturduğundan dolayı konumuz açısından çok önemlidir. Patlama sürdükçe sıcaklık yavaş yavaş düşmüştür. Patlamadan sonra ilk üç dakikanın sonunda hidrojen ve helyum oluşmuştur.”¹⁶⁴

Kısaca söyleyecek olursak, büyük patlamadan sonraki uzun bir zaman dilimi içerisinde evrenin diğer parçaları(yıldızlar, gezegenler, galaksiler...) teşekkül etmiş ve daha sonra evrenin tüm birimleri dolayısıyla evren meydana gelmiştir.

Bu bölümü kısaca özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz; İnsanlık yirminci yüzyıla tartışmasız olarak determinist ve mekanik evren anlayışıyla girmiştir. Bu anlayışın sonucu olarak evren ezelden beri değişmeyen ve değişmeyecek olan statik ve durağan bir yapı olarak düşünülmüştür. Onyedinci ve

¹⁶³ Başaran, Ahmet, a.g.e.s.9.

¹⁶⁴ Efil, Şahin, a.g.e.s.166-167.

yirminci yüzyıllarda meydana gelen gelişmeler klasik bilim ve evren anlayışını yıkarken, bilim dünyasında yepyeni bir sıçrama meydana getirmiştir.

Durgun durum modeli, değişmeyen, statik, ezeli ve sonsuz, var oluş nedenini kendi içinde taşıyan bir evren anlayışı öngörmektedir. Bu model asırlarca devam etmiş olan statik evren anlayışının bir sonucu olmuştur.

Büyük patlama teorisi, durağan teorinin aksine evrenin bir teklikten oluştuğunu ve yine bir teklik ile yokluğa kavuşacağını, ezeli ve sonsuz olmayan, sürekli değişen bir evren anlayışını öngörmektedir. Ayrıca, uzay ve zaman kavramları olmaksızın evrendeki olayları anlamamızın mümkün olmadığını söyler. Bu yönüyle de Kur'ân'da tasvir edilen kâinatın yaratılışı tasvirlerine de daha yakın görünmektedir.

Büyük patlama teorisi daha sonra Kur'ân'daki kâinat tasviri bağlamında özel olarak ele alınacağından, bu mevzuyu daha da uzatmayı uygun görmedik.

D) KUR'ÂN'I KERİM'DE YEDİ KAT SEMÂVAT VE ARZ KAVRAMI

Bu kısımda genel olarak Kur'ân'daki ifadeyle yedi kat semâvat ve arz ifadelerinin ne ifâde ettiğini izah edeceğiz. Ardından yedi kat semâvat ve arz ifadesini daha derinlemesine inceleyerek, müfessirlerin ve ilim adamlarının görüşleri çerçevesinde bu konuyu aydınlatmaya çalışacağız.

Kur'ân'da göğün çokluğunu belirtmek üzere, sadece kelimenin çoğul şekli olan gökler(semâvat) değil, aynı zamanda 7 gök (seb'a semâvat) tabiri de geçer. Kur'ân'ın muhtelif yerlerinde değişik miktar belirtmek için 7 rakamı 24 kez kullanılmıştır.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Bucaille, Maurice, a.g.e.s.223.

Kur'ân'da 7 rakamı, 7 yerde bizzat gökler (semâvat) ile ilgilidir, bir yerde de yine gökler zikredilmeksizin yine 7 rakamı gökleri bildirmek için tek başına kullanılır. Bir kere de göğün 7 yolu diye bu rakam zikredilir.¹⁶⁶

Biz bu kısımda, genel mânada,7 kat semâvat ve arz ifadelerine yer verilen âyetleri zikretmek istiyoruz..Âyetler şöyledir:

*“Öyle bir Allah'tır ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Ayrıca göğe yöneldi de nizam ve intizam üzere yedi gök olarak yarattı. O her şeyi bilendir.”*¹⁶⁷

*“Ve andolsun ki üstünüzde yedi yol yarattık: Biz bu yaratılıştan gafil değiliz.”*¹⁶⁸

*“Allah yedi kat göğü yaratmıştır. Rahmanın yaratışında hiçbir uyumsuzluk, aykırılık göremessin. Çevir gözünü de bak! Bir yarık, bir çatlak görebilir misin?”*¹⁶⁹

*“Görmez misin Allah, nasıl da gökleri yedi kat yaratmış ve nasıl o göklerde ayı bir nur olarak yaratmış ve güneşi de her yeri aydınlatan bir çerağ olarak yerleştirmiştir.”*¹⁷⁰

“Üstünüzde yedi sağlam(gök) kurduk ve orada yalın yalın yanan bir kandil koyduk.”

Bu âyetlerde geçen 7 kat semâvat ve arz kavramları hakkında genel olarak müfessirlerin görüşlerini vermeden önce peygamber efendimizin 7 kat gökler ve arzın durumunu izah eden şu hadisini zikretmeden konuya geçemeyeceğiz. Bu hadisi şerifte arz, semalar ve ikisi arasındakilerin âyetlerde zikri geçen arş ve kürsiye kıyasları yapılmaktadır. Nitekim ilgili âyetlerden biri de şöyledir:

¹⁶⁶ Bucaille, Maurice, a.g.e.s.223

¹⁶⁷ 2/ Bakara, 29.

¹⁶⁸ 23/Mü'minûn, 17.

¹⁶⁹ 67/Mülk, 3.

¹⁷⁰ 71/Nûh, 15-16.

“De ki; yedi göğün rabbi ve yüce arşın rabbi kimdir?”¹⁷¹

Nitekim Allah resûlü, Ebu Davut’tan rivâyet edilen bir hadiste Arş’ı tarif ederken; onun semaları üzerinde Arş’ın durumu şöyledir buyurmuş ve eli ile kubbe gibi bir işaret yapmıştır. Diğer bir hadiste şöyle buyrulur: Yedi gök, yedi kat yeryüzü ondakilerle ikisi arasındakiler Kürsi’ye göre çöle atılmış bir halka gibidir. Kürsi ve ondakiler de Arş’a nisbetle o çöldeki o halka gibidir. Seleften şunu diyenler olmuştur: Arş’ın bir yönden diğer yöne iki kutru arasındaki mesafe elli bin senelik yoldur. Yedinci katın yeryüzünden yüksekliği ise elli bin yıllık yoldur.¹⁷²

İbni Abbas’tan rivayetle Dahhak; Arş’a Arş isminin verilmesinin sebebi onun yüksekliğindedir, demiştir. Kâ’b el- Ahbar’dan rivayetle A’mes; Gökler ve yeryüzü Arş’da gökle yer arasında asılmış bir kandil gibidir, der. Mücahid: Gökler ve yeryüzü Arş’da ancak bir halka gibidir der. İbn Ebu Hatim İbni Abbas’tan gelen bir rivâyette şöyle demiştir: Arş’ın ölçüsünü hiç kimse bilemez. Bir başka tarikte ise Arş’ın ölçüsünü Allah’tan başka hiç kimse takdir edemez, demiştir. Selef’ten birisi; Arş’ın kırmızı yâkuttan olduğunu söyler. İbni Mes’ud ise; “Şüphesiz Rabbiniz katında gece gündüz yoktur. Arş’ın nuru O’nun yüzünün nurundandır.” Demiştir.¹⁷³

Burada konumuzla az da olsa bağlantısı olması bakımından, “Arş ve Kürsi” kavramlarına da kısaca değinmekte fayda görüyoruz.

Arş Kur’ân’da dâima tekil olarak gelmekte ve yer ile göklerin zıttına tek bir âlemi ve müfessirlerin çoğunun kanaatine göre de en büyük varlık âlemini ifâde etmektedir. Kur’ân’da Arş kelimesi 21 yerde geçmektedir ki bu, yedi yer ve göğün üç katı demektir. Kur’ân’da Arş yaratılış sırası itibâriyle yer ve göklerden önce gelir. Çünkü Allah yaratmaya başlamadan önce O’nun Arş’ı su üzerinde önceden mevcut bulunmaktadır. Kur’ân’da Arş için ulu ve kerim gibi sıfatlar kullanılmıştır ki bunlar yer ve gökler için kullanılmamıştır.

¹⁷¹ 23/Mü’minûn, 86.

¹⁷² İbni Kesir, a.g.e., X, 5664.

¹⁷³ İbni Kesir, a.g.e., X, 5665.

Peygamber bir keresinde Arş'ın; yedinci gökten sonra iki gök arası mesafe olan 500 yıllık bir mesafede olduğunu söyler.¹⁷⁴

“Kürsî” ifâdesine gelince; Kur’ân’da Kürsî’nin gökleri ve yeri kapsadığı, içine aldığı belirtilmiştir. Konuyla ilgili âyet şöyledir:

“O’nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır.”¹⁷⁵

Yer ve göklerin Kürsî’ye göre çok küçük şeyler olduğuna ve Kürsî’nin de Arş’a nisbetle çok küçük olduğuna dâir haberler çoktur. Tabiat ve gök kanunlarına ilgi duyan müfessir es-Süddi Kürsî’ye Arş’ın altında bir yer verirken Hasan el-Basri onu Arş olarak görmüştür ki gelen haberler bu anlayışla bağdaşmamaktadır.¹⁷⁶

Biz buraya kadar ki açıklamalarımızda yer ve gökler için mümkün olduğunca “kâinat” ifâdesini kullanmamaya özen gösterdik. Zira bizim kanaatimize göre kâinat sadece bu yedi gökten ve arzdan ibâret değildir. Nitekim peygamberimiz bazı açıklamalarında yedinci gökten sonra, kendi ifâdesiyle “üst kısmı ile dip kısmı arasında iki gök arası mesâfe (derinlik) olan bir deniz”den ve ondan sonra da, arş ile bu deniz âlemi arasında 8 dağ tekesi (اوعال) den bahsetmektedir ki bunlar hadisçi Hâkim ve Zehebî’nin kitaplarında melek olarak tanımlanmışlardır.¹⁷⁷ Ayrıca bâzı âlimler “Göklerde ve yerde ve bu ikisi arasında ve toprak altında ne varsa O’nundur.”¹⁷⁸ Âyetinde toprak mânası verilen تری ifâdesinin göklerin ve yerin ötesinde olan başka bir yer, başka bir âlem olarak telakki etmişlerdir. Ayrıca, “gökler ve yer yaratılmadan önce Allah’ın arşının su üzerinde bulunduğu”¹⁷⁹ bildirilmektedir. Belki de bu su âlemi hâla kâinatta mevcut fakat keşfedilmemiştir. Çünkü Kur’ân’da, bu su âleminin göklerin ve yerin yaratılmasıyla ortadan kalktığı belirtilmemektedir. Nitekim peygamberimiz de bir hâdisinde 7. gökten sonra, iki gök arası kadar derinliği olan bir “su âleminden” bahsetmiştir tir ki biz bu hadisi ileride belirteceğiz. Hz. Lokman oğluna nasihat ederken “Yavrucuğum! Yapılan iş bir hardal tânesi

¹⁷⁴ Yeniçeri, Celal, Uzay Âyetleri Tefsiri, Erkam Yay., İstanbul, 1994, s.96-97.

¹⁷⁵ 2/Bakara, 255.

¹⁷⁶ Yeniçeri, Celal, a.g.e.s.98-99.

¹⁷⁷ Yeniçeri, Celal, a.g.e.s.100.

¹⁷⁸ 20/Tâhâ, 6.

¹⁷⁹ Âyet için bkz; 11/Hûd, 7.

*kadar olsa bile ve o bir kaya içinde, ya da göklerde veya yerde gizlenmiş olsa da Allah yine de onu ortaya çıkarır.”*¹⁸⁰ Bâzı âlimler âyette kaya olarak terceme edilen صخرة ibâresinin yine yer ve göklerin ötesinde başka bir yer olduğunu söylerler.¹⁸¹

Bütün bunların ötesinde Kur’ân’da “âlemler” ibâresi geçmektedir ki bu insanın hem zihnini hem de hayal gücünü zorlayıcı bir ibâredir. Katâde bu kelimenin; yüce Allah’tan başka bütün varlığı ifâde ettiğini, söylemektedir. Ayrıca ona göre, yaratıklardan her sınıf diğerinden ayrı bir âlemdir. Ayrıca Kur’ân’da yer ve göklerin sayısı verildiği halde âlemlerin sayısı verilmez.¹⁸²

Bize göre “kâinat” kelimesi belki “âlem” ile aynı manada kullanılır. Ama bu her iki kelimenin Kur’ân’da geçen “yedi kat semâvat ve arz” ifâdeleriyle aynı manaya geldiğini söyleyerek, bunları Kur’ân’daki semâvat ve arz ile özdeşleştirmek pek doğru bir yaklaşım olmasa gerek, diye düşünüyoruz. Ve tedbiri elden bırakmayarak, en azından, az çok bilinen ve müşâhedeye açık olan yıldızları, gezegenleri, galaksileri “semâvat ve arz”ın birer parçaları telakki ederek göklerin ve yerin yaratılışını en âzından bu vecheden ele aldık. Bunların daha ötesindeki yaratılanları gerçek mânada Allah bilir.

Özetle şunu söylemek istiyoruz; bize göre gerek kâinat gerek âlem kelimeleri Kur’ân’daki “yedi semâvat ve arz” ifâdesiyle aynı mânâda olamaz, bu kelimeler daha kapsamlıdır ve semâvat ve arz dışında var olan yaratıkları da ifâde etmek için kullanılırlar. Ancak “kısmî” mânada yer ve gökler için “kâinat” ifâdesinin kullanılmasında kolaylık olması açısından bir beis yoktur.

Böylece bu konulara da açıklık getirdikten sonra Kur’ân’daki ifâdesiyle “yedi kat semâvat ve arz” hakkındaki açıklamalarımıza kaldığımız yerden devam edebiliriz. Bunun için konumuzun ana temâsına değinen âyeti yeniden zikredeceğiz. Âyet şöyledir:

¹⁸⁰ 31/Lokmân, 16.

¹⁸¹ Kurtubî, a.g.e., VII, 23-24.

¹⁸² Yeniçeri, Celal, a.g.e.s.92.

الله الذي خلق سبع سمواتٍ و من الأرض مثلهنَّ... الخ

“O Allah ki yedi gökleri ve yerden de onlar gibisini yaratandır. Buyruğu onlar arasında iner durur. Allah’ın gerçekte her şeye kâdir olduğunu ve muhakkak Allah’ın ilmi ile her şeyi kuşatmış olduğunu kesin olarak bilirsiniz diye.”¹⁸³

“Allah, yedi kat gökleri ve yerden de onlar gibisini yaratandır” buyruğu, kudretinin kemâline ve O’nun öldükten sonra tekrar diriltmeye ve hesaba çekmeye kadir olduğuna açık bir delildir.

Göklerin biri diğerinin üstünde olmak üzere yedi tane olduğunda görüş birliği vardır. Buna İsrâ hadisi ve başkaları da delil teşkil etmektedir. Sonra da; “yerden de onlar gibisini “yani yedi tane yaratandır” diye buyurulmuştur. Yerler hakkında iki ayrı görüş vardır. Birincisi olan cumhurun görüşüdür. Bu görüşe göre; yedi arz da biri diğerinin üstünde tabakalar halindedir. Her bir arz arasında iki sema arasındaki gibi mesafe vardır ve her birisinde de Allah’ın yarattıklarından sakinler vardır. Ed-Dahhak ise şöyle demiştir: “Ve yerden de onlar gibisi” yani yedi tane arz demektir. Şu kadar var ki bu yedi arz göklerin aksine, arada bir boşluk olmaksızın biri diğerinin üstünde tabaka halinde kapatılmış durumdadır.¹⁸⁴

Ancak birinci görüş daha sahihtir. Çünkü Tirmizi, Nesei ve diğer eserlerde bulunan haberler buna delil teşkil etmektedir. Ebu Nuaym şöyle bir rivayet kaydetmektedir...Ebi Mervan’dan o da babasından naklettiğine göre K’âb kendisine: Musa’ya denizi yarmış olan adına yemin ederek Suhayb’ın kendisine şunları anlattığını nakletti: Muhammed(a.s) içine girmek istediği bir kasaba gördü mü mutlaka onu gördüğünde şöyle dua ederdi: “Yedi semâvatın ve onların gölgelendirdiklerinin Rabbi, yedi arzın ve onun taşıdıklarının Rabbi ...” Müslim’in sahih’inde ise Said b. Zeyd’den şöyle dediği nakledilmektedir: “Peygamberi şöyle buyururken dinledim: “Her kim haksız yere yerden bir karış dahi alacak olursa, kıyamet gününden yedi arzdan onun boynuna dolanmış olarak gelecektir.” El-Mâverdi’nin dediğine göre, yerin yedi tabakasının biri diğeri üzerinde olduğu kabul

¹⁸³ 65/Talak, 12.

¹⁸⁴ Kurtubî,a.g.e., XVII, 451-452.

edilecek olunursa, müslümanların daveti sadece en üst arzın üzerinde bulunanlara mahsustur. Onun dışında bulunan diğer kimseler için bağlatıcı değildir, isterse onlarda ayırdedici kabiliyete sahip akıl sahibi kimselerden olsun.”¹⁸⁵

Arzlarda bulunan bu varlıkların semâyı görüp o semânın ışığından yararlanmaları hususunda da iki görüş vardır. Onlar buldukları yerin her bir tarafından semâyı görür ve ışığından faydalanırlar. Bu yeri düz kabul edenlerin görüşüdür. İkinci görüşe göre ise bunlar semâyı görmezler. Yüce Allah onlara yararlanacakları başka bir ışık yaratmıştır. Bu da yeri küre gibi kabul edenlerin görüşüdür. Âyet-i Kerime hakkında üçüncü bir görüş vardır ki; bunu el-Kelbi, ibn-i Abbas'tan rivâyet etmiştir. Buna göre yerler düz yedi yer halindedir. Bunları birbirinden denizler ayırmakta ve her birini bir sema örtmektedir. Bu görüşe göre eğer İslam dâveti yeryüzündekilere ulaştırılmassa bu “yerdekilere” (arzlara) ulaştırılması gerekir. Eğer onlara ulaşan davet diğer arzdakilere ulaşıyorsa islam daveti bu sefer de diğer arzdakileri bağlar. Bununla birlikte İslam daveti onları bağlayıcı olmayabilir. Çünkü eğer onlar içinde bağlayıcılık olsaydı bu konuda bir nass olmalıydı. “Buyruğu bunlar arasında iner durur.” Âyetini Mucâhid: Emir yedi semadan, yedi arza iner durur diye tefsir etmiştir.”¹⁸⁶

Kurtubi'nin buraya kadar verdiği mâlumatlar gerçekten ilgi çekicidir. Çünkü burada çizilen “yedi arz” tablosundan üzerinde canlı varlıkların yaşayabileceği âdetâ Dünyamız gibi “yedi dünya”dan bahsedilmektedir. Biz bu konuyu aşağıdaki başka bir başlık altında ciddi mânada ele alacağımızdan, burada değindiğimiz kadarıyla yetiniyoruz.

Sâdece “seb’a semâvat” (yedi gök) kavramıyla ilişkilendirilen başka bir âyet ise şöyledir:

و لَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ

¹⁸⁵ Kurtubî, a.g.e., XVII, 451-452

¹⁸⁶ Kurtubî, a.g.e., XVII, 453.

“Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmadan habersiz değiliz.”

سبع طرائق “Yedi tarika; taraik, Arapça “طريقة” nın çoğuludur. Bunun tefsirinde birkaç değişik görüş söylenmiştir. Bu görüşler şöyle sıralanabilir:

1) Tarika kat mânasına gelir. Nitekim “طارقت الثوب” denilir ki ; “birbiri üzerine kat kat elbise giydim” demektir. Bu şekilde “seb’a terâik” yedi kat demek olur. Ve bu şekliyle de “yedi kat gök...”¹⁸⁷ mânasına delalet eder.

2) Tarik gibi “yol” demektir. O halde “seb’a teraik” yedi yol demektir. Bazıları yıldızların yolları olması dolayısıyla göklere terâik denildiğini söylemiştir. Fakat bu şekilde maksat كل في فلك يسبحون “Her biri belli bir yörüngede akmaya devam ederler.”¹⁸⁸ âyetine göre yıldızların yüzdükleri gökler ve yörüngeler olmuş olur ki, bu ise sâdece yedi değil, çoktur. Bundan dolayı uygun olan, diğer bir çoklarının kabul ettiği gibi meleklerin yukarı yükselme yolları olması itibâriyle göklere, terâik, denilmiş olmasıdır ki, görünen gök ancak bunların birisidir.

3) Tarika, diğer bir deyişle sistem mânasındadır ki, son zamanlarda dilimizde manzume veya meslek diye de tercüme edilmiştir. Böylece “seb’a terâik” yedi sistem demek olur ki, güneş sistemi bunların ilkindesidir.¹⁸⁹

Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır’a göre bu mânaların doğruya en uygun olanı “seb’a terâik”in meleklerin çıkış yolları mânasında olan yedi yol anlamında olanıdır. Yazır’a göre sözü edilen yedi yol; beş duyu, akıl ve vahyi simgelemektedir. Bunu ise âyetin sonundaki “Biz yaratmaktan gafil değiliz” ifâdesinden anlıyoruz. Yâni yüce yaratıcı, ne yaptığını bilmez ve yaptığından haberi olmaz bir doğa değildir. Ve yukarıdaki âyet yaratıcının varlığına, ve irâdesine, tabiat meselesinin yokluğuna, yaratanın ilim ve kudretine delâlet etmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ 67/Mülk, 3

¹⁸⁸ 36/Yâsin, 40.

¹⁸⁹ Hak Dîni Kur’ân Dili, V, 517-518.

¹⁹⁰ A.g.e., V, 521.

İmâm Kurtubî'nin tefsirinde konuyla ilgili şu ifâdelere yer verilir:

“Ebu Ubeyde dedi ki : âyetteki ibâre, Yedi semâ yarattık demektir. Ondan nakledildiğine göre; (طارقت الشيء) “bir şeyi bazısını bazısının üstüne kıldım” tabiri kullanılır. Bundan dolayı semâvata(aynı kökten gelen ve meâlde yollar diye ifâde edilen) “terâik” denilmiştir. Çünkü semâvatın biri diğerinin üstündedir. Araplar bir şeyin üzerinde bulunan her şey için “tarika” tabiri kullanırlar.”¹⁹¹

Biz yaratmaktan gafil değiliz” âyetini kimi âlimler: Biz semâyı yaratmaktan gafil değiliz, diye açıklamıştır. Müfessirlerin çoğu ise şöyle demektedir: “Biz mahlukatın tümünden gafil değiliz, o yüzden semâ onların üzerine düşüp onları helak etmez.”¹⁹²

Vehbe Zuhaylî ise yukarıda geçen âyeti şu şekilde yorumlar:

Âyette geçen “seb’a teraik” yedi tabaka, yedi kat gökler demektir. “terâik” kelimesi tarika kelimesinin çoğuludur... Üstünde benzeri bulunan her şey tarikadır. İkinci mâna, “meleklerin yolları” demektir. Yine bir başka görüşe göre “terâik”ten maksat feleklerdir. Çünkü felekler yıldızların işlediği yörüngelerdir. Birinci mâna en doğrusudur. Halil ve Zeccac; bu âyetin aşağıdaki âyetlerle aynı mânada olduğunu söylemişlerdir.: “Allah’ın yedi göğü tabaka tabaka nasıl yarattığını görmüyor musun?”¹⁹³

“Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah’tır.”¹⁹⁴

Dolayısıyla “teraik” (katlar) ve “tıbak(tabakalar) aynı mânadadır.”¹⁹⁵

İbni Atiyye; “mümkün dür ki “seb’a terâik” kelimesi “yayılmışlar” mânasında olsun. Bu söz göklerin kürrü olduklarına ters düşmemektedir” demiştir. Bazıları göklere yollar denilmesinin sebebini, her göğün kendine mahsus bir yolu, bir hey’eti

¹⁹¹ Kurtubî, a.g.e., XI, 178.

¹⁹² Kurtubî, a.g.e.a.y.

¹⁹³ 71/Nûh, 15.

¹⁹⁴ 65/Talak, 12.

¹⁹⁵ Vehbe Zuhaylî, a.g.e.,IV,281.

yani bir yörüngesi vardır, diğer bir hey'ete benzemezler" şeklinde açıklamışlardır...¹⁹⁶

"Biz yaratmaktan gafil değiliz" âyetinden maksat: Gökleri de kapsayan bütün mahlukattır. Onların işini ihmal etmedik, bilakis her birine hikmetin iktizâsını verdik. Âyetteki el-halk ile insan kastedilmiş olabilir. O zaman âyetin mânası şöyle olabilir: "Bizim gökleri yaratmamız insanların yararları içindir. Biz insanların maslahatlarından gâfil değiliz" demek olur."¹⁹⁷

İsmâil Hakkı Bursevi'ye göre âyette sözü edilen" yedi yol" deyimi yedi gök tabakası mânasındadır. Bu tabakalar birbiri üstünde bulunduğu için yollar diye adlandırılmıştır. "Ve biz yaratmaktan gâfil değiliz." demek; Biz o gök tabakalarından habersiz değiliz. Aksine onları yok olmaktan ve bozulmaktan korur ve onları idâre ederiz." mânasına gelir..¹⁹⁸

Mevdûdî ise daha farklı bir yaklaşım getirir. Mevdudî'ye göre Terâik ibâresi hem yollar hem de katlar mânasına gelebilir. Eğer ibârenin ilk anlamını(yollar) kabul edecek olursak, bununla 7 gezegenin yörüngeleri ve çeşitleri kastedilmiş olur. Bu âyetin indiği çağda insanlar sâdece 7 gezegenden haberdâr oldukları için burada sâdece bu gezegenlerden bahsedilmiştir. Bu demek değildir ki, gezegenler için bunlardan başka geçit veya yörüngeler yoktur. Yukardaki kelimenin ikinci anlamını kabul edersek, bununla 7 göğün katları kastedilmiş olur.

"Sizin üstünüzde" deyiminin bir anlamı ilk önce akla gelen olağan bir anlamdır. Bunun ikinci mânası da şudur: "Sizden daha büyük olarak bu 7 yol(gök) yarattık." Nitekim, başka bir yerde şöyle denilmiştir: "Gökleri ve yeri yaratmak insanları yaratmaktan daha büyüktür."¹⁹⁹

¹⁹⁶ Arslan, Ali, a.g.e., XII, 570.

¹⁹⁷ Arslan, Ali, a.g.e.a.y

¹⁹⁸ Bursevî, İsmâil Hakkı, a.g.e.,VI,s.437.

¹⁹⁹ 40/Mü'min, 57.

“Biz yaratmaktan gâfil değiliz” âyetinin mânası ise: Yüce Allah, bu kâinatta yarattığı en küçük nesneden en büyük yaratığa kadar hepsinin ihtiyaçlarını biliyor ve karşılıyor. Cenâb-ıAllah, yarattığı şeylerin durum ve ihtiyaçlarından gâfil ve habersiz değildir.” Demektir.”²⁰⁰

Görüldüğü üzere “seb’a terâik” kelimesinin ne anlama geldiği hususunda müfesssirlere arasında tam bir görüş birliği yoktur. Fakat genel kanaat bu ifâdenin de “yedi kat gök” mânasında olmasıdır. Belki de yüce Âllah merak ettiğimiz göklerin şekli hakkında bize bilgi vermektedir. En azından göklerin belli bir düzene göre şekillendirildiği, her birinin müstakil birer yol gibi oldukları ima edilmektedir.

Konumuzla bağlantısı olması hasebiyle burada, bizim “kat” diye tercüme ettiğimiz “طباقا” kelimesi üzerinde duracağız.

Konuyla ilgili âyet şöyledir:

“O, birbiriyle uyum içinde olan yedi gök yaratmıştır. Sen Rahmân’ın yaratmasında, hiçbir nizamsızlık göremessin. İşte gözünü çevir, hiçbir çatlak görecek misin?”²⁰¹

Zamahşerî “Keşşâf” isimli meşhur tefsirinde âyetteki طباقا ifâdesi için şu üç izâhatı yapmıştır:

1) طباقا kelimesi, “üst üste, birbirine mutâbık ve denk olarak anlamında olup bu Arapların, üst üste kat kat koyup ta, dikip tamir ettiği zaman, ayakkabı hakkında kullandığı طباق النعل deyimine varıp dayanır. Bu açıklamaya göre, âyetteki طباقا mastarı ile ism-i fâil kastedilmiş olur.

2) Âyetteki bu mastarın muzâfı mahzuf(düşürülmüş) olup, ifâde, ذات طباق “tabakalı tabakalı...” takdirindedir.

²⁰⁰ Mevdûdî, a.g.e., III, 408-409.

²⁰¹ 67/Mülk, 3

3) Âyetteki bu ifâde meful-u mutlak olup, kelâmın takdiri, طوبقت طباقا “tabakalar hâlinde mutâbık ve âhenkli kılınmıştır...” şekliindedir.²⁰²

Gerek göklerin tabakalı olması, gerekse Kur’ân-ı Kerim’in bütünü göz önüne alınarak göklerin umum yapısı hakkında şunları söyleyebiliriz:

1) Bir kere gökler, hava boşluğunda, hiçbir destek ve bağ olmaksızın durmaktadır.

2) Daha fazlası veya daha eksiği düşünülebilmesine rağmen, her birine muayyen ve belirli bir miktar, hacim, büyüklük takdir edilmiştir.

3) Her birine meselâ hızlı ve yavaş olması; muayyen bir yöne doğru hareket etmesi bakımından, belli bir miktar ile hareketin tahsis edilmiş olması;

4) Herbirinin zatlari gereği muhdes oluşları.²⁰³

طباقا kelimesi, سماوات kelimesinin sıfatıdır. Müteâkip “Rahmân’ın yaratışında bir nizamsızlık göremessin...” ifâdesi de, gökler ile ilgili bir başka sıfat olup, buna göre kelâmın takdiri, “Allah gökleri yedi kat olarak yarattı. Sen onlarda, فيهنّ, bir ayrılık göremessin” şekliindedir. Ancak ne var ki Cenâb-ı Hak, bu zamirin yerine, hem semâvatın yaratılışının azametini göstermek, hem de onların aykırılıklardan ve uyumsuzluklardan uzak olduğuna dikkat çekmek için في خلق الرحمن ifâdesini koymuştur. Bu da, “Bunları Rahman yarattı. O, tartışılmaz ve açık kudreti ile böyle birbirine mütenâsip şeyleri yaratandır.” Demektir.²⁰⁴

Bu âyette bir kelimeye daha dikkat çekmek istiyoruz. Bu kelime ise âyetteki فطور ibâresidir.

²⁰² Tefsîr-i Kebir, XXI, 580.

²⁰³ A.g.e., XXI, 580.

²⁰⁴ A.g.e., XXI, 581.

Bu kelime “yarmak” demek olan, الفطر (fatr) kelimesinin çoğuludur. Nitekim Arapça’da, فطره فانفطر “yardı-yarıldı...” denilir ki فطرَ نابُ البعير “Devenin dışı yarıldı...” deyimi de bu mânadadır. Nitekim Arapça’da, شقَّ, denilir ki, bunun anlamı, “et yarıldı da, içi gözüktü” şeklindedir. Müfessirler âyetin bu ifâdesine, “yarık, çatlak, delik...” manalarını vermişlerdir.²⁰⁵

Hem طباقا hem de فطور kelimelerinin ifâde ettiği anlamlar düşünülerek şu sorular sorulabilir mi: Burada aslında kastedilen nedir? Aynı yerde biri diğerine engel olmayan, biri latif öteki kesif iki ayrı gök mü var? Bu âyette acaba her göğün, uzayın aynı yerini paylaşan bir başka gökle iç içe olduğu ve bunlar arasında bir uyum bulunduğu mu anlatılıyor? Eğer her iki göğü de birbirine yerveren, birbirine engel olmayan diğer bir deyişle aynı yeri paylaşabilen değişik tür nesnelere oluşturmuşsa o takdirde biri diğerinin tam dengi iki ayrı gökten bahsetmek mümkün olur demektir.

Belli miktar toprak, belli miktar suyu ve bu su da aynı şekilde belli bir enerjiyi yüklenir. Böylece aynı yeri, mâhiyetleri farklı üç nesne işgal etmiş olur ve bu üç varlık katları arasında hiçbir boşluk فطور ve hiçbir uyumsuzluk تفاوتٌ bulunmamaktadır. Bu esasa göre, birbiri içinde ve birbirine müvâzi âlemlerin olmuş olması mümkündür ve bilim kesin olarak böylesi göklerin varlığını ortaya koyarsa söz konusu âyet üzerinde çok düşünmemiz gerekecektir.²⁰⁶

Bu kısımda “yedi kat semâvat ve arz” genel başlığı altında genel olarak bu ifâdeyle alâkalı bulduğumuz ve bu ifâdenin anlaşılmasına yardımcı olacağına inandığımız “Arş, Kürsi, Terâik, tûbâk, ... gibi kelimeleri de inceledik. Böylece, bu kelimeler daha sonra karşımıza yine çıkacağından dolayı, bu kelimelerin anlaşılmasında ortaya çıkacak yanlış anlamaları da bertaraf etmiş olduk. Aşağıdaki kısımda “yedi kat semâvat ve arz” konusu modern bir takım araştırmacıların da ortaya koyduğu görüşler ışığında daha titiz bir şekilde incelenecektir. Konunun daha iyi anlaşılması için her bir kelimenin üzerinde tek tek durulacak ve Kurân’ın konuyla alâkalı farklı âyetleri de göz önüne alınarak konu daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

²⁰⁵ Tefsîr-i Kebir, XXI, 582.

²⁰⁶ Yeniçeri, Celal, a.g.e.s.101.

1. Yedi Kat Semâvat Ve Arz İfâdesine Yüklene Anlamlar

Konuyla ilgili izahlara başlarken belirli bir metod izledik. Buna göre ilk önce daha eski tefsir kaynaklarına başvurduk. Ardından daha güncel olan tefsirlerden ve bilimsel kaynaklardan yararlandık. Bunu yapmamızdaki amaç konuyu daha objektif bir yaklaşımla ele alabilmektir.

Yüce Allah konuyla ilgili âyet-i kerime'de şöyle buyurmaktadır:

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“O Allah ki yedi semâ ve yerden de bir o kadarını yaratandır. Emir o ikisi arasında iner durur. Bunlar Allah’ın her şeyi ilmiyle kuşatmış olduğunu ve Allah’ın her şeye kadir olduğunu bilmeniz içindir.”²⁰⁷

Kelbî Allah’ın, tıpkı bir kubbe gibi, birbiri üstünde yedi gök; tabakalar hâlinde ve birbirine bitişik olması açısından da, yerden de bir o kadarını yarattığını söylemiştir ki , bu tıpkı, meşhur olan şu görüş gibidir: Yer üç tabakadır. Birisi, yer(toprak) tabakası; diğeri salt toprak olmayan çamur tabakası; üçüncüsü de, bir tarafı denize, bir tarafı da karaya açılan tabakadır ki, işte, m’amur ve meskün olan tabaka da budur. Allah’ın, و من الأرض مثلهن , hem yedi kat göğe, hem de o gökteki yıldızlara, yâni gezegenlere nispetle yedi iklim (mıntıka, bölge) nin kastedilmiş olmasında akla uzak olan bir taraf yoktur. Çünkü, bu yıldızlardan her birinin özelliği, o yerin mıntıklarından her birinde ortaya çıkar, böylece de yer, işte bu açıdan yedi tane olmuş olur. Binâenaleyh, işte bu, aklın kabul edeceği, karşı çıkmayacağı izahlardır. Müfessirlerden, bunların dışında kalan bir takım nakiller vardır. Bunlardan birisi de yedi kat göğün şu şekilde izah edilmesidir:

1) موج مكفوف (tutulmuş dalga)

2) Kaya

3) Demir

4) Bakır

²⁰⁷ 65/Talak, 12.

5) Gümüş

6) Altın

7) Yakut... Bu sıralamanın akla ve günümüzdeki bilimsel gelişmelere uygun olmadığı âşikardır. Nitekim bu görüş müfessirler arasında da muteber olmayan bir görüştür. Yine bunların herbirinin arasında beşyüz yıllık bir mesâfe olduğu ve her birinin kalın kalın tabakalardan meydana geldiği görüşüne gelince, bütün bunlarda, muhakkik âlimlerce muteber olmayan görüşlerdir. Bu hususta mütevatir bir naklin bulunması dışında.. yerin yediden çok olması da mümkündür. Bunun ne ve nasıl olduğunu bilen ise Allah'tır. Binâenaleyh, 'ayeteki, اللهُ الَّذِي خَلَقَ, ifadesi, kendisi arasında müpteda ve haber olan bir ifâdedir. "Yedi kat gök..." ifâdesine atfı düşünülerek, nasb ile مِثْلَهُنَّ şeklinde okunmuştur. Bu müptedâ olmak üzere, merfu olarak da مِثْلَهُنَّ şeklinde de okunmuştur ki, bu durumda haberi مِنَ الْأَرْضِ ifâdesi olmuştur.²⁰⁸

Allah'ın(c.c) يَنْزِلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ ifâdesine gelince" Allah'ın emri bunların arasında iner durur..." mânasında olan bu âyet hakkında Atâ şöyle der: "Cenâb-ı Hak bu buyruğu ile, yerin ve göğün her katında bulunan mahlukatına olan vahyini kastetmiştir." Mukatil ise, Cenâb-ı Hakk'ın bu ifâde ile, en üst gökten, en alt yere doğru olan vahyedişini kastettiğini söyler. Mücâhid ise bu cümleye "Bir kısmına hayat vermek, bir kısmını öldürmek, meselâ şunu emin kılmak, diğerini ise imha etmek hususunda emri iner.." mânasını vermiştir. Katâde de, "gökler ve yerin her birinde, Allah(c.c)ın bir yaratığı, bir emri ve bir hükmü vardır..." mânasını vermiştir. Bu ifâde يَنْزِلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ şeklinde de okunmuştur."²⁰⁹

Yüce Allah başka âyetlerde de göklerin ve yerin yaratılışından bahseder ama diğer âyetler de yerin de semâvat gibi(misli) olduğunu belirtmez. Şu âyetlerde olduğu gibi:

"Görmediniz mi Allah'ın göğü yedi kat olarak nasıl yarattığını?"²¹⁰

²⁰⁸ Tefsîr-i Kebir, XXI, 545.

²⁰⁹ A.g.e., XXI, 546-547.

²¹⁰ 71/Nûh, 15

“Yedi gök , yeryüzü ve içinde bulunanlar onu tesbih ederler.”²¹¹

Bu mânada Talak suresi 12. âyeti istisnâ teşkil eder. Âyetteki :
وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ ve yerden de bir o kadarını..” ibâresi “yedi kat yer” demektir.
Nitekim Buhâri ve Müslim’in sahihi’nde belirtilir ki:

من ظلم من لأرض شيئاً طوبقه سبع أرضين

“Kim bir topraktan herhangi bir şey ile zulmederse, ona yedi kat yerden bir halka vurulur.” Yine Buhâri’nin Sahihi’nde bildirilir ki: Okişi yedi kat yere batırılır. Bu hadisin muhtelif tarikleri, lafızları zikredilir.

Buradaki yedi lafzını, yedi iklime hamledenler tartışmaya dalmışlar, uzak bir ihtimâle sapmışlar ve mesnedsiz olarak Kurân ve hadise muhalefet etmişlerdir.²¹²

İbni Cerir, İbni Abbas’ın: “Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını..” kavli hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Eğer ben bunun tefsirini size anlatmış olsaydım, siz inkar ederdiniz. Sizin bunu inkârınız yalanlamanızdır. Said b. Cubeyr’den nakledildiğine göre ise adamın biri Abdullah b. Abbas’a bu hadisten sorduğunda ; Abdullah b. Abbas şöyle demiştir: “Ben , onu sana haber versem; inkâr etmeyeceğinden emin kılacak nedir? Yine İbn Cerir Taberi İbn Abbas’ın bu âyet ile ilgili şöyle dediğini nakleder: “Yeryüzünün her birinde İbrahim gibi, yeryüzündeki mahlukata benzer mahlukar vardır. Beyhaki, “isimler ve sıfatlar” bahsinde bu haberi İbn Abbas’tan daha yaygın olarak şöyle rivâyet eder: “Bize Hâfız İbn Abdullah... İbn Abbas’ın şöyle dediğini bildirdi: “Yedi yer vardır. Her yerde sizin peygamberiniz gibi bir peygamber, Adem gibi bir Âdem, Nuh gibi bir Nuh, İbrâhim gibi bir İbrâhim ve İsa gibi bir İsa vardır. Sonra bu rivâyeti Beyhâki Şube kanalıyla..Ebu Duhâ’dan nakleder. Onun bildirdiğine göre, İbn Abbas bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: “Her

²¹¹ 15/İsrâ, 44.

²¹² Râzi âyetteki “yedi” lafzını “yedi iklim” mânasına hamledenlerdendir. Bkz; Tefsîr-i Kebîr, XXI, 546.

yer yüzünde İbrâhim gibi bir İbrâhim vardır. Beyhâki; bu rivâyetin İbn Abbas'tan nakli sahihtir der...²¹³

Yukarıda zikrettiğimiz rivâyetler insanın aklına: “Başka dünyalar veya bu dünyâlarda hayat var mı?” sorusunu getiriyor. Bu konuyla ilgili sâdece İbn Abbas'tan rivâyet edilen yukarıdaki farklı versiyonlarıyla verdiğimiz hadis dışında başka bir hadis daha vardır ki o da şöyle rivâyet edilmiştir:

“İmam Ebu Bekr Abdullah İbn Muhammed İbn Ebi Dünya, et-tefekür vel-İ'tibar isimli kitabında şöyle der: Bana İshâk İbn Hâtim.. Osman'dan nakletti ki; o şöyle demiş: Bana ulaştığına göre, Resulullah(a.s) ashabının yanına varmış. Onlar sessizce duruyorlarmış. Niçin konuşmuyorsunuz? Demiş. Onlar Allah azze ve celle'nin mahlukatını düşünüyoruz, demişler. Resulullah şöyle buyurmuş: Öyle yapın. Allah'ın yaratıklarını düşünün, kendisini düşünmeyin. Çünkü Batıda bembeyaz bir toprak vardır. Onun aydınlık olan sahası-veya aydınlanmış olan alanı-güneş yürüyüşüyle kırk gündür. Orada Allah'ın yaratıkları vardır ki bir göz kırpacak an bile Allah'a asla isyan etmezler. Ashâbın; onların arasında şeytan var mıdır? Dediklerinde, şöyle buyurmuşlardır: Onlar şeytanın yaratılıp yaratılmadığını bilmezler. Ashâbı; Bunların arasında Adem'in çocukları var mıdır? Dediklerinde, onlar Âdem'in yaratılıp yaratılmadığını bilmezler, buyurmuştur”. İbn-i Kesire göre hadis ya mürsel ya da münkerdir.²¹⁴

Elmalılı Hamdi Yazır yukarıda zikri geçen *الله الذي خلق سبع سماوات* âyeti hakkında şunları söyler:

“Semâ, aslında yüksek demek olup yeryüzünde duran kimselerin baş tarafını kuşatan yüksek âlemlerin ismidir ki Türkçe'de buna gök denilmektedir. “seb'a semâvat” “yedi gök” tabiri, yedi göğün varlığını ifâde etmekte kesin olmakla beraber, daha ötesinin yok olduğunu göstermez. Yâni fazlalığı ortadan kaldırmaz. Çünkü müfessirlerden çoğunun zikrettiği ve usul ilminde de beyan edildiği üzere sayıların mânası karine (alâmet) bulunmadıkça, muteber olmayan mefhum-ı muhâlif

²¹³ İbni Kesir, a.g.e., XIV, 7953.

²¹⁴ İbni Kesir, a.g.e., XIV, 7953-7954.

(zıt mâna) cümlesinden sayılmaktadır. Kitap ve sünnette de yedi göğün daha ötesinin bulunduğu işâret eden deliller vardır. Ayrıca Kürsi'nin de Arş'ın içinde, sahradaki bir halka gibi olduğunu ifâde eden كحلقة في فلاة şeklinde bir hadis de bilinmektedir.”²¹⁵

“Gökler o kadar geniştir ki, “seb’a semâvat” tâbiriyle hepsinin genel görünümü kastedildiği surette yere ışığı yetişebilen bütün yıldızların sahası, dünyâ göğü denilen en aşağısından ibâret kalır. Nitekim اِنَّا زِينًا السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ “Biz yakın göğü bir zinetle yıldızlarla süsledik.”²¹⁶ Âyeti de buna işaret eder.

Eğer sayı mânası hesâba katılmasa “seb’a semâvat” denildiği zaman ilk akla gelen genellikle, bilinen yedi gezegenin yörüngeleriyle ayırđedilen bölgelerdir. Güneş iki hususta bunların ortasında mütâala edilir. Gerek yer gerek güneş bakımından üçü yakın üçü de uzaktır. En uzakta bulunan Zuhâl mıntıkası ve daha ötesi, yedinci demektir. Bunların böyle yedi sayısı ile ifâde edilmesinde hem umumiyetle bilinenleri göstermek, hem de ötede bulunan güneşin merkezîyetine bir işaret vardır. Şu halde Zuhâlin ötesinde Uranüs ve Neptün gibi daha başka gezegenler bulunması, Yedi göğün varlığını bozmayacağı gibi “Yedi gök” ayeti de gerek mefhum-i muhalifin (zıt mananın) muteber olmaması ve gerek onların da zikredilen nüktelere dayanan yedinci gök sınırında itibar edilebilmesi haysiyetleriyle daha başka gezegenlerin bulunabilmesine engel olmaz. “Yerden de onlar kadarını yaratmıştır” İfadesine gelince buradaki ‘من’ in hem beyaniye hem de ibtidaiye olması mümkündür. Misliyyette de sayıda, yani yedilikte bir benzemenin olduğu açıkca görünürse de يَنْزَلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ “İş bunlar arasında iner durur...” beyânından anlaşıldığına göre vasıfta da bir benzeme ihtimâli söz konusudur. Müfessirlerin çoğunluğu ‘من’ in beyâniyye, benzemenin sayıda ve bazı vasıflarda olduğunu kabul ederek ve bâzı hadislerden de delil getirerek demişlerdir ki: “Yedi gök olduğu gibi yedi de yer vardır. Her birinin arasında yer ile gök arası kadar bir mesâfe ve her arzda Allah’ın mahlukatından yaratıklar vardır. Bizim anlayacağımıza göre esâsen gezegenlerden her biri kendi göğü dâhilinde bir arz gibidir ve onlarda da Allah’ın yarattığı canlılar vardır. Ancak buralarda insanın olup olmadığını Allah bilir. İbn Abbas’tan gelen bir rivâyette : “Yedi arz denizlerle ayrılmıştır ve hepsini

²¹⁵ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 126

²¹⁶ 37/Saffât, 6

gök kaplar.” Denilmiş olması da bu anlamda olmalıdır. Denizlerle kastedilen de hava ve buhar gibi kör dalgalar da denilen hava denizlerinin olması gerektir ki İbn Abbas da bu gök denizlerinden bahsetmiştir. Ancak bu ifâdenin Asya, Afrika, Avusturalya, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Kuzey Kutbu ve Güney Kutbu kıtaları gibi yerin az çok denizle ayrılmış olan kıtalarına da işâret etme ihtimâli de vardır.”²¹⁷

Dahhak gibi bâzı müfessirler, âyette arzın tabakalarından bahsedildiğini söylerler. Bazıları da “akâlim-i seb’a” diye tarif ettikleri yedi bölge taksimâtına ihtimâl vermişlerdir. Kur’ân’da bu âyetin dışında arzın yedi tabaka olmasına işâret eden başka bir âyet görülüyor. Yer ve göğü konu edinen âyetler de bazen السماء و الأرض diye ikisi de müfred olarak zikredilmiş olmasına rağmen, çoğu zaman السماوات و الأرض diye gökler çoğul, arz ise hep tekil olarak getirilmiştir. سبع أرضين ifâdesine ise ancak hadislerde rastlanmaktadır.”²¹⁸

Yer ve gökler hakkında sahih ve zayıf bir takım rivâyetler söz konusudur. Ancak sahih olan hadisler, âyetin işâretiyle birleşince, arzın birden fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.²¹⁹

Hamdi Yazır tefsirinde, من الأرض ifâdesindeki “arz” kelimesinin aynı âyette yer alan سبع سماوات ifâdesindeki “semâvat” gibi neden çoğul hâliyle, yâni أرضين şeklinde gelmediğini şu ifâdelerle açıklar:

“Allah bilir ya bunun nüktesi şu şekilde olabilir: Gök, yükseliş meydana, yükselme sahası olan üst tarafı; arz, ağırlık menzili ve düşüş yeri olan alt tarafı işâret etmektedir. Emrin iniş hükmüne göre hikmet ölçeğinde her oluşum için iniş ve düşüş merkezinin bir noktadan ibâret olması sebebiyle, bize göre altımızda bir iniş noktası, düşüş ve ağırlık merkezi olan arzımız tek olup buna karşı tepemizde duyularımızla yansıyan, ruh ve şuurumuza delil ufuklarından doğarak kalbimizi şâhidler ötesindeki gayb hakikatine yükseltmek veya yere indirmek için kuşatıp çırpındıran gökler birden fazladır. Böylece cisimlerin hangisinden bakılsa yine yeri teşkil eden arz bir

²¹⁷ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 127.

²¹⁸ A.g.e., VIII, 128.

²¹⁹ A.g.e., VIII, 128.

ve onu çepçevre kuşatan gökler birden çoktur ve bunların hepsi de Allah Teâla'nın ilim ve kudretiyle ihâta edilmiştir. Onun için ifâdeye öyle bir şekil verilmiş ki bir zemin üzerinde türlü türlü manzaralarıyla bakışları kuşatan ve neresinden baskılırsa bakış noktası gözetilmek şartıyla yüksek hakikatler arzeden yedi gök gibi şekil ve tabakaları ihtiva etmektedir.”²²⁰

Âyette arzın çoğul olarak getirilmemesi, ilk bakışta insanı şu düşünceye itebilir: “Kur’ân- Kerim’de yer ve göklerin yaratılışından bahsedilirken “semâ” tabirinin ekseri çoğul, arzın da her geçtiği yerde tekil olarak zikredilmiş olması, arzın göklere benzer bir tarzda yaratıldığı anlamına gelebilir. Zirâ, eğer, Allah yerleri de gökler gibi sayısal anlamda yedi ayrı mekân şeklinde nitelendirmiş olsaydı, o takdirde arzı da semâ gibi çoğul olarak kullanırdı.”²²¹ Fakat bize göre yukarıda zikredilen hadisler bu anlayışa pek uygun düşmemektedir.

Bize göre âyeti daha iyi anlayabilmenin yollarından biri de kelimeleri ve kullanılan ibâreleri tek tek iyice tahlil etmekten geçer. Bu mânada bizim dikkatimizi, âyetteki, من, ibâresi çekmektedir. Buradaki من ya beyaniyye veya ibtidâiyye içindir. Bizim kanaatimize göre âyetteki من beyâniyye içindir. Hamdi yâzır tefsirinde, bu konuyla ilgili her iki yaklaşımı da göz önünde bulundurarak gerklı izahlara yer vermiştir.

Yazır’a göre Eğer من beyâniyye olursa “el-Arz”dan maksat, lâmin cins için olup arz cinsini ifâde ettiğini, bu cinsin yahut bazısının yedi göğe olan benzerliğini ve o yedinin bizim arzımızla olan cins birliğini anlatır. Bu yöndeki benzerliğin yalnız sayıdan ibâret olmayıp, bazı hususi vasıflarda da olduğu anlaşılmaktadır. En sahih olarak kabul edilen bu ihtimale göre, arzımızın gezegenlerle, gezegenlerin de arzımızla bir cins birliği ve göklerle de bir benzerliği bulunduğu neticesi ortaya çıkar. Bundan da, arzımızın bir gezegen ve gezegenlerin de az çok arzımız gibi, kendi âlemlerinde birer ağırlık merkezi, bazı yaratıklara mesken ve bâzı eserlere konak yeri olan maddi ve en azından mâden ve nebatları içeren birer cisim oldukları sezilebilir. İkinci bir ihtimal de, الأرض’daki “lâm”ın ahd için olduğunu, arzın yalnız

²²⁰ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 129.

²²¹ Demirci, Muhsin, a.g.e.s.88.

bizim arzımızdan ibâret olduğunu ifâde eder ve buna nazaran da arzımızın kıtaları, tabakaları ve bölgeleri itibâriyle yedi göğe benzerliğini gösterir ki bu da bizi bir çok araştırma yapmaya sevkeder. Bu mânalarda من ‘in ba’ziyyet mânası da düşünülüp düşünülmemesine göre birer fark meydana gelir.

Diğer bir durum da من’in ibtidâiyye olmasıdır ki bu surette de خلقه من ترابٍ ثم قال “Onu topraktan yarattı, sonra ol dedi artık olur.”²²² منها خلقناكم “Sizi ondan yarattık...”²²³ âyetleri kâbilinden olarak arzdan insanın yaratılışını ve onun nefsinde, üstündeki gökleri hususi ve mantıklı bir şekilde cisimlendiren ve düşündüren şuur ve idrak görüntülerinin yaratılışını ifâde etmiş olur ki bu da beş duyu, akıl ve vahiyle birlikte yediden aşağı değildir. Ve yedi gök tabakasının böyle birbirine uygun olan ruhi işlere ait mertebelere göre düşünülmesi gibi bizim için pek önemli olan bir bakış açısını da gösterir ki, göğe âit haberlerde tesâdüf edilen sözleri bir dereceye kadar tasavvur edebilmek için bunun faydası vardır.”²²⁴

“Aralarına yavaş yavaş emir iniyor” و اوحى في كل سماءٍ أمرها “Ve her göğe emrini vahyetti...”²²⁵ buyurulduğu şekilde o yedi gökle arzdan da bir o kadar arasında, gerek hepsine ve gerek her biriyle ilgili olan, umumi, hususi bütün hareket ve sükunları, hadise ve işleriyle tedbir ve irâdelerine, kısacası kaza ve kaderleriyle alâkalı olan ilâhi emir ve rabbani vahiy inip duruyor. Buradaki تنزل , أمر , بين kelimelerine de dikkat etmek gerekir. Burada bizim arzımızla beraber, dahil olduğumuz ve güneş sistemi diye ifâde ettiğimiz cisimler manzumesinin genel ve özel konumlarına bir işâret ve yaratılmalarından sonra onlarda berâberce yâhut tek olarak veya karşılıklı bir denge hâlinde cereyan eden bütün mukadderâtın, gerek onlarda kalan ve gerek bize kadar gelen ışık, hararet vesaire gibi bütün işlerin, onların tabiatlarında olan bir iş olmayıp bu manzumedan daha yüksekleriyle de ilgili olarak قل الروح من أمر ربي “De ki ruh rabbimin emrindedir...”²²⁶ âyetinde buyurulan ruh gibi Allah katından inen bir emir olduğuna, böylece Kur’ân’ın, bu emirlerin de

²²² 3/Âl-i İmrân, 59.

²²³ 20/Tâhâ, 55.

²²⁴ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 129.

²²⁵ 41/Fussilet, 12.

²²⁶ 17/İsrâ, 85.

gökler üstünden inen nur gibi Hz. Muhammed'in kalbine indirilmiş bulunduğuna tenbih edilmiştir."²²⁷

Bâzı müfessirler, "seb'a semâvat" ibâresini, Hamdi Yazır'ın yukarıdaki yorumlarından bir yorumunda olduğu gibi, Manevî bir takım ritüellerle tasvir etmişlerdir. Bize göre bu yorumlar, kişiye, kâinatta cereyan eden olayları yorumlarken, gerçekçi değil de hayalci bir bakış açısı kazandıracığından pek de doğru yaklaşımlar olmasa gerek.

Günümüzde yazılan bir takım tefsirlerde ise konu biraz daha farklı bir bakış açısıyla, modern bir takım ilmi veriler ışığında ele alınmaktadır. Meselâ şu ifâdeler buna örnektir.

"Mülk süresi 3 ve 5. âyetlerin işâret ettiği, dünya semâsının ve en yakın semânın yıldızlarla süslendiğini dikkate alarak görebildiğimiz ve dev teleskoplarla tesbit edebildiğimiz yıldızların ve sistemlerin göğün bir tabakasını oluşturabilir. Bu birinci semâdan sonra altı semâ daha vardır ki henüz mâhiyetini tesbit edebilmiş değiliz. Onlarda da yıldızlar ve sistemler mi var, yoksa bilmediğimiz başka başka şeyler mi var? Zirâ kâinat o kadar büyüktür ki onu rakamla ifâde etmemiz bir bakıma mümkün değildir. Işık sâniyede 300.000 km. hızla yol almaktadır. Buna rağmen henüz ışığı dünyamıza ulaşmayan yıldızlar vardır."

Bazı müfessirlere göre; İlgili âyette göğün yedi tabaka halinde bulunduğundan söz edilirken, yerkürenin de bir bakıma yedi tabaka olduğu bildiriliyor. "و من الأرض مثلهن" "yerden de bir o kadarını" ifâdesi ise buna işâret ediyor. Bu Kanaat sahibi olan müfessirlere göre ise ilk akla gelen yedi iklim veya yedi kıta değil, yerkürenin yedi ayrı tabakadan oluştuğudur. Öyle ki, Atmosfer(havaküre), Hidrosfer(suküre), Litosfer(taşküre) olmak üzere üç tabaka vardır. Bunların altında Sial, Prosfer(ateşküre) bulunmaktadır. Piroferle yerin asıl çekirdeğini oluşturan Barisfer(ağırküre) arasında bir tabaka daha bulunmaktadır ki ona "Nifsima" denir. Yerin tam çekirdeğini de hesâba katınca yedi tabaka olduğu ortaya çıkıyor. Bu

²²⁷ Hak Dîni Kur'ân Dili, VIII, 130.

durumda, Gök tabakalarıyla yerküre tabakaları arasındaki benzerlik, sâdece sayıya ve yuvarların birer dâire hâlinde birinin diğerini kuşattığına yönelik olabilir.”²²⁸

Yukarıda değindiğimiz yorum objektif olabilir, ancak insanların ufuklarını karartacak tarzda diğer bir takım yorumlara da savaş açmak doğru bir yaklaşım değildir. Kur’ân, muhataplarından göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde derin bir şekilde düşünmelerini ister. Bize göre insanın düşüncesi sâdece üzerine bastığı yerin tabakalarını hesâba katmakla pek de gelişemez. Bu durum gök tabakaları için de geçerlidir. Bize göre bir müfessir Âllah’ın sonsuz kudretine sınır çekecek yorum ve düşüncelere saplanıp kalmamalıdır. Nitekim yukarıdaki yorum sahipleri, âyette en azından dünya gibi bir yaşamın olduğu başka gezegenlerin de işâret olabileceği görüşünü savunanlar hakkında şunları söylemektedirler.

“Âyet(65/Talak,12) üzerinde bir takım garip yruumlarda bulunanlar olmuştur. Özellikle son bir asır içerisinde yetişen bir takım müfessirler bundan, dünyamızdan başka insan misali canlı taşıyan altı dünyânın mevcut olduğunu istidlâlen çıkartıp yeni bir yorum ve iddia ortaya koymuşlardır. İddiâ ve yorumlarını kuvvetlendirmek için de, İbn Abbastan yapılan şu zayıf rivâyeti sened seçmişlerdir; İbn Abbas’a “Bu âyetin delâlet ettiği mâna nedir?” diye sorulmuş; o da şu cevâbı vermiştir: “Size bunu açıklayacak olursam, inkâra saparsınız, inkâra sapmanız onu yalanlamanızdır...Diğer bir rivâyette ise Amr bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: “Her bir arzda yeryüzündeki halktan İbrâhim ve benzerleri vardır...”²²⁹

Bu ve benzeri zayıf rivâyetleri sened olarak seçip dünyamız gibi altı tâne daha dünyanın bulunduğu ve her dünyada oraya mahsus insan misali canlıların ve peygamberlerin yer aldığını söylemek mü’minleri çok fâhiş bir hataya sürükler. Aynı zamanda bu, insanın hilkatindeki hikmete ve âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muhammed’in(a.s) umumi risâletindeki yüksek gâyeye ters düşer. Oysa resulullah efendimiz, yerkürenin yedi tabaka hâlinde olduğuna değinerek bir takım bilgiler vermiştir:

²²⁸ Yıldırım, Celâl, a.g.e., XII, 6255.

²²⁹ A.g.e.a.y.

“Kim başkasına âit araziden bir karış tprağa tecâvüz edip zulmederse, o, yedi arzın dibine geçirilir.

Resulullah(a.s.) burada yerkürenin tabakalarına işâret etmekte ve araştırmacılar için temel bilgi vermektedir.”²³⁰

Burada görüldüğü gibi bütün ihtimaller yok sayılıp, âyetin yerin ve göğün yedi tabakasına işâret ettiği söylenmekte ve yukardaki hadis de delil gösterilmektedir. Hadis ilmiyle az çok uğraşanlar bilirler ki, Peygamberimiz (a.s.) bâzen bir işin kötülüğünü belirtmek için mübâlağa sanatını kullanmıştır. Bu, sözün daha tesirli olması için kullanılan bir yöntemdir. Acaba âyetin yerin ve göğün yedi tabaka olduğuna işâret ettiğini, başka bir ihtimâlin olamayacağını savunan kişi bu ihtimâli neden göz ardı etmektedir. Bize göre bu tavır tarafsızlıktan uzaktır. Ayrıca âyette başka dünyaların olabileceğine işâret olduğunu savunan müfessilerin hepsi peygamberin umumi risâletindeki yüksek gâyeye ters mi davranmış oluyor! Bize göre, tam tersine, peygamberimizin mesajlarına böyle dar bir çerçeveden bakmak, asıl peygamberimizin ufuk açıcı mesajlarına pek uygun düşmemektedir. Ayrıca mâdem ki peygamberimiz yerin yedi kat olduğunu biliyor ve insanlara da bunu bildiriyorsa bu yerin ve göğün yaratılışı hakkında her şeyin söylendiği, düşünüldüğü, bundan sonra da bir şey söylenemeyip düşünülemeyeceği anlamına mı geliyor? Halbuki Kur’ân, “ufuklar”da daha nice âyetlerin gösterileceğinden bahsediyor ve zamanımız inananları da bunlardan ibret almaya, düşünce ufuklarını genişletmeye çalışıyorlar. Meselâ bu hususta bir âyette şöyle buyurulmaktadır:

سَنَرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْاَفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ

“O’nun şüphe götürmez bir gerçek olduğu ortaya çıkıncaya kadar, varlığımızın delillerini hem dış âlemden, hem de kendi nefislerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?”²³¹

²³⁰ Yıldırım, Celâl, a.g.e., XII, 6256.

²³¹ 41/Fussilet, 53.

Meselâ, Bâzı müfessirler, bu âyetteki “âfaktaki deliller” (dış âlem) ile Mekke’yi çepeçevre kuşatan beldelerin fethinin, “enfüsteki deliller” (kişinin nefsindeki deliller) ile de Mekke’nin fethinin kastedilmiş olduğunu ileri sürmüşlerdir.²³² Bu görüş âyete ne kadar dar bir çerçeveden bakılabileceğinin delilidir. Halbuki, O zaman bu görüşü savunan kişi, bu zamandaki teknolojik ve bilimsel gelişmelerden, uzay çalışmalarından haberdâr olsaydı eminiz ki olaya daha geniş bir çerçeveden bakabilecek ve daha farklı yorumlarda bulunabilecekti. Belki de bir araştırmacının yukardaki âyeti aşağıdaki şekilde yorumladığı gibi yorumlayacaktı. Aşağıda âyetin meâliyle birlikte yazarın yorumu da verilmiştir:

“Biz onlara (gelecek asırlardaki insanlara; Güneş sisteminin gökcisimlerinin ve yerkürenin yuvarlaklıklarını) göstereceğiz.” İfâdesinde gelecek asırlardaki insanların, teleskop ve diğer uzay araçlarına sahip olacaklarına işâret vardır. Zirâ bu âyetin bildirdiği görmelerin hepsi de günümüzde gerçekleşti.(Uzaydan çekilen resimler v.b. vâsıtasıyla)...²³³

Yukardaki yorumunu verdiğimiz yazar Neml suresindeki âyet ile Fussilet suresindeki az önce zikrettiğimiz âyeti karşılaştırarak, orijinal bir yorum şeklini ortaya koymaktadır. Neml suresindeki âyet şöyledir:

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا

“De ki hamd Allah’a mahsustur. (O Allah) size âyetlerini(kudretinin belgeleri olan, çıplak gözle görülmeleri mümkün olmayan, çok küçük ve bir de çok uzakta olan mahlukât âyetlerini âlet ve cihazlarla) ilerde gösterecek ve siz de çıplak gözle görülmeyen o mahlukâtı gördükten sonra tanıyacaksınız.”²³⁴

“Yukarda bahsi geçen, fussilet suresi âyetindeki سَتُرِيهِمْ “Onlara (gelecekteki insanlara gökcisimlerinin ve yerkürenin yuvarlaklıklarındaki âyetlerimizi-kudretimizin belgelerini-) göstereceğiz.” Fiil kelimesinin başında, ilerde göstermeyi

²³² Tefsîr-i Kebir, XIX, 409.

²³³ Aksoy, Süleyman, a.g.e.s.32

²³⁴ 27/Neml, 93.

bildiren:س “sin” harfi getirildiği gibi, Neml suresindeki : سَيُرْسِكُمْ “Allah size, (gelecekteki siz insanlara zerrecik mahlukat âyetlerini) gösterecek.” Fiil kelimesinin başında da ilerde göstermeyi bildiren: س “sin” harfi getirilmiştir. Bu س “sin” harfi, gelecekteki göstermeyi bildiren istikbâl edatıdır. Birinci gâib sıgasıyla gelen: سنريهم fiil kelimesinin sonundaki هم: “onlar” zamiri, gelecekte ki insanları kastettiği gibi, ikinci muhatap hazır sigasıyla gelen: كم “size” zamiri de; teknolojik cihazlara sahip olan ve evvelki insanlara göre gayb sayılan şimdiki insanları kastetmektedir. Allah’ın bu zerrecik mahlukat âyetlerinden Güneş sistemi gezegenlerini teleskopla ve dünyanın yuvarlaklık çevresini uzaya(Ay’a) çıkmakla görenler ve zerrecik mahlukât âyetlerini mikroskop cihazıyla görenler geleceğin şimdiki insanlarıdır. Her iki zamirde gelecekteki insanları kastediyor...

O halde اياتنا سنريهم “Biz onlara(gelecekteki insanlara âfaktaki mahlukat) âyetlerimizi ilerde göstereceğiz” ifâdesi ile سيريكم “Allah size, çıplak gözle görülmeyen zerrecik yaratıklarını gelecekteki siz insanlara gösterecek ifâdesi, vaad niteliği taşımaktadır. Allah’ın çıplak gözle görülmeyen mahlukat âyetlerinin ilerde gösterileceğine yönelik bu ilâhi vâadin, evvelki insanlara karşı değil, gelecek insanlara râci olduğu, bu görmelerin çoğunun bu günlerde gerçekleşmesinden ortaya çıkar.”²³⁵

Konumuza devâm etmeden önce, doğrudan yeryüzü ve göklerin yaratılışıyla alâkalı olmasa da, yukarıdaki âyetleri ve bu âyetler hakkında eski ve yeni bakış açılarını verdik.²³⁶

Bunu yapmamızın sebebi Kur’ân yorumlanırken târihi bir takım bilimsel ve teknolojik gelişmelerin, âyetleri anlamada ne kadar etkili olabileceğini gözler önüne serebilmektir. Şunu da belirtmekte fayda var ki biz konuyla ilgili âyetleri yorumlarken ne târihi yorumlara saplanıp kaldık, ne de âyetleri sâdece günümüzdeki bir takım bilimsel gelişmeleri gösteren birer işâret taşları olarak gördük.Yapmaya çalıştığımız şey sâdece “Bilim”e veya “tefsirlerdeki bir takım yorumlara” uygun

²³⁵ Aksoy, Süleyman, a.g.e.s.32-45

²³⁶ Âyetler için bkz; 41/Fussilet,53; 27/Neml, 93.

olanı bulmak değil, Kur'ân'ın vermek istediği mesaja en uygun olanını ortaya çıkarmaktır.

Tekrar konumuzla ilgili 65. Talak suresi 12. âyete dönecek olursak, çağdaş müfessirlerden Mevdudi, zikredilen âyeti, başkalarının eleştirdiği “yedi farklı dünya” vechesinden ele almaktadır. Nitekim bu tip garip! yorumlara yapılan eleştiriye yukarda genişçe zikretmiş, kendi yorumumuzu da söylemiştik.

Mevdudi, tefsirinde şu ifâdelere yer vermektedir.

“من الأرض مثلهن” و “Yerden de bir o kadarını”nın mânası, ne kadar gök yaratılmışsa o kadar da yer yaratılmıştır, değildir. Aksine, nasıl ki birkaç gök yaratılmıştır, yer de birkaç tânedir, demektir. Metin’de kullanılan “yerin türünün” anlamı da şudur: Nasıl ki insanların yaşadığı dünya, yeryüzündekiler için bir döşek ve barınma yeridir, Allah teâla, kâinatta, kendi nüfusları ve nesneleri için birer döşek ve yuva olan bazı diğer dünyaları da yaratmıştır. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim’in bâzı yerlerinde canlı yaratıkların sâdece dünyamızda değil uzayda ve öbür dünyalarda bulunduğu da işâret edilmiştir.²³⁷ Başka bir deyişle, uzayda görülen sayısız yıldız ve gezegenlerin hepsi ıssız veya canlılardan yoksun değildir, aksine oralarda da, tıpkı dünyamızda olduğu gibi, bâzı yaratıklar vardır... Mevdudi’ye göre; eski müfessirlerden sâdece İbn Abbas bu noktaya değinmiştir. Üstelik bunu, kâinatta bu dünyanın dışında başka canlıların da yaşadığı başka bir dünyayı kimsenin tasavvur edemediği bir çağda söylemiştir. Günümüzde dahi bir çok bilim adamının bu hususta bir çok kuşkuları varken elbetteki 1400 yıl önceki insanın bunu idrak etmeyişi doğal karşılanır. Bu nedenle İbn Abbas, insanların imanı sarsılmasın diye bu gerçeği dile getirmekten çekiniyordu.²³⁸ Mevdudi, bu sözlerin devâmında daha önce de bizim naklettiğimiz İbn Abbas’ın rivâyetlerinin farklı versiyonlarını sıralar. Ancak farklı olarak kendisi şöyle bir yorum ortaya koyar:

“Ne var ki bunu (İbn Abbas’ın hadisi) reddetmenin asıl nedeni, insanların bunun akla hayale gelmeyen bir konu olduğunu sanmalarıdır. Yoksa rivâyetin

²³⁷ 42/Şûrâ, 29.

²³⁸ Mevdûdî, a.g.e., VI, 590-591.

kendisinde akıl ve mantığa aykırı bir şey yoktur. Nitekim, Allâme Âlusi tefsirinde şöyle demiştir: “Bunu kabul etmeğe ne akıl ve zekâ engeldir ne de şeriat. Burada anlatılmak istenen gerçek şudur: Her yerde (dünya gibi gezegende), tıpkı dünyamızda insanların, Hz. Âdem’e döndüğü gibi kendi özüne dönen birer mahluk vardır. Ve her dünyâda, bizde Hz. Nuh ve Hz. İbrâhim gibi diğer insanlardan sivrilmiş olan mümtaz kişiler gibi kendi türlerinden üstün bâzı şahsiyetler bulunmaktadır.”²³⁹ Eğer kendisinde hayat bulunan farklı gezegenler bulunduğunu iddia edecek olursak bu yorum çok ma’kul görünmektedir.

Yukarıda Mevdûdî’nin naklettiği Allâme Âlusi’nin görüşü gerçekten de çok kayda değer bir görüştür. Bir hadisin senedi zayıf olabilir ve hatta ilk bakışta hadisteki metin akla aykırıymış gibi gelebilir ama bunların hiç birisi hadisin uydurma olduğunu gösterecek yeterli sebepler olarak görülemez.

Nitekim günümüzde bazı araştırmacılar Buhâri ve Müslim gibi en sahih olarak kabul edilen hadis kaynaklarında dâhi zayıf ve hattâ uydurma hadislerin olabileceğini öne sürmüşlerdir. O yüzden hadisi bir tek İbn Abbas rivâyet etti veya Buhâri ve Müslim gibi sahih hadis kaynaklarında yer almadı, bu yüzden uydurmadır diye de hadisi bir köşeye atacak değiliz.²⁴⁰ Bu konuyu daha ilerde ayrıntılı bir şekilde ele alacağımızdan mesleyi fazla uzatmadan Alusi’nin konuyla ilgili yorumunu kaldığı yerden nakledeceğiz. Alusi şöyle devam etmektedir:

“Yeryüzünün ve gökyüzünün sayısının 7’den daha fazla olması mümkündür. Zira 7 sayısını kesin bir niteleme olarak anlama zorunlu değildir. Yâni bu sayının daha fazla olmasını nefyetmez.”²⁴¹

Nitekim bazı hadislerde bir sema ile diğeri arasında 500’er yıllık bir mesâfe olduğu bahsedilmiştir. Âlusi burada da kastolunanın mesâfe tayini olmadığını söyler. Belki de maksat bir gerçeği aklın kavrayabileceği bir şekilde anlatmaktır. Bu noktada

²³⁹ Mevdûdî, a.g.e., VI, 591.

²⁴⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; es-Sâlih, Suphi, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, (Çev: M. Yaşar Kandemir), T.T.K. Basımevi, Ankara, 1973, s.225-237.

²⁴¹ Mevdûdî, a.g.e., VI, 592.

Amerika’da Rand şirketinin teleskop aracılığıyla, iklim şartları dünyamızinkine benzer olan ve canlı yaratıkların yaşama ihtimâlinin bulunabileceği 600.000.000 yıldız ve gezegen tesbit etmiş olması oldukça dikkate değerdir.”²⁴² Tabii ki bu veriler bundan 40-50 sene önceki bir takım astronomik verilerdir.

Mevdûdî ‘farklı dünyalar’ olabileceği görüşünde yalnız değildir. Nitekim, bâzı islâm âlimleri eğer böyle farklı dünyalar varsa buralara islâmın tebliğ edilmesinin gerekli olup olmaması hususunu dâhi tartışmaya açabilmişlerdir. Aslında bu bile, o zamandaki âlimler arasında bu zamankinden daha da ufku geniş olan âlimlerin bulunduğu delili olarak yeter.²⁴³

Bâzı Müfessirler ise “yedi kat yer” olmadığını iddia ederler. Meselâ Kâsımî’nin “Mehâsinu’t Te’vil” adlı tefsirinde şu görüşler savunulmaktadır:

“Bu âyet-i kerime(65/Talak,12) yedi kat yer olduğunu söylememektedir.; müfessirler eskiden kalma bir inancı naklediyorlar. Bu âyette semâvat çoğul olarak Arz kelimesi de müfred olarak buyurulmuştur. Yer de yedi olsaydı semâvat gibi çoğul gelirdi. Âyetin mânasına gelince, âyetteki من zâiddir. Diğer bir ihtimalde yeri de gök gibi aynı sıfat ve şekil üzere yarattı mânasındadır. Sözüün kısası âyetten yedi kat yer ifâdesi çıkmamaktadır.”²⁴⁴

Biz yukarıda Kâsımî’nin dediği hususa سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طباق “yedi kat gök” ibâresini incelerken değineceğiz. Böylece Kâsımî’nin tesbitinin doğruluk payının ne kadar olduğunu göreceğiz.

Akıl almaz derecede muntazam ve bir o kadar da geniş olan kâinatta dünyadakinden başka hayat olmadığını, bu durumun Kur’ân’a, sünnete aykırı olduğunu söylemek bize göre safdillikten başka bir şey değildir. Bunu şöyle izah

²⁴² Mevdûdî, a.g.e., VI, 593.

²⁴³ Bilgi için bkz; Kurtubî, a.g.e., XVII, 453.

²⁴⁴ Emînoğlu, Mehmet Emin, Kur’ân Işığında Kâinat ve Göklerin Fethi, İslâmî Neşriyât Yay., Konya, 1974, s.29.

edebiliriz; aslında, Kur’ân’a göre sadece insan değil canlı olan her şey sudan yaratılmıştır. Nitekim aşağıdaki âyet buna işâret etmektedir:

“وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ”

“Biz her canlı şeyi sudan yarattık.”²⁴⁵

Bu âyet ışığında en azından şunu söyleyebiliriz; buradaki canlı olan şeylerden kasıt sâdece insanlar, bitkiler veya hayvanlar olmayabilir. Yüce Allah bu üç sınıftan başka canlı olan varlıklar da yaratmış olabilir ve hatta bu canlı varlıklar hayat ve şuur sâhibi olan varlıklar olabilir.

Biz; “Acaba başka dünyalar var mı? bu dünyalarda bizim dünyamızıdakine benzer yaşam şartları söz konusu olabilir mi? Acaba Kur’ân’da bu konuya dâir ipuçları var mı? Modern bilim bu hususlarda ne diyor? gibi sorulara mümkün olabilecek cevapların ne olabileceğini izah etmeden önce konumuzla ilgili birkaç âyet-i kerimenin üzerinde daha durmak istiyoruz. Bu âyetlerden biri olan mülk suresinin ilk âyetlerine, konunun içeriği daha iyi anlaşılсын diye, bir müfessirin görüşü verilerek değinilmişti. Şimdi ise bu âyeti, farklı müfessirlerin bakış açısını da vererek değerlendirmeye tâbi tutacağız. İlgili âyet şöyledir:

“...الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا”

“Hükümranlık kudret elinde olan Allah çok yücedir ve O her şeye kadirdir...Gökleri ve yeri yedi kat olarak yaratan odur..”²⁴⁶

Bu âyette, görüldüğü üzere, 7 gökten ve onların tabaka hâlinde oluşundan veya kat kat oluşundan bahsedilmektedir. Burada bizim dikkatimizi çeken husus şudur; Kur’ân-ı Kerim’de, göklerin sayısı sarih olarak ‘7’ sayısı kullanılarak ifâde edilirken, yerlerin sayısı سبع أرضين “yedi yer” şeklinde sarih bir ifâdeyle belirtilmemiştir. Tabii

²⁴⁵ 21/Enbiyâ, 30.

²⁴⁶ 67/Mülk, 1-3; Konuyla ilgili diğer âyetler için bkz; 71/Nûh, 15; 2/Bakara, 29; 17/İsrâ, 44; 23/Mü’minûn, 86.

ki bu hususu açıklığa kavuşturmak için yine müfessirlerin yorumlarına müracaat edeceğiz.

Kurtubi şöyle der:

“O tabaka tabaka” yâni biri diğerinin üstünde “yedi gök yaratandır.” Bu göklerin birbirine yapışık bölümleri ise onların kıyılarıdır. İbn Abbas’tan böyle rivâyet edilmiştir.”²⁴⁷

“Kur’ân-ı Kerim dışında bu ibârenin: “(سبع سماواتٍ طباقاً): Tabaka tabaka yedi gök” şeklinde “gökler” lafzının sıfatı olarak cer ile gelmesi de mümkündür. Bunun bir yönüyle benzeri: (سبع سنبلاتٍ خضرٍ): “Ve yedi başak” (12/Yusuf, 46) buyruğudur.”²⁴⁸

Burada eski gök bilimiyle uğraşan ilim adamlarının, bu “7 gök” hakkında neler düşündüğünü İbn Kesir’in verdiği mâlumattan anlıyoruz. Buna göre eskiden bu konuda astronomi bilginlerinin verdikleri mâlumatlar günümüzle karşılaştırıldığında, eski mâlumatın çok sığ ve yüzeysel olduğunu görürüz. Tabii ki bunu o zamandaki teknolojik imkanların yoksunluğuna bağlıyoruz. Meselâ İbn Kesir’in tefsirinde verilen mâlumatlarda, eskiden bilinen 7 gezegenin, Kürsi’nin ve dokuzuncu felek olarak kabul edilen Atlas feleğinin isimleri zikredilerek konuya bir çeşit izâh getirilmeye çalışılmıştır.²⁴⁹

Astronomi ilmine vâkîf olmasıyla şöhret olmuş müfessir Fahreddin er- Râzi de “seb’a semâvat” konusunu, kendi zamanındaki ilmi veriler ışığında farklı bir değerlendirmeye tâabi tutmuş ve konuyu geniş bir şekilde ele almıştır. O bu konuda şunları söyler:

“Astronomlar bize en yakın olan semânın, ay küresi; onun üzerindeki semânın Utarid kümesi; sonra güneş küresi; sonra merih küresi, sonra müşteri küresi, daha

²⁴⁷ Kurtubî, a.g.e., XVII, 502.

²⁴⁸ Kurtubî, a.g.e., XVII, 502.

²⁴⁹ İbni Kesîr, a.g.e., XIV, 8117.

sonra da zuhal küresi olduğunu söylemişlerdir. Onlar sözlerine devamla şöyle demişlerdir: “Bu sırayı ancak iki şekilde bilebiliriz. Birincisi: Setr(yıldız tutulması) meselesidir. Çünkü aşağıda olan yıldız, bizimle daha yukarda olan bir yıldızın arasına girip, her ikisi tek bir yıldız olunca ve aşağıdaki yıldız(tutan), tutulandan, - meselâ merih gezegeninin kırmızılığı, utaridin sarılığı, Zühre'nin beyazlığı, Müşteri'nin maviliği ve Zuhâl yıldızının bulanıklığı gibi-, bir vasıfla daha ileri olur. Nitekim eskiler, Ay'ın altı yıldızı; Utarid'in Zühre'yi; Zühre'nin Merih'i tuttuğunu(setrettiğini) keşfetmişlerdir. Bu şekildeki tertib, ay ile tutulduğu için güneşin ayın üstünde olduğunu gösterir. Ancak güneşin diğer yıldızların altında mı üstünde mi olduğunu göstermez. Çünkü güneş doğarken diğer yıldızlar kaybolduğu için, bunlardan herhangi biri ile tutulamaz.”²⁵⁰ Bu izahlar daha sonra göreceğimiz Batlamyus ve Kopernik güneş sistemlerine dayanan ve çoğu çürütülmüş görüşlerdir. Eski dönem müfessirlerinin çoğu göklerin ve yerin yaratılışı gibi hususları, yukarda zikrettiğimiz Batlamyus ve Kopernik'in teorilerine göre izah etmişlerdir. Ancak farklı olarak daha sonraki bulunan uranus ve neptün gezegenlerini de göz önüne alarak her bir göğün tayinini farklı yapmıştır. Hamdi Yazır'ın bu konuyla ilgili izahlarına yer vermeden önce daha sonra sıkça kullanılacak olan “felek” kavramını anlamamız gerekecektir. Ayrıca eski müfessirlerin verdiği bilgileri daha iyi anlayabilmek ve bu bilgilerin doğruluk veya yanlışlığını daha iyi sentez edebilmek için ve zihinde herhangi bir zihin karışıklığına sebebiyet vermemesi için de “felek” kavramına kısaca değinmek yerinde olacaktır. İslâm astronomisinde felek; “yıldızları taşıdığına ve hareket ettirdiğine inanılan şeffaf gökküre; gezegenlerin yörüngesi” olarak tanımlanır.²⁵¹

İslâm astronomları güneşle ay dahil 7 gezegenin hareketlerini açıklamak üzere iç içe geçmiş yedi saydam halka tasavvur etmişler ve her halkaya birer gezegenin bindirildiği, felek denen bu halkaların Allah'ın izniyle döndüğünü bildirmişlerdir.²⁵²

²⁵⁰ Tefsîr-i Kebîr, II, 225-226.

²⁵¹ T.D.V. İslâm ansiklopedisi, XII, 303.

²⁵² A.g.e., XII, 304.

Filozofların feleğin mahiyeti hakkındaki görüşlerini ayrıntılı bir şekilde aktaran Râzi, sonuçta bunları mutlaka kabul etmenin gerekmediği, alternatif fikirler üretmenin de mümkün olduğunu imâ eder:

“Bil ki rasathaneciler ve astronomiciler, feleklerin dokuz tâne olduğunu söylerler. Buna göre(yedisi yukarda sayılmıştır) sekizincisi sâbit yıldızların bulunduğu felektir. Dokuzuncusu en büyük olanıdır ki yaklaşık her gün ve gecede bir devir yaparak hareket eder.”²⁵³

Râzi, bütün bunları söyledikten sonra kendi görüşünü söyler:

“Farzedin ki siz bu dokuz feleğin varlığını ispât ettiniz. Onuncu bir feleğin olmadığına ne delâlet ediyor? Bu konuda söylenecek en son söz, “Rasat(gözleme) feleklerin dokuz tâne olduğunu göstermiştir. Ancak delilin olmadığı medlulun yokluğunu göstermez.” demektir.

Burada da görüldüğü üzere Râzi zamanındaki astronomik veriler ışığında yorumlar yapmıştır. Bunlar daha çok Batlamyus güneş sistemine dayanan açıklamalardır. Bu izahları “seb’a semâvat” mevzusunu açıklarken yapmıştır. Bu bilgiler az çok astronomi bilgisi iyi olan bir müfessirin âyetleri nasıl anladığının açık göstergesidir. Hehalde Râzi, uzay incelemelerinin oldukça ilerlediği günümüzde yaşayan bir müfessir olsaydı, Kur’ân’da ki göklerin ve yerin yaratılışıyla ilgili âyetleri çok farklı yorumlayacaktı.

Son asırda yetişmiş ünlü Türk müfessirlerden biri olan Merhum Hamdi Yazır ise âyetleri akılcı bir bakış açısıyla ele almış, konuyu daha anlaşılır bir biçimde izah etmiştir. Daha önce kısaca kanaatine yer verdiğimiz Hamdi yazır yaptığı izahda sadece güneş sisteminde yer alan kendi zamanında keşfedilmiş gezegenlerin isimlerini vererek konuya farklı bir şekilde yaklaşmıştı. Ancak aşağıdaki izahlarda farklı ihtimalleri de göz önünde bulundurmuş, Kur’ân’ın anlaşılmasındaki en önemli

²⁵³ Tefsîr-i Kebîr, II, 226.

faktörlerden biri olan dil faktörünü göz ardı etmemiş ve seb'a semâvat hakkında şunlara dikkat çekmiştir:

“Bu âyette seb'a semâvat ifâdesi nekra olarak zikredilmiştir ki herhangi bir seb'a semâvat yâni yedi gök demek gibidir. Bu nekrelikte iki husus düşünülebilir. Birisi *بديع السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ* “*O göklerin ve yerin yaratıcısıdır.*”²⁵⁴ anlamı üzere göklerin eşsizliğine işâret olarak yüceltme anlamı ifâde etmesidir. Diğeri de yedi rakamıyla bilinen yedi sayısı kastedilmeyip, çokluk ve yaygınlık anlamına gelmesidir. Bu takdirde yedi gök, bir çok gök içinde her biri bir âlem olmakla berâber, birbirine daha hususi bir ahenk ile uygun olarak güneş etrâfındaki bir manzume hâlinde yaratılmış olup bizim de içinde bulunduğumuz özel bir topluluğu hususi bir şekilde oluşturulan, güneş etrâfındaki gezegenlerin yörüngeleriyle çekme ve itme hududunda yüzerek devretmekte buldukları felekleri ve üzerlerinde beliren gök kısımlarının arzımız bakımından yedisini göstermiş olur ki, âlemler içinde bizim hayatımızla en fazla ilgili olması itibâriyle nazar-ı dikkatimizi çekmeye en lâyıf olan kısım oluşu, özel bir sebep olabilir.”²⁵⁵ Hamdi Yazır bu ifâdelerinde güneş sistemindeki gezegenlere ve bu gezegenlerin yörüngelerine dikkat çekmiş, 7 gök ve yerden de bir o kadarının yaratılması hususunu bu şekilde izah etmek istemiştir. Ancak burada bir sorun vardır ki bu da söz konusu 7 gök ve yerin, kendi zamanındaki astronomik veriler ışığında, güneş sisteminde, nasıl tayin edileceğidir. Hamdi Yazır bu çerçevede 7 gök ve yeri 7 gezegen ve bunların yörüngelerine uyarlamaya çalışmıştır.

Hamdi Yazır Konuyla ilgili yapmış olduğu yukarıdaki izahattan sonra yedi gök sınıflandırmasının nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durur.

“Bir kere bunun, üzerinde bulunduğumuz arz bakımından, bize mâlum olan âlemin görüntüsünün bir ifâdesi olduğu konusunda bu âyetin *هل ترى* “görebiliyor musun?” *ما ترى* “göremessin” hitaplarının açık olduğu söylenebilir. Bu bakımdan da iki düşünce mümkündür. Birincisi: Umum için en açık görüldüğü şekliyle kendimizde cisim tasavvurunu edindikten sonra, ruh ve idrâkin kıymetini takdir

²⁵⁴ 2/Bakara, 117.

²⁵⁵ Hak Dîni Kur'ân Dili, VII, 184.

etmek üzere bedenle ilgili hususlar açısından ufuklarda yürümektedir. Bu sebeple yedi göğün altısı ayla berâber arzımızdan Neptün gezegeninin uzağına kadar güneş sistemi içerisinde, yedincisi de güneş sisteminin sınırlarından gözümüze ulaşan samanyolu ötesine kadar olan alandır ki, dünyamızın boşluğundan itibâren bunların hepsine birden de gök denilebilir. Güneşin merkezi ve rasat noktası dünyamız olmak üzere bakıldığı zaman birinci gök, dünyânın göğüdür ki, yeryuvarlağının atmosfer ve ayla berâber güneş etrâfındaki devreyle çizdiği yörünge alanıdır. Üst alanı dışardan Merih'in çekim sınırına kadar olan kısmı, içi de merkezde güneş etrâfında Utarid ve Zühre sahalarını kapsar. Bunlar dünyamızda ve onun ay gibi uydusu durumunda değilseler de Dünyânın birinci göğü dışında olmayıp, onun içinde ve dünyânın altında birer dünya gibidirler.

Gözlem noktası dünya olmayıp ta güneş olsaydı, yâni biz, güneşin gövdesi içinde bulunsaydık, dünyâ göğünün dördüncü gök sayılması gerekecekti. Dünyâyı sâbit merkez ve güneşi gezegen kabul eden astronomi bilginleri, ayı birinci, zühreyi ikinci, utaridi üçüncü, güneşi dördüncü gökte sayarlar ve yedinci göğü zuhalle sona erdirirlerdi. Lâkin biz güneşi merkez sayıp gezegenlerden biri olan dünyâmızdan gözlem yaptığımızda bunun, en yakın uydusu olan ayı bile içine almış bulunan dünya göğünü birinci gök saymak lâzım geldiğini ve zühre ile utaridin birer yörüngede yüzmekle berâber merkez olan güneş tarafında bulunarak yer yörüngesinin içinde ve yerin altında kaldıklarını hesâba kattığımızdan, bunları birinci göğün üstünde değil içinde saymak mecburiyetinde bulunduğumuzu anlamış bulunuyoruz. Şu halde dünya göğü, yer yörünge alanı demek olan birinci gök(Dünya, ay, güneş) ile tefsir edilebilir. İkinci göğe gelince: Bu da eski astronomi bilginlerinin beşinci gök saydıkları merih yörünge sahasıdır ki, bu daha geniştir. Üçüncü gök daha geniş olan müşteri yörünge sahası, dördüncü gök onun üstündeki Zuhâl yörünge alanıdır ki, eski Batlamyus astronomi bilginleri bunu 7. gök saymışlar ve her gezegeni yörüngesiyle hareket ediyor zannettiklerinden dolayı gezegenlerin hareketlerini bunlara bağlayarak yedi göğün yedisini de hareketli kabul etmişlerdi. Buna göre onlar Enbiyâ ve Yâsin surelerinde geçen *كل في فلك يسبحون* “Her biri bir yörüngede yüzmektedirler.”²⁵⁶ âyetinin ifâde ettiği mânadan gâfil kalmışlardır. O cisimlerin yörüngeleriyle direkt

²⁵⁶ 21/Enbiyâ, 33; 36/Yâsin, 40.

değil, her biri direksiz olarak denge kanunu dâiresinde kendi yörüngelerinde yüzdüklerini hesâba katmıyorlardı.”²⁵⁷

Biz o yörüngeleri birer hareket yolu değil, birer sınır çizgisi olarak mütâala ettiğimiz gibi denge kanunuyla dünyamızın da bir gezegen olduğunu anlayarak, dünya göğünü biraz daha geniş gördüğümüzden dolayı, onların yedi gezegeninden üçünü gökleriyle berâber dünyamızın birinci göğü içine alıp onların yedi göğünden bu suretle üçünü atmış buna karşılık daha yüksekte bulunan Uranüs ve Neptün adında iki gezegeni daha gözlemiş bulunduğumuzdan, onlara göre yedinci gökte bulunan Zuhâl bizce, dördüncü göğün kapısı olmaktadır. Çünkü her gezegen çekme ve itmesiyle kendi göğünün bir kapısı durumunda demektir. O halde ondan ötedeki beşinci gök, son olarak bildiğimiz Uranüs gezegeni sahası, altıncı gök de Neptün gezegeni alanıdır. Bize göre bu sahanın sonu, güneş sisteminin de sonudur. Bundan ötede ışıklarını az çok görmekle berâber gezegenler gibi hareketlerini göremediğimizden dolayı “sevâbit” adı verilen bir çok yıldızlar âlemi bulunuyor ki, bunların aralarındaki mesâfelerle berâber tamamını işgal etmiş buldukları saha da bizim yedinci göğümüzü teşkil eder. Burada güneş sisteminin tek bir yıldız gibi kalacağı nice binlerce âlem bulunduğu anlaşılmaktadır ki, samanyolları gibi gözlerimize çarpıp durmakla berâber biz onların özelliklerini ve hareketlerini gezegenler âlemi gibi ne seçebiliyoruz ne de onların daha ilerisine geçebiliyoruz. Bütün bakışlarımız hepsinin üzerine dayanıp kalıyor. İşte cisim olmaları bakımından “yedi semâ” hakkında anlayabileceğimiz budur.”²⁵⁸

Hamdi Yazır “yedi semâ” hakkında düşündüklerini, kendi dönemindeki astronomik veriler ışığında anlattıktan sonra yedi gök kavramına manevi açıdan yaklaşır ve konuyu beş duyu, akıl, mantık ve ilham, vahiy kavramlarıyla izah eder. Böylece her semâ ile bir kavramı eşleştirmiş olur.”²⁵⁹

Bâzı müfessirler belli bir görüşü savunmaz fakat farklı ihtimallerden söz ederler. Buna göre yedi semâ’dan maksat yedi yörünge olabilir. Yâhut güneş

²⁵⁷ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 185

²⁵⁸ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 186.

²⁵⁹ Hak Dîni Kur’ân Dili, VIII, 188-189

manzumesi gibi yedi yıldız manzumesi kastedilmiş olur. Veyâ astronomi bilginlerinin dediği gibi yıldız topluluklarının biraraya gelmesinden meydana gelen yedi galaksi kümesi olabilir.²⁶⁰

“Semâ ile dünyanın muhitinde ve ötesindeki fezânın vus’ati hakkında her çağda farklı nazariyeler tertib ediyorlar. Bu sebep dolayısıyla bu nazariyelerden her hangi biriyle Kur’ân-ı Kerim’deki “yedi semâvat” arasında münâsebet kurrmak doğru olmayacaktır. O, ya Allah Teâlâ’nın dünya ötesindeki bütün kâinatı yedi müsâvi sahaya ayırmış bulunduğunu, yâhut içinde dünyanın bulunmakta olduğu kâinattan bir kısmının yedi sahadan müteşekkil bulunduğunu ifâde eder.”²⁶¹

Kanaatimizce astronomi ilmiyle bu kadar alâkalı görünen âyetleri o ilimden hiç habersizmiş gibi değerlendirmek doğru bir metod değildir. Evet, günümüzde ortaya atılan nazariyyeler yarın öbür gün değişebilir. Allah’ın âyetleri ise değişmez. Ancak bu, bizleri Kurân âyetlerini yorumlamaktan alıkoymaz. Biz yorum yaparken, ve bunu yaparken de astronomi ilminin günümüz verilerinden yararlanıyorsak, bu durum, bizim bu ilmi verileri yanılmaz veya değişmez kabul ettiğimizden değil, âyetleri anlamsızlık girdabından kurtarmak içindir. Doğru olan yorumu ise Allah bilir.

Nitekim yüce Allah âyet-i kerime’sinde şöyle buyurur.

“... Gözünü çevir de bak, bir çatlaklık görebiliyor musun? Sonra gözünü iki defa çevir bak, göz bitkin olarak sana dönecektir; üzüntü içindedir o.”²⁶²

Bugünkü teknolojik gelişmeler sâyesinde artık uzaydaki eskiden görünmeyen bir çok gök cismini görebiliyoruz. Bu gök cisimlerini görebilmek için muazzam büyüklükte ve bir o kadar da incelikle hazırlanmış mercekler üretilmiştir. Eski müfessirler o zamanki teknolojik yetersizliğe ve bilgi eksikliğine rağmen göklerin ve yerin yaratılışına dâir âyetleri yorumlamaktan kaçınmaz ve hatta bazılarının

²⁶⁰ Seyyid Kutup, a.g.e., XII, 313.

²⁶¹ Mevdûdî, a.g.e., I, 74.

²⁶² 67/Mülk, 3-4.

günümüzde cüretkâr buldukları (Kendisinde hayat olan farklı dünya benzeri gezegenlerin bulunduğu gibi) açıklamaları yaparlarken hangi mantık bizi bu gibi yeryüzünün ve göklerin yaratılışına dâir âyetleri yorumlamaktan uzak tutmaya çalışabilir veya bu mantıkla nereye varılabilir?

Buraya kadar ki açıklamalarımızda seb'a semâvat "7 gök" ifâdesi hakkında müfessirlerin görüş ve yorumlarına yer verdik. Bundan sonra ise yüce Allah acaba neden yerler için de 7 rakamını kullanmamıştır? Sorusuna kısaca değinip, dünyamızdan başka içinde hayat olan gezegenler var mı? Bu imkân dahilinde de mi? Sorularına bilimsel veriler ışığında yaklaşacağız.

Yedi yer hakkında bize bir upucu verecek olan âyetin birisi de aşağıdaki âyettir.

و الأرضُ جميعاً قبضتهُ يومَ القيامةِ والسَّمَاوَاتُ مطوياتٌ بيمينه

"Onlar Allah'ı gereği gibi değerlendirmediler. Halbuki kıyâmet günü arz hepsi toptan O'nun kudret avucunda olacaktır. Gökler de O'nun sağ eliyle(üstün gücüyle) dürülüp toplanacaktır."²⁶³

Râzi, âyetteki جميعاً(toptan) lafzının ancak çoğul olan nesnelere te'kid için kullanılabileceğini, âyetin yerlerin çokluğuna delâlet ettiğini söyler. Ancak bu yerlerden kastın, 'yedi kat yer' olduğunu belirtir.²⁶⁴

Peygamberimizin başka bir hadisi de şöyledir:

"Yüce ve aziz Allah, kıyam günü, gökleri dürüp sonra onları sağ eline(gücü ve hükümranlığı altına alarak şöyle der; Melik benim. O cebbar olanlar nerede? O mütekebbir olanlar nerededir? Allah, yerleri de sol eliyle dürüp toplar ve gene şöyle

²⁶³ 39/Zümer, 67.

²⁶⁴ Tefsîr-i Kebîr, XIX, 222

der; Melik benim, (bugün) o cebbar olanlar nerededir? O mütekebbir olanlar nerededir?”²⁶⁵

Yine peygamberimizden nakledilen diğer bir hadis de şöyledir:

“Şüphesiz Allah, melekler, gökler ve yerler halkı, hatta yuvasında karınca ve sudaki balık insanlara hayrı öğreteni dua ederler.”²⁶⁶

Yukarıdaki hadisler bizlere şunu gösteriyor ki peygamberimiz yerlerden çoğul olarak bahsetmiştir. Hatta yerlerin sayısını yedi olarak da belirtmiştir. Ancak burada şu soru akla gelmektedir; acaba peygamberimiz bu yedi yerden bahsederken yerin yedi tabakasını mı kastetmiştir yoksa yere benzeyen farklı gezegenleri mi? Bizim kanaatimize göre peygamberimiz bu yerlerden yerin katlarını değil de dünyamız gibi farklı gezegenleri kastediyor olmalıdır.

Bu konuyla ilgili dikkat çeken bir hadis de şöyledir:

“Peygamber arkadaşlarıyla oturduğu bir sırada bir bulut geldi... Resulullah göğe işâret ederek üstünüzdeki nedir biliyor musunuz? Dedi. Onlar; Allah ve resulu daha iyi bilir diye cevap verdiler. Peygamber dedi ki; o, korunmuş bir tavan ve taşmaktan alikonulup tutulan bir dalga olan dünya göğüdür. Sonra onlara; sizinle o gök arasında mesâfenin ne kadar olduğunu biliyor musunuz? Diye sordu. Onlar; Allah ve resulu bilir dediler. O da buyurdu ki; Sizinle onun arasında 500 yıllık mesâfe vardır. Sonra peygamber; O göğün ötesinde ne var biliyor musunuz, dedi. Arkadaşları gene; Allah ve resulu bilir dediler. Dedi ki; Onun ötesinde araları 500 yıl olan iki gök daha vardır. Bu şekilde Peygamber, yerle gök arasında olduğu gibi her iki gök arasında aynı mesâfeler bulunduğunu söyleyerek yedi gök saydı.

²⁶⁵ En-Neysâburi, Müslim b.Haccac, Sahih-i Müslim (Terc: Mehmet Sofuoğlu), İrfan Yay., İstanbul, 1970, VII, 312.(Kitâbu'l Münâfikun)

²⁶⁶ et-Tirmizi, Muhammed b. İsa b. Sevre, Sünen-i Tirmizi, (Terc: Osman Zeki Molla Mehmetoğlu), Yûnus Emre Yay., İstanbul, 1975, IV, 422.(Kitâbu'l İlm)

Sonra peygamber; Yedinci göğün ötesinde ne olduğunu, biliyor musunuz, diye sordu. Onlar aynı şekilde; Allah ve resulu bilir, dediler. Dedi ki; onun da üstünde iki gök arası mesâfe uzaklığınca bir mesâfede olan Arş vardır.

Peygamber daha sonra, altınızdaki nedir diye sordu? Etrâfındakiler Allah ve Resulu bizden daha iyi bilir dediler. O da; bu arzdır, dedi ve bu arzın altında ne olduğunu sordu. Onlar aynı şekilde, Allah ve Resulu bilir dediler. Peygamber, bu dünyanın altında her iki arz arasında 500 yıllık bir mesâfe bulunan başka bir arzın bulunduğunu bildirdi, ve böylece o, her iki arz arasında 500 yıllık mesâfe olan yedi arzı saydı ve en sonunda da şöyle dedi; Muhammed'in kendisi elinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer sizler bir iple en aşağıdaki arza bir insan sarkıtsanız hiç şüphesiz o gene (orada da) Allah'a inip gider"²⁶⁷

Biz yukarıdaki hadise daha önce de kısaca değinmiştik. Burada ise konuya açıklık getirmesi açısından hadisin tamamını vermeyi uygun gördük. Eğer yedi yer mefhumunu bu hadise göre değerlendirecek olursak yedi yerden yeryüzünün kastedilmediği anlaşılır. Zira hadiste zikredilen mesâfeler yerin katmanları arasındaki mesâfeye pek de uygun düşmüyor. Eğer '500 yıl' kavramını çokluktan kinâyeye olarak değerlendiresek bile durumun değişmeyeceği kanaatindeyiz.

Peygamberimizin yukarıdaki hadiste zikrettiği en aşağıdaki arz ifâdesinin yerin katmanlarına işâret edebileceği düşünülebilir. Ancak burada en aşağıdaki arz deyiminin kullanılmasının sebebi, Arapların o zaman aşağıda yer alan, ayaklarını bastıkları yere "arz" demelerinden dolayıdır. Yoksa dünyaya en uzak olan gezegen için de en aşağıdaki arz kelimesi de kullanılabilir. Yâni peygamber bunu da kastetmiş olabilir.

Burada yine karşımıza "7" rakamı çıkmaktadır. Bilindiği gibi Arapça'da 7 rakamı hem kendi normal sayı değerini, hem de çokluğu ifâde etmek için kullanılabilir. İkinci anlamında çokluktan kinâyeye kastedilir. Acaba yüce Allah âyetlerinde سبع سَمَاوَات "seb'a semâvat", yedi gök, derken veya peygamber

²⁶⁷ Tirmizi, , 57,1.(Kitâbü't-Tefsir)

hadislerinde سبع أَرْضِينَ “seb’a eradin” yâni yedi yer derken, burada yedinin asıl mânasını mı, yoksa yedinin ikinci mânası olan çokluktan kinâye manasını mı kullanmıştır?

Bize göre “seb’a semâvat”tan bahseden âyetlerdeki 7 rakamı çokluktan kinâye olarak kullanılmışlardır.Yüce Allah’ın sonsuz kudretine sınırlama getirmemesi açısından uygun olan da budur, diye düşünüyoruz. Aynı durumun peygamberimizin hadislerindeki ifâdeler için de söz konusu olduğunu düşünüyoruz.

Başka bir ihtimâl de kendisinde hayat bulunan yedi yer ve bu yerlerin herbirinin kendine âit olan semâları(atmosferleri) olduğu ihtimâlidir. Bunun için de Fussilet suresindeki âyete yeniden farklı bir bakış açısıyla bakmamız gerekecektir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

*“Yedi göğü ve onlar gibi(onlar kadar) da yeri yaratan Allah’tır. Gücünün her şeye yettiğini ve bilgisinin her şeyi kuşattığını bilmeniz için O’nun emri bütün bunların arasında iner durur.”*²⁶⁸

Eğer bu âyette geçen “seb’a semâvat” ibâresindeki 7 rakamını asıl manasında ele alırsak, karşımıza 7 farklı gök çıkar. Daha önceki bölümlerde “semâ” kelimesini açıklarken bu kelimenin ne gibi mânalara gelebileceğini açıklamıştık.²⁶⁹ Bu anlamlardan birisi de bizim bildiğimiz rüzgar ve yağmur gibi tabiat olaylarının olduğu, kendisinde bulutların gezdiği gökyüzüdür. Meselâ bir âyette şöyle buyrulur:

أَللّٰهُ الَّذِي يَرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُنْفِثُ سَحَابًا مَّبْسُطًا فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ الْخ

*“Rüzgârları gönderip te bulutları kaldıran, onu gökte dilediği gibi yayan ve parçalar hâlinde yığan Allah’tır.Sonunda aralarından yağmurun yağdığını görürsün.”*²⁷⁰

²⁶⁸ 65/Talak, 12.

²⁶⁹ “Arz ve Semâvat Kelimelerinden Kastedilen Anlamlar” adlı başlığa bkz.

²⁷⁰ 30/Rûm, 48.

Başka bir âyette de yağmurun semâdan indirildiği belirtilir:

“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde, insanlara yararlı şeylerle denizlerde süzülen gemilerde, Allah’ın gökten(semâ) indirip yeri ölümünden sonra onunla dirilttiği suda, her türlü canlıyı orda yaymasında, rüzgarları ve yer(arz) ile gök (semâ) arasında hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşününen topluluk için ibretler vardır.”²⁷¹ Bu âyette suyun indirildiği ve bulutların arasında bulunduğu gök’ten kasıt bildiğimiz atmosferdir.

Atmosfer; en basit tanımıyla dünyamızı kuşatan gaz tabakasına verilen isimdir. Atmosfer hakkında kısaca bilgi verirsek şunları söyleyebiliriz:

Güneş sistemimizde yapılan araştırmalar, hiçbir gezegenin çevresinde yaşamı olanaklı kılacak bir atmosfer olmadığını göstermiştir. Dünyamız’ın çevresindeki Atmosfer’in varlığı ve daha da önemlisi bu Atmosfer’in yaşam için her türlü olanağı sağlayacak, yaşamı koruyacak şekilde yaratılmıştır.²⁷²

Gezegenin yüzeyinde, yakınlarında ortaya çıkan gaz molekülleri süratli bir şekilde hareket ederler. Eğer gezegenin bu çekim gücü bu sürâte üstün gelirse, gezegen gaz moleküllerini çeker ve gezegenin yüzeyi gaz moleküllerini emer; gezegenin çekim alanından kurtulurlarsa uzaydaki seyahatlerine devam ederler.²⁷³

Gaz moleküllerinin Dünya’mızın çevresinde olduğu gibi bir atmosfer şeklinde oluşması ve durması çok düşük olasılıktaki bir dengenin sağlanmasıyla mümkün olur. Bu denge, yerkürenin çekimiyle gaz moleküllerinin hızının tam bir dengede durması hâlidir. Allah gökyüzünü direksiz yükseltirken böyle hassas bir denge sağlamıştır.²⁷⁴

²⁷¹ 2/Bakara, 164.

²⁷² Kurân Hiç Tükenmeyen Mucize, (Komisyon), İstanbul Yay., İstanbul, 2003, s.110.

²⁷³ A.g.e.s.110

²⁷⁴ A.g.e.a.y.

Son yıllardaki uzay araştırmaları da göstermektedir ki bir gezegen için en zor olan olayın bir atmosfere sâhip olmasıdır. Çünkü uzaydaki büyük gezegenler etraflarındaki gaz moleküllerini emer, buna karşın küçük gezegenler ise bu gaz moleküllerini çekmek için yeteri kadar çekim gücüne sâhip değildir. Ancak bu durum Dünya'mız için söz konusu değildir. Çünkü Dünyamız etrafındaki atmosferi tutmak için gerekli yoğunluk ve hacime sâhptir.²⁷⁵

Kısaca şunları söyleyebiliriz; bir çok ince fiziksel ve kimyevi dengeler sayesinde Atmosfer, Dünyâ'nın çekimiyle Dünyâ'ya yapışmadan, kendi hızına rağmen uzaya dağılmadan, tepemizde durmaktadır. Aşağıdaki âyetler bu gerçekliklere işâret eder gibidir:

“Allah göğü direksiz olarak yükseltendir...”²⁷⁶

“Göğü yükseltti ve dengeyi koydu...”²⁷⁷

“Allah gökleri ve yeri zail olmasınlar diye tutuyor...”²⁷⁸

Yukarıda verilen açıklamalar diğer gezegenlerde atmosfer olmadığı anlamına gelmez. Ancak bilinen bir gerçek var ki; en azından güneş sistemi içindeki gezegenlerde, yâni bilinen 9 gezegende yapılan araştırmalarda, buralarda hayata elverişli bir atmosfer yapısı gözlenmemiştir. Yoksa bâzı gezegenlerin de ince de olsa atmosferleri vardır fakat bu atmosferler hayâtı canlı kılacak tarzda, yâni dünyâımızdaki gibi değildir.

Dünyâımız gibi kendisinde hayat bulunan gezegenler olduğu görüşü eski zamanlara kadar dayanır. Nitekim tefsirlerde de bu ihtimaller üzerinde durulduğunu belirtmiş ve konuyla ilgili İbn-i Abbas'ın farklı lafız farklılıklarıyla da ifâde edilen hadisini de sunmuştuk. Sâdece bu hadis değil, başka hadislerde de arzlardan bahsedildiğini belirtmiş ve konuyla ilgili hadisleri vermiştik.

²⁷⁵ Nurbâki, Hâluk, Kur'ân-ı Kerim'den Âyetler Ve İlmi Gerçekler, T.D.V. Yay., Ankara, 2005, s.13.

²⁷⁶ 13/Râd, 2.

²⁷⁷ 55/Rahmân, 7.

²⁷⁸ 35/Fâur, 41.

İbn-i Abbas'tan Tirmizi'nin rivâyet ettiği hadis yine Tirmizi'nin kendi eserinde “garip” olarak nitelendirilir. Bilindiği üzere garip hadis zayıf hadis demek değildir. Ferd demektir. Bu mevzuda da İslâm âlimleri ve muhaddisler ittifakla şu kâideyi belirtirler: “Bir konuda birden fazla zayıf hadis gelmiş ise bunlar birbirlerini kuvvetlendirirler. Zirâ bu durum bu hadisin bize kadar ulaşmayan veya bizim elde edemediğimiz sahih bir asla dayandığına delil teşkil eder, bu delil ile de hadis her ne kadar zayıf olsa da kuvvet kazanır” Nitekim biz İbn Abbas'ın hadisini destekler nitelikte başka hadisleri de nakletmiştik.²⁷⁹

Nitekim konuyla ilgili olan İbn Abbas'ın kendisinde hayat olabilecek yedi adet başka arzın varlığını te'vid edebilecek, onlardan her birinde bizim Adem'imiz gibi bir Adem, Nuh'umuz gibi bir Nuh.. bizim peygamberimiz gibi bir Muhammed geldiğini bidiren hadis gerek müfessirler, gerek araştırmacılar arasında pek çok münâkaşa ve tahlile sebebiyyet vermiştir. Kimileri böyle bir hadisin, peygamberin risâletiyle, İslâm'ın asıl vermek istediği mesajlarla bağdaşmayacağını belirterek bu hadisi kabul etmemişler, kimileri de hadis bağlamında konuyu daha da ileri götürerek İslâm risâletinin bu dünyalara nasıl ulaştırılabileceğini, eğer İslâm buralara ulaştırılmasa bizim bu durumdan mes'ul olup olmadığımızı tartışmaya açmışlardır.²⁸⁰

Yaptığımız araştırmalar neticesinde İbn Abbas'ın, bu üzerinde bir çok tartışmaların yaratıldığı hadisi hakkında müstakil bir eserin yazıldığını öğrendik. Eserin Arapça orijinal adı şöyledir: زَجْرُ النَّاسِ عَلَىٰ إِنْكَارِ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ eserini türkçe karşılığını şöyle terceme edebiliriz: “İbn Abbas'ın hadislerini inkar edenlerin kınanması” bu eser, İbn-i Abbas'ın daha önce zikrettiğimiz hadisini kabul etmeyen kimseler için bir ‘reddiye’ niteliği taşımaktadır. Eserde İbn Abbas'ın hadisi tahlil edildikten, hadis farklı birkaç tarihten zikredildikten sonra, özetle hadis hakkında şu mâlumatlara yer verilir:

Bu rivâyet İbn-i Abbas'ın şahsi sözüdür ki buna hadis literatüründe sahabi sözü demek olan mevku' hadis denir. Ancak İbn-i Abbas temel olarak İsrâiliyyâtan

²⁷⁹ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; es-Sâlih, Suphi, a.g.e.s.190.

²⁸⁰ Kurtubî, a.g.e., XVII, 453.

rivâyeti tasvip etmediği için bu rivâyet İsrâiliyyattandır denemez. Rivâyet muhteva itibâriyle de şahsi bir yoruma, ictihâda benzemediğinden dolayı da İbn-i Abbas'ın kendi sözü olamaz. Bu durumda da hadis hükmen merfu olarak değerlendirilir. Yâni her ne kadar İbn-i Abbas hadisi peygamberimize isnâd ederek rivâyet etmemişse de gaybi durumlardan haber veren, ictihâdi bir nitelik taşımayan hadis olması hasebiyle hükmen merfudur. Yâni hadis bizzat peygamberimizin sözüymüş gibi değerlendirilir.

Leknevî; hadisin İbn-i Abbas'a nispetinin sahih, en azından hasen olduğunu belirtir. Bâzı âlimler hadisin mânasına itiraz etmişlerse de hadisin İbn-i Abbas'a olan nisbetindeki sıhhatına itiraz etmemişlerdir.²⁸¹

Leknevî eserinde İslam âlimlerinin “yedi arz” meselesi hakkındaki farklı görüşlerine de yer vermiştir. Buna göre âlimlerden şu kanaatler ortaya çıkar. Buna göre konuyla ilgili hadisler gözönünde bulundurularak âlimlerden bazıları arzın yedi tabaka olduğu, her tabaka arasında da 500 yıllık bir mesâfe olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu görüş, bugünkü bilgiler göz önüne alındığında bilime uygun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bugünkü bilinen yerin tabakaları arasında, bu kadar bir mesâfe olmadığı anlaşılır. O halde 500 yıl ifâdesini çokluktan kinâyeye şeklinde anlamak lâzımdır.

Bazı âlimler ise ‘yedi arz vardır ve her arzda da bizim dünyamızda olduğu gibi hayat vardır’ demişler fakat oralardaki canlıların şekli, mâhiyeti hakkında tartışmaya girmemişler, işin aslını Allah'a havâle etmişlerdir. Diğer bir kısım âlimler ise bu dünyalarda yaşayan canlıların cinler olduğunu söylemişlerdir.²⁸²

İbn-i Abbas'ın hadisinde belirtilen diğer arzlardaki peygamberler hakkında da âlimler arasında farklı görüşler vardır. Buna göre;

Kimi âlimler o arzlarda her birinde isimleri bizim peygamberimize benzeyen peygamberlerin olduğunu, ancak onların gerçek mânada peygamber olmadığını, bize gönderilen peygamberlere tâbi olduklarını söylerler.

²⁸¹ Cânan, İbrâhim, Kütüb-i Sitte Ansiklopedisi, Akçağ Yay., İstanbul, 1993, V, 348.

²⁸² Cânan, İbrâhim, a.g.e., V, 347

Diğer bir kısım âlimler ise oralardaki peygamberlerin de Hakk tarafından gönderildiklerini, bizdeki peygamberlere tâbi olmadıklarını söylerler.²⁸³

Bizim tespit ettiğimiz diğer bir kısım âlimler ise burada, gönderilen peygamberlerin vazifelerine ve konularına dikkat çekildiğini söylerler. Meselâ onlarda da Hz. Adem gibi bir ilk peygamber, Hz. Nuh gibi başından önemli olayların geçtiği bir peygamber, Hz. İbrâhim gibi tevhidin simgesi olan bir peygamber ve Hz. Muhammed gibi son bir peygamber olduğunu belirtirler.²⁸⁴

Görüldüğü üzere islâm âlimlerinin hadisler hakkındaki yorumları farklılık arz etmektedir. Ancak biz gerek hadislerdeki rakamlar ve gerekse mesâfeler hakkında tedbirli davranmayı gerekli buluyoruz. Bu nedendir ki şu rakam şudur, bu mesâfe şunu ifade eder, diye kesin kanaat belirtmiyor ancak gerçeğe en yakın olanı bulmaya çalışıyoruz. Şu hususa dikkat edilmelidir ki peygamberimizin bu tip kevnî bir takım olaylara dâir yapmış olduğu açıklamalar, Allah'ın büyüklüğü hakkında bir fikir vermeye, kâinâtı değerlendirmede bâzı prensip ve ipuçları vermeye yöneliktir. Kozmosun yapısı, mahiyeti, kâinatın diğer hususları hakkında matematiksel kesinliğe varacak mâlumatlar aramak niyetiyle hadislere yaklaşmak mantıklı bir tavır olmayabilir. Ancak âyet ve hadislerde bu hususlara yer verilmiş olmasından, bu hususlara sıkça değinilmiş olmasından dolayı meseleye ilgisiz de kalamayız. Bu sebeple gerek âyet gerekse hadislerde verilen bilgileri, ilmin ışığında, kesin hükümlerden uzak, daha mülâyim yaklaşımlarla ele alıp değerlendirmek daha uygun olacaktır.

Bütün bu değerlendirmelerimizden ve konuyla ilgili verdiğimiz bilgilerden sonra şu hususa değinebiliriz; acaba günümüz bilimsel gelişmeleri de göz önünde bulundurularak bilim bu hususta yâni “başka dünyalar” hakkında neler demektedir. Özellikle son yüzyılda önemli gelişmeler gözlenmiş, insanoğlu hayal denebilecek gelişmelere imza atmıştır. Astronotlar aya çıkmış, bugüne kadar bilinen 7 gezegenden farklı olarak iki gezegen (Uranüs, Neptün) keşfedilmiş ve hâla da uzay çalışmaları son hızıyla günümüzde de devam etmektedir. Bu yüzdendir ki uzay

²⁸³ Cânan, İbrâhim, a.g.e., V, 349

²⁸⁴ Mevdûdî, a.g.e., VI, 592.

hakkında her şey söylenmiş, kâinatımız hakkında her mesele halledilmiş değildir. Astronomi alanındaki bütün gelişmelere, Uzay çalışmalarına rağmen bilim adamları dünyadan başka bir gezegende hayat olmadığı hususunda kesin bir şey söyleyebilmiş değillerdir. Kısacası bu husustaki tartışmalar zamana bırakılmıştır. Yâni gerçek mânada uzayda yaşamın olup olmadığı bizden başka canlıların yaşayıp yaşamadığını zaman gösterecektir. Ancak günümüzde bu hususa dâir bir takım bilimsel gelişmeler kaydedilmiştir ki bunları görmezlikten gelmenin uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

Başka dünyalarda yaşam konusunu ele almadan önce ilk önce şu soruyu sormamız gerekecektir. Acaba yaşam tam olarak ne anlama gelmektedir veya bilimsel açıdan yaşam deyince ne anlaşılır?

En çok kabul gören tanıma göre yaşam şöyle tanımlanabilir: “Çevre ile karşılıklı etkileşime girebilen, kendi kendine üreyebilen ve değişim geçirebilen bir moleküler sistemdir”²⁸⁵

Bilim adamları ,uzayın keşfedilmesine yönelik araştırmaları sırasında hep şu soruya da cevap aramışlardır; acaba diğer gezegenlerde de bizim bildiğimiz tarzda bir yaşam şekli var mı? Bu çerçevede gözler ilk olarak 1970’li yıllarda Mars gezegenine çevrilmiş ve kızıl gezegen olarak da nitelenen Mars’ın keşfine başlanmıştır. Bu amaçla Ruslar Mars-2 ve Mars-3 sondalarını(uzay keşif araçları) gönderirken Amerikalılar ise Mariner-9 uzay aracını göndermişlerdir. Bu uzay araçlarındaki kameralar sayesinde bir takım ilginç bilgiler elde edilmiştir. Buna göre Mars’ta da Dünya’dakine benzer yanardağlar olduğu anlaşılmıştır. Bulunan bu yanardağlar bilim adamları için tam bir sürpriz olmuştur. Çünkü bilim adamları Mars’ın uzaydaki çarpışmalar neticesinde tekdüze olmuş bir gezegen olarak düşünüyorlardı. Ayrıca yapılan incelemeler neticesinde Mars’ın kutuplarında su buzunu platolarına rastalanmıştır. Bu su platoları Mars’ın kuzey kutbunda beyaz bir takke biçimindedirler. Ayrıca Mars’ta su yolu olarak nitelenen vâdilere de rastlanmıştır. Bu durum bilim adamlarının şu soruyu sormalarına sebep olmuştur: Acaba geçmiş

²⁸⁵ Frankel, Charles, Mars’ta Yaşam, (Çev: Rifat Madenci), Güncel Yay., İstanbul, 2001. s.80

zamanlarda, gezegen daha sıcak ve yoğun bir atmosfer içinde yüzerken yağmur yağmış olabilir mi?²⁸⁶

Marsın jeologlara daha büyük bir sürprizi vardır: kuzey yarım kürede, platoların geniş volkanik ovalara açıldığı yerlerde, düz tabanlı geniş vadiler yüzlerce kilometre uzanır. Kolları ve kıvrımları bulunmayan bu vadiler, büyük sellerin açtığı vadilere benzer. Dünya’da bu tip kanalların farkına yeni varılmıştır.. Birleşik Devletler’in kuzeybatısında Washington eyâletindeki Scabland’lar bu kanalların en çarpıcı örnekleridir. Ayrıca Mars’ta büyük vadilerin bitiminde alüvyonlu ovalar yer almaktadır. Bu ovalar yukardaki arazilerden yuvarlanmış taşlarla doludur. Bu gezegenden örnek almanın en ideal yoludur. Mars’ta yaşam arayan biyologlar için de elverişlilik heyecan vericidir: alüvyon ovalar, geniş bir su örtüsünün Güneş’in altında, belki de hızlı buharlaşmayı önleyen ince bir buz tabakası altında yayıldığını görmüş olmalıdır. Eğer Mars’ta yaşam varsa, suyun uzun süre kaldığı alüvyonlu ovalar, onu aramak için en uygun yerlerdir. İşte Amerikalılar, bu düşünceyle olağanüstü Viking yolculuğunu-uzay çağıının en karmaşık ve en pahalı yolculuğunu – Mars’ta yaşamı araştırmak için organize etmişlerdir. Amerikan Uzay Araştırma Kuruluşu olan NASA kuruluşundan bu yana yâni 1958’den beri başka dünyalardaki yaşam konusuna özel bir dikkat göstermiştir. NASA aşırı yaşam biçimlerini araştırma- özellikle Antartika’da- ve yaşam dedektörlerini geliştirme projelerini destekledi.²⁸⁷

NASA Mars’ta yaşam arayışı için uygun âletler geliştirdi. Bunlar; yaşam dedektörü ve organik molekül dedektörleriydi. Mars’ta yaşamın olabileceğine dâir kanıtlardan birisi de zamânında Mars gezegeninden kopmuş ve Dünya’ya düşmüş olan göktaşlarıdır. Bu göktaşlarından birisi 1996’da Antartika’da bir buzulun üstünde bulunan gök taşıdır. Araştırmacılar Mars’tan geldiği belirlenen bu göktaşının elektronik mikroskopla incelenmesi sırasında, bakteri fosilleri olarak yorumladıkları mikrometrenin binde biri boyunda düz ve yuvarlak şekillere rastlamışlardı. Bu kanıtlar ise Mars’ta yaşam olabileceği ihtimâlini destekliyordu. Nitekim NASA başkanı da Mars’ta yaşam izine rastladıklarını kamuoyuna sene 1996’da

²⁸⁶ Frankel, Charles, a.g.e.s.65-73.

²⁸⁷ Frankel, Charles, a.g.e.s.76-79

açıklamışlardı. Eğer bu varsayım zamana karşı dayanırsa, dünya görüşümüzü sonsuza dek değiştirecektir. Mars'ta basit bir bakteri bile yaşamın evrende yaygın bir olgu olduğunu göstercek, taşınmayla, kozmosta, koşulların izin verdiği yerlerde daha gelişmiş yaşam biçimleriyle karşılaşmayı bekleyebiliriz.²⁸⁸

Özet olarak Mars'taki yaşam hakkında şunları söyleyebiliriz:

Günümüzde Mars'taki yapılan uzay çalışmalarında (Viking deneyleri), bulunan göktaşının(ALH8400) içerdiği gerçeklere ve yaşamın kökeni hakkındaki güncel modellerimize yanıtın ne olacağı konusunda yalnızca spekülasyon yapabiliyoruz. Yine de ilk çözümlerimiz iyimser olmamıza olanak sağlıyor.

“Dünya üstünde yaşamın çok erken, bundan 4 milyar yıl önce, korkunç astreoid ve kuyrukluyıldız bombardımanı kesilince, okyanuslar yerkürenin çukurlarına temelli yerleştiğinde ortaya çıktığını biliyoruz. Görünüşte Dünya yüzeyinde bu sıvı su devamlılığı oluşunca, dizginsiz bir biyokimya, yalnızca onlarca milyon yıl içinde, canlı hücreleri ortaya çıkardı...Bir gezegenin hayatında birkaç on milyon yıl çok kısa bir süredir. Başka bir deyişle, yalnızca kendi Dünya deneyimize bağlı kalırsak, koşullar uygun olduğunda yaşamın hemen geliştiğini söyleyebiliriz.(sıvı su ve ılıman bir ısı)

Bu durum Mars gezegeni için oldukça cesaret vericidir, çünkü Mars, olası okyanuslarıyla aynı dönemde(4 milyar yıl önce) aynı zaman süresince-en azından birkaç on milyon yıl- Dünya'da yaşamın ortaya çıkışına benzer bir çevreye sahipti. Öte yandan Mars, bu dönemde tıpkı Dünya gibi yoğun bir volkan ve sıcak su etkinliği yaşadı. Günümüzde okyanus dibi çatlaklardan toplanan ilkel bakteriler göz önünde bulundurulduğunda, Dünya'da ilk bakterilerin volkanların sıcak su kaynaklarında ortaya çıktıkları düşünülüyor. Halbuki Mars'ın volkanik bölgelerinde sıcak su koşullarının, okyanuslar geçici bir süre var olmuş olsalar bile, yüzlerce milyon yıl (hatta milyarlarca yıl) sürdüğünü biliyoruz. Demek ki Mars'ta uzun dönemler boyunca yaşamı elverişli kılan koşullar, yüzeyde olmasa bile, yer

²⁸⁸ Frankel, Charles, a.g.e.s.115.

kabuğunun kırıkları içinde dolaşan ılık sulara hüküm sürdü. Demek ki teorik açıdan eğer yaşam Dünya’da doğduysa, koşullar ve elemanlar temelde aynı olduğundan, yaşamın aynı şekilde Marsta’da filizlenmemiş olmaması için önemli bir neden yok. Eğer Mars’ta yaşam bulursak yerli mi yoksa Dünya kökenli mi olduğunu belirlemeliyiz. İlk durumda evrende yaşamın ortaya çıkması sık rastlanan bir olgu durumuna gelecektir. İkinci durumdaysa, söyleyebileceğimiz tek şey, yaşamın bir kez ortaya çıkınca kendini dışa ihraç ettiğidir(Bulaşma) . Bu da çok ilginçtir.”²⁸⁹

Dünya dışı yaşam arayışları Mars üzerinde yoğunlaşsa da, iyimser araştırmacılar yaşamı güneş sistemimizdeki diğer dünyalarda bulmak konusunda umutsuz değiller. Onlar özellikle Jüpiter’in ayı Europa ve Satürn’ün ayı Titan üzerinde duruyorlar. Güneş sistemimizde Dünya dışı yaşamın yeşermesi için en iyi aday Europa’dır. NASA, Europa hakkında daha geniş bilgi edinmek amacıyla, 2010 yılından önce gerçekleşecek iki uçuşa hazırlanıyor. Mars ve Europa’dan sonra Dünya dışı gezegen barındırabilecek üçüncü gök cismi Satürn’ün uydusu Titan’dır. Titan’ı yüzeydeki basıncı, Dünya’ninkinden bir buçuk kat fazla olan kalın bir atmosfer çevreler... Bu atmosfer umut vericidir, çünkü çok düşük oranda metanla birlikte başlıca azottan oluşur. Titan’ın büyük çıkmazı aşırı derecede düşük ısıdır, -179 derece ısıdır.²⁹⁰

Burada konumuzla alakalı olan bir husus da, güneş sistemi dışındaki, diğer, yâni güneş gibi olan yıldızların etraflarındaki gezegenlerdir. Teleskoplar yardımıyla kâinatta 100 milyar galaksi olduğu sanılıyor. Galaksi, bildiğimiz gibi genel olarak yıldızlar topluluğuna verilen isimdir. Her bir galakside 100 milyar yıldız bulunduğu tahmin edilmektedir. Güneş bir yıldızdır. Dokuz gezegeni vardır. Ortalama olarak her yıldız 10’ar tâne gezegen eklersek, kâinattaki gezegen sayısını bulmuş oluruz. Tabii bunlara gezegenlerin uydularını dahil etmiyoruz.²⁹¹

1994-1997 yılları arasında yapılan çalışmalarda iki yüz yıldız arasında, güneş tipi yıldızların çevresinde bir düzine gezegen keşfedildi. Demek ki 100⁴güneş tipi

²⁸⁹ Frankel, Charles, a.g.e.s.254-259.

²⁹⁰ Frankel, Charles, a.g.e.s.260-265.

²⁹¹ Korkmaz, Hüseyin, a.g.e.s.32-33.

yıldız büyük gezegenlere sâhip. Aletlerin hassaslığı daha küçük gezegenleri tesbit etmeye izin verdiğinde, oranın ikiye katlanması gerektiğini ve güneş tipi yıldızların en azından % 10'nunun gezegenlerinin bulunduğu ileri sürülecektir. Dünya dışı yaşamla ilgilenen gökbilimcilerin özellikle güneş tipi yıldızlara rağbet gösterdiklerini belirtelim. Çünkü birçok milyar yıllık zaman dilimi boyunca istikrarlı olan bu yıldızlardır ve böyle bir zaman dilimi, yaşamın doğmasını ve özellikle gezegen üstünde gelişmesini sağlaması açısından kaçınılmazdır. Eskiden bizim sistemimizde yalnızca dünyanın sıvı su ve ısı barındıracak kadar güneşe uygun uzaklıkta bulunduğunu ve sistem başına bir gezegenin yaşam için elverişli olduğunu söylüyorduk. Yeni keşifler ışığında bu sayının daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.²⁹²

Güneş sistemindeki 9 gezegenden üçünü (Dünya, Mars, Europa) yaşama elverişli gezegenler olarak kabul edersek ve bir güneş sisteminin dokuz yerine ortalama 6 gezegene sahip olduğunu ve bu gezegenlerden de indirim yaparak ikisinin yaşama elverişli olduğunu hesap edebiliriz. Burada şunu belirtelim ki bir güneş sistemi ortalama 6 gezegene sâhiptir. Güneş sisteminde gerçekten yaşamın olduğu tek gezegen Dünyâ'dır. O halde diğer güneş sistemi tipi sistemlerde en azından Dünya gibi bir gezegen olabilir. Yani en azından diğer güneş sistemi benzeri sistemlerde Dünya benzeri bir gezegen olma ihtimâli "sıfır" değildir. Yaşam için elverişli gezegenlerin bulunduğu bir sistemde, (Mars, Dünya, Europa), Mars'ta yaşamın tesbit edilmesi, diğer güneş sistemi benzeri sistemlerdeki yaşam oranını üçte ikiye (%66) çıkarır. Eğer Dünya, Mars ve Europa, üçü de yaşam barındırsaydı bu oran %100 olurdu. Ancak yaşam sâdece Dünyada doğduysa bu oran yalnızca %33 olacaktır. Bugünkü bilgi düzeyimize göre ancak varsayımlarda bulunabiliyoruz. Ancak Viking uzay aracının Mars'ta yaptığı analizlerin sonuçları, Mars'tan gelen gök taşı ve içerdiği "mikrofosiller" kızıl gezegende yaşamın doğmuş olabileceğini bu durumda da diğer güneş sistemi benzeri sistemlerde bulunan gezegenlerdeki yaşam oranının "%66 olduğu kanaatini destekliyor."²⁹³

²⁹² Frankel, Charles, a.g.e.s.271-272

²⁹³ Frankel, Charles, a.g.e.s.273- 275.

Daha önceden de belirttiğimiz gibi ayette geçen “ve mine’l ardi mislehünne” ibâresini Dünya gibi yedi farklı gezegen olarak yorumlayanlar vardı. Biz, bilimsel mânada böyle bir durumun olup olmama ihtimâlini araştırdık ve yukardaki bilgileri elde ettik. En azından şu bilgiyi elde ettik: Dünya gibi kendisinde hayat olabilecek gezegenin uzayda diğer galaksi sistemlerinde bulunma ihtimâli az da olsa vardır. Demek ki bu görüşte olan müfessir ve araştırmacıların bu görüşlerini tamamen hiçe saymak, en azından ilmi veriler ışığında, doğru olmaz.

Bütün bu bilimsel açıklamalardan sonra doğal olarak akla şu soru da gelmektedir: “Acaba Kur’ân’daki âyetlerde de Dünya benzeri gezegenlere, buradaki hayata dair işâretler var mıdır? Veya Kur’ân’da Dünya’dan başka yerlerde de hayat olabileceğine ihtimal verilmiş midir?” Bize göre aşağıdaki âyet böyle bir ihtimalin düşünülmesini istemekte ve soru sorarak bu ihtimale dikkat çekmektedir.

“Gökleri ve yeri yaratan (Allah)ın, Onlar gibisini yaratmaya gücü yetmez mi? Elbette buna gücü yeter. O çokca yaratan ve en iyiyi bilendir.”²⁹⁴

Bu âyete dayanarak en azından “Allah dünyamız gibi başka bir dünya yaratamaz” diyenlere, bunun tersini yâni yaratabileceğini ve âyette de bu gerçeklikten bahsedildiğini söyleyebiliriz. Demek ki yüce Allah gökler ve yer benzeri olan gökleri ve yeri yaratmaya kadirdir. Ama Allah yaratmış mıdır, yani hâlihazırda böyle gökler ve yer mevcut mudur? Sorusuna evet yaratmıştır ve de mevcuttur diyebilmememiz için başka âyetlerden bu hususta bir delil aramak durumunda kalırız. Yüce Allah bir âyetinde “*Ne göktekilerin ne de yerdekilerin Allah’ı âciz bırakamayacağından*” bahsetmektedir.²⁹⁵ Eğer çoğu müfessirlerin kabul ettiği gibi, göktekileri melekler olarak kabul edersek onların Allah’a itaatten başka bir seçim haklarının olmadığı bellidir. Zira melekler Allah’ın emrinden dışarı çıkmayacak şekilde yaratılmışlardır. Bu durumda göklerde Allah’ı âciz bırakamayacağından bahsedilirken, burada başka canlılar kastedilmiş olabilir mi? Başka bir âyette, az önce zikrettiğimiz âyette genel olarak Allah’ı hiçbir şeyin âciz bırakamayacağından, daha hususi bir duruma işâret edilir. Buna göre muhatap gerek

²⁹⁴ 36/Yâsin, 81.

²⁹⁵ 35/Fâtır, 44.

göklere gerek ise yerde olsun insanoğlunun Allah'ı âciz bırakamayacağı hususudur. İlgili âyette şöyle buyrulur:

*“Siz ne yeryüzünde ne de gökte Allah'ı âciz bırakamazsınız. Ve siz Allah'ı bırakıp da ondan başka bir dost ve yardımcı da bulamazsınız.”*²⁹⁶

Görüldüğü üzere açıkça gökyüzünde olabilecek bir insanlık muhatap alınmıştır. Bunun yanısıra Kur'ân-ı Kerim'de; canlı, cansız, melek, insan ve hayvan bütün yaratıklar için ortak kullanılmakta olan; “herkes, herşey: ما-من” gibi isimler buluruz. Bu sebeple de âyette hangi tür canlılığın kastedildiğini kesin olarak ortaya koyamadığımızda, göklerdeki meleklerle ve bazan da cinlere, yerdekileri de insan ve hayvanlara yorumlarız. Nitekim bir çok müfessir bu yorumlarda bulunmuşlardır. Meselâ aşağıdaki âyet bu durum için iyi bir örnek teşkil eder.

*“Görmedin mi? Göklere olan herkes ve herşey ve yeryüzünde bulunan herkes ve herşey; güneş, ay, yıldızlar, dağlar, bitkiler, hayvanlar ve pek çok insan gerçekten Allah'a secde ediyorlar. İnsanlardan çoğu da vardır ki onlara azap hak olmuştur.”*²⁹⁷

Acaba bu âyette başka varlıklar da kastedilemez mi? Başka bir âyette şöyle buyrulur:

*“Göklere ve yeryüzünde kimler varsa hepsi O'na aittir. O'nun yanında bulunanlar ise O'na ibâdetle büyüklük taslamazlar ve bu hususta yorulmazlar da.”*²⁹⁸

O'nun huzurunda sürekli ibâdetle bulunan şüphesiz meleklerdir. Fakat “göklereki diğerleri kimlerdir?” Sorusu akla gelmektedir. Bu konularda bize yardımcı olabilecek Kur'ân'ın değişik âyetlerinde yer alan bir ibâre vardır. Bu ibâre دابة “dâbbe” kelimesidir. Konuyla ilgili en ilgi çekici âyet şöyledir:

²⁹⁶ 29/Ankebut, 22.

²⁹⁷ 22/Hacc, 18.

²⁹⁸ 21/Enbiyâ, 19.

و الله يسجد ما في السموات و ما في الأرض من دَابَّةٍ و الملائكة و هم لا يستكبرون

“Göklerde ve yeryüzünde olan canlılar ve melekler, onların hepsi de büyüklük göstermeden Allah’a secde ederler.”²⁹⁹

Bu âyetlerde yer alan “dâbbe” kelimesini yorumlayan Zamahşeri ve Râzi gibi müfessirler âyetteki bu ifâdeden insan gibi yürüeyebilen canlıların kastedilebileceği ihtimâlden bahsederler.³⁰⁰ Başka bir âyette bu “dâbbe”nin neler olabileceği açıklanmıştır.

و الله خلق كل دَابَّةٍ من ماء...الخ

“Allah her canlı şeyi(dâbbe) sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üstünde yürüyor, kimi iki ayağı üstünde yürüyor ve kimi de dört ayağı üstünde yürüyor. Allah her ne dilerse yaratır.”³⁰¹

Bu âyette her dâbbenin sudan yaratıldığı bildirilmekte ve ardından özellikle sürüngenler ve ayakları üstünde yürüyenler bu türün tanımı için zikredilir. Bildiğimiz gibi melekler nurdan, cinler ise ateşten yaratılmışlardır. O yüzden onları dâbbe kategorisinden sayamayız. Müfessirler her ne kadar “dâbbe” kavramına melekleri ve cinleri de dâhil etmişlerse de âyeti yorumlarken göklerde yer alan insan ve hayvan benzeri yaratıkların olabileceği ihtimâlini de göz ardı etmemişlerdir.³⁰²

Daha önceki açıklamalarda başka dünyalarda hayat olup olmadığına dâir peygamberimizin konuyla ilgili hadislerine değindiğimizden burada ayrıca hadisleri yeniden tekrar etme gereğini duymuyoruz. Konuyla ilgili genel olarak şunu söyleyebiliriz ki evrende dünyamızdan ayrı dünyaların olma ihtimâli dâima vardır. Günümüze kadar yapılan çalışmalar bu konuda kesin bir sonuca erişememiştir.

²⁹⁹ 16/Nahl, 49.

³⁰⁰ Tefsîr-i Kebîr, XXVII, 170.

³⁰¹ 24/Nur, 45.

³⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz; Tefsîr-i Kebîr, XXVII, 170.

Ancak evrenin büyüklüğü göz önünde bulundurulursa, bu çalışmaların bir hiç mesâbesinde olduğu anlaşılır.

Şimdi ise aşağıdaki kısımda, Talak suresinde “*O Allah ki yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan dır.*”³⁰³ âyetinde zikrolunan “yedi gök ve yerden de bir o kadarını” ibâresini “yeryüzünün ve gökyüzünün tabakaları” çerçevesinde değerlendireceğiz. Bu çerçevede bilim adamlarının bu husustaki sınıflandırmalarına yer vereceğiz.

E) BİLİMSEL AÇIDAN YERYÜZÜNÜN VE GÖKYÜZÜNÜN TABAKALARI

Bu konuya geçmeden önce bâzı müfessirler ve Kur’ân üzerinde araştırma yapan ilim adamları tarafından yedi kat göğe ve yere işâret ettiği varsayılan âyetleri burada, zihnimizde genel bir tasavvur oluşması açısından zikretmeyi uygun gördük. Konu ile ilgili âyetler şöyledir:

“*O ki yedi göğü tabaka tabaka yaratandır.*”³⁰⁴

“*... Sonra semâya doğruldu ve onu yedi kat olarak sağlamca tesvi ve tanzim etti. O, her şeyi hakkı ile bilendir.*”³⁰⁵

“*Yedi kat gök, dünyâ ve bunlarda bulunan herkes, O’nu tesbih eder. O’na hamd etmeyen, tesbih etmeyen bir şey yoktur.*”³⁰⁶

“*Görmediniz mi? Allah yedi kat göğü nasıl birbirleriyle âhenkli bir şekilde yaratmıştır.*”³⁰⁷

“*Üstünüzde yedi kat sağlam semâ binâ ettik.*”³⁰⁸

³⁰³ 65/Talak, 12.

³⁰⁴ 67/Mülk, 3

³⁰⁵ 17/İsrâ, 29.

³⁰⁶ 17/İsrâ, 44.

³⁰⁷ 71/Nûh, 15.

“Andolsun ki sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz.”³⁰⁹

Yukarda zikrolunan âyetlerde sâdece “7 kat semâ” dan bahsedilmekte fakat yeryüzünün katlarına değinilmemektedir. Müfessirlere göre yeryüzünün de gökyüzü gibi yedi tabaka olduğunu belirten âyet, daha önce bir çok defa zikrettiğimiz, Talak suresindeki *“Allah yedi kat göğü ve yerden de bir o kadarını yaratandır.”³¹⁰* âyetidir. Yapılan bilimsel çalışmalar göstermiştir ki gökyüzü yâni atmosfer ve yeyüzü bir takım tabakalardan oluşmuştur. Aşağıda bu tabakaların sayısı ve mâhiyeti hakkında bugünkü bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler ışığında mâlumatlar verilecek ve konunun sonunda genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1.Gökyüzünün Tabakaları

Atmosferi incelediğimizde birbirinden ayrı tabakalar hâlinde katmanlarının olduğunu görürüz. Atmosferin bu katmanları Dünya’ımızda yaşamı olanaklı kılamaktadır. Bu tabakalardan herhangi birinin yok olması Dünya’daki hayatın yok olmasına canlıların ölmesine sebebiyet verecektir.³¹¹

Kur’ân üzerinde araştırma yapan âlimler ve bazı müfessirlere göre aşağıdaki âyet atmosferin yukarda sayılan koruyucu özelliklerine işâret etmektedir:

و جعلنا السماء سقفا محفوظا“

“Semâyı koruyucu bir tavan yaptık da , onlar, bunun hakikatlerini bilmekten yüz çeviriyorlar.”³¹²

³⁰⁸ 78/Nebe, 12.

³⁰⁹ 23/Mü’minûn, 17

³¹⁰ 65/Talak, 12.

³¹¹ Kur’ân Hiç Tükenmeyen Mucize, s.98

³¹² 21/Enbiyâ, 32.

Atmosfer'imiz gözle görmediğimiz gazlardan oluşmuştur. Uzaydan dünyamıza her gün irili ufaklı milyonlarca meteor düşmektedir. Atmosferimiz, bu meteor bombardımanına karşı şeffaf yapısına rağmen, âdeta çekilen bir sed gibi karşı koymaktadır. Atmosferin bu özelliği olmasa Dünya'mızda yaşam olmazdı.³¹³

Atmosfer; % 78'i Hidrojen, %21'i Oksijen geri kalan kısmı Karbon dioksit gazlar, biraz su buharı, argon, neon, kripton gibi asal gazların bileşiminden oluşur.

Çağdaş müfessirlerin bâzıları, göklerin 7 olup yerden de bir o kadarının yaratıldığını ifâde eden mâlum âyeti izah ederken bu ifâdeyi bugün bilinen gökyüzünün ve yerin tabakalarına hamletmişlerdir. Bu çerçevede bilimsel veriler ışığında bir takım açıklamalarda bulunmuşlardır. Eğer 7 kat semâvat ve arz mefhumunu böyle düşünecek olursak, “seb'a semâvat” ifâdesiyle atmosferin katmanları ifade edilmiş olur. Yukarıda atmosfer hakkında kısaca ma'lumat vermiştik. Atmosferin tabakaları ise aşağıdaki şekilde izah edilebilir Buna göre atmosfer 7 tabakadan müteşekkildir:

Troposfer: Atmosferin Dünya'mıza en yakın katmanıdır. Bu tabakanın kalınlığı kutuplarda 6 km'ye kadar inmekte, ekvatorunda 12 km'ye kadar çıkmaktadır. Atmosferin gazlarının % 75'i bu katmandadır. Hava olayları troposferin 3-4 km'lik kısmında oluşur. Troposferin üzerinde 50 km kadar yüksekliğe ulaşan Stratosfer vardır. Üçüncü olarak Ozonosfer, Ozon tabakası olarak da anılır ve canlılar için öldürücü olan mor ötesi ışınları tutar. Bunun üzerinde Mezosfer vardır. Mezosferin üstünde Termosfer, Termosferin üzerinde yeryüzünden 500 km kadar yükseklikteki İyonosfer vardır. Bu tabaka radyo dalgalarını yansıttığı için yeryüzündeki haberleşmeyi mümkün kılmaktadır. Atmosferin en üst katı ise Eksozfer'dir. Bin km'ye kadar uzanır. Bu katmanda gaz oranı iyice azalmış ve iyonlara ayrılmış durumdadır.”³¹⁴

Birtakım bilim adamları yukarıda sayılan 7 tabakanın bazılarını aynı kategoride saymıştır. Bu durumda sayı tam olarak 7 rakamına tekabül etmemektedir.

³¹³ A.g.e.s.103.

³¹⁴ A.g.e.s.99

Bu durumda 7 rakamının çokluktan kinâye olan ikinci mânasına göre bir değerlendirme yapabiliriz. Her hâlükarda Atmosferin ayrı ve de birbirine uyumlu tabakalardan oluştuğunu son yüzyılda söylemek mümkün olabilmektedir.

Bazı müfessir ve araştırmacı yazarlar Fussilet suresi 12. âyetinde daha önce de zikrettiğimiz “... *Her göğe kendi iş ve oluşunu vahyetti*” ifâdesinin, yukarıda zikredilen her tabakanın ayrı bir görevle donatıldığına işâret ettiğini söylerler.³¹⁵

2.Yeryüzünün Tabakaları

Yeryüzü de gökyüzü gibi tabakalardan oluşur ve tabakaların bu şekli sayesinde Dünya’ımızda hayat mümkün olmaktadır.

Yeyüzünün en dış kısmında Dünya’ımızın % 70’inden fazlasını oluşturan Litosferin su tabakası bulunmaktadır. Bu tabakanın altında Litosfer’in kara tabakası gelmektedir ve bu tabakalar diğer tabakalara göre çok incedir. Bu tabakaların altında üst Manto bölümü vardır. Onun altında ise plastik özellikleri gösteren Astenosfer vardır. Bu tabakanın altında alt Manto vardır.. Bu tabakanın birleşiminde silikon magnezyum, oksijen gibi maddeler vardır, ayrıca demir, kalsiyum, alüminyum içerdiği de söylenmektedir. Bu tabakanın altında dış çekirdek bulunur ve yerkürenin hacminin % 30’una yakını oluşturur. Buradaki sıvı Dünya’ımızın dönüşüyle beraber oluşturduğu dinamo ile yerküremizin çevresindeki koruyucu manyetik alanı meydana getirmektedir. Dünya’ımızın merkezinde ise hacim olarak en ince tabakalardan biri olan İç Çekirdek bulunmaktadır.³¹⁶

Yukarıda da görüldüğü üzere günümüzdeki yapılan bilimsel incelemeler neticesinde yeryüzünün de 7 ayrı tabakadan oluştuğu anlaşılmaktadır. Ancak tıpkı gökyüzünün tabakalarında olduğu gibi yeryüzünün bazı tabakaları da aynı kategoride sayılmış olduğundan yeryüzünün tabakaları kesin olarak 7 dir, denemez. Bu durumda

³¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz; Başaran, Ahmet, a.g.e.s.30-32. ; Eminoğlu, Mehmet Emin, a.g.e.s.89-92.; Kurân Hiç Tükenmeyen Mucize, s.98-99.

³¹⁶ Kur’ân Hiç Tükenmeyen Mucize, s.102.

gökyüzünün tabakalarını ifâde ederken 7 rakamının çokluktan kinâyeye olması hâdisesi yeryüzü için de söz konusu olmuş olur.

Eğer Kur’ân’daki Talak suresi 12. âyetindeki “*Allah yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratandır.*” İfâdesini yeryüzünün ve gökyüzünün tabakaları olarak anlarsak modern bilimin bu hususta neler dediğini az önce ifâde ettik.

Buraya kadar işlediğimiz “7 kat semâvat ve arz” konusu hakkında genel olarak şunları söyleyebiliriz; Müfessirler “7 kat semâvat ve arz” hakkında birbirinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi müfessirler konuya çok çeşitli açılardan yaklaşmış ve bilimsel verileri dikkate almış; kimileri de yüzeysel bir takım yorumlarda bulunmuş konuyu fazla irdelememişlerdir. Aşağıdaki kısımda müfessirlerin görüşlerini maddeler hâlinde özetleyeceğiz. Onlara göre 7 kat semâvat ve arz şu anlamlara gelebilir:

1)Âyetlerde kastedilen yeryüzünün ve gökyüzünün tabakalarıdır. Modern bilimde bu tabakaların neler olduğunu daha önceden izah etmiştik. Gökyüzünün ve yeryüzünün tabakaları ya sayı ya da bu tabakaların birbirlerini kuşatmaları itibâriyle birbirlerine benzerler. Bu durumda da iki ihtimal söz konusudur. Âyetlerdeki 7 rakamı ya asıl manasında kabul edilir ve tabakalar tam olarak 7 sayısı ile eşleştirilir ya da 7 rakamının çokluktan kinâyeye olduğu kabul edilir.

2) Eski müfessirlerden bâzıları yerin katmanlarını açıklarlarken; toprak, çamur ve yer kabuğunu yerin ayrı ayrı katmanları olarak kabul ederler ve âyette geçen “yerden de bir o kadarını...”³¹⁷ ifâdesini bunlarla açıklamaya çalışırlar. Bu durumda 7 gök ifâdesi karşısında yerin tabakalarının 3 tâne kabul ederler ki bunu da Arapça’da ba’ziyyet kuralıyla açıklarlar. Yâni gökler 7’dir; yer ise bu rakamın bir kısmı kadardır yâni 3 tânedir. Bu görüş pek mu’teber değildir.

3) Âyetlerden kastedilen; 7 gezegen, kürsi ve de Atlas felekleridir. Bu mânada 7 çokluktan kinâyedir. Bu feleklerin sayısı daha da fazla olabilir.

³¹⁷ Bkz; 65/Târık, 12.

4) 7 kat semâvat ve arzdan kastedilen 7 gezegen ve bunların herbirinin kendine âit olan alanları, câzibe merkezleri, gökteki konumlarıdır.(Ekalim-i Seb'a)³¹⁸

5) 7 kat semâvattan kasıt fezâdaki gezegen ve yıldızlardır. Yer ibâresinden kasıt Dünyâ'mızdır.

6) Kur'ânı Kerim'de السماء الدنيا "en aşağı gök" veya "Dünya göğü" nü; Merih(Mars), Zühre(Venüs), Müşteri(Jüpiter) ve Utarit(Merkür) gezegenlerini de aynı kategoriden sayarak 1. gök olarak kabul ederiz. Bu durumda Zuhâl(Satürn) gezegeni alanını 4. gök, Uranüs gezegeni'ni 5. gök, Neptün gezegeni alanını da 6. gök kabul ederiz. Işığı bize kadar ulaşmayan "sevâbit" denen yıldız ve gezegenleri de 7. gök olarak telakki ederiz. Böylece Kur'ân'da belirtilen yedi kat semâvat ve arz mefhumu anlaşılmış olur.³¹⁹

7) âyetlerde kastedilen 7 tane güneş sistemi benzeri yıldız sistemleri veya 7 galaksidir. (Samanyolu Galaksisi gibi)

8) 7 kat semâvat ve arzdan kasıt Dünyâ dışındaki tüm kâinattır veya İçinde Dünyâ'nın da bulunduğu kâinâtın bir kısmıdır.³²⁰

9) Yedi yerden kastedilen kendisinde hayat bulunan 7 farklı gezegendir. 7 gök'ten kastedilen ise nasıl ki Dünya'nın atmosferi varsa her gezegenin kendine âit olan atmosferi(göğü)dir. İbn Abbas hadisini esas alan bir takım müfessirlere göre bu farklı dünyalarda farklı canlılar bulunabilir.³²¹ Biz de büyük oranda bu görüşe katılıyoruz.

³¹⁸ İbni Kesir, a.g.e., XIV, 8117.

³¹⁹ Hak Dîni Kur'ân Dili, VIII, 186.

³²⁰ Mevdûdî, a.g.e., I, 74.

³²¹ Hak Dîni Kur'ân Dili, XVIII, 127-128.

10) Daha eski zamanlardaki bâzı müfessirler 7 kat semâvat ve arzın şu yedi sınıf maddeyi ifâde ettiğini belirtirler: 1) Tutulmuş dalga (موجٌ مكفوفٌ) 2) Kaya 3) Demir 4) Bakır 5) Gümüş 6) Altın 7) Yâkut. Bu maddelerin her biri kalın tabakalardan oluşmuştur. Her bir tabaka arasında 500 yıllık mesâfe vardır. Bu görüş pek ma'kul bir açıklamaya benzememektedir.³²²

11) Diğer bir kısım müfessirler 7 arz olduğunu kabul etmişler ancak bunların Dünya'mızdaki 7 kıta olduğunu iddia etmişlerdir. (Asya, Avrupa, Afrika, Antartika, Avusturalya, Kuzey ve Güney Amerika)

12) Diğer bir takım müfessirlere göre yıldız ve gezegenlerin bulunduğu semâ birinci semâdır. Diğer 6 semânın mâhiyeti bilinemez. Kanaatimize göre bu görüş Talak 12. âyet dışında kalan "7 kat sema" hakkında ma'kul görülebilir.

13) Birkaç gök gibi bir kaçta yer vardır. Ne sayı ne de mâhiyet itibâriyle benzerlik bulunamaz. Bu görüş nâdir görüşlerdendir.

15) Bir görüşe göre de yedi kat yer olamaz. Mâhiyeti bilinmez.(Kâsımî vb. bu görüştedir.)³²³

16) Âyette kastedilen yerin, göğe, sayı vb. özellikleriyle benzerliğidir. Bu itibârla yer, kıtaları, tabakaları veya bölgeleri açısından yedi kat göğe benzer.

17) Son olarak tesbit ettiğimiz bir görüş de Hâluk Nurbâki'nin eserindeki bilgilerdir. Bu bilgiler günümüz modern biliminden izler taşıdığından dolayı diğer müfessirlerin çoğunun yorumlarından bâriz bir şekilde farklıdır. Buna göre herhangi bir gezegenden bakıldığında o gezegeni yedi manyetik alan kaplar. Bu alanlar yedi kat göğü ifâde eder. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

a) Güneş sistemi ile birlikte temsil ettiğimiz uzay mekânı(Birinci Gök)

³²² Tefsîr-i Kebîr, XXI, 546-547.

³²³ Eminoğlu, Mehmet Emin, a.g.e.s.29

b) Galaksimizin teşkil ettiği uzay mekanı(İkinci Gök)

c) Galaksi grubumuzun temsil ettiği uzay mekânı(Üçüncü Gök)

d) Galaksi gruplarının ortaklaşa temsil ettiği evrenin merkez radio manyetik alanı(Dördüncü Gök)

e) Kuasarların temsil ettiği evren mekanı(Beşinci Gök)

f) Kaçan yıldızların temsil ettiği genişleyen evren mekanı(Altıncı Gök)

g) Bunun dışındaki evrenin sınırsız sonsuzluklarını temsil eden evren mekanı(Yedinci Gök)³²⁴

Yazar Talak suresi 12. âyette yer alan “... yerden de bir o kadarını yarattı.” İfâdesini yorumlarken burada söz edilen yeri atom çekirdeğine, yerin de gök gibi tabakalı olması durumunu da bu atom çekirdeği etrafındaki yedi manyetik alana benzetir. Bu manyetik alanların her birinde elektronlar seyredir. Yazara göre: “Bir atom çekirdeğinde yaşamaya mahkum edilseydik, yine başımızı kaldırdığımızda yedi semâ görecektik, güneşler gibi elektronları seyredecektik.”³²⁵

Görüldüğü üzere yedi kat gök ve yer hakkında tefsirlerde çok çeşitli mâlumatlar verilmişse de bu mâlumatların çoğu eskimiştir. Verilen bu mâlumatlardan, yedi kat göğü ve yeri “felekler”le izah eden görüşleri yukarda genişçe izah ettik. Buna göre yedi kat gökler ve yer, gezegenlerin yörüngeleri ve sabit yıldızlarla izah edilmeye çalışılmıştır. Sekizinci felek kürsi, dokuzuncu ise atlas feleği(arş)dir. Bu izahlar ise çoğunlukla Kopernik ve Batlamyus nazariyelerine dayanır. Bu izah ve yorumların isabetsizliği daha sonraki bilimsel gelişmeler neticesinde bu nazariyelerin alt üst olmasıyla ortaya çıkmıştır. ³²⁶ Daha sonraki teleskoplarla yapılan incelemelerle gözle görülemeyen nice galaksilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Eskiden bilinen gezegenlerden başka yeni yüzyılda uranüs, neptün

³²⁴ Nurbâki, Hâluk, a.g.e.s.147.

³²⁵ Nurbâki, Hâluk, a.g.e.s.149-150.

³²⁶ Ulutürk, Veli, a.g.e.s.95.

ve pluton gezegenleri keşfedilmiştir. O halde şu soru sorulabilir: Eğer Kur’ân’daki yedi kat gök ve yeri eskiden bilinen feleklerle izah edecek olursak, o halde bulunan bu yeni gezegenler hangi göğü temsil etmektedir?

Yüce Allah bazı âyetlerde, yakın göğü veya Dünya semasını yıldızlarla süslediğini belirtmiştir. Âyetlerde şöyle buyrulur.

*“Biz dünya semasını(yakın göğü) bir zinetle; yıldızlarla süsledik.”*³²⁷

*“Andolsun ki biz Dünya semasını (yakın göğü) yıldızlarla donattık ve onları şeytanlar için taşlamalar takdir ettik. Ve onlar için ateş azabını takdir ettik.”*³²⁸

Bâzı müfessirlere göre, buradaki dünya semâsından kasıt en yakın göktür. Buna göre güneş sistemi ve galaksileriyle görünen evren birinci semâdır ve bundan başka da altı semâ vardır ama bu semâların mahiyeti bilinemez. Biz, bu görüşü Yüce Allah’ın sonsuz güç ve büyüklüğü açısından daha kuvvetli bir görüş olarak buluyoruz. Ancak bugünkü bilimsel gelişmeler henüz bu yıldızlardan müteşekkil olan evreni aşamamıştır. Ancak son zamanlarda paralel evrenlerden bahsedilmektedir. Buna göre uzaydaki kara delikler vasıtasıyla bizim bildiğimiz yıldızlar, galaksiler, gaz ve toz bulutlarından müteşekkil evrenin dışına çıkılıp başka bir evrene veya evrenlere geçilebilmektedir. Kimi araştırmacılar Kur’ân’daki “Târık” yıldızının bu kara deliklere işâret ettiğini belirtirler. İlgili âyette şöyle buyrulur:

*“Göğe ve Târık yıldızına and olsun. Sen Tarık ‘ın ne olduğunu bilir misin? O karanlığı delip geçen bir yıldızdır.”*³²⁹

Bu kanaat sahiplerine göre kara delikler, Târık suresinin mâna sınırlarına yaklaşım yaparak, bizlere yalnız uzayın değil; uzay ötesinin de sınırlarını ifşa etmektedir.³³⁰

³²⁷ 37/Sâd, 6.

³²⁸ 67/Mülk, 5.

³²⁹ 86/Târık, 2.

³³⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Tuna, Taşkın, Uzayın Sırları, Boğaziçi Yay., İstanbul, 2000, s. 275-311.

Bizim, tezimizin ikinci bölümünde yedi kat göklerin ve yerin yaratılışını izah amacıyla ele aldığımız big bang teorisi, en azından gözlem ufkundan görünen evrenin yaratılışını, matematiksel ve astronomik delillerle açıklamaya çalışır. Ancak burada şunu belirtmeliyiz ki, bu güne kadar evrenin yaratılışına dâir ortaya atılan teoriler nihâi değillerdir. Yâni ne bilim adamları ne de başkaları çıkıp bu veya şu teori “göklerin ve yerin yaratılışını izah eden nihai teoridir” diyemez. Çünkü bilim akıllamaz bir hızda ilerlemekte, yapılan araştırmalar neticesinde uzayın sınırları yeni yeni keşfedilmekte, eskiden göklerin ve yerin yaratılışını izah etmek için ortaya atılan görüş, düşünce ve teoriler tarihe gömülmektedir. Bizim amacımız ise en azından günümüz bilimsel gelişmeleri ışığında Kur’ân’daki göklerin ve yerin yaratılış süreci hakkında akıl yürütmeye çalışmaktır. Çünkü, biz istesek de Kur’ân bizi bu akıl yürütme faaliyetinden uzak durmamızı istemiyor ve de bunu inanmanın bir gereği olarak zikrediyor.

“De ki ey Muhammed göklerde ve yerde neler var, bakıp araştırın. Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.”³³¹

“Onlar(İnananlar)göklerin ve yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler (ve şöyle derler;) Ey rabbimiz sen bunları boş yere yaratmadın.”³³²

“Üstlerindeki göğe bakmazlar mı? Onu nasıl bina ettik ve onu nasıl donattık. Onda hiçbir gedik yokur. Yere de bakıp incelemeler mi? Onu nasıl yayıp döşedik, ona sabit dağlar koyduk. Orada her türden bitki yetiştirdik.”³³³

Netice olarak şunları söyleyebiliriz; Kur’ân-ı Kerim’in değişik âyetlerinde 7 kat gök’ten bahsedilmektedir. Kur’ân’da, bu yedi kat gök için, genel olarak “seb’a semâvat” ibâresi kullanılır. Müfessirlerin çoğunluğunun kanaatine göre “seb’a terâik” (yedi yol) ibâresi de 7 kat gök mânasında kullanılmıştır. Bizim kanaatimiz de bu doğrultudadır. Kanaatimize göre burada 7 kat gökten kastedilen, ne yeryüzünün

³³¹ 10/Yûnus, 101.

³³² 3/Âl-i İmran, 191.

³³³ 50/Kâf, 6-8.

ne de gökyüzünün tabakalarıdır. Burada kastedilen 7 gök, daha kapsamlı bir ifâde olarak görünmektedir. Buna göre bizim gözlerimizle veya son teknoloji ürünü cihazlarla görebildiğimiz yıldızlar, gezegenler, galaksiler birinci kat göğü teşkil ediyor olabilir. Bunun ötesindeki 6 göğün mâhiyyeti ise bilinmemektedir. İkinci bir ihtimal ise 7 gökten kasıt; kâinatın her bir tarafına dağılmış olan güneş sistemine benzer sistemlerdir. Buna göre kâinattaki bâzı yıldızlar, güneş gibi çekim alanları oluşturmuş ve her birinin etrafında bizim gezegenlerimiz gibi farklı gezegenler yerleşmiştir. Bunlar da belli bir yörüngede seyirlerine devâm etmektedirler. Bu çerçeveden olaya yaklaşırsak âyetlerdeki 7 ibâresini, çokluktan kinâyeye olan manası dahilinde değerlendirmiş oluruz. Başka bir ihtimale göre ise 7 kat gökten kasıt galaksiler yâni yıldız kümeleridir diyebiliriz. Bu durumda da 7 sayısını yine çokluktan kinâyeye mânasında değerlendirmiş oluruz. Bâzı âyetlerde yer alan طباقا ifâdesine gelince bu ibâre yeryüzünün veya gökyüzünün tabakalarına değil, her bir göğün bir kubbe gibi birbirini kapladığını gösterir. Bu ise yukarıda bahsettiğimiz ilk ihtimâli güçlendirmektedir. Bu ilk ihtimal ise “tubâka” kelimesinin literal mânasına daha yakındır. Çünkü daha önce de gördüğümüz gibi Arapça’da bu kelime birbirinin üzerine konulmuş veya katlanmış şeyler için kullanılmıştır. Bu mânadan olmak üzere Kur’ân’ın değişik âyetlerinde –ki biz bu âyetleri konuyu izah ederken çokca zikretmiştik- semâya “sakf” yâni tavan ve “binâ” denilmesi mânidardır. Yâni gök, bir evin tavanı gibidir. Ancak bu tavan, biri birinin üzerinde olmak üzere 7 farklı tabakadan oluşur.

Kur’ân-ı Kerim’de göklerin ve yerin yaratılışından bahsederken kullanılan “semâ” ve “semâvat” ifâdelerine gelince; ağırlıklı olarak edindiğimiz kanaate göre bu ibârelerle “seb’a semâvat” ibâreleri aynı mânada kullanılmışlardır. Ancak bu durumdan Talak suresi 12. âyeti istisnâdır. Zâten Talak suresi 12. âyette yer alan bu ibâreler sâdece “seb’a semâvat”tan bahseden âyetlerdeki ibârelerden farklıdır. Çünkü sâdece seb’a semâvata değinen âyetler Kur’ân’ın değişik yerlerinde zikredilirken, yerlerin de yedi gök(seb’a semâvat) gibi veya kadar olduğunu bildiren âyet Kur’ân’da tektir ve o da Kur’ân’da yalnızca Talak suresindeki 12. âyettir. Bunu aşağıda izah edeceğiz.

Âyetlerde yer alan ve 7 gökten bahsedip, onlar kadar da yerin yaratıldığını belirten Talak suresinin 12. âyeti bize göre yukarıda “yedi gök” hakkında yaptığımız açıklamalardan bir istisna teşkil etmektedir. Burada anlatmaya çalıştığımız durum şudur: Bize göre bu âyette kastedilen, Dünyamız gibi, büyük bir ihtimalle kendilerinde hayat bulunan, farklı gezegenler ve her bir gezegenin kendisine âit olan atmosferleridir. Böylece “7 gök” bu gezegenlerin her birinin kendilerine âit olan ve oralarda yaşamı elverişli kılan atmosferleri olmuş olur... Bu durumda 7 rakamı için iki ihtimal söz konusudur. Birinci ihtimale göre 7 rakamı çokluktan kinâye olmuş olup, kendisinde hayat olan gezegenlerin sayısı yediden fazla olabilir. İkinci bir ihtimal 7 rakamının gerçek mânada olup dünyamız gibi tam yedi gezegenin kâinatın herhangi bir yerinde bulunmasıdır. Kendisinde hayat olan gezegenden kastımız, içinde bizim gibi insanların bulunduğu gezegen demek değildir. Bilindiği gibi bilimsel açıdan da bilinen bir gerçek olarak; bir yerde asgari mânada herhangi bir yaşamdan söz edebilmek için orada en azından suyun bulunması gerekir. Bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmalarda bilinen ve üzerinde araştırma yapılan gezegenlerde(güneş sistemi gezegenleri) suya rastlanmamıştır. Bu çalışmalar ise sâdece güneş sistemindeki gezegenlerle sınırlı kalmıştır. Bunun sebebi, teknolojik imkanların henüz diğer galaksilerdeki gezegenleri incelemeye müsâit olmamasıdır. Çünkü bu çalışmalar büyük bir maddi külfeti de berâberinde getirir. Ama bilimsel çalışmalar hâla devam etmektedir. Bu ise, en azından, sözünü ettiğimiz tarzda bir yaşama dâir henüz ümidin sönmediğidir. Nitekim biz bu hususa “Mars’ta yaşam” çerçevesinde yeteri kadar değinmiştik. Buna göre; bilim adamlarınca uzayda yaşama dâir az da olsa bir ihtimal söz konusudur. Şunu iyice belirtmeliyiz ki; Kur’ân-ı Kerim’deki 7 kat gök ve yer hususunu anlayabilmemiz için ikinci bölümdeki açıklamalara ihtiyaç vardır. Çünkü II. Bölümde göklerin ve yerin yaratılışından bahsederken, bu güne kadar gözlemlenen evrenin yaratılışı hususuna bilimsel teoriler ışığında yaklaşacağız. Bu teorilerden özellikle üzerinde duracağımız büyük patlama teorisi, sadece evrende gözlemlenebilen yıldız, gezegen, ve galaksilerin oluşumunu açıklar. Ancak evrenin sınırları hakkında kesin bir şey söylemez. Daha doğrusu bilim bu konuda yetersiz kalmaktadır. Büyük patlama teorisinin söyleyebildiği, sadece evrenin sınırlarının olduğudur. Ancak bu sınırlar nereden başlar, nerede biter hususunu açıklamaya çalışmaz.

Son olarak burada bir durumdan daha bahsetmek isitıyoruz. Yüce Allah âyetlerde sadece “semâvat” ifâdesini kullanmıyor. Ayetlerde, semâvat ibâresinin yanın da ayrıca “arz” ibâresi de de geçmektedir. Bu durum ilk olarak akla, bu iki ibarenin birbirinden farklı olduğu mânasını getirir. Bu değerlendirmeye göre arz farklı bir cinsi, semâvat ise farklı bir cinsi ifâde ediyor demektir. Ancak durum böyle değildir. Bize göre yüce Allah’ın hususi olarak “arz”ı zikretmesinin sebebi, arzın üzerinde akıl ve şuur sahibi olan ve bu özellikleriyle vahye muhatap olan “insanoğlunun” bulunmasıdır. Belki de Yüce Allah, âyetlerde sâdece gökleri zikredip, yeryüzünü ayrıca belirtmeseydi, vahye muhatap olan insan “bunca gezegen içinde bütün bu Kur’ân âyetlerinin inmiş olduğu Dünya ayrıca neden zikredilmedi? diye sorabilirdi. Kâinattaki bunca mahlukat içinde insanoğlunun içinde bulunmasıyla müstesana olan arzımız yâni Dünya bu sebeplerden dolayı ayrıca zikredilmiş olabilir. Yoksa arzımız semâvatın dışında veya ondan ayrı değil, bilakis ona dahil ve semâvata âit gök cisimlerinden biridir. Bildiğimiz gibi Arapça’da bâzı şeyler başka bir şeyin parçası veya o şeye dâhil olduğu halde ehemmiyyetine binâen ayrıca zikredilebilir. Arapça kâidelerde bu duruma “tahsis” adı verilir. Kur’ân’da geçen seb’a semâvat ve semâ ibâreleriyle arzın münâsebeti hususuna gelince; bizim genel kanaatimize göre, arz sâdece semâvatın bir parçası değil, aynı zamanda hem semânın hem de seb’a semâvatın bir parçasıdır. Buraya kadar söyleyeceklerimizle yetinerek II. Bölüme geçeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'ÂN-I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVATIN
YARATILIŞ DEVRELERİ

A) KUR'ÂN-I KERİM'DE ARZ VE SEMÂVATIN ALTI GÜNDE YARATILMASI

Kur'ân-ı Kerim'de toplam yedi âyette arz ve semâvatın altı günde yaratıldığı ifade edilmektedir. Konuyu izaha başlamadan önce bu âyetlerin genel olarak ne ifade ettiklerini anlamak için konuyla ilgili âyetlerin hepsini aşağıdaki şekilde sıraladık. Âyetler şöyledir:

إِنَّ رَبِّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“Rabbiniz Allah gökleri ve yeri altı günde yaratandır.”³³⁴

إِنَّ رَبِّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“Rabbiniz Allah gökleri ve yeri altı günde yaratandır.”³³⁵

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“Gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur.”³³⁶

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“Gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur.”³³⁷

الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“O gökleri ,yeri ve aralarındakileri altı günde yaratandır.”³³⁸

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“Gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yaratan Allah'tır.”³³⁹

³³⁴ 7/A'râf, 54.

³³⁵ 10/Yûnus, 3

³³⁶ 11/Hûd, 7.

³³⁷ 57/Hadîd, 4.

³³⁸ 25/Furkân, 59.

³³⁹ 32/Secde, 4.

و لقد خلقنا السماوات و الأرض و ما بينهما في ستة أيام و ما مسنا من لغوب

“Biz göklerle yeri ve aralarındakileri altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.”³⁴⁰

Burada zikrettiğimiz âyetlerin her birinde Yüce Allah, yaklaşık aynı ifâdeleri kullanarak, göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını belirtmiştir. İlk dört âyette “aralarındaki” kelimesi mevcut değilken, son üç âyet bu kelimeyle birlikte nâzil olmuştur. Daha önceki bölümde yer ve göklerin yaratılışını, bitişik haldeki göklerin ve yerin birbirinden ayrılışını, bu ayrılma sonucu her ikisinin meydana gelişini tüm bu yaratılış olaylarını ifâde eden kelimeleri göz önünde bulundurarak izah etmiştik. Bu bölümde ise tüm bu yaratılış hâdisesinin ne kadar bir müddet içinde gerçekleştiğini ifâde etmek için Yüce Rabbimizin kullandığı “6 gün” kavramının tam olarak ne anlamlara gelebileceğini ve buradaki belirtilen zaman dilimini nasıl anlamamız gerektiği üzerinde duracağız. Acaba “6 gün” bizim bildiğimiz günler anlamında mı kullanılmış yoksa başka anlamları da olabilir mi? Biz bu kısımda konu hakkında müfessirlerin de yorumları ışığında genel bir takım bilgiler verdikten sonra diğer kısımlarda konuyu daha etraflıca ve modern bilimsel veriler ışığında yeniden ele alacağız.

Fahreddin er- Razi’ye göre Hak teâla her şeyi bir anda yaratmaya kâdir ise de herşeye belirli bir sınır ve zaman tayin etmiştir. Râzi bu hususu bir benzetme yaparak açıklar; buna göre Allah’ın gökleri ve yeri bir anda değil de aşama aşama 6 günde yaratmasını; Allah’a isyan edip azgınlık yapan kavimleri bir an önce cezalandırmayıp, onlara mühlet vermesine benzetir. Allah’ın nasıl ki gökleri ve yeri bir anda değil de 6 Günde yaratması belli bir maslahata binâen ise bu kavimlere de belli bir mühlet tanınması belli bir maslahata binâendir. Müfessirler arasındaki yaygın olan görüşe göre ise Allah’ın semâvatı bir anda değil de 6 günde yaratmasının hikmeti; sırf kullarına işleri hususunda yumuşaklığı ve sabrı öğretmek, bir de sevap ve cezanın gecikmesinin mükellefi işleri ihmal etmeye sürüklememesi içindir.³⁴¹

³⁴⁰ 50/Kâf, 38.

³⁴¹ Tefsîr-i Kebîr, X, 400.

Âlimler arasında yaygın olan diğerk iki görüş de şöyledir:

“Birinci görüşe göre; bir şey bir anda yaratılıp, sonra da yaratılma ve meydana getirme işi kesilince, belki insanların kalbine, bu işin bir tesâdüf olarak meydana geldiği fikri meydana gelebilir. Ama eşya, maslahat ve hikmete uygun olarak ard arda, peş peşe meydana geldiğinde bu, onların kadim, alim ve rahim olan bir var edenin var etmesiyle meydana geldiğine daha fazla delâlet etmiş olur.

İkinci görüşe göre ise; delil ile sâbittir ki, Allah önce akıllı varlığı yaratır, sonra da gökleri ve yeri yaratır, sonra o akıllı varlık da her an ve her zaman, ard arda ve peş peşe bir takım şeylerin meydana geldiğini müşâhede ederse, bu onun ilmini ve basiretini daha fazla kuvvetlendirir. Çünkü bu delil, ard arda ve peş peşe olarak onun aklında tekerrür eder. Böylece de bu, yakın ifâde etme hususunda daha kuvvetli bir yol olmuş olur.”³⁴²

Konunun başlarında da belirttiğimiz gibi göklerle yerin 6 günde yaratılmasını ifâde eden âyetlerin bir kısmında, göklerle yer ve her ikisinin arasındakilerin de 6 günde yaratıldığı belirtilir. Râzi’ye göre bu her iki ifâde de aynı anlama gelmektedir. Bu ifâdeler arasında fark yoktur.³⁴³

Göklerle yerin 6 günde yaratılışı hususunda peygamberimizin neler anlattığına baktığımızda İbn-i Kesir’in tefsirindeki şu hadis dikkatimizi çekmiştir. Neseî’de zikredilen hadis şöyledir:

“Bize İbrâhim İbn Ya’kub’un... Ebu Hureyre’den naklettiğine göre o, şöyle anlatıyor: Allah Rasûlu elimden tuttu ve: Şüphesiz Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattı, sonra yedinci günde arşa istiva etti. Cumartesi toprağı, Pazar günü dağları, pazartesi günü ağaçları, Salı günü hoşlanılmayan şeyleri, Çarşamba günü ışığı, Perşembe günü hayvanları ve Cuma günü ikindiden sonra

³⁴²A.g.e., X, 401.

³⁴³A.g.e., X, 401.

gündüz saatlerinin ortasında Âdem'i yarattı. Âdem'i kırmızısı, siyahı, temizi ve pisi ile yeryüzü toprağından halkeyledi...”³⁴⁴

İbn-i Kesir'in belirttiğine göre Buhâri dâhil hadis âlimlerinin büyük çoğunluğu bu hadisi muallel (illetli) görürler. Bu hadis İsrâiliyyat nev'inden hadisleri rivâyet etmesiyle meşhur olan K'ab el- Ahbar'dan da rivâyet olunmuştur. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki Kur'ân'da göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı belirtilirken yukarıda zikrettiğimiz hadiste haftanın günleri zikredilir ki bu da 7'ye tekâbul etmektedir. Bu durum da Buhâri ve diğer hadis âlimlerinin hadis hakkındaki kanaatlerini doğru kılmaktadır.³⁴⁵

Kur'ânı Kerim'in yanısıra Tevrat'ın başında da göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı söylenir. Kur'ân-ı Kerim ile bir karşılaştırma yaparsak Tevrat'ta bu konunun daha geniş işlendiği anlaşılır. Buna göre Allah birinci gün gökleri ve yeri yarattı. Bu birinci günde her taraf sular altında idi. İkinci günde Allah suların ortasında bir kubbenin oluşmasını emretti. Üçüncü gün Allah yer üstündeki suların çekilmesini emretti. Dördüncü gün güneş, ay ve yıldızları yarattı. Beşinci gün denizdeki hayvanlarla, kuşları yarattı. Altıncı gün karadaki hayvanları yarattı. Sonra Allah yedinci günde istirahat etti.³⁴⁶

Konumuzla ilgili olması hasebiyle şu hususa da değinmeyi uygun buluyoruz.Yüce Rabbimiz Yunus suresi 3. âyette gökleri ve yeri altı günde yarattığını buyurduktan sonra “Arş” a istivâ ettiğini buyurmuştur. Daha önce Arş ifâdesine kısaca değinmiştik burada ise “Arş'a istiva etmenin” ne anlama geldiğine kısaca değineceğiz; Arş ile tüm cisimleri ihâta eden cisim kastedilmiştir. O feleklerin feleğidir. Ya yüksek olduğundan ya da kralın tahtına benzetmek amacıyla “Arş” denilmiştir.³⁴⁷

³⁴⁴ İbni Kesir, a.g.e.,VIII, 6435.

³⁴⁵ İbni Kesir, a.g.e.a.y.

³⁴⁶ Şimşek, M. Said, a.g.e.s.67.

³⁴⁷ Arslan, Ali, a.g.e., VII, 11.

Âyette Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattığı belirtildikten sonra Arş'a istivâ ettiği belirtilirken âyette sonra kelimesi için ^م kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime Türkçe 'sonra' kelimesinin karşılığıdır. Acaba buradaki sonra kelimesi de ayrı bir zaman aralığını mı ifâde etmektedir. Bu hususta da müfessirler arasında ihtilaf vardır. Kimileri bunun mânevi bir sonralık ifâde ettiğini söylerler.³⁴⁸ Bize göre bu ifâde ayrı bir zaman aralığını ifâde etmez. Çünkü bu durum Tevrat'ta belirtilen Allah'ın 7. gün dinlendiğini belirten ifâdesiyle ilişkilendirilebilir. Çünkü altı gün yaratılıştan sonraki Allah'ın Arş'a istiva etmesi de bir zaman dilimi olarak ele alınırsa bu yanlış anlamalara sebebiyet verebilir.

O yüzden; Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattıktan sonra Arş'a istivâ ettiğini belirten Yunus suresi 3. âyetini şöyle anlamak gerekir. Arş'a istiva edilmesi, yüce saltanat makamının katiyyetinden kinâyedir. Beşerin anlayacağı ve çeşitli mânalarını anlatabileceği bir dilden Kur'ân uslubuyla böyle buyurulmuştur. Ayrıca âyette geçen ^م "sonra" ifâdesi herhangi bir zaman sırasını belirtmez. Ancak manevi sonralığı ifâde eder. Zamandan burada eser yoktur. Sonra Allah Teâla için önceden mevcut olmadığı halde sonradan mevcut olabilecek herhangi bir durum söz konusu değildir. Yüce Allah zaman ve mekanla alakalı değişimlerden münezzehtir. İslâmın inanç esaslarındaki genel kâidelere uygun olan da budur.³⁴⁹

Bu sebeplerden dolayı Arş'a istivâ hususunu şöyle anlamak gerekir: Yüce Allah kâinatı ve onun içindeki varlıkları yaratıp kendi başına terk etmemiştir. Onlara sâhip çıkmakta onları idâre etmektedir.

Müfessirlerden bir kısmına göre; Kur'ân-ı Kerim'de yer alan göklerin ve yerin altı günde yaratılması hususu câhiliyye dönemi Arapları arasında da daha önceden bilinen bir husustu. Onlar bu bilgiyi ilişkide buldukları Yahudilerden öğrenmişlerdi. İşte bu âyetin(10/Yunus,3) İndirilmiş olduğu Arap toplumuna bilmiş

³⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz; Arslan, Ali, a.g.e., VII, 15; Hak Dîni Kur'ân Dili, IV, 81; Seyyid Kutup, a.g.e., VII, 516.

³⁴⁹ Seyyid Kutup, a.g.e., VII, 516.

oldukları bu şey hatırlatılarak: “İşte Allah, bildiğiniz gibi, gökleri ve yeri altı günde yaratandır.” Denilmek istenmiştir.³⁵⁰

Kur’ân-ı Kerim’de yer alan 6 gün kavramının ne anlamlara geldiğini anlamak için buradaki gün kavramının, tam olarak ne anlama geldiğini iyi anlamak gerekmektedir. Bilim adamları da evrenin yaşı hakkında sorular sormuş, bu sorulara bilimsel cevaplar aramışlardır. Bu mânada “zaman” kavramı üzerinde durmuşlar, tam olarak zamanın ne anlama geldiği, ne ifâde ettiği hususunda teoriler ortaya atmışlardır. Bizim kanaatimize göre Kur’ânı Kerim’de yer alan “gün” ifâdesini tam olarak anlamak için zamanın mâhiyeti hakkında bir takım şeyler bilmemiz gerekecektir. Acaba zaman sâbit midir yoksa göreceli midir? Bilimsel açıdan bakıldığında Kur’ân’daki gün yâni yevm ifâdesinden neler anlaşılabilir?

Bizim kanaatimize göre zaman en azından her şeyin aynı anda olmasını engellemek için Yüce Allah’ın kînata koyduğu bir sistemdir. Zamanın bizi ilgilendiren tarafı göklerin ve yerin yaratılışıyla ilgili olan yönüdür. Bu ise Kur’ân’ın belirttiği altı gündür. Zâten bilim adamları da zamanın evrenin oluşmadan önceki hâliyle çok da ilgilenmezler. Çünkü evren yaratılmadan önce sonlu bir zaman mı vardı sonsuz bir zaman mı vardı? Sorusu bilim adamları için anlamsızdır. Çünkü o erken dönemlerde zamanın kendisinin bir anlamı yoktu. Emin olabileceğimiz tek şey zamanın bir başlangıcı olduğu, ama bundan önce olanları araştırırken standart zaman kavramımızın yıkıldığıdır. Stephan Hawking gibi ileri gelen bir takım bilim adamları evrenin bir başlangıcı olduğu, zamanın ebedi olmadığı kanısındadırlar.³⁵¹ Bu ise Kur’ân’daki göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı inancına temelde uygun gözükmektedir. Çünkü 6 gün ifâdesi, göklerin ve yerin yaratılışının bir başlangıcı olduğunu göstermektedir.

³⁵⁰ Ateş, Süleyman, a.g.e., IV,297

³⁵¹ Stone, Gene, Evreni Kucaklayan Karınca, (Çev: Semâ Sezgin), Alkım Yay., Ankara, 1993, s.137. Zaman kavramı için ayrıca bkz; Davies, Paul, Bir Zaman Makinası Yapmak, (Çev: Ahmet Ergenç), Gelenek Yay., İstanbul, 2003, s.17-35; Silk, Joseph, Evrenin Kısa Tarihi, (Çev:Murat Alev), Tübitak Yay., Ankara, 1997, s.93-97.

Aslına bakılırsa bilim adamlarına göre zaman görecelidir. Peygamberimiz dönemini de göz önünde bulundurursak bilimsel mânada zamanın nasıl anlaşıldığı hususunda şunları söyleyebiliriz.

Çok eski zamanlarda, insanlar zamanı güneş doğumundan batımına ya da gün ve gece olarak sayarlardı. Derken güneşin evreleri dikkati çekti ve Bâbilliler bir yılda 12 eşit bölüm olduğunu farkettiler. Bâbilliler ve Mısırlılar, bir yılın 365 gün ve 6 saat olduğunu hesaplamışlardı. Gerçekten de bir yıl, 365 gün altı saat 41 dakika ve 59 sâniye sürüyor. Milyonlarca yıl önce bu süre daha farklıydı. Sürüngenlerin Dünya'ya hakim olduğu dönemde bir yıl 385 gündü. Bu etkileşimde Dünya'nın Güneş etrafında dönme hızı değişmiyor, sâdece kendi etrafındaki dönüşü etkileniyordu. Bu nedenle de bir gün 23 saatti. Daha öncelere, örneğin bitkilerin suyu terkederek kıyılara çıktığı 400 milyon yıl önce yıl 405 gün, ama bir gün de 21,5 saatti...³⁵²

Yukarıda görüldüğü üzere gün kavramı yâni bizim bildiğimiz 24 saatlik zaman dilimi bile fiziki bir takım etkenlerden(Dünyanın kendi etrafındaki dönüş hızı vb.) dolayı değişebilmiştir.

Günümüzdeki bir takım bilimsel gelişmeler neticesinde bizim zamanla alakalı bir takım yeni terimler ortaya çıkmıştır. Bunlardan bizim dikkatimizi en çok çeken “ışık yılı” ifâdesidir. Bir ışık yılı ışığın bir yılda katettiği mesâfeye; yâni 9,5 trilyon km'ye eşittir... Ancak evrenin boyutlarını ifâde etmeye, bâzen ışık yılı dahi yetmez. Bu noktada kullanılan ölçü ise “parsek”tir. Bir parsek 3,1 ışık yılına eşittir.³⁵³

Zamanın sırrını araştıran bilim adamları, Bu konudaki en dikkate değer açıklamalarını 20.yy'da yapmıştır. Albert Einstein bu konuda çığır açanların başında geliyor. Onun zamanına kadar zaman, uzay ve madde konularından ayrı olarak değerlendiriliyordu. Ünlü bilimadamı zamanın her şeyin bir kere gerçekleşip sona ermesi için var olduğunu ve zaman olmadan evrenin tüm anlamını yitireceğini ileri sürüyordu. Uzay ile zamanın arasındaki temel benzerliğin şaşırtıcı sonuçlarını da ortaya koymuş, zamanın uzayan kısayan bir yapısının olduğunu da ortaya

³⁵² Özükon, Bülent, Gökyüzü Ve İletişim, Boyut Yay., İstanbul, 2003, s.26.

³⁵³ Özükon, Bülent, a.g.e.s.29.

koymuştu.³⁵⁴ Örneğin saatte 40.000 km hızla fırlatılan bir füzeye konan bir saat, Dünya üzerinde bulunan bir saate oranla yılda 20 salise kaybediyordu. Miktar çok fazla olmasa da bir zaman kaybı söz konusuydu. Einstein bunun yanısıra zamanın yer çekiminden de etkilendiğini keşfetti. Jüpiter’de bulunan bir saatin Dünya’dakine oranla daha yavaş ilerleyeceğini kanıtladı.³⁵⁵

Daha önceki bilim adamları da zaman üzerinde kafa yormuş ve çeşitli teoriler ortaya atmışlardı. Meselâ bunlardan en meşhuru olan Newton’un teorisiydi. Buna göre zaman ve uzay olayların gerçekleştiği fakat olaylar tarafından etkilenmeyen bir fondu. Zaman, hep var olduğu ve var olacağından yola çıkılarak hep ebedî görünüyordu. Buna karşın, çoğu insan fiziksel evrenin sâdece birkaç bin yıl önce, yaklaşık şu anki haliyle yaratıldığı inancındaydı. Einstein’in çok sayıda teoriyle uyum gösteren görecelilik kuramı, zaman ve uzayın birbiriyle ayrılmaz bir biçimde bağlı olduğunu kanıtlar. Buna göre zamanın bir şekli de vardır.³⁵⁶

Genel görecelilik, uzay ve zamanı bükerek, onları olayların gerçekleştiği durağan olayların etkin, dinamik katılımcılarına dönüştürür. Genel görelelikteki zaman ve uzay, evrenden veya birbirinden bağımsız olarak var olamaz. Evren içerisindeki bu şekilde tanımlanan bir zamanın minimum veya maksimum bir değerinin- başka bir deyişle bir başlangıcının ve sonunun- bulunması akla yatkın olandır. Başlangıçtan önce veya sonra neyin gerçekleştiğini sormak anlamsız olur. Çünkü böyle zamanlar tanımsızdır.³⁵⁷

Biz de, yukarıdaki bilim adamının da belirttiği gibi, göklerin ve yerin yaratılışından önceki zamanı değil, Kur’ân’ın da ifâde ettiği göklerin ve yerin olduğu 6 gün kavramının neler ifâde ettiği üzerinde duruyoruz. Bu mânada ortaya atılan bilimsel teorileri de göz önünde bulundurarak gerçeğe en yakın olabilecek mânayı ortaya koymaya çalışıyoruz.

³⁵⁴ Özükon, Bülent, a.g.e.s.26.

³⁵⁵ Özükon, Bülent, a.g.e.s.27.

³⁵⁶ Hawking, Stephan, Ceviz Kabuğundaki Evren, (Çev: Mehmet Çömlekçi), Alfa Yay., İstanbul, 2002, s.32-33.

³⁵⁷ Hawking, Stephan, a.g.e.s.35.

Yukarıdaki bilgileri vermemizin nedeni, Kur'ân'da 6 gün ifâdesinin anlaşılması için zaman kavramının iyice anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktır. Acaba bir müfessir veya din âlimi olarak Kur'ân'daki gün ifâdesini bizim bildiğimiz günlerle mi okuyucuya izah edeceğiz; yoksa zaman kavramı üzerinde yapılan teorileri de göz önünde bulundurarak günümüz insanlarına daha akılcı bir yorum mu sunacağız.

Elbetteki günümüz bilimsel gelişmeleri sâyesinde en azından zamanında Hıristiyan din adamlarının yapmış olduğu hataya düşmeyeceğiz. Hrisityan âlimler, Âdem ile Havva'nın cennetteki günlerinden sonra ne kadar zaman geçtiğini hesaplamak için Eski Ahit'teki kronolojiyi büyük bir özenle ve çabayla inceleyip, Adem ve soyundan gelenlerin yaşlarını toplamışlardı. 1650'lerde, Başpiskopos James Ussher ortaya bir tarih attı: Tanrı, Dünya'yı İsa'dan önce 4004 yılında, hatta 22 Ekim günü yaratmıştı. Bu tarih 200 yılı aşkın bir süreyle yaratılış yılı olarak kabul görüyordu.³⁵⁸

Günümüz bilim adamları ise, gerek Dünya'nın gerek galaksi ve gezegenlerin yapılarını inceleyerek tahmini de olsa akılcı ve gerçekçi açıklamalarda bulunmaya çalışmışlar, bu mânada hem tüm insanların, buna dahil olarak din adamlarının da düşünce ufuklarını genişletmişler, onları aydınlatmışlardır.

Aşağıdaki bölümde Kur'ân'da 6 gün ifâdesinin ne gibi anlamlara gelebileceği üzerinde duracak ve bu konuda gerek müfessirlerin gerekse ilim adamlarının görüşlerini vereceğiz. Bunu yaparken konuyu farklı açılardan değerlendirme imkânı veren modern bilimin bir takım verilerini de göz önünde bulunduracak ve konunun sonunda genel bir değerlendirme yapacağız.

³⁵⁸ National Geographic, Eylül, 2001.

1. Kur'ân-ı Kerim'de Altı Gün İfâdesinin Delâlet Ettiği

Anlamlar

Bu konu başlığı altında, ilk önce 6 gün ifâdesi hakkında eski ve çağdaş dönem müfessirlerinin yorumlarını ortaya koyacağız. Bu çerçevede, her bir kelimenin üzerinde önemle duracak, kelimelerin, eski dönem müfessirleri ve günümüz müfessirleri tarafından nasıl anlaşıldığını gözler önüne sereceğiz. Ayrıca günümüz bilimsel gelişmelerini de dikkate alarak “altı gün” ifâdesinin bu açıdan da bir değerlendirmesini yapacak ve konunun sonunda, konuyla ilgili bu güne kadar ortaya atılmış görüşleri genel bir değerlendirmeye tâbi tutacağız.

“(سِة): Altı” kelimesinin aslı (سدسة)’dir. Araplar, “dal” harfini “sin” harfine idğam etmek isteyince, “te” nin mahrecinde biraraya geldikleri görüldüğünden, her ikisini de “te” olarak çıkarmışlardır.”³⁵⁹

İbn-i Kesir’in tefsirinde (يَوْم) “yevm” kelimesinin açıklamasında şu izahlara yer verilmiştir:

“Bâzı müfessirler; bu altı günü, Dünyâ günleri denilen ma’ruf günler diye telakki etmişlerdir. Filvâki lugatte gün denilince; evvelâ güneşin, yere doğuşu ile batışı arasındaki müddet demek olan gün mânası zihne gelir. Lâkin henüz Dünya ve güneşin bulunmadığı yaratma sırasında , bu mâna ile bir gün tasavvur edilemeyeceği bedîhî ve Kur’ân’ın bir çok yerlerinde olduğu gibi günün vakit mânasına geldiği de lisânen mâ’lum bulunduğundan, burada da altı gün, “altı vakit” mânasıyla tefsir edileceği bir çok müfessir tarafından ihtâr edilmiştir. Bunun miktârı mâlum olan güne müsâvi veya ondan kısa veya uzun olması mümkündür. Nitekim *و من يُولِهِمْ يَوْمَ ذِي* و من يُولِهِمْ يَوْمَ ذِي *Kim o gün savaşmak için bir tarafa çekilme, ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını döner kaçarsa*”³⁶⁰ âyet-i kerimesinde “yevm” gün böyledir. *في يوم كان مقداره الف سنة مما تعدون* “Sizin saydığımız(yıllar) dan bin

³⁵⁹ Kurtubî, a.g.e., VII, 359.

³⁶⁰ 8/Enfâl, 16

*yıl kadar süren bir günde*³⁶¹ âyetinde bizim saydığımız günlerle bin sene; diğer *في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة* “*Miktârı elli bin yıl süren bir günde*”³⁶² âyetinde ise elli bin sene miktârı ile açıklanmıştır ki, bunlar da “âhîret günleri” adıyla bilinir. İbni Abbas, Kâ’b, Mücâhid, Dahhâk gibi büyük tefsirciler de buna uygun tefsir yapmışlardır. Buna göre “altı günde” demek, miktarı binlerce seneye varan “altı zamanda” demektir. Fakat açıklamadan kastedilen bunların uzun miktarı değil, bu miktârın ezele , istivâ (hâkimiyet)nın mutlak ve ebediliğine göre, altı gün denecek kadar sınırlı zamanlardan ibâret bulunduğunu anlatmak olduğundan “altı gün” buyurulmuştur.³⁶³

Gün ancak güneşin doğup batmasıyla gecedan ayrılır. Bu durumda henüz güneş ve ay yokken günün varlığı nasıl olabilir? diye bir soru sorulursa, bu soruya şu şekilde de cevap verilebilir: Âyetin mânası, Allah yer ve gökleri altı güne tekâbül eden bir zaman sürecinde yarattı, tarzındadır. Bu, cennette mü’minlerin durumunu anlatan “*Onların rızıkları kendilerine orada sabah akşam verilir.*”³⁶⁴ meâlindeki âyet gibidir. Bu âyette kastedilen Dünyâ’daki sabah ve akşam süresi kadar demektir. Yoksa cennette ne sabah ne de gündüz vardır.³⁶⁵

Burada şu muhtemel soru da akla gelebilir: Allah yer ve gökleri belli bir süreç içinde yaratmıştır. Buna göre bu yaratmayı altı gün ile kayıtlamanın hikmeti nedir? Bâzıları bu hususa netlik kazandırmak için şunları söylemiştir. 7 rakamı büyük bir şerefe hâizdir. Buna göre altı gün, kâinatın yaratılmasında, yedinci gün de mülk ve melekûtün üstün olmasında geçmiştir. Böylece tamamlanma 7. günde olmuştur.³⁶⁶ Bu açıklamanın pek tatmin edici olmadığı âşikardır. Tevrat’taki izahlara uygun olsun diye yapılan, zorlama bir te’vil gibi görünmektedir.

Kurtubî ise, altı gün ifâdesinin âhîret günlerinden altı gün olduğunu belirtir. Buna göre her bir gün bin yıl demektir. Bu da göklerin ve yerin yaratılışının önemini

³⁶¹ 32/Secde, 5.

³⁶² 70/Meâric, 4.

³⁶³ İbni Kesîr, a.g.e., VI, 2985; Benzer bir açıklama için bkz; Hak Dîni Kur’ân Dili, IV, 48.

³⁶⁴ 19/Meryem, 62.

³⁶⁵ İbni Kesîr, a.g.e., VI, 2983.

³⁶⁶ İbni Kesîr, a.g.e., VI, 2984.

ortaya koymak içindir. Allah'ın gökleri ve yeri bir anda değil de 6 günde yaratmasının hikmetleri vardır. Meselâ bunlardan bir tânesi kullara yapacakları işlerde yumuşak davranmayı ve sağlam iş yapmayı öğretmektir. Bir diğeri ise, her şeyin O'nun nezdinde bir süresinin olduğunu belirtmektir.³⁶⁷

Bâzı müfessirler ise daha önce zikrettiğimiz Ebu Hureyre'den nakledilen, göklerin ve yerin, bildiğimiz haftanın günleri içerisinde yaratıldığından bahseden hadisi zayıf veya mevzu diye niteleyerek, “gün” ifâdesini devir, merhale, aşama gibi ifâdelerle açıklamaya çalışmışlardır. Bâzıları ise yukarıda bahsettiğimiz ifâdeleri jeolojik devirler olarak ele almışlardır... Bu müfessirlerin görüşlerini şöyle açıklayabiliriz:

Göklerin ve yerin altı günde yaratılması, süresini yalnız Allah'ın bileceği altı devirde yaratılması anlamını taşır. Bilimsel teori de kâinatın, uzun devirler içinde oluştuğunu kabul etmektedir. Bu da demektir ki Allah katında gün yalnız bizim hesap ettiğimiz 24 saatten ibâret değildir. Ân'dan uzun devirlere kadar uzanan bir zaman sürecidir. Allah katında insanların hesâbınca bin yıl süren bir günün ve elli bin yıl süren bir günün bulunduğu haber verilmektedir.³⁶⁸ Nitekim Rahmân suresinde gün an mânâsındadır; “*O her an başka bir iştedir.*”³⁶⁹ Ebu Hureyre başta olmak üzere diğeri bâzı sahabilerden de rivâyet edilen ve yaratılışın 6 gününü haftanın günleriyle eşleştiren hadislerin hepsi İsrâiliyyattandır. Bunların içinde bir tek sahih hadis yoktur.³⁷⁰

İbn-i Abbas'a bu altı gün sorulduğunda İbn-i-Abbas'ın “Bunların her biri, sizin saydığımız bin yıl kadar olan altı âhîret günüdür.” dediği rivâyet olunur.³⁷¹

Kur'ân, göklerin ve yerin bir takım merhalelerden sonra varlık âlemine geçtiğini beyan etmektedir. Bunun için ise اَيَّامٌ “eyyâm” kelimesi kullanılır ki bu kelime Arapça يوم “yevm” kelimesinin çoğuludur. Yevm aslında bir dünya günü

³⁶⁷ Kurtubî, a.g.e., VII, 360.

³⁶⁸ Âyetler için bkz; 32/Secde, 5; 70/Meâric, 4.

³⁶⁹ 55/Rahmân, 29.

³⁷⁰ Ateş, Süleyman, a.g.e.,IV, 346-347.

³⁷¹ Ateş, Süleyman, a.g.e.,IV, 200.

demektir... Ancak burada “devir” ve “merhale” anlamındadır. Çünkü, yeryüzünün zaman ölçüsü olarak bilinen gün, Dünyâ'nın kendi eksenini etrafında dönmesi sonucu oluşur. Gökyüzünün ve yerin yaratılmaya başlandığı anda ise bu günlerden söz edilemez. Böylece bu günden maksad yeryüzünün geçirdiği uzun jeolojik dönemlerdir. Çünkü yeryüzü bir çok merhaleden geçerek katılaşmış, kabuğu oluşmuş ve hayata elverişli hâle gelmiştir. Eldeki bilgilere göre Dünyâ'nın yaşanılabilir bir hâle gelmesi için iki milyon yıl gibi bir süreye ihtiyaç vardır.³⁷²

Yaratılışın altı gününü ifade eden “eyyâm” günler ifadesi haftanın günleri olamaz. Çünkü o zaman, incilde yer alan Allah'ın kâinatı altı günde yaratıp yedinci gün dinlendiği fikrine sapılabilir. O yüzden burada kastedilen altı devir olmalıdır.³⁷³ Çünkü Allah katındaki zaman kavramı ile insan katındaki zaman kavramı ayrı şeylerdir. Nitekim Secde suresi beşinci âyette Allah katındaki bir günün insanların saydıkları bin seneye tekâbul ettiği bildirilmektedir. Her bin sene de kâinatın yaratılışındaki jeolojik devirlere tekâbul ediyor olmalıdır.³⁷⁴

“Yevm” kelimesi güneşin doğuşundan batışına kadar olan zaman parçasını ifade etmek için kullanıldığı gibi, zamandan kesin belli olmayan uzun bir dönem ve devreyi de ifade eder. Râğıp da Müfredât isimli eserinde bunu belirtir. O halde gökyüzünün ve yerin altı günde değil “altı uzun dönemde” yaratıldığı kesindir. Günümüz jeolojik araştırmaları da bunu te'yid eder.³⁷⁵

Burada nâdir olan bir görüşe de değineceğiz. Buna göre Kur'ân-ı Kerim'deki altı günden maksat, yeryüzünün şimdiki 24 saatlik günü değil, güneş sisteminin kıyaslanacağı Samanyolu galaksisinin(Dünyânın da içinde bulunduğu galaksi) kendi eksenini etrafındaki bir dönüşüdür.³⁷⁶ Bize göre bu görüş her ne kadar bilimsel gözükse de sığ bir görüştür.

³⁷² Demirci, Muhsin, a.g.e.s.81-82.

³⁷³ Bayraklı, Bayraktar, a.g.e., III, s.435.

³⁷⁴ Bayraklı, Bayraktar, a.g.e., III, s.436

³⁷⁵ Yıldırım, Celâl, a.g.e., IV, 2134.

³⁷⁶ Evrin, M. Saadettin, a.g.e.s.215.

Diğer bir kısım müfessirler de fazla ayrıntıya girmemiş, altı gün ifâdesinin gerçek mânasının anlaşılamayacağı üzerinde sıkıca durmuşlardır. Buna göre altı gün, süresini ancak Allah'ın bilebileceği zaman dilimidir. Altı gün için en fazla altı merhale denebilir. Bu görüşü savunanlar jeolojik devirler hususuna değinmezler. Bu görüşe göre Allah, gökleri ve yeri kendisinin yaratma ve meydana getirme günleriyle altı gün içerisinde yaratmıştır.³⁷⁷

Seyyid Kutup ise yukarıda zikrettiğimiz bu görüş çerçevesinde şunları söyler:

“Biz burada altı günün tahdit ve ta’rifine kalkışmıyoruz. Zira bu altı gün; süre tahdidine ve keyfiyetine yönelmemiz için zikredilmemiştir. Bu, mahlukâtın yaratılışındaki gâyenin ve bu gâyeye erişme hazırlığının icaplarından olan takdir ve tedbirin hikmetini beyân içindir. Bütün tahmin ve mütâlâlara rağmen bu altı gün esrârî ilâhî cümlesinden bir muammadır...”³⁷⁸

Yukarıdaki kısımda genel olarak müfessirlerin konu hakkındaki mütâlâlarını zikrettik. Son olarak da gün kavramının nasıl anlaşılması gerektiği ve insanlık târihi boyunca gün kavramının ne mânada kullanıldığına kısaca değineceğiz. Bu hususa burada değinmemizdeki en önemli etkenlerinden birisi de bâzı müfessirlerin göklerin ve yerin yaratılışındaki 6 günü haftanın günleriyle izah etmeleridir. Nitekim, çok sıhhatli olmasa da bâzı hadislerde yaratılışın 6 günü bildiğimiz haftanın günleriyle ifâde edilmiştir. Tevrat'ta da durum böyledir.

Yedi günlük hafta bâzı astronomik ilişkileri olsa da yapay bir bölümlemedir. Gün adlarımız Pazar, Pazartesi..... Cumartesi büyük bir olasılıkla Roma'nın imparatorluk büyük bir olasılıkla da geç Cumhuriyet döneminden günümüze aktarılmıştır.³⁷⁹

³⁷⁷ Vehbe Zuhayli, a.g.e., IV, 96.

³⁷⁸ Seyyid Kutup, a.g.e., VII, 5

³⁷⁹ O'neil, W. Martin, Zaman ve Takvimler, (Çev: Çiğdem Öndem), İzdüşüm Yay., İstanbul, 2001, s.15.

Günümüzde bile günün ne zaman başladığı tartışma konusudur. Bu amaç için kullanabileceğimiz, Güneş ile ilgili üç astronomik olay vardır: İlk olarak gün doğumu (ya da ilgili bir alternatif olarak gün doğumundan önce güneşin dolaylı ışıklarının yıldızların ışığını zayıflattığı şafak vakti ya da sabah alacakaranlığı denilen zamanın başlangıcı); İkinci olarak gün ortası; yâni Güneş'in en yüksek noktaya erişmesi; Üçüncü olay ise, gün batımıdır.(ya da ilgili bir alternatif olarak gece alacakaranlığının bitimi, yıldızların ışıklarının tekrar parlaması). İlki eski Mısırlılar tarafından tercih edilmiştir. Üçüncüsü olan gün batımı eski Bâbilliler ve onları takiben Yunanlılar ve Yahudiler tarafından kabul edilmiştir. Helenistik dönemin belki de en büyük Astroloğu olan Hipporcoc(M.Ö. 2.yy. dolayları), Romalılar ve Çinliler eski zamandan beri bizim yaptığımız gibi günün başlangıcını gece yarısı olarak kabul etmişlerdir. Günün 24 saatlik alt birimlere ayrılması da oldukça yapaydır. Örneğin Çinliler günü 20 parçaya, Hindular ise 60 parçaya ayırmışlardır. Günü nerede başlatırsak başlatalım ve nerede bitirirsek bitirelim, belli bir düzende yinelenen astronomik olayların bir sonucu olarak yaklaşık aynı uzunluktadır ve hiçbir doğal olay, kabaca ölçülmüş olsa bile günü 20'lere, 24'lere, 60'lara yada başka parçalara bölemez. Bu bölümlenmelerden herhangi biri kullanılabilir.³⁸⁰

Günü, gün ışığı ve gecenin bileşimi olarak aldığımızda, nasıl açıklanacağı veya işaretleneceğini belirlemek konusunda bir esneklik görürüz. Günü bir gün doğumundan (ya da) şafaktan ötekine ya da bir güneş meridyen geçişinden ötekine veya bir gün batımından ötekine kadar geçen zaman olarak almak iyi çalışan bir saatten ölçüldüğü gibi, bir geceyarısından ötekine geçen süre olarak almaya göre biraz daha değişken bir günle sonuçlanır.³⁸¹

Yahudiler Bâbil'den sürülmelerinden bu yana 7 günlük bir hafta kullanmışlardı. Yalnızca bir tânesinin (Shabbat) dinlenme ve dinsel kurallara uyma gününün, özel bir adı vardır. Ötekileri yalnızca ilk gün ikinci gün diye devam eder. Gezegenel haftanın da, Yahudi haftasının da Bâbil kaynaklı olduğuna yönelik düşünceler vardır.

³⁸⁰ O'neil, W. Martin, a.g.e.s.11-14.

³⁸¹ O'neil, W. Martin, a.g.e.s.43.

Gün kavramı gibi hafta da eski topluluklar tarafından farklı anlaşılabilmiştir. Meselâ bâzı Afrikalıların haftası 4 günden ibâretti. Romalılar 8 günlük hafta kullanmışlardır. Bunun gibi eski Amerikalılar 5 günlük hafta kullanmışlardır. Bizim kullandığımız 7 günlük haftanın kaynağı ise Bâbilliler'dir. Müslümanlar Yahudilerden aldıkları haftanın günlerinin altıncı gününü birlikte ya da cemaat olarak değiştirmişlerdir. Çünkü Cuma inananların birlik günüdür.³⁸²

Daha önceki verdiğimiz bilgiler de göstermektedir ki aslında günün ne zaman başladığı dâhi eski topluluklarda farklı anlaşılmış, gün kavramı tam bir netlikle tanımlanmamıştır. Daha önceden Kur'ân'ın indiği dönemdeki Arap toplumunun, gün kavramından ne anladığını ortaya koymuştuk. Bu akli olmaktan ziyâde tecrübelerle dayalı tanımlardı. Bu bakımdan, Kur'ân'da "yevm" yâni gün ifâdesi geçtiğinde bunun miktarı kesin olarak şu zaman birimine eşittir, diye kesin bir ifâde kullanamayız. Nitekim yevm kelimesinin Kur'ân'da farklı anlamlarda kullanıldığının örneklerini müfessirlerin görüşlerini belirtirken vermiştik. Bütün bunların ışığında şunları söyleyebiliriz ki; Kur'ân'daki göklerin ve yerin 6 günde yaratılışını ifâde ederken kullanılan "yevm" ifâdesi bizim bildiğimiz Pazartesi, Salı ... gibi haftanın günlerini ifâde etmez. Çünkü yukarıda da anlatıldığı gibi bunlar târihin belli dönemlerinde insanlar tarafından îcad edilmiş bir takım isimlendirmelerdir. Bu mânada göklerin ve yerin yaratılışını anlatılırken bu gibi haftanın günlerinin isimlerinin verildiği hadislere temkinli yaklaşmak gerekecektir. Nitekim bunu İslâm alimleri de belirtmişlerdir. Kur'ân'daki "yevm" yâni gün ifâdesinin en azından belli bir zaman dilimini ifâde ettiğini söyleyebiliriz. Modern bilimsel araştırmalar açısından olaya yaklaştığımızda en azından bu gün miktarının bildiğimiz 24 saatlik günden uzun olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuyu ise daha sonraki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Yukarıdaki kısımda "altı gün" kavramı hakkında müfessirler tarafından bugüne kadar söylenenleri mümkün olduğunca kısa bir şekilde vermeye çalıştık. Ayrıca gün kavramının tarihte nasıl anlaşıldığını, târihsel ve bilimsel bir bağlamda ele aldık. Kur'ân-ı Kerim'de altı günden bahseden âyetler sâdece konunun başında

³⁸² O'neil, W. Martin, a.g.e.s.51.

verdiğimiz âyetlerle sınırlı değildir. Aşağıdaki kısımda göklerin ve yerin 6 günde yaratılışını kısa da olsa açıklayan âyetler ele alınacaktır. Böylece Kur’ân-ı Kerim’de yer alan altı gün mefhumunun nasıl anlaşılması gerektiği daha da netlik kazanacaktır.

2. Göklerin İki Yeryüzünün Dört Günde Yaratılması

Daha önce değindiğimiz göklerin ve yerin altı günde yaratılışı hususuyla yakından alâkalı olan bir diğer mesele de, yer ve göklerin altı günde yaratıldığını icmâlen bildiren âyetler yanında, göklerin iki, yeryüzünün de dört günde yaratıldığını bildiren, aşağıda vereceğimiz Fussilet suresindeki âyetlerdir. Âyetler şöyledir:

قُلْ أَعْيُنكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَ تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ
وَجَعَلَ فِيهَا رِوَاسِيًا مِّنْ فَوْقِهَا وَ بَارَكَ فِيهَا وَ قَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سِوَاءً لِلسَّاءِلِينَ ثُمَّ اسْتَوَى
إِلَى السَّمَاءِ وَ هِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَ لِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَآءِ عِينِ * فَقَضَيْتُهُنَّ سَبْعَ
سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَ أَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَ حِفْظًا... الخ

“Ey Resul de ki: Siz mi yeri iki günde yaratana inkâr ediyor, ona eşler koşuyorsunuz? O, âlemlerin rabbidir. Arz(Yeryüzü) üstünde dağları yarattı, oraya bereketler verdi. Arzda bulunanların rızıklarını takdir etti. Bunları soranlar için tam dört günde... Sonra duman hâlinde olan göğe yöneldi, ona ve arza, “İkiniz de, isteyerek veya istemeyerek emrime gelin “ buyurdu. Onlar da, “isteyerek geldik” dediler. Böylece onları yedi gök hâlinde iki günde meydana getirdi. Her gökte, ona âit emri vahyetti. En yakın göğü de kandillerle donattık, âfetlerden koruduk. İşte bütün bunlar, aziz ve alim olan Allah’ın takdiridir.”³⁸³

Kureyş asıllı ünlü müfessir Fahreddin er-Râzi bu âyetlerdeki her kelime üzerinde ayrı ayrı durarak âyetleri akılcı bir şekilde yorumlamıştır. Râzi’nin bu âyetler hakkındaki görüş ve mâlumatları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Dikkat edilirse âyet-i kerime’de yüce Allah yeri iki günde yarattığını belirtmiş ve bahsettiği bu üç şeyi de, diğer dört günde ıslah ettiğini belirtmiş, daha

³⁸³ 41/Fussilet, 9-12.

sonra da gökleri iki günde yarattığını belirtmiştir. Böylece bu günlerin sayısı 8'e ulaşmıştır. Ancak ne var ki O, diğer âyetlerde, gökleri ve yeri altı günde yarattığını belirtmiştir. Böylece bir çelişki varmış gibi görünür. Râzi, âlimlerin bu âyeti şu şekilde anladıklarını söylemiştir; buna göre Yüce Allah, yeryüzünde yeryüzündekilerin azıklarını, ilk iki gün ile birlikte dört günde takdir etmiştir. Bu durum, bir kimsenin, "Basra'dan Bağdat'a on günde, Kufe'ye de, on beş günde gittim" demesi gibidir. Bu son cümlesi ile Basra-Bağdat ve Bağdat-Kufe mesafelerini kastederek böyle söylemiştir. Yine bir kimsenin başka bir kimseye. "Ben sana, bir ayda bin; iki ayda da, binlerce lira verdim" deyip, bini binler ifâdesinin içine; ayı da, aylar ifâdesinin içine sokması gibidir.³⁸⁴

Burada şöyle bir soru da sorulabilir: Acaba Yüce Allah, neden sarih olarak, rızıkları takdir etmesini, yeryüzünde bereketler yaratmasını, orada dağları yerleştirmesini iki günde yarattığını belirtmemiş de bu olayların dört gün içinde olduğunu ilk iki günü de dâhil ederek belirtmiştir? Râzi bu soruya şöyle cevap verir: Eğer yüce Allah, yukarıda zikrettiğimiz üç şeyi "iki günde yarattım" deseydi, bu söz, o iki günün bütünüyle o işlerle dopdolu olarak geçirilmiş olduğunu ifâde etmezdi. Çünkü Arapça'da, o işin iki günü kaplamadığı, almadığı halde, "Ben bu işi iki günde yaptım" denebilir. Ama Cenâb-ı Hak, yerin yaratılmasından bahsedip, bu şeyleri yaratıp, bundan sonra "arayanlar için, tam dört günde..." buyurunca, bu dört günün, herhangi bir fazlalık ve noksanlık olmaksızın, o işlerle dopdolu geçmiş olduğuna delâlet etmiştir.³⁸⁵

Âyet-i Kerime'deki *سواءً للسَّاعِلِينَ* ifâdesinin bulunduğu dört günün "müsâvi" oluşundan nelerin kastedildiği sorusu sorulursa, buna şu muhtemel cevaplar verilebilir; meselâ ekvator çizgisindeki günler gibi günlerin miktarı eşit olabilir. Bâzen de, diğer mıntikalardaki günler gibi, farklı olabilir. Böylece Cenâb-ı hak, bu dört günün farklı değil, eşit olduğunu belirtmiştir. Âyette yer alan *للسَّاعِلِينَ* ifâdesi hafzedilmiş bir şeye taalluk etmektedir. Buna göre kelâmın takdiri şöyle olur: "Bu

³⁸⁴ Tefsîr-i Kebîr, XIX, 355.

³⁸⁵ A.g.e., XIX, 356.

tahsis ve izah, yerin ve yerdekilerin ne kadar zamanda yaratıldığını soran kimselerden dolayıdır.”³⁸⁶

Âyette yer alan دُخَانَ “duhân” ibâresine gelince; Râzi’ye göre Allah gökleri ve yeri yaratmadan önce ışksız ve nursuz olan bölünmeyen cüzler söz konusuydu. Ne zaman ki Allah bu bölünmeyen cüzleri bir araya getirdi ve onları, gökler, yıldızlar, güneş ve ay olarak yaratarak, bunlarada ışık sıfatını halketti, işte bunlar o zaman aydınlanmış oldu. Buna göre bu bölünmeyen karanlık cüzlere yer ve gökler yaratılmadan önce duhân(duman-buhar) vasfının verilmesi yerinde olmuş olur. Çünkü duhânın mânası biri birine bitişmemiş, ışksız, ayrı ayrı parçalar şeklindedir.³⁸⁷

Âyette yer alan اتينا طاعين “itaat ederek geldik” ifâdesi ise, yer ve göklerin varlık âlemine gelmelerini ifâde eder. وَ أَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ifâdesine gelince Mukâtil, buradaki أَوْحَى “vahyetti” kelimesi için “Allah her gökte istediğini emretti” mânasını vermiştir. Katâde de “Her gökte oranın güneşini, ayını, ve yıldızlarını yarattı” demiştir.. Süddi ise; “Allah her gökte melekler, denizler ve buz dağları ve benzeri mahlukatı yarattı.” der. Râzi’ye göre ise Allah’ın her gök ehli için bâzı mükellefiyetleri vardır. Bu cümleden olarak, kimi melekler bu âlemin yaratılışından kıyâmete kadar kıyamda; kimileri başlarını kaldırmadan rukûda; kimileri de yine aynı şekilde secdedediler. Meselâ bir iş, bir gök ehline âit olunca, bu iş o göktekilerin işi olmuş olur. Binâenaleyh Hak Teâla’nın “Allah her göğe ona âit emrini vahyetti” demek “Allah her göğe , ona âit olan işi vermiştir” demektir.³⁸⁸

Merhum Elmalılı Hamdi Yazır ise yukardaki Fussilet sûresindeki âyetler için dört ihtimalden bahseder. Birinci ihtimâle göre; yeryüzünün iki günde yaratılmasından kasıt iki dönemde yaratılmasıdır. Bu dönemlere ise başka âyetlerde işâret edilmiştir. Bu âyetlerden birisi “Göklerle yer bitişik iken bizim onları ayırdığımızı... görmediler mi?” âyetidir ki bu birinci döneme işâret eder. Diğeri ise “O yeri uzatıp döşeyendir.” Âyeti kerimesi’dir ki bu da ikinci döneme işâret eder.

³⁸⁶ A.g.e., XIX, 356

³⁸⁷ A.g.e., XIX, 357.

³⁸⁸ A.g.e., XIX, 361.

İkinci bir ihtimâle göre ise; âyetin mânası “yerküreyi iki günde olmak üzere yarattı” demek olur. Bu şekilde yerkürenin kaç günde yaratıldığı söylenmiş olmayarak, yaratıldıktan sonra iki gün içinde bulunması hâli anlatılmış olur ki bu da bir seneyi ikiye bölen iki gün dönümü nöbetidir.³⁸⁹

Yüce Allah âyetlerin devâmında yeryüzünün üstünde baskı olarak dağları yerleştirdiğini, orada bereketler meydana getirdiğini(sular, mâdenler, bitkiler) ve orada bitkilerin ve hayvanların ihtiyaç duydukları yağmur ve diğer hâsılatı ta'yin buyurduğunu belirtmiş ve bunların da dört gün içinde olduğunu buyurmuştur. Bu dört gün ibâresinde de iki ihtimal söz konusudur. Birinci ihtimâle göre; birisi dağların ve mâdenlerin yaratılması nöbeti, birisi de bitkilerin ve hayvanların yaratılması nöbetidir ki önceki iki günle birlikte bunlar dört günde yapılmış olur. İkinci bir ihtimâl ise, bu dört günün âyette geçen فيها ibâresinden hâl olmasıdır ki bu durumda dört gündен kasıt dört mevsim olur. Bu durumda da önceki iki gün de yine buna dâhil olmuş olur. Çünkü yeryüzünün bereketleri ve rızıkları bu dört mevsim içinde yetişmiş olur. Bu durumda سواءً للسَّاعِلِينَ “Bütün araştıranlar için eşit olmak üzere dört günde” ibâresi de bizi dört mevsim anlayışına götürür. Çünkü her yerde rızık isteyenlerin rızkı bu dört mevsim içinde yetişir. Rızıklar eşit olmasa da günler eşittir. Dört mevsim hepsi için dörtlüdür.³⁹⁰

Bize göre dört gündен kastın dört mevsim olması ihtimâli zayıftır. Çünkü bazı yerlerde sürekli kış mevsimi hüküm sürer. Meselâ kutuplarda durum böyledir.

Müfessir Ebu'l-A'la Mevdûdi ise, Fussilet suresindeki âyetlerle ilgili daha önceki müfessirlerin, yeryüzünün iki günde yaratılışını diğer dört gün içinde mütâla ederek değerlendirmelerini, zorlama bir te'vil olarak görerek bu kanaati uygun bulmamıştır. Mevdûdi'ye göre, yeryüzünün yaratıldığı iki gün, kâinatın yaratıldığı iki günlük süreye dâhildir. Nitekim ileriki âyetlerde yer ve gök her ikisinin aynı anda yaratılmasından bahsedilerek, Cenâb-ı Allah'ın iki günde 7 gök yarattığı kaydedilmiştir. Bu yedi gökten tüm kâinat kastedilmiştir ki Dünyâ'mız da bu 7 göğe dâhildir. Daha sonra Dünyâ'mız, kâinatın diğer sayısız yıldız ve gezegenleri söz

³⁸⁹ Hak Dîni Kur'ân Dili, VI, 546-547.

³⁹⁰ A.g.e., VI, 547.

konusu iki gün içinde somut bir yeryüzü şeklini alınca, Allah bunu canlıların yaşayabileceği bir gezegen hâline getirmeye başladı ve yukarıda bahsedilen tüm gıda, rızık ve nimetleri dört gün içinde yaratıverdi. Mevdûdî'ye göre bu dört gün içinde diğer yıldız ve gezegenlerde ne gibi değişmelerin kaydedildiğini Yüce Allah söz konusu olan âyetlerde açıklamamıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'in inişi sırasındaki insanlar şöyle dursun, çağımızın insanları bile bu tür açıklamaları hazmedecek yetenek ve dayanma gücüne sâhip değildir.³⁹¹

Bu ifâdelerden anlaşıldığı kadarıyla Mevdûdî, âyetlerde söz konusu olan “semâ”, “seb’a semâvat” ve “semâvat ve'l arz” ifâdelerini aynı mânada değerlendirerek bunlardan “ tüm kâinâtın” kastedildiği kanaatine sâhiptir.³⁹² Biz de bu kelimelerin aynı mânaya gelebilecekleri kanaatine büyük oranda katılmakla birlikte bunların kâinat ifâdesiyle özdeşleştirilmelerine katılmıyoruz. Bunu daha önceki yerlerde belirtmiştik. Ancak ifâde de kolaylık olsun veya kafa karışıklığına mahal bırakılmaması için bu her üç ibâre için kâinat ifâdesinin kullanılmasında çok büyük bir sakınca da görmüyoruz. Çünkü müfessirler, özellikle günümüz müfessirleri, gökleri ve yeri ifâde etmek için sık sık kâinat ibâresini kullanmışlardır.

Müfessirlerin bu konudaki görüşlerini genel olarak vermeye çalıştık. Anlaşıldığı kadarıyla hemen hemen bütün müfessirler Fussilet suresindeki âyetlerle, yeryüzünün ve göklerin altı günde yaratıldığını belirten diğer âyetleri aynı çerçevede değerlendirmişler ve yukarıda zikrettiğimiz Fussilet suresindeki âyetleri, Kur'ân'ın değişik yerlerinde geçen, yeryüzünün ve göklerin altı günde yaratıldığını belirten âyetlerin birer açılımı olarak görmüşlerdir.³⁹³ Biz de müfessirlerin bu umum görüşlerine katılıyoruz ve konunun daha iyi anlaşılmasına yardım edecek bir hususa daha değinmek istiyoruz. Aşağıdaki kısımda, yine yukarıda zikredilen Fussilet suresindeki âyetler çerçevesinde müfessirler bir konuda daha ihtilaf etmişlerdir ki bu da yer ve göklerin hangisinin daha önce yaratıldığı meselesidir. Aşağıdaki kısımda bu konuya değineceğiz.

³⁹¹ Mevdûdî, a.g.e., V, s.321.

³⁹² Mevdûdî, a.g.e., V, s.322

³⁹³ Konu ile ilgili ayrıca bkz; Seyyid Kutub, a.g.e.,XIII, 22-35; Arslan, Ali, a.g.e., XIV, 96-100; Said Havva, a.g.e., XIII, 41-51.

B) ARZ VE SEMÂVATIN YARATILIŞ SIRALAMASI

Müfessirler arasında ihtilaf konusu olan bir başka konu da yeryüzünün ve göklerin yaratılış sırasındır. Müfessirler bu konuda üç ana görüş etrafında toplanmışlardır. Kimi müfessirlere göre yeryüzü semâdan sonra yaratılmıştır. Bu görüşü savunan müfessirler Nâziat suresindeki şu âyeti delil gösterirler. Âyette şöyle buyrulur:

“Sizi yaratmak mı daha zor yoksa gök mü, ki onu bina etti? O’nu alabildiğine yükseltip kusursuz yaptı. Gecesini kararttı, gündüzünü de açığa çıkarttı. Bundan sonra da yeri yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otağını çıkarttı.”³⁹⁴

Yukarıdaki âyette açıkça görüldüğü gibi yeryüzünün, gökyüzündeki bâzı düzenlemelerden sonra döşendiği belirtilmiştir. Bu görüşü savunan müfessirlere göre âyette geçen ve “bundan sonra” olarak tecüme edilen **بَعْدَ ذَلِكَ** ifâdesi sonralık anlamındadır. Buna göre, burada Yüce Allah yeryüzünün göklerden sonra yaratıldığını ifâde etmiştir. Ancak daha sonra da belirteceğimiz gibi âyette geçen **بَعْدَ ذَلِكَ** ifâdesi, sonralık gibi sıra belirtme anlamında kullanıldığı gibi, beraberlik v.b anlamlarında da kullanılır. Buna göre âyetin mânası “Bununla birlikte de yeri yayıp döşedi” olur ki **بَعْدَ ذَلِكَ** ifâdesinin bu mânada kullanıldığı başka bir âyet mevcuttur. Âyet şöyledir:

“عُلِّقَ بَعْدَ ذَلِكَ زَنْبِيمَ”³⁹⁵ “Câhil ve kaba bununla birlikte kulağı kesik”

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise Nâziat suresindeki yukarıda zikrettiğimiz âyetler yerin gökten sonra yaratıldığına delâlet etmez. Buna göre Allah teâla önce yeri yaratmış, sonra göğü yaratmış, sonra ve üçüncü merhale olarak yeryüzünü yaymıştır. Bunun sebebi ise şudur: Yeryüzü önce gökyüzüyle birleşik bir küre biçiminde idi. Sonra Allah onu çekip yaymıştır. Bu görüşü savunan müfessirlere

³⁹⁴ 79/Nâziat, 27-31.

³⁹⁵ Kurtubî, a.g.e., XVIII, 386-387.

göre ise yukarıda geçen بعد ذلك ifâdesi sonralık değil beraberlik anlamında kullanılmış da olabilir.³⁹⁶

Yeryüzünün göklerden önce yaratıldığını söyleyen müfessirler daha önce de zikrettiğimiz Bakara suresi'ndeki şu âyetleri delil göstermişlerdir:

*“O ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra göğe yöneldi, onları yedi gök olarak düzenledi. O her şeyi bilendir.”*³⁹⁷

Bu âyete göre yerin hilkat fezâsında özel bir cisim olarak yaratıldığı zaman ile ondan önceki semâya ait tesviyenin aynı kalmaması gerek. Bu duruma göre yedi semânın tesviyesi ve nizamı, yerin yaratılmasından önce değil sonra olması gerekir.³⁹⁸ İbn-i Kuteybe gibi âlimler de bu görüşe sâhiptirler. Buna göre yeryüzü göklerden önce yaratılmış ama düzenlenmesi; yayılması, dağ ve bitkilerinin oluşumu ve benzeri hususlar bilâhare olmuştur. Nitekim Fussilet suresindeki âyetler de buna işâret eder.³⁹⁹

Üçüncü olarak zikredeceğimiz diğer bir görüşe göre ise; göklerin ve yerin yaratılışından bahseden âyetlerde sarîh bir şekilde “gökyüzü yerden önce veya yeryüzü gökten önce yaratıldı” gibi ifâdeler kullanılmamıştır. Âyetlerde geçen بعد ذلك (Bundan sonra)veya ثم (Sonra) kelimeleri bir öncelik veya sonralıktan bahsetmek için kullanılmamıştır. Bu tıpkı bizim konuşmalarımızda bir şeyi anlatırken “ondan sonra şu noktaya da dikkat edilmesi gerekir” dediğimiz gibidir. Böyle demekle amacımız iki şey arasında sıralama veya olay olarak bir bağlantı kurmak olmuyor; yâni önce filanca şeyin meydana geldiğini ve daha sonra diğerinin olduğunu anlatmak istemiyoruz. Aksine amaç, bir şey veya noktadan sonra diğerine dikkat çekmek oluyor ve pek mümkündür ki, bu şeyler bir arada veya bir yerde bulunuyorlar. Bu tür ifâdenin bir çok örneği Kur’ân-ı Kerim’de vardır. Örneğin Beled sûresinde şöyle buyrulur: *“köleyi azad etmek... daha sonra iman edenlerden*

³⁹⁶ İbni Kesîr, a.g.e., XIV, 8287.

³⁹⁷ 2/Bakara, 29.

³⁹⁸ Hak Dîni Kur’ân Dili, I, 252.

³⁹⁹ Şimşek, M. Said, a.g.e.s.13.

olmak”. Bu da demek değildir ki, bahsedilen kişi önce iyi ve hayır bir amel işlesin ve daha sonra iman etsin. Aksine Onda hem iyi amel işleme kâbiliyeti hem de iman edenin özelliğinin o kişide beraberce bulunmasıdır.⁴⁰⁰

Burada zikrettiğimiz, üçüncü görüşün sahibi olan müfessirlere göre; Kur’ân’ın bâzı yerlerinde yerin yaratılışından önce, göğünkünden ise daha sonra bahsedilmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz Bakara suresindeki 29. âyet buna örnek teşkil eder. Bâzan da Kur’ân’da göklerin yaratılışından önce, yerinkinden ise sonra bahsedilmiştir. Nâziat suresindeki “*Bundan sonra da yeri döşedi.*” âyeti buna örnek teşkil eder. Bu, aslında bir çelişki değildir. Zira bu yerlerden hiç birinde amaç, birinin önce ve diğerinin sonra yaratıldığını anlatmak değildir. Aksine, nerede Allah’ın kudretinin örneklerini ön plana almak gerekiyorsa orada önce göklerden sonra da yeryüzünden bahsedilmiştir. Nerede de konuşmanın seyri ve şartlar insanlara yeryüzündeki nimetler ve imkânların önemini belirtilmesini gerektiriyorsa, orada da yerden göklerden önce bahsedilmiştir.⁴⁰¹

Bizim burada zikrettiğimiz üç ana görüş dışında nâdir olan bir görüş daha vardır. Bu görüşe göre ise sınırları belirlenmiş olan semâ -ki bu görüşü savunanlara göre semâ tüm yıldız kümelerini temsil eder- arzdan ve arzdakilerden önce yaratılmıştır. Arzın kendisi ise bunlardan sonra yaratılmıştır. Bundan sonra yedi semâ yaratılmıştır. Yedi semâdan sonra da arzda bulunan mâden ve bitkiler yaratılmış, sonradan hayvanlar âlemi ortaya çıkmış, arkasından da insanlar âlemi yaratılmıştır.⁴⁰² Görüldüğü üzere bu görüş sâhipleri semâ ve yedi semâ kavramlarından yola çıkarak ortaya farklı bir yorum koymaya çalışmışlardır.

Bizim de konuyla ilgili âyetlerin genelinden edindiğimiz kanaate göre de üçüncü ana görüş sâhiplerinin konuya getirdikleri izahlar daha makul görünmektedir. Yâni bize göre de, yeryüzünün ve göklerin yaratılışından bahsedilirken farklı âyetlerde geçen(sonra) ثم ve بعد ذلك(bundan sonra) gibi ifâdeler bir öncelik veya sonralığı ifâde etmek için değil, her bir yaratmayı ifâde etmek için kullanılan izah

⁴⁰⁰ Mevdûdî ,a.g.e., V, s.232.

⁴⁰¹ Mevdûdî, a.g.e., V, s.231-232.

⁴⁰² Sâid Havva, a.g.e., I, 120.

amaçlı tâbirlerdir ki biz bu konuya daha önce Arapça dil kuralları çerçevesinde açıklık getirmiş ve âyetlerden örnekler vermiştik.⁴⁰³ Bilindiği gibi günümüzde Kur’ân’daki ifâdesiyle yeryüzünün ve göklerin ne kadar bir zaman dilimi içerisinde yaratıldığını, hususiyetle yerin ne zaman yaratıldığına dâir bir takım bilimsel teoriler ortaya atılmıştır. Biz yeryüzü mü daha önce yoksa gökler mi daha önce yaratılmıştır? mevzusunu uzun uzun tartışmak yerine, bu konuda, en azından, bilimsel gelişmeler ışığında yapılan yorumlardan yola çıkarak daha objektif bir tavır ortaya koymaya çalışacağız.

C) MODERN BİLİM İŞİĞİNDA YARATILIŞ DEVRELERİ

Kur’ân-ı Kerim’in yaklaşık 750 kadar âyeti mü’minleri, okumaya, akıllarını kullanmaya, düşünmeye, yeri göğü gözlemeye ve bu gözlemlerden sonuçlar çıkartıp bunlardan öğüt ve ibret almaya davet etmektedir. Mü’minler ancak gözleriyle görebildikleri kadar sınırı olan âleme bakıp ibret almaya çalışırken, diğer yandan da Dünyâ’nın her bir yanında bulunan, farklı din ve inançlara sahip bilim adamları da yıldızları ve gezegenleriyle evren denen mucizenin sırlarını çözmek için yüksek teknolojiye dayanan bilimsel araştırmalar yapmaktadırlar. İşte bu araştırmalar neticesinde, Dünyâ’nın, yıldızların, gezegenlerin yaratılışına dâir bir takım bilimsel teoriler ortaya atmışlardır. Biz, daha önce bu bilimsel teorilerden kısaca bahsetmiştik. Bu kısımda ise bu bilimsel teorilerin yeryüzünün ve göklerin yaratılış devrelerine herhangi bir açıklama getirip getirmediklerini; eğer bir açıklama getirmişlerse, bu teorilerden hangisinin daha akla yatkın ve bilim çevrelerince kabul gören bir teori olduğunu ortaya koyacağız.

Bizim göklerin ve yerin yaratılış devreleri olarak incelemeye çalıştığımız konu, bilim çevrelerinde “evrenin yaşı” sorunu olarak ele alınmıştır. Bugüne kadar ortaya atılan evrenin yaratılışına dâir olan teoriler, evrenin yaşı hususuna ayrıntılı bir açıklama getirmemişler veya evrenin yaratılışını izah ederken evrenin yaratılış zamanına dâir çok kısa ve yüzeysel açıklamalar yapmışlardır ki biz göklerin ve yerin

⁴⁰³ Konuyla ilgili ayrıca bkz; Said Havva, a.g.e., I, 101.

yaratılışını modern ilmî veriler ışığında ele alırken bu hususlara değinmiştik. Bu çerçevede Batlamyus'un esir teorisinden Durgun durum modeline kadar olan teorilerden bahsetmiş ve konuyla ilgili âyetleri tefsir eden müfessirlerin görüşlerini verirken de müfessirlerin bu teoriler çerçevesindeki görüş ve kanaatlerini belirtmiştik.

Yıldızları, gezegenleri, nebula(bulutumsu)larıyla evrenin geçmişi hakkında matematiksel açıklamalar da dahil olmak üzere, geniş ve teferruatlıca açıklama yapan ve bilim çevrelerince de günümüzde en çok kabul gören bir teori vardır ki bu teori büyük patlama diye bilinen “big bang” teorisidir. Aşağıdaki kısımda, evrenin, hususiyetle Dünya'nın yaşı hakkında bize ayrıntılı bilgiler veren bu teorisinin izahlarına yer vereceğiz. Yaratılış devrelerine bu teori ışığında bir açıklama getirmeye çalışacağız. Bunu yaparken Kur'ân'daki “altı gün” kavramına en iyi açıklamanın bu teori çerçevesinde yapıldığını veya yapılacağını iddia etmiyoruz. Amacımız Kur'ân'da göklerin ve yerin altı günde yaratılmasının ne anlama gelebileceği hakkında az da olsa kafa yoran araştırmacılara daha tutarlı bir bakış açısı kazandırabilmektir.

1. Big Bang Teorisi Işığında Yaratılış Devreleri

Big bang yâni büyük patlama teorisi ışığında yaratılış devrelerini incelenmeye başlamadan önce, bu teori hakkında kısaca bir ön bilgi vermeye çalışacağız.

Evren, yaklaşık 15 milyar yıl önce gerçekleşen şiddetli bir patlamayla başladı. Klasik Yunan ve Roma, eski Çin ve Hint efsanelerinin yerini alan modern hipotez budur.⁴⁰⁴ En çok bilinen adıyla büyük patlama teorisi yâni big bang'den önce madde diye bir şey yoktur. Maddenin, enerjinin, hatta zamanın dahi bulunmadığı, tamamen metafizik olarak tanımlanabilecek bir yokluk ortamında; madde, enerji ve zaman bir anda yaratılmıştır.⁴⁰⁵ Büyük patlama tek bir noktada olmamıştır. Belki, boşlukta daha sonra gelişecek çok küçük bir hacimde, ama evrenin her yerinde olmuştur. Bu

⁴⁰⁴ Tuna, Taşkın, a.g.e.s.123.

⁴⁰⁵ Başaran, Ahmet, a.g.e.s.9

görmekli patlama, evrenin alanını, zamanını ve maddesini ortaya çıkarmıştır. İlk anlarda sıcaklığı milyonlarca derece, yoğunluğu ise en üst düzeyde olan evren, bir saniyeden çok daha kısa bir zaman sonra soğumaya başlamıştı. Foton adı verilen ışık parçacıkları ortaya çıkarak her yere yayıldılar. Önce kuark ve nötrinö gibi maddenin en temel parçacıkları belirmiş, sonra atomları oluşturmak üzere elektronlarla birleşen ilk çekirdekler doğmuştu. Soğuyan ateş topu, atom parçacıklarından oluşan bir çorba gibiydi. Nitekim bilim adamları evrenin bu ilk durumunu “kozmetik çorba” olarak nitelmişlerdir. Ayrıca bu yapı, bugün gözlenebilen evren kadar da madde içeriyordu. Bu çorba, hidrojen ve helyum gazlarını ortaya çıkardı. İlk patlamanın ardından evren genişlemişti ve sürekli genişlemeye devam etmekteydi.⁴⁰⁶ Evren öyle yoğundur ki, ışık ışınları bu yoğunluğun içinde yayılamıyorlardı; bu nedenle çok karanlıktı. Gaz atomları yavaş yavaş dev kümelenmelere dönüştü, daha sonra yeniden ısınan bu kümelenmeler ilk galaksileri oluşturdu. Birkaç bin yıl sonra evrenin sıcaklığı birkaç bin dereceye düştü ve sis dağıldı. Işık serbestçe dağılma olanağı buldu ve evren bu günkü saydam görünümünü aldı. Yaklaşık 10 milyar yıl sonra, ileride samanyolu olarak adlandırılacak bir galakside güneş sistemimizi oluşturan ve biri de Dünya olan diğer gezegenler ortaya çıktı. Evrenin fiziksel koşullarındaki sürekli değişim, aynı zamanda çok daha karmaşık yapıların ardında oluşmasını sağladı. Atomlar birbirine yapışarak molekülleri, ardından gaz bulutlarını, yıldızları ve galaksileri meydana getirdi.⁴⁰⁷ Yâni evriminin başında her yeri aynı yoğunluğa sahip ve homojen olan evren, böylece homojen olmayan bir yapıya doğru evrilmeye başlamıştı. Dünya da bu şekilde ortaya çıkan birbirinden çok farklı ve sayısız gök cisiminden biriydi.⁴⁰⁸

Big bang teorisini destekleyen en önemli delil kozmik fon radyasyonudur. Buna göre bu büyük patlamadan sonra büyük bir radyasyon açığa çıkmıştır. Bu radyasyon halâ uzayı doldurmaktadır. Bu radyasyonun fotonları yâni radyasyon parçacıkları aradan geçen uzun çağların izlerini yüzlerinde taşımaktaydılar. Yâni big bangin ne kadar bir süre önce gerçekleştiğini dolayısıyla evrenin yaşını bu izlere dayanarak tesbit edebiliyoruz. Bunları, uzayda, çağlar öncesinden kalma birer fosil

⁴⁰⁶ Tuna, Taşkın, a.g.e.s.126.

⁴⁰⁷ Şimşek, Ümit, a.g.e.s.25-26.

⁴⁰⁸ Özükon, Bülent, a.g.e.s.22.

olarak değerlendirebiliriz. Ancak biz, bu fotonları “-5000” derecelik halleriyle değil -270 dereceye tekâbul eden hâliyle kozmik fon radyasyonu olarak algılıyoruz. Bu fon radyasyonları çok ince teleskobik incelemeler sonucunda keşfedilmiştir.⁴⁰⁹

Big bang teorisinin fon radyasyonu kadar önemli bir delili de bugün uzayda müşâhede edilen hidrojen helyum nisbetidir. Teoriye göre, kâinatın başlangıcında maddenin yüzde 22-28 oranında helyum ve geri kalan kısım da hidrojen olmak üzere iki element atomlarına taksim edilmiş olması gerekir. Bugün yıldız ve galaksiler üzerinde yapılan gözlemler de aynı hesâbı doğrulamaktadır. Yaşlı yıldızların bile yüzde 25 helyum ihtiva ettiği günümüz bilim çevrelerince bilinmektedir.⁴¹⁰

Big bang teorisi dini çevrelerce de kabul görmüştür. Zira bu teori kâinatın bir başlangıcı olduğunu dolayısıyla yaratıldığını destekler mâhiyettedir. Çünkü big bang teorisi ortaya atılana kadar, daha çok, evrenin başlangıcının olmadığı, bununla birlikte de hiçbir değişikliğe uğramadığı kabul ediliyordu. Buna göre, 20.yy’ın ilk yarısında big bang modeli benimsenmeden önce, evrenin sonsuz olduğu düşünülüyor, dolayısıyla da evrenin kökenine ilişkin sorular bilimsel temellere dayanmıyordu. Ama gerek Einstein’in genel görecelilik kuramı, gerekse galaksilerin birbirinden uzaklaştığını ortaya koyan Amerikalı astronom Edwin Hubble’ın gözlemleri bu değişmez ve durağan evren düşüncesini bir anda çürütmeye yetmiştir..⁴¹¹ Hubble’ın gözlemlerine göre galaksiler birbirinden uzaklaşmakta, dolayısıyla evren genişlemekteydi. Bu durum daha önceden evrenin tek bir noktada toplanmış olduğunu gösterir. Bilim adamları ise gözle gördüğümüz yıldızların, gezegenlerin tek bir noktada toplandığı bu maddeye ateş topu adını veriyorlardı. Bu bilimsel gelişmeyle birlikte daha önceleri bâzı bilim çevrelerinde rastlanılan kâinatın ezeli ve ebedi olduğu görüşü büyük ölçüde sarsıntıya uğramıştır. Aksi ispatlanamadığı için bu teori hâla geçerliliğini korumaktadır.

Aşağıda, bu teori çerçevesinde, Kur’ân’daki ifâdesiyle “göklerin ve yerin 6 günde yaratılışı”nı tek tek inceleyeceğiz. Unutulmamalıdır ki buradaki “günler”

⁴⁰⁹ Şimşek, Ümit, a.g.e.s.34.

⁴¹⁰ Özükon, Bülent, a.g.e.s.22

⁴¹¹ Özükon, Bülent, a.g.e.s.24.

bilim adamlarının evrenin yaşına dâir verdikleri zaman dilimlerine uyarlanmış olan günlerdir. Yoksa bu günlerin tamamıyla Kur'ân'daki altı günü ifâde ettiğini iddia etmiyoruz. Ancak bilim adamlarının evrenin yaratılış safhalarına dâir verdikleri zaman dilimleri “6 ana safhada” incelenebilir ki biz de bunu Kur'ân'daki ifâdesiyle “gün” kavramıyla ifâde etmeyi uygun bulduk. Buna göre her bir yaratılış devresi bir güne tekâbül etmektedir. Biz daha önce gün kavramının nasıl anlaşılması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde izah etmiştik.

a. Dört Temel Kuvvetin Birbirinden Ayrılması (1. Gün)

Daha önce de belirttiğimiz gibi evren, büyük patlamadan önce tek bir nokta(madde) hâlindeydi. Buna göre, bu ilk başlangıç noktasının yaratıldığı an bellidir. Big bang'ten sonraki ilk 10^{-43} saniye evrenin yaratıldığı andır.⁴¹² 10^{-43} demek 1 sayısını, 1 sayısının yanına 43 tane sıfır koyduktan sonra elde edilen sayıya bölmek demektir. Bu değer, bir saniyenin milyonda birinin, milyonda birinin, milyonda birinin, milyonda birinin, milyonda birinin, milyonda birinin, milyonda birinin onda biridir. Bu zaman aralığına “Plank” zaman aralığı denir. Bu zaman aralığı kâinatta tesbit edilmiş en küçük zaman birimidir. Bu zaman aralığından önce hiçbir şey yoktu. Bu ise her şeyin yoktan var olduğu anlamına gelir. Bu en küçük zaman aralığından önce de herhangi bir zamandan bahsedilemez. Yâni zaman, büyük patlama olayıyla ortaya çıkmıştır. Evrenin büyük patlamayla ortaya çıkabilmesi için ise ilk başta tek bir birleşik halde olan kuvvetin 4 temel kuvvete ayrılması gerekir.⁴¹³ Bu 4 kuvvet sırasıyla şunlardır:

1) Çekim Kuvveti: Bu kuvvet atomdan galaksilere tüm evrende etkilidir. Evreni kendi içinde dağılmadan tutan büyük bir kuvvettir. Bu kuvvetin diğer kuvvetlerden ayrılmasıyla büyük patlama gerçekleşmiştir.

2) Elektromanyetik Kuvvet: Atomları ve molekülleri birbirine bağlı tutan ve maddenin dağılmasını engelleyen kuvvettir.

⁴¹² Tuna, Taşkın, a.g.e.s.185.

⁴¹³ Tanju, Hâluk Cemil, Uzay Çağında Evren ve Biz, Bayrak Yay, İstanbul, 1993, s.17-18.

3) Güçlü Çekirdek (Nükleer) Kuvvet: Atomik çok küçük boyutlarda geçerli olup çekirdek parçacıkları birbirine bağlar. Böylece atomdaki çekirdek dağılmadan yerinde durur. Bu kuvvet atomları meydana getiren “proton ve nötron”ları oluşturan kuark denen atomaltı parçacıkları birbirine bağlar.

4) Zayıf Çekirdek (Nükleer) Kuvvet: Bu kuvvet de atom çekirdeği boyutlarında kendini gösterir. Böylece atom kendi içinde dengeli bir yapı gösterir.⁴¹⁴

10^{-43} saniyede bu kuvvetlerden kütle çekim kuvvetinin diğer kuvvetlerden bağımsız hâle gelmesiyle büyük patlama meydana gelmiştir. Diğer üç kuvvet ise, birbirinden daha sonra ayrılmak üzere bir arada duruyordu. Evrenin ilk ortaya çıktığı 10^{-43} . saniyede sıcaklık 10^{32} santigrat derecedir. Bu rakam 10 sayısının yanına 32 sıfır yazmakla elde edilir. Bu saniyede gözle görünür evrenin çapı 10^{-55} santimdir. 10^{-35} . saniyede birden bire bir şişme meydana gelir ve sıcaklık birden bire düşer. Bu 4 temel kuvvetten güçlü çekirdek kuvvet de ayrılır ve bağımsız hâle gelir. 10^{-32} . saniyede şişme yeniden başlar ancak geriye kalan elektrozayıf kuvvet(zayıf nükleer kuvvet ile elektromanyetik kuvvet birleşimi) henüz parçalanmamıştır. Bu zaman aralığında atomaltı parçacıklar olan kuarklar ve leptonlar⁴¹⁵ ortaya çıkar. Evrenin çapı ise 10 santimdir. 10^{-20} . saniyede bir ortaya çıkıp bir kaybolan kuark ve antikuarklar kargaşası vardır. 10^{-12} . saniyede elektrozayıf kuvvetin parçaları olan w ve z’ler artık ortada dolaşır. Ancak zayıf ve elektromanyetik kuvvetler(Elektrozayıf kuvvet) hâla bitişik halde parçalanmamıştır. 10^{-8} . saniyede bu parçalanmamış olan yapı da parçalanır ve elektromanyetik kuvvetle zayıf çekirdek kuvvet de birbirinden ayrılır.⁴¹⁶ Bütün bu hadiseler sonrası - ki bu da altı safhadır- kuvvetler ayrılığı ortaya çıkmış 4 temel kuvvet birbirinden bağımsız hâle gelmiştir. Fakat bu zaman diliminde zaman ve mekan henüz somut bir halde değildir. Çünkü atomlar ortaya çıkmadan zaman ve uzay belirlenemez. Yukarıda zikrettiğimiz kuvvetler belli bir ince ayara göre dizayn edilmiştir. Meselâ güçlü nükleer kuvvet biraz daha güçlü olsaydı evrenin

⁴¹⁴ Tuna, Taşkın, a.g.e.s.170-171

⁴¹⁵ Kuark ve Leptonlar; atomu oluşturan proton ve nötronları meydana getiren daha küçük parçacıklardır. Bunlara “atomaltı parçacıklar” da denir.

⁴¹⁶ Weinberg, Stephan, İlk Üç Dakika, (Terc: Zekeriyya Aydın- Zeki Arslan), Özyurt Yay., Ankara, 1995, s.3-9.

ilk zamanlarındaki yüksek sıcaklıklar bütün protonları ağır çekirdeklerde birleştirir. Dolayısıyla evrende hidrojen olmazdı. Bu durumda su da olmazdı! Birinci günde neden atomların ortaya çıkmadığı sorusuna bilim adamları şöyle cevap veririr: Saniyenin yüzde biri kadar bir zaman sonra 10^{12} santigrat derece kadardır. Bu öyle bir sıcaklık ki... maddenin hiçbir bileşenin; moleküllerin, atomların hatta çekirdeklerin bir arada kalmasına imkan yoktur. Kısaca atomlar ortaya henüz çıkmamıştır.⁴¹⁷

b. Atom Maddenin Ortaya Çıkışı(2. Gün)

Yaratılışın bu gününde atom madde ortaya çıkmış, ışık parıldamıştır. Bu durumu şöyle izah edebiliriz: Bu dönemde atomaltı parçacıklar olan kuarklar birleşip proton ve nötronları; elektronlar ve pozitronlar birleşip fotonları oluşturmuşlardır. Evren artık proton ve nötronların karmaşık çekirdekler oluşturmaya başlamaları için yeteri kadar serindir. Bu safhada iki proton ve nötrondan oluşan helyum çekirdeği oluşur. Evrenin boyutu ise güneş sistemimiz kadardır. Belli bir zaman sonra çekirdeklerle(proton ve nötronlarla) elektronların birleşmesi ile atomlar oluşur.. Sonuçta hafif element olarak bilinen hidrojen, helyum ve lityum atomları ortaya çıkar. Bu safhada evren şeffaf yâni ışığın parıldıyacağı bir hal almıştır.⁴¹⁸ Gaz ise daha sonra yıldızları oluşturacak galaksi büyüklüğündeki bulutlar hâlinde yoğunlaşmıştır. Artık evren madden var olmuştur. Bu günün sonunda madde ve radyasyon birbirinden ayrılmıştır.⁴¹⁹

c. Galaksi Ve Gökadaların Oluşumu (3. Gün)

Bu günde ağır atomlar, moleküller ve yıldızlar oluşmuştur. Bu safhada yer, güneş ve gezegenlerin hep bir yerde büyük bir bulutsu (disk biçiminde bir bulutsu) kütle hâlinde karışık bulunduğuy bir durumdur. Galaksiler oluşmadan önce gaz ve toz yığınları hâlinedirler.⁴²⁰ Bu gaz ve tozlar kütle çekim kuvvetinin etkisiyle topaklar hâlinedirler. Sonuçta galaksileri oluşturan yıldızlar oluşur. Ortaya çıkan

⁴¹⁷ Musaoğlu, Ahmet, Yaratılışın Altı Günü, Vural Yay., İstanbul, 2002, s.24.

⁴¹⁸ Bilim Ve Teknik Dergisi, Aylık Popüler Dergi, Tübitak Yay., Haziran, 2000, Ankara, XXXIII, 28.

⁴¹⁹ Korkmaz, Hüseyin, a.g.e.s.80-90.

⁴²⁰ Filkin, David, a.g.e.s.110.

galaksilerin oluşumunun evrenin ortaya çıkmasından bir milyarı aşkın yıl sonra oluştuğu ifade edilir. Evrenin tümünü galaksiler oluşturur. Galaksiler yıldızlar, gaz ve toz bulutlarından oluşmuş devâsa kütlelerdir.⁴²¹ Bizim dünyamızın da içinde bulunduğu Samanyolu Galaksisi yüzlerce milyon galaksi arasında sadece bir tanesidir. İşte Samanyolu da bu 3. günün sonunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu safhada hidrojen atomu bir başka hidrojen ve oksijenle karşılaşır ve bunlarla birleşerek su molekülünü oluştururlar. Kısaca dünya ortaya çıkmadan önce su ortaya çıkmıştır.⁴²² Bu teoriye göre buraya kadar anlattıklarımız göklerin ve yerin daha önce bahsettiğimiz “ratk” halinde yâni birbirine bitişik olduğu safhadır.

d. Güneş Sisteminin Oluşumu(4. Gün)

Bu günde Güneş sistemi ortaya çıkar. Gökler ve yer birbirinden ayrılır. Ancak bu izah bu teoriye göredir. Dolayısıyla Dünya oluşmaya başlar. Güneş sistemimiz gaz ve tozlardan müteşekkil büyük bir bulutun, kendi çekimsel etkisiyle çökmesi sonucu oluşmuştur. Buna göre yıldızlar arası boşlukta bulunan gaz ve toz bulutlarının, 4,6 milyar yıl önce güneşi ve dünyayı oluşturduğu ifade edilir.⁴²³ Buna göre güneş sistemi ve dünya teşekkül ettikten; güneş, dünya ve uydusu ay ile gezegenlerin birbirine uygun bir konuma yerleştirilmesinden ve bu yerleştirilme işleminin sonucu olarak “gün” mefhumu ortaya çıktıktan sonra Arzın yâni dünyanın döşenilmesine başlanmıştır. Yüce Allah güneş sistemindeki yıldızları belirli bir konuma yerleştirdikten sonra güneşi canlıların menfaatine kılmış; seneleri, mevsimleri, ayları, gün ve geceyi ortaya çıkarmıştır.

“Güneşi bir ışık ayı da bir nur yaptı, miktarlar ve ölçüler buyurdu ki senelerin sayısını bilirsiniz.”⁴²⁴

⁴²¹ Özükon, Bülent, a.g.e.s.32-35.

⁴²² Musaoğlu, Ahmet, a.g.e.s.41-45.

⁴²³ Demirsoy, Ali, Evrenin Çocukları, Meteksan Yay., Ankara, 1991, s.117-119

⁴²⁴ 10/Yunus, 5.Konuyla ilgili diğer âyetler için bkz; 79/ Nâziat, 28-30; 6/En’âm, 96; 9/Tevbe, 36; 14/İbrahim, 33; 21/Enbiyâ, 33; 6/En’âm, 97.

e. İlk Zamanlar (5. Gün)

Beşinci gün dünyanın 4,6 milyar yıl önce ortaya çıkmasından yaklaşık 600 milyon yıl öncesine; yâni canlılığın bir patlayış(Çeşitlilik) gösterdiği paleozonijik zamanın başına kadar süren prekambriyen zaman dilimidir. Bilindiği gibi Dünya tarihi incelenirken prekambriyen zaman ve Paleozonijik zaman şeklinde iki bölümde incelenir. Dünya tarihinin ilk 4 milyar yıllık dönemi canlı çeşitliliğinin mayasını tutturabilmenin varoluşuyla geçen belirsiz canlılar zamanıdır. Son 600 milyon yıllık tarih ise bitki ve hayvanların kalıntıları olan fosillere bakılarak bilinen Belirli canlılar zamanıdır. Burada kolaylık olsun diye bu ilk 4 milyar yıllık zaman dilimine ilk zamanlar deriz. Bu ise yaratılışın 5. günüdür. Yaratılışın altıncı günü ise yerbilimsel zamanlardır. Yaratılışın 5. gününü temsil eden bu ilk zamanların 4,6 milyar yıl ile 1,8 milyar yıl arasını kapsayan devreye “arkeozoyik devre” adı verilir. Bu devrede dünya bir mağma denizi hâlinededir. Yaratılmış ama Kur’ân’daki ifâdesiyle döşenmemiştir. Bu devrede yerkabuğu oluşmuştur fakat oldukça kızgındır. Üzerine uzun bir süre yağın yağmurlar sayesinde yerkabuğu setleşir ve yerkabuğunda ilk su birikintileri (nehirler, ırmaklar, göller v.b.) oluşmaya başlar. Bu dönemde canlılık ortaya çıkmamıştır. Ayrıca yeryüzü bugünkü anlamdaki bir atmosfere de sahip değildir. Bu dönemde yeryüzü üzerinde bir battaniye vazifesi gören bir karbondioksit atmosferine sahiptir.⁴²⁵ Böylece dünya donmaktan korunmuştur. Beşinci günün ikinci safhası; yâni 1,8 milyar yıl ile 600 milyon yıllık devre arasına “proterozoyik devre” adı verilir. Bu dönemde ince yapılı yer kabuğu zaman içerisinde kabuk dengesinin bozulması sonucu parçalanmış; bu parçalanma sonucu oluşan parçaların kabuğun altında bulunan astenosfer tabakası içerisindeki konvensiyon akımının etkisiyle birbirlerine doğru hareket etmelerinin sonucu olarak yeryüzünün ilk dağları ortaya çıkmıştır. İlk su bitkileri de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu su bitkileri yeryüzünde görülen ilk canlılardır.⁴²⁶ Aşağıdaki âyetler bu gerçeğe işâret eder gibidir

“Bundan sonra(yer ve gök yaratıldıktan sonra) arzı döşedi. O arz’dan suyunu ve otlasını çıkardı; Dağları da yerleştirdi.”⁴²⁷

⁴²⁵ Bilim Ve Teknik Dergisi, Aylık Popüler Dergi, Tübitak Yay., Ekim, 1990, Ankara, XXIII, 22.

⁴²⁶ Musaoğlu, Ahmet, a.g.e.s.82-176

⁴²⁷ 79/Nâziât, 30-32.

f. Yerbilimsel Zamanlar (6. Gün)

Altıncı gün canlılığın patlayış gösterdiği, yaklaşık 600 milyon yıl arası ile; insanoğlunun yeryüzüne ayak bastığı tarih olan yaklaşık M.Ö. 10.000 yılı arasında kalan zaman aralığını kapsar. Bu gün, yerbilimsel zamanlar diye isimlendirilir. Bu zamana ait bir çok hayvan fosiline rastlandığından bu zamana “görünen hayvanlar” zamanı da denir. Bu zaman da 4 temel devreye ayrılır. Bu devrelerin birincisi olan “paleozoyik zaman” 600ile 225 milyon yıl arasını kapsar. Bu devrede bildiğimiz oksijen atmosferi ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde bir çok bitki ve hayvan türü ortaya çıkmıştır. Bir nevi yaşam çeşitliliği patlaması yaşanmıştır. Aşağıdaki âyet ise bu duruma işâret eder gibidir:

“Gökleri ve yeri yaratması ve her ikisinde de canlıları yayıp çoğaltması, varlığının delillerindedir. O, dilediği zaman onları toplamaya da kadirdir.”⁴²⁸

Bu dönemde kıtalar tek bir ana kütle hâlindeyken parçalanmış ve bugünkü hallerini almışlardır. Bu durum sonunda toplu bir yokolma hadisesi yaşanmıştır. Bu toplu yok olma hadisesinde aynı zaman ve mekan içerisinde yaşayan bir çok bitki ve hayvan türü yokolmuştur. Bazı bilim adamları bu toplu yokoluşlara göktaşlarının sebep olduğunu belirtmişlerdir.⁴²⁹ Ancak bu toplu yokluşlardan sonra yine canlılar yeryüzünde boy göstermiştir. Bir nevi toplu varoluş yâni yaratılış yeniden başlamıştır. Çünkü bu ani yokoluş ve varoluşlar yaratılışa işâret eder mâhiyyettedir. Yaratılışın altıncı gününün ikinci safhası “mezeozoyik zaman”ı teşkil eder. Bu zaman da 225 milyon yıl ile 65 miklyon yıl arasını kapsar. Bu devrede kıtalar bugünkü halini almış; dinazorlar gibi dev sürüngenler ortaya çıkmıştır. Ancak bu sürüngenler de toplu bir yokoluşa mâruz kalmışlardır. Buna göre dinazorlarla birlikte hayvan türlerinin % 60’ı yokolmuştur. Bu günün diğer devresi ise “jenozoyik zaman” dır. Bu zaman dilimi 65 ile 3 milyon yıl arasını kapsar. Bu zaman diliminde dünya hemen hemen bugünkü görünümünü almıştır. Son dönem olan “kuaterner zaman” ise son 3 milyon yıl ile M.Ö. 10.000 yılı arasını kapsar. Bu zaman diliminde “buzul çağları”

⁴²⁸ 42/Şûra, 29.

⁴²⁹ National Geographic, Eylül, 2001, s.70.

denen çağlar yaşanmış, Dünya'nın önemli bir bölümü buzlarla kaplanmışır.⁴³⁰ Bu dönemde de yine önceki dönemlerde olduğu gibi farklı bitki ve hayvan çeşitliliği görülmüştür. Fakat bu devre sonunda da toplu bir yokoluma hadisesi yaşanılmıştır. Buzul çağlarının bitiminde bugünkü hayvanların çoğu yaratılmış, yâni yeniden bir varoluş dönemi başlamıştır. Buzul döneminin bitiminde ise, bilim adamlarının tespitlerine göre, bugünkü Ortadoğu'da çekirdek bir ortam oluşmuş, insanoğlu ortaya çıkmış, dolayısıyla bugünkü uygarlığın temelleri atılmıştır.⁴³¹ Bu ise yaratılışın altıncı gününün sonunu temsil eder.

Elimizdeki en son veriler ışığında, göklerin ve yerin yaratılış süreci hakkında yaptığımız bu tasnifin doğruluğunu elbette zaman gösterecektir. Ancak hiçbir bilimsel gelişme, Kur'ân'ın haber verdiği göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı gerçeğini değiştirmeyecektir. Bizim büyük patlama teorisi ışığında verdiğimiz bu zaman süreçlerinin, teknolojinin daha da ilerlemesiyle daha sonraki çağlarda farklı izahları yapılabilir. Hatta bu zaman tasniflerinin doğru olmadığı dâhi ispat edilebilir. Ancak bütün bunlar, Kur'ân'ın haber verdiği göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı gerçeğini değiştirmez. Zira gerek müfessirlerin izahları, gerekse akıl şu hususta bize rehberlik etmektedir ki; Kur'ân'da belirtilen altı gün bildiğimiz güne değil de “devir, dönem, süreç, aşama, merhale safha...” gibi mânalara işâret eder. Gerçek mânada ise bu devirlerin ne anlam ifâde ettiğini Allah bilir. Bizim yapabildiğimiz, ancak bu günlerin neler olduğuna dair yorum yapmak, işin hakikatini Allah'a havale etmektir. Belki de önümüzdeki yıllarda göklerin ve yerin neden yedi veya sekiz değil de altı devirde yaratıldığı hususu matematiksel bir kesinlikle, kimsenin itirazının olamayacağı bir şekilde izah ve ispat edilecektir. Bizim, bugünkü evrenin yaşına dâir bilimsel veriler ışığında yapabildiğimiz bu kadardır. Bizim istediğimiz ise; Kur'ân'daki altı gün kavramına bizim yaklaşım tarzımızın aynısı olmasa bile, âyetlerdeki ifâdelere daha akılcı bir şekilde yaklaşıp konunun ele alınmasıdır. En azından bu günlerin, bildiğimiz haftanın günleriyle izah edilmeye kalkışılmamasıdır.

⁴³⁰ Bilim Ve Teknik Dergisi, Aylık Popüler Dergi, Tübitak Yay., Ankara, Nisan, 1978, XII, 37.

⁴³¹ Musaoğlu, Ahmet, a.g.e.s.179-250.Ayrıca bkz; Richet, Pascal, Dünyanın Yaşı, (Çev.ERCÜMENT AKOL), Güncel Yay., İstanbul, 2003, s.202-204.

Araştırmamızın II. Bölümü ve de aynı zamanda son bölümüne son vermeden önce konuyla ilgili iki husus hakkındaki son kanaatlerimizi de belirtmek istiyoruz. Bu hususlar “göklerin iki, yeryüzünün dört günde yaratılması” ile; “göklerin ve yerin yaratılış sıralamaları” meseleleridir. Bilindiği gibi müfessirler, bu iki mesele hakkında uzun münakaşalara girişmişler, farklı kanaatler ortaya koymuşlardır. Bu kanaatlerin neler olduğunu konuyla ilgili bölümlerde yeterince inceledik ve konuyla ilgili kendi yorumlarımızı da kısaca belirttik. Gerek Kur’ân’ın konuyla ilgili âyetlerinden gerekse müfessirlerin verdiği bilgilerden elde ettiğimiz kanaate göre gökler iki günde yaratılmıştır. Fakat bu iki güne yeryüzünün yaratılışı da dâhildir. Bu konuya teferruatlıca değinen tek âyet Fussilet suresindeki âyetlerdir. Yüce Allah âyetlerde şöyle buyurur

“... Sonra duman hâlinde olan göğe yöneldi, ona ve arza, “İkiniz de, isteyerek veya istemeyerek emrime gelin “ buyurdu. Onlar da, “isteyerek geldik” dediler. Böylece onları yedi gök hâlinde iki günde meydana getirdi. Her gökte, ona âit emri vahyetti. En yakın göğü de kandillerle donattık, âfetlerden koruduk. İşte bütün bunlar, aziz ve alim olan Allah’ın takdiridir.”⁴³²

Bu âyetlerin bir öncesinde yeryüzünün iki günde yaratıldığı bildirilir. Ardından yeryüzünde bereketlerin yayılmasından, dağların yerleştirilmesinden, rızıkların takdir edilmesinden bahsedilir ki bunların da toplam dört günde gerçekleştiği bildirilmiştir. Müfessirlerin çoğu yeryüzünün yaratıldığı ilk iki günü yukarıda zikrettiğimiz dört güne dâhil etmişlerdir. Bizim kanaatimize göre bu görüş, zorlama bir te’vil gibi görünmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz âyetlere dönecek olursak; bu âyetlerde görüldüğü gibi Yüce Allah duman halinde göğe yöneldiğini belirtmiştir.⁴³³ Daha önce de göğün(daha önce zikredilen istisnâları dışında) göklerle aynı mânada olduğunu, tüm yıldız ve galaksi sistemlerini ihtiva ettiğini söylemiştik. Yüce Allah daha sonra göğe ve yere varlık âlemine gelmelerini söylemiş, onları da 7 gök hâlinde düzenlemiştir.

I. Bölümün sonunda, yerin diğer gezegenler gibi göklerin bir parçası olduğunu söylemiştik. Âyetin devamında Yüce Allah, gökleri 7 gök hâlinde

⁴³² 41/Fussilet, 10-12.

⁴³³ Duman hâlindeki gök hakkında ayrıntılı bilgi için “Ratık Safhası” adlı başlığa bkz.

düzenlediğini belirtiyor⁴³⁴. İşte buradaki 7 gökten kasıt yerin de içine dâhil olduğu “semâ” veya diğer bir ifâdeyle “semâvat”tır. Böylece Yüce Allah bugünkü bilimsel gözlemlerle anlayabildiğimiz ve adına genelde evren veya kâinat dediğimiz yıldızları, gezegenleri, yıldız ve gezegenler arası maddeler olan gaz ve toz bulutlarını, göktaşlarını ve tespit edilebilen en büyük sistem olan galaksileri toplam iki günde yaratmış olur. Buna göre ilk âyetlerde yer alan ve yeryüzünün iki günde yaratıldığını bildiren ifâdeyi, göklerin ve yerin varlık âlemine getirilip bunların iki günde yedi gök olarak düzenlenmesini bildiren âyete dâhil etmek gerekir. Yâni Yüce Allah yeryüzünün iki günde yaratıldığını belirtirken, buradaki iki gün göklerin 7 gök olarak düzenlendiği iki günle aynıdır. Diğer 4 günde ise yeryüzünde bereketler kılındığı, dağların yerleştirildiği, rızıkların takdir edildiği belirtilmektedir. Ancak bizim daha önce 7 kat semavat ve arz konusunda açıkladığımız “diğer gezegenlerde” ne gibi düzelemelerin yapıldığı; oralarda bereketlerin kılınıp kılınmadığı, dağların yerleştirilip yerleştirilmediği veya rızıkların takdir edilip edilmediği hususları belirtilmemiştir. Belki de bunun sebebi dünya benzeri diğer gezegenlerin bazılarında bu hususların bulunup, bazılarında bulunmamasından kaynaklanabilir.

İkinci mesele olan göklerin ve yerin yaratılış sıralaması hususuna değinecek olursak; konuyla ilgili âyetlerin genelinden elde edindiğimiz kanaate göre ne yer gökten önce ne de gök yerden önce yaratıldı gibi bir sıralama yapılamaz. Nitekim daha önce görüşlerini verdiğimiz bâzı müfessirler de bu kanaattedirler. Ayetlerde yer alan *ثم بعد ذلك* gibi ibârelere gelince; bu kelimeler daha önce de ifâde ettiğimiz gibi herhangi bir önceliği veya sonralığı ifâde etmek için değil, yaratılış olayını açıklama sadedinde getirilmiş açıklayıcı ifâdelerdir. Yâni Arapça’da bu kelimeler herhangi bir öncelik veya sonralığı ifâde etmek için değil konu anlatılırken arada bir kullanılan kelimelerdir. Bunun örneklerini “göklerin ve yerin yaratılış sıralaması” başlığı altında verdiğimizden burada ayrıca ayrıntıya girmeyeceğiz. Bu bölüm ile ilgili genel değerlendirmemiz bu kadardır.

⁴³⁴ Konuyla ilgili olarak “Tesviye Safhası” adlı başlığa bkz.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerim'de yeryüzünün ve göklerin yaratılışına dâir âyetler önemli bir yer tutmaktadır. Yüce Allah bir çok âyet-i celilesinde muhataplarından, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşüncelerini ve ibret almalarını istemiştir. Zira göklerin ve yerin yoktan varedilmesi, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden en önemli âyetlerdendir.

Kur'ân-ı Kerim'in değişik âyetlerinde “yedi kat gök”ten bahsedilmektedir. Bizim ağırlıklı olarak edindiğimiz kanaate göre burada kastedilen, kendine has bir takım hususiyetleri olan, yedi farklı gök ve bu göklerin her birinin diğerini kuşatmış şekilde veya bizim henüz tam olarak tarif edemediğimiz bir tarzda tabaka tabaka teskiye edilmiş olmaları yâni düzenlenmeleridir. Müfessirlerin çoğunluğu göklerin tabakalar hâlinde olmasını birbiri üstünde, üstüste olmaları şeklinde anlamışlardır.. Ancak farklı kanaatler de mevcuttur. Bu açıklamalara göre bizim bugünkü son teknoloji ürünü teleskoplarla gözlemleyebildiğimiz; yıldızlar, gezegenler ve en büyük sistem olan galaksiler ve diğer gök cisimleri (bulutumsular, göktaşları vb...) birinci göğü temsil etmektedir. Diğer altı gök hakkındaki kanaatlerimiz tahminden öteye gitmemektedir. Bu gökler; ya birinci gökteki cisimlerden müteşekkildir ya da kendilerine has bir takım cisimlerden. Ama bunlar bir şekilde birbirlerinden ayırdedilebilmektedir. Çünkü her göğün kendine mahsus bir işleyiş tarzı vardır. Daha önce zikrettiğimiz bir âyette de işâret edildiği gibi Yüce Allah, her göğe kendisine âit olan emri yâni işleyiş ve oluş şeklini vahyetmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de göklerin ve yerin yaratılışından bahsedilirken hem “semâ” hem de “semâvat” kelimeleri kullanılır. Kanaatimize göre bu her iki kelime de aynı mânada kullanılmıştır. “Seb'a semâvat” yâni “yedi gök” ibâresi ise semâ veya semâvatın tabakalar hâlinde kat kat teskiye edilmelerinden sonraki hallerini ifâde etmek için kullanılan bir ibâredir. Bu durumdan bir istisna söz konusudur. Bu ise Talak suresi 12. âyette yer alan seb'a semâvat ibâresidir ki bu âyette yedi gökten ve yerden de bir o kadarının yaratıldığından bahsedilir. Kanaatimize göre bu âyetten kastedilen, dünyamız gibi, büyük bir ihtimalle, kendilerinde hayat bulunan farklı

gezegenler ve her bir gezegenin kendilerine has olan atmosferleridir. Böylece yedi gök bu gezegenlerin her birinin kendilerine âit olan ve orada yaşamı elverişli kılan atmosferleri olmuş olur. Bu durumda “7” rakamı ya asıl mânasında ya da çokluktan kinâye mânasında kullanılmıştır.

Kur’ân-ı Kerim’de göklerin ve yerin yaratılışıyla alâkalı olan bir başka dikkat çekici olay ise “göklerin ve yerin altı günde yaratılması” hâdisesidir. Müfessirlerin verdiği bilgiler ve ilmî bir takım veriler ışığında şunu söyleyebiliriz ki Kur’ân-ı Kerim’deki altı gün bizim bildiğimiz 24 saatlik bir süreç değil; devir, merhale, safha, dönem gibi miktarı tam olarak bilinemeyen bir zaman dilimini ifâde etmektedir. Bundan dolayıdır ki altı gün bizim bildiğimiz haftanın günleriyle de ilişkilendirilemez.

Kur’ân-ı Kerim’de göklerin ve yerin yaratılışı hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Daha önce de ifâde ettiğimiz Fussilet suresindeki âyetler bu durumu net olarak ortaya koyar. Ancak müfessirler bu âyetler hakkında da bir takım ihtilaflara düşmüşlerdir. Bizim bu âyetleri dikkatle inceleyip tetkik ettikten sonra elde ettiğimiz sonuca göre, gökler iki günde yaratılmıştır. Bu yaratılışa yeryüzünün yaratılışı da dahildir. Yeryüzünün döşenmesi, orada bereketler kılınması, rızıkların takdir edilmesi ise kalan dört günde gerçekleşmiştir. Diğer gezegenlerde ne gibi düzenlemelerin yapıldığı Kur’ân’da ayrıca belirtilmemiştir. Müfessirler ise bu konuda farklı kanaatler ileri sürmüşlerdir ki bu kanaatleri ilgili bölümlerde genişçe ele almış ve bu görüşlerin kritiğini yapmıştık.

Kur’ân-ı Kerim’de göklerin ve yerin yaratılış sıralaması da müfessirler arasında tartışma konusu olmuştur. Kimi müfessirler göklerin, kimileri ise yerin daha önce yaratıldığını ifâde etmişlerdir. Ancak bazı müfessirler bu âyetlerde öncelik ve sonralığın söz konusu olmadığını; her ikisinin de aynı anda yaratılabileceği görüşünü benimsemişlerdir ki bizim görüşümüz de bu doğrultudadır.

Günümüzde yıldızları, gezegenleri, galaksileriyle gözlemlenebilen evrenin yaratılışı hakkında bir takım teoriler mevcuttur. Bilim çevrelerince de bu teorilerden en çok itibar gören ise “big bang” yâni büyük patlama teorisidir. Bu teorinin evren ve yaratılış süreci hakkında tutarlı tespitleri vardır ki bu tespitler büyük ölçüde bilimsel gözlem ve deneylere dayanır. Bu teori, yaratılışı destekler mâhiyette olduğundan Kur’ân’daki göklerin ve yerin yaratılışı hakkında verilen mâlumatlara genel mânada mutabıktır. Ancak her ne kadar bilimsel de olsa “big bang” de sonuçta bir teoridir. Bundan dolayıdır ki bu teori Kur’ân’daki göklerin ve yerin yaratılışı olayını tam ve kesin bir şekilde açıklıyor diye bir iddiada bulunamayız. Fakat bu teori, göklerin ve yerin yaratılışıyla ilgili âyetlerin yorumlanması hususunda zihnimizi aydınlatır ve yaratılışın nasıl ve ne kadar bir müddet içinde gerçekleştiği olayına daha akılcı ve geniş bir çerçeveden bakmamıza yardımcı olabilir. Sonuç olarak söyleyebileceğimiz bunlardan ibârettir.

BİBLOGRAFYA

Kur'ân-ı Kerim

Aksoy, Süleyman, *Kur'ân'ın Bâzı Âyetlerinin Açığa Çıkan Astronomik Mucizeleri*, Zenbil Yay., Ankara, 2004.

Altundağ, Mustafa, *Kurân ve Coğrafya*, (Tebliğ), Kurân ve Tefsir Araştırmaları-II, Ensar Neşr., İstanbul, 2001.

Arslan, Ali, *Büyük Kur'ân Tefsiri*, Arslan Yay., İstanbul, 1984.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuk Neşr., İstanbul, 1991.

Aydüz, Davut, *Kur'ân'a Dâir İncelemeler*, Nil Yay., İstanbul, 2000.

Başaran, Ahmet, *Kur'ân-ı Kerim'in Bilimsel Mucizeleri*, Düşünce Yay., İstanbul, 2004

Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, Bayraklı Yay., İstanbul, 2004.

Bilim ve Teknik Dergisi, *Aylık Popüler Dergi*, TÜBİTAK Yay., Ankara, 2000.

Bilim ve Teknik Dergisi, *Aylık Popüler Dergi*, TÜBİTAK Yay., Ankara, 1978.

Bilim ve Teknik Dergisi, *Aylık Popüler Dergi*, TÜBİTAK Yay., Ankara, 1990.

Bucaille, Maurice, *Tevrat-İnciller ve Kur'ân*, (Çev: Mehmet Ali Sönmez), D.İ.B. Yay., Ankara, 2001.

Buhâri, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, el-Mektebetü'l İslâmiyye, İstanbul, (Tarihsiz)

Bursevi, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, (Çev: Ali Yardım), Damla Yay., İstanbul, 1997.

Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Ansiklopedisi*, Akçağ Yay., İstanbul, 1993.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, T.D.V.Yay., Ankara, 1991.

Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, M.Ü.İ.F. Yay., İstanbul, 1998.

Demirci, Muhsin, *Kur'ân'ın Temel Konuları*, İFAV Yay., İstanbul, 2000.

- Demirsoy, Ali, *Evrenin Çocukları*, Meteksan Yay., Ankara, 1991.
- Devies, Paul, *Bir Zaman Makinası Yapmak*, (Çev: Ahmet Ergenç), Gelenek Yay., İstanbul, 2003.
- Efil, Şahin, *Yaratılış Modelleri*, Pınar Yay., İstanbul, 2003
- Eminoğlu, Mehmet Emin, *Kâinat ve Göklerin Fethi*, İslâmi Neşriyat Yay., Konya, 1974.
- Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı*, (Çev: Kudret Büyükcoşkun), İşâret Yay., İstanbul, 2004.
- Evrin, M. Sadettin, *Çağımızın Kur'ân Bilgisi*, Doğuş Yay., Ankara, 1970.
- el-Ezheri, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed, *Tehzibu'l Luğa*, Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, Mısır, 1964.
- Fâris b. Zekeriyya, Ahmed, *Mu'cem-u Mekâyisi'l-Luğa*, Dâru'l-Muhkem ve'l Muhiti'l A'zam, Suriye, 1969
- Frankel, Charles, *Mars'ta Yaşam*, (Çev: Rıfat Mâdenci), Güncel Yay., İstanbul, 2001.
- Goldziher, Ignaz, *İslâm Tefsir Ekolleri*, (Çev: Mustafa İslamoğlu), Denge Yay., İstanbul, 1997.
- Hârun, Abdusselam, *el-Mu'cem el-Vasit*, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Tahran, (Tarihsiz)
- Hawking, Stephan, *Ceviz Kabuğundaki Evren*, (Çev: Mehmet Çömlekçi), Alfa Yay., İstanbul, 2002.
- el-Huli, Emin, *Tefsir ve Tefsirde Edebi Tefsir Metodu*, (Makale), (Çev: Mevlüt Güngör), İ.A. Der., Ankara, 1988.
- İbni Kesir, Ebu'l Fidâ İsmail, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, (Çev: Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner), Çağrı Yay., İstanbul, 1993.
- İbni Manzur, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Mısır, (Tarihsiz)
- İbni Seyde, *el-Muhkem ve'l-Muhiti'l-A'zam*, Lübnan, 2000.
- Kırca, Celal, *Kur'ân-ı Kerim ve Modern Bilimler*, Mârifet Yay., İstanbul, 1981.
- Kırca, Celal, *Kur'ân'a Yönelişler*, İpek Yay., İstanbul, 1993.
- Korkmaz, Hüseyin, *Yoktan Varoluş*, İpek Yay., İstanbul, 1996.

- Kurân Hiç Tükenmeyen Mucize*, (Komisyon), İstanbul Yay., İstanbul, 2003.
- Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el- Câmiu li-Ahkâmi'l- Kur'ân*, (Çev: Beşir Eryarsoy), Buruç Yay., İstanbul, 1997.
- Margeneu, Henry ve Varhese R. Abraham, *Kozmos-Bios-Teos*, Gelenek Yay., İstanbul, 2002.
- Mesud, Cübran, *er-Râid*, Dâru'l-İlm, Beyrut, 1978.
- Mevdudî, Ebu'l-A'la, *Tefhimu'l-Kur'ân*, (Çev: Ahmed Asrar), Bengisu Yay., İstanbul, 1997.
- el-Mu'cem el-Esâsi*, (Komisyon), Larus, Tunus, 1988
- Musaoğlu, Ahmed, *Yaratılışın Altı Günü*, Vural Yay., İstanbul, 2002.
- National Geographic, *Aylık Bilimsel Dergi*, Eylül, 2001.
- en-Neysâburi, Müslim b. Haccac, *Sahih-i Müslim*, (Terc: Mehmet Sofuoğlu), İrfan Yay., İstanbul, 1975.
- Nurbâki, Hâluk, *Kur'ân-ı Kerim'den Âyetler ve İlmi Gerçekler*, T.D.V. Yay., Ankara, 2005.
- O'neil, W. Martin, *Zaman ve Takvimler*, (Çev: Çiğdem Öndem), İzdüşüm Yay., İstanbul, 2001.
- Özdemir, H. Ahmet, *En Kolay Tefsir*, Mektup Yay., İstanbul, 1995.
- Özemre, Ahmet Yüksel, *Kur'ân-ı Kerim ve Tabiat İlimleri*, Furkan Yay., İstanbul, 1999.
- Özükon, Bülent, *Gökyüzü ve İletişim*, Boyut Yay., İstanbul, 2003.
- Rado, Şevket, *Büyük Türk Sözlüğü*, Hayat Yay., İstanbul, (Tarihsiz)
- Er-Râzi, Fahreddin, *Tefsir-i Kebir*, (Mefâtihu'l Ğayb), (Terc: Komisyon), Akçağ Yay., Ankara, 1990.
- Richet, Pascal, *Dünyâ'nın Yaşı*, (Çev: Ercüment Akol), Güncel Yay., İstanbul, 2003.
- es-Sâbuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, (Terc: Sadrettin Gümüş-Nedim Yılmaz), Ensar Neşr., İstanbul, 1992.
- Said Havva, *el-Esas Fi't-Tefsir*, (Çev: M. Beşir Eryarsoy), Şamil Yay., İstanbul, 1993.

es-Salih, Suphi, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, (Çev: M. Yaşar Kandemir), T.T.K. Basımevi, Ankara, 1973.

Seyyid Kutup, *Fi Zilâli'l-Kur'ân*, (Çev: Sâlih Uçan-Vahdettin İnce), Dünyâ Yay., İstanbul, 1993.

Silk, Joseph, *Evrenin Kısa Tarihi*, (Çev: Murat Alev), TÜBİTAK Yay., Ankara, 1997.
Şimşek, Said, *Yaratılış Olayı*, Beyan Yay., İstanbul, 1998.

T.D.V. İslam Ansiklopedisi, Divantaş Yay., İstanbul, 1997.

et-Tirmizi, Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizi*, (Terc: Osman Zeki Molla Mehmetoğlu), Yunus Emre Yay., İstanbul, 1975.

Tuna, Taşkın, *Uzayın Sırları*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 2000.

Türkçe Sözlük, (Komisyon), T.T.K. Basımevi, Ankara, 1998.

Ulutürk, Veli, *Kur'ân-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, İnsan Yay., İstanbul, 1995.

Vehbe Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, (Çev: Komisyon), Bilimevi Yay., 2003.

Yeniçeri, Celal, *Uzay Âyetleri Tefsiri*, Erkam Yay., İstanbul, 1994.

Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, Anadolu Yay., İstanbul, 2000.

Zamahşeri, Mahmut, *Esâsu'l-Belâğa*, Dâru'l-M'arife, Beyrut, 1965.

ez-Zâvi, Tâhir Ahmed, *Tertibu'l-Kamusi'l-Muhit*, Dâru'l-M'arife, Beyrut, 1979

ÖZET

Şahin, Furkan, “Yeryüzünün ve Göklerin Yaratılmasıyla İlgili Âyetlerin Modern İlmî Veriler Işığında Yorumlanması”; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. İdris ŞENGÜL, 178 sayfa.

Tez’in giriş bölümünde araştırmamızın konusu, önemi, amacı ve metodları hakkında kısaca açıklamalarda bulunduk. Bunun yanısıra Kur’ân-ı Kerim’de yer alan yeryüzünün ve göklerin yaratılmasıyla ilgili âyetlerle, modern bilimin bu konu hakkındaki verileri arasında ne gibi münâsebetlerin bulunduğu hususuna açıklık getirmeye çalıştık.

I. Bölümde, genel olarak arz ve semâvatın yâni yeryüzü ve göklerin yaratılışı olayının Kur’ân’daki âyetlerde nasıl ele alındığını ve bu âyetlerin nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durduk.

II. Bölümde ise, yeryüzünün ve göklerin altı günde yaratılmasının nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durarak, bu konudaki bâzı bilimsel verileri de göz önünde bulundurup konuya açıklık getirmeye çalıştık.

Tezin sonuç kısmında ise çalışmanın özeti yapılarak tez bibliografya ile sona erdirilmiştir.

ABSTRACT

Şahin, Furkan, “Interpretation of Verses Related to the Creation of Earth and Heavens in Respect to Modern Scientific Data”; Ankara University, Institute of Social Sciences, M.A. Thesis, Advisor: İdris ŞENGÜL, Ph.D., Prof., 178 pages.

We have briefly explained the scope, importance, purpose and methods of the thesis in the introduction chapter. Furthermore, we tried to understand and clarified the relations between the verses of the Holy Koran on creation of earth and heavens and the actual data of modern sciences on the same issues.

In Chapter I, we have emphasized how the creation of earth and heavens are explained in the verses of Holy Koran, and the ways and means of interpretations of the same verses, in general.

In Chapter II, we have emphasized on the ways to interpret and understand the creation of earth and heavens in six days, and tried to clarify the subject in consideration of the certain scientific inputs.

In the Final Chapter of the thesis, an overall summary of the studies is given with the references.